

Miksi intellektuellit aina lyllertävät Torniin?

Älymystön suhde kansanluonteeseen, kulttuuriin sekä demokratiaan vuosien 1937-1972 välisenä aikana *Pidot-*kirjasarjassa

Oulun yliopisto
Historiatieteet

Tieteiden ja aatteiden historia

Pro gradu -tutkielma
19.10.2020
Markus Juntila

Sisällys

Johdanto.....	3
Historiallinen konteksti ja lähteet	7
Tutkimustehtävä	18
Aiempi tutkimus.....	19
1. Eliitti ja kansanluonteen käsite.....	21
1.1 Romantiikan varjossa (1937).....	25
1.2 Massaihminen (1954).....	33
1.3 Snellman on kuollut, eläköön Snellman! (1963)	43
1.4 Yksilön politisoituminen (1972).....	52
2 Eliitti ja kulttuuri	60
2.1 Kulttuurikriisi (1937).....	62
2.2 Korkeakulttuuria vai huviteollisuutta? (1954)	80
2.3 Rappiotaide (1963).....	95
2.4 Kohti peruskoulua (1972)	107
3 Eliitti, demokratia ja kulttuuripolitiikka	116
3.1 Kansalaissodan haamu (1937).....	117
3.2 Idän pelko (1954).....	127
3.3 Maalaisliitto, maalaisliitto! (1963)	136
3.4 Suomettumisen aika (1972)	143
4 Bileet Tornissa.....	151
Johtopäätökset.....	158
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	164
Liite I - Keskustelijat teoksittain ja luvuittain	171

Johdanto

*Miksi intellektuellien piti lyllertää Torniin taas vuonna 2002? Siksi että Jyrki Lehtola lienee ainoa, joka on keksinyt valittaa siitä, että älymystö keskustelee.*¹

Näin totesi Heikki Valkama *Bileet tornissa* –kirjan esipuheessa². Tämä on hyvä lähtökohta tutkimukselleni, jonka perustuu suomalaisen älymystön vuosien 1937-1972 välillä käymiin keskusteluihin ja näkemyksiin kansanluonteesta, kulttuurista sekä demokratiasta. Dokumentoidut keskustelut ovat osa keskustelukirjasarjaa, joka käsittää kaikkiaan neljä erillistä eri vuosikymmenillä syntynyttä teosta.

Keskustelukirjojen sarja sai alkunsa, kun joukko suomalaisia nuoria kulttuurivaikuttajia kokoontui vuonna 1937 Yrjö Kivimiehen johdolla hotelli Torniin keskustelemaan aikansa tärkeistä kysymyksistä. Saman vuoden loppupuolella nämä keskustelut julkaistiin *Pidot Tornissa* -teoksena. Keskustelukirjasarja sai jatkoa vuonna 1954, jolloin pidot jatkuivat Eino S. Revon johdolla ja niistä julkaistiin teos nimellä *Toiset pidot Tornissa*. Seuraavaksi Pidot siirtyivät Tornista Aulangolle, jossa keskusteluja käytiin vuonna 1963, tällä kertaa Erno Paasilinna johdolla. Nimekseen teos sai *Pidot Aulangolla*. Sarjan päättyi vuonna 1972, niin ikään Erno Paasilinnan johtamiin pitoihin, jotka tällä kertaa nimettiin *Pidoiksi Suomessa*. Seuraavan kerran aikakautensa nuoret kulttuurivaikuttajat kiipesivät Torniin vuonna 2002, tällä kertaa Heikki Valkaman johdolla. Nämä keskustelut julkaistiin vuorostaan nimellä *Bileet Tornissa (2002)*, jota kuitenkin vain sivuan tutkimuksessani eräänlaisena myöhäisvaiheen lisäteoksena, varsinaisen tutkimuksen keskittyessä alkuperäiseen sarjaan.

Kysymys sivistyneistön ja älymystön asemasta sekä sen merkityksestä yhteiskunnassa nousee ajoittain esille. Viimeaikainen yhteiskunnallinen ja poliittinen polarisoituminen, puhe kuplissa elämisestä ja yhteiskunnan henkisestä hajaannuksesta ovat jälleen tehneet aiheesta ajankohtaisen. Huoli kansakunnan tulevaisuudesta ja ennen kaikkea kansalaisten sivistyksen tason yleisestä heikkenemisestä on huomioitu laajasti myös valtiollisella tasolla. Esimerkiksi tästä voidaan nostaa esille Suomen itsenäisyyden juhlarahaston SITRAn Timo Miettisen kokoama tuore raportti, alkuvuodesta 2020 ilmestynyt *Sivistysihanteen jäljillä*, jossa kuvataan sivistyksen historiallista

---

¹ Valkama 2002, 8.

² Paasilinna 1973, 7-8.

taustaa ja roolia yhteiskunnan muutoksen ajurina ja tukena. Raportissa korostetaan erityisesti sivistyksen roolia osana demokraattista järjestelmää, sitä tukevana periaatteena, joka mahdollistaa tiedollisen, eettisen ja poliittisen ajattelun yhdistämisen.³ Raportissa nousee esille myös ajatusklassisen sivistysajatuksen kriisiajasta ja mahdollisista keinoista sen kunnian palauttamiseksi.⁴ Ajatus tällaisesta kriisiajasta ei suinkaan ole uusi, vaan asiaa käsiteltiin jo 1930-luvulla, ja se olikin yksi keskeisistä teemoista *Pidot Tornissa* -teoksen keskusteluissa kulttuurista ja sen tilasta.⁵

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja ajatushautomo Demos Helsinki julkaisivat raportin, *Tutkitun tiedon, sivistyksen ja kriittisen ajattelun tarve kasvaa - 4 teesiä yliopistoista 2020-luvun Suomessa* (2019), jossa niin ikään nostettiin esille huoli korkeakoulutuksen, sivistyksen ja tieteen roolista yhteiskunnassa ja sen kohtaamien haasteiden mahdollisena ratkaisijana.⁶ Myös tässä raportissa otettiin kantaa kansan sivistämisen merkityksellisyyteen koko yhteiskunnan toiminnan tukemisessa.⁷

Nämä ovat kuitenkin vain yksittäisiä esimerkkejä aikakauttamme runnovasta ideologisesta hajaannuksesta ja sivistyneistön huolesta perinteistä sivistysajatusta kohtaan. Oleellista on huomata, että keskustelu älymystöstä ja sivistyksestä, kansasta ja kansanluonteesta sekä demokratiasta ovat olleet ja ovat edelleen ajankohtaisia.

Mitä sitten on sivistyneistö ja älymystö? Millainen rooli heillä on ollut ja on yhteiskunnassa? Yleensä älymystöllä viitataan kansalliseen yläluokkaan, joka on korkeasti koulutettua ns. sivistyneistöä.⁸ Julia Dahlbergin mukaan usein älymystöksi kutsutaan taiteilijoita, kirjailijoita ja tutkijoita. Pientä kulttuurillista ja poliittista eliittiä, joka haastaa vallitsevan tilan ja toimivat eräänlaisena etujoukkona muutokselle.⁹ Käsitteellisesti tarkasteltuna älymystö on intellektuaalisen toimintaan erikoistunut sosiaalinen ryhmä, eräänlainen intellektuaalisen toiminnan kerrostuma. Kun määritellään eliitin ja intellektuaalien asemaa yhteiskunnassa tulee ottaa huomioon, ettei sitä voida määritellä pelkästään

---

³ Miettinen 2020, 3.

⁴ Miettinen 2020, 6-38.

⁵ Heikkinen 2008, 5.

⁶ Jousilahti, Koskinen, Neuvonen, 7.

⁷ Jousilahti, Koskinen, Neuvonen, 13-14.

⁸ Alasuutari 1998, 153-154.

⁹ Dahlberg 2018, 20.

viittaamalla sen intellektuaaliseen toimintaan.¹⁰ Älymystön rungon muodostivat esimodernissa yhteiskunnassa teologit ja papit.¹¹ 1800-luvulla Suomessa intellektuaalista kulttuuria leimasi filosofinen idealismi, kristillinen etiikka sekä politisoitunut kansallistunne.¹² Vasta työnjaon kehittyessä yhteiskunnassa muodostui erityinen ryhmä, jonka tehtäväksi jäsenyi maailmankuvien ja arvojärjestelmien määrittely ja kehittäminen. Tässä vaiheessa eliitin ja intellektuaalien tehtäväksi muodostui yhteiskunnassa vallitsevien maailmankuvien ja arvojärjestelmien työstäminen.¹³ Risto Alapuron mukaan tällaisen ilmiön juuret ovat jo 1800-luvun puolivälissä, vaikka vasta 1900-luvulla siitä alettiin käyttää termiä *älymystö*.¹⁴ Kyseessä on kuitenkin muutakin kuin pelkkä kansanryhmä. Se voidaan nähdä myös tehtävänä, jonka vastuulla on kansallisvaltion henkinen johtajuus. Se ohjaa kansankunnan henkistä ja poliittista ilmapiiriä, ohjaamalla kansakunnassa käytävää keskustelua.¹⁵ Pertti Alasuutarin mukaan suomalaisen älymystön juuret ovat ruotsinkielisessä yläluokkaisessa kulttuurieliitissä. Yläluokan toimiminen johtavissa viroissa mahdollisti muutoksen, jonka avulla käynnistettiin irrottautuminen Venäjän vallan vaikutuksesta tukemalla kansallisten instituutioiden, kuten koululaitoksen ja rahan, kehitystä. Muutoksen avulla voitiin edesauttaa niin maatalouden, talouselämän kuin teollisuudenkin kehitystä. Sivistyneistö loi myös kansallisen taide- ja kulttuurielämän instituutiot, toi maahan kansainvälisiä aatteellisia virtauksia aina vapaapalokuntatoiminnasta sosialismiin saakka, käynnisti vilkkaan yhdistyselämän, sekä herätti ajatuksen Suomen valtiollisesta itsenäisyydestä. Sivistyneistö myös omaksui suomalaisuusaatteen, synnytti suomenkielisen kirjakielen, käynnisti suomalaisuuden tutkimuksen sekä rakensi mielikuvan suomalaisista ja suomen kansasta. Voidaankin todeta, että tämä ryhmä käynnisti kansallisen kehityksemme, joka lopulta johti kansakunnan itsenäistymiseen ja valtion syntyyn. Voidaan siis sanoa, että älymystö loi kansakunnan.¹⁶

Kuinka sivistyneistön, älymystön ja intellektuellien suhtautuminen kansaan on vaihdellut teosten ilmestymisvuosien aikana? Onko ero ollut niin merkittävä kuin helposti voisi olettaa? Tässä tutkimuksessa analyysin kohteeksi on otettu sivistyneistön, älymystön ja intellektuellien suhtautuminen kulttuuriin, kansanluonteeseen ja demokratiaan keskustelukirjojen ja niiden

---

¹⁰ Sevänen 1997, 34; Giesen & Schmid 1989, 69-71.

¹¹ Sevänen 1997, 34-35.

¹² Dahlberg 2018, 5.

¹³ Sevänen 1997, 34; Giesen & Schmid 1989, 69-71.

¹⁴ Dahlberg 2018, 20; Alapuro 1997, 7.

¹⁵ Alasuutari 1998, 155.

¹⁶ Alasuutari 1998, 154.

ilmestymisajankohtien historiallisen kehityksen kautta. Mitkä olivat kulloisenkin teoksen ajanjaksolle ominaiset yhteiskunnalliset piirteet ja kuinka ne ilmenevät käydyissä dialogeissa, sekä kuinka ne argumentoidaan ajallinen konteksti huomioiden? Kuinka suhtautuminen on muuttunut vuosien aikana, vai onko se loppujen lopuksi muuttunut?

Tutkimukseni lähdeaineisto on laaja, mikä aiheuttaa haasteen työn rajaamiselle. Olen pyrkinyt rajaamaan kohteen selkeästi täsmällisellä kysymyksenasettelulla. Teosten keskusteluista on poimittu mukaan ainoastaan sellaiset puheenvuorot, jotka nimenomaisesti koskettavat tutkimuskysymystä. Kaikki teokset kuvaavat omaleimaisesti kulloisenkin vuosikymmenen henkistä kulttuuria ja poliittista ilmapiiriä sekä edustavat aikakausidonnaista näkemystä kulloisenkin vuosikymmenen erityispiirteisiin. Teoksia voidaankin hyvällä syyllä pitää oman aikansa dokumentteina.¹⁷

Teoksien nimessä esiintyvä sana "pidot" juontaa juurensa Platonin *Symposioon*, johon Kivimies viittaa eräänlaisena "kirjallishistoriallisena haaveena", leikkipuheena.¹⁸ Termi säilyy nimissä aina sarjan epäviralliseen uusimpaan teokseen saakka (*Bileet Tornissa*), joka pyrki tuomaan oman aikakautensa leiman päivittämällä kieliasuansa nykyaikaisempaan muotoon, samalla tehden pesäeroa sarjan käynnistäneeseen arvokkaaseen perusteokseen.

Teoksille tunnusomaista on se, että keskustelut käydään nimimerkkien varjossa (pois lukien *Bileet Tornissa*, jossa keskustelijat esiintyvät omilla nimillään) eikä keskustelijoiden todellista identiteettiä paljasteta. Teoksien alussa olevissa esipuheissa jokaisen kirjan toimittaja kuvailee kuitenkin nimimerkkejä ja heille tyypillisiä ominaispiirteitä maalaillessaan samalla lukijalle mielikuvaa keskustelijoiden tulevasta roolista keskusteluissa. Jokainen teos on jaettu useampaan keskusteluaiheeseen (lukuun), jotka käynnistyvät aina erikseen nimetyn keskustelijan/keskustelijoiden alustuksella ja päättyvät puheenjohtajan lyhyeen yhteenvetoon keskustelusta ja sen painotuksista. Keskustelujen aiheet ja painotukset vaihtelevat teoksittain. Siinä missä vuoden 1937 *Pidot Tornissa* -teoksen konservatiivissävytteiset keskustelut keskittyivät erityisesti kulttuuripolitiikkaan, vuosien 1954-1972 välillä ilmestyneissä teoksissa painopiste muuttui poliittisemmaksi keskittyen erityisesti idän ja lännen suhteisiin, suhteeseen

---

¹⁷ Paasilinna 1973, 7.

¹⁸ Kivimies 1937, XI.

itänaapuriimme ja päätyen lopulta yhteiskuntakriittiseen tutkiskeluun *Pidot Suomessa* -teoksen myötä. Vuoden 2002 *Bileet Tornissa* -teoksen keskusteluihin nousivat kokonaan uudet ja aikakaussidonnaisemmat aiheet kuten globalisaatio, hyvä elämä ja sen edellytykset.

Historiallinen konteksti ja lähteet

1930-luvulle tultaessa Suomessa elettiin suurien murroksien jälkeistä aikaa. Nuori valtio oli kokenut kansaa jakaneen sisällissodan, ja vuosikymmenen vaihteessa Suomi sai osansa suuresta talousromahduksesta ja sen jälkimainingeista. Näissä olosuhteissa vallitsivat vielä ne talouden, kansalaisyhteiskunnan, politiikan ja kulttuurin prosessit, jotka olivat saaneet alkunsa itsenäistymisen ajasta ja sitä seuranneesta sisällissodasta. Merkittävään osaan ja keskeiseksi haasteeksi nousikin kansallisen valtion ja sen toimintaperiaatteiden rakentaminen.¹⁹

Suomessa vallinneet poliittiset voimasuhteet ja harjoitettu poliittinen hallitsemistapa ulottivat laajasti vaikutuksensa myös muihin sosiaalisiin kenttiin. Tässä tilanteessa politiikan kentän ja intellektuaalisen kentän suhde oli läheinen.²⁰ Euroopassa oli valloillaan älymystön ja intellektuellien keskuudessa voimakas jako oikeiston ja vasemmiston välillä.²¹ Tämä kahtiajakautuneisuus pakotti myös suomalaisen sivistyneistön ottamaan kantaa ja määrittelemään suhteensa vallitseviin ideologisiin suuntauksiin, jotka ilmentyivät ennen kaikkea fasismiin ja kommunismin muodossa.²² Tässä on syytä huomioida, että aika suosi porvarillista älymystöä johtuen osaltaan sisällissodasta ja sen tuloksesta. Voittoa porvarillinen osapuoli pyrki omalta osaltaan vahvistamaan valtiota ja palauttamaan kansallisen yhtenäisyyden.²³ Tällä oli merkittävä vaikutus aikakauden kokonaisluonteeseen.

1920-30 lukujen taitteessa koettiin Euroopassa ns. kulttuurikriisi, jossa oli kysymys sivistyneistön kulttuurisen identiteetin kriisistä. Sivistyneistön identiteetti muuttui suhteessa kulttuurikäsitteeseen, kansallisuusajatteluun ja sivistyneistön omaan sosiaaliseen asemaan kansallisvaltion huipulla. Kulttuurikriisissä sivistyneistön kulttuurinen identiteetti irtautui älymystöä

---

¹⁹ Karkama - Koivisto 1999, 7-8.

²⁰ Sevänen 1997, 34.

²¹ Karkama - Koivisto 1997, 11.

²² Karkama - Koivisto 1999, 7.

²³ Karkama - Koivisto 1997, 11.

ja kansaa sitoneesta yhteisesti suuntautuneesta kansallisesta identiteetistä. Kriisin myötä sivistyneistön empaattinen suhde kansaan katkesi.²⁴ Sotienvälisenä aikana Suomessa esitettiin useita eri teorioita kulttuurikriisin syistä. Kirjallisen tulkinnan mukaan kyseessä oli kirjallisten suuntausten välinen ero siitä, mikä on moraalisesti hyväksyttävää. Asiaa lähestyneen teologisen selityksen mukaan kyse oli länsimaiden rappioitumisesta, joka johtui pääsääntöisesti maallistumisesta. Vastaavasti filosofisen tulkinnan mukaan kyse oli välinearvojen törmäämisestä henkisiin arvoihin sekä yksilöllisten ja yhteisöllisten arvojen keskinäisestä ristiriidasta. Yhteiskunnallisen tulkinnan näkökulmasta kyse oli keskiluokkaistumisesta, jolloin massat pyrkivät viemään valtaa yläluokalta.²⁵

1930-luvulla käytiin kiihkeää ideologista kamppailua, jonka perusteella vuosikymmenestä on usein jäänyt mielikuva aikakautena, jona toisinajattelijoita ei hyväksytty eikä poikkeavia puheenvuoroja sallittu. Tämä pitää paikkansa vain osittain.²⁶ Kaikista oikeistolaisimman kauden (oikeistohallitusten kausi 1930-36) jälkeen ilmestyi monia sellaisia teoksia, joissa suomalaista yhteiskuntaa arvosteltiin henkisen liikkuma-alan kapeudesta. Kirjoituksissa otettiin uskaliaasti kantaa muun muassa Lapuan liikkeeseen ja oikeistosuuntaukseen, jotka nähtiin syytäiksi intellektuaalisen kentän supistumiseen. Yksi näistä teoksista oli Yrjö Kivimiehen toimittama *Pidot Tornissa* (1937).²⁷ Teosta on usein pidetty eräänlaisena 1930-luvun suomalaisen kulttuurielämän kuvana.²⁸ Teos ilmestyi aikana, jolloin valtiovalta ei enää niin vahvasti puuttunut kulttuurisen julkisuuden toimintaan. Onkin arveltu, että vuosikymmen alussa teos olisi tuskin saanut julkaisulupaa²⁹.

Pidot Tornissa perustui Kivimiehen omien sanojen mukaan uhkarohkeaan yritykseen, jonka ”faktotumina (’Prinsessa Ruususen’ kokkipoika Samina)” hän joutui toimimaan kutsuessaan joukon aikakautensa nuoria kulttuurivaikuttajia ja intellektuelleja keskustelemaan ajankohtaisista aiheista.³⁰ Keskustelut käytiin Hotelli Tornin ylimmässä kerroksessa sijaitsevassa kabinetissa, joka sijaitsi lähellä kustannusyhtiö Gummeruksen Helsingin toimipistettä. Tila oli jo tullut tutuksi

---

²⁴ Kokko 2006, Passim.

²⁵ Mikkeli 1996, 139-140.

²⁶ Karkama - Koivisto 1999, 7-8.

²⁷ Sevänen 1997, 53.

²⁸ Mikkeli 1999, 20.

²⁹ Sevänen 1997, 53.

³⁰ Kivimies 1937, X.

Gummeruksen sponsoroimien lauantaikokouksien pitopaikkana.³¹ Yrjö Kivimies kirjasi keskustelut ylös pikakirjoituksella ja kokosi niistä teoksen, joka julkaistiin syksyllä 1937 nimellä *Pidot Tornissa*.³²

Teoksessa suomalaiset kulttuurivaikuttajat esittävät näkemyksiä suomalaisesta kansanluonteesta, sivistyksestä ja kulttuurielämästä. Keskusteluissa pohditaan erityisesti nuorta kansakuntaa ja sen tulevaisuutta, ja tulevaisuuden optimismi sekoittui niissä menneiden haikailuun. Vaikka teos onkin sellaisenaan varsin merkittävä dokumentti 1930-luvun arvomaailmasta, ei se anna täysin tasapuolista kuvaa aikakaudesta. Kivimies rajasi puheenvuoroja omien näkemystensä pohjalta ja jätti eräät ryhmät ulkopuolelle. Keskusteluihin ei osallistunut lainkaan esimerkiksi kulttuuriyhdistys Kiilan ympärille ryhmittynyttä marxilaista älymystä, johon kuuluivat muun muassa Raoul Palmgren, Helmer Adler ja Jarno Pennanen. Myös oikean laidan tunnetut aktiiviset keskustelijat, kuten konservatiiviset teologit ja piispat Yrjö Alanen ja Eino Sormunen. Poissaolollaan loisti niin ikään V.A. Koskenniemi sekä koko ruotsinkielinen kulttuuriälymys. Näistä puutteista huolimatta joukkoa voidaan kuitenkin pitää suhteellisen kattavana otoksena aikakauden kulttuurivaikuttajia.³³ Teos herätti huomiota jo ilmestyessään, ja sen elinvoimasta kertonee historiantutkijoiden kiinnostus vielä vuosikymmenien kuluttua.³⁴

Pidot-teoksille tyypillisesti keskustelut käydään siis nimimerkkien takana, eikä teoksessa itsessään paljasteta henkilöiden oikeaa henkilöllisyyttä. Kivimies kuitenkin kuvailee nimimerkkejä värikkäästi esipuheessa, samalla pohjustaen tulevia keskusteluja ja luoden odotuksia. Nimimerkit ja henkilöt niiden takana on esitelty taulukossa 1.

Taulukko 1: *Pidot Tornissa* – nimimerkit ja henkilöt niiden takana.³⁵

Kulttuurimatkailija	<i>Ylioppilas, kirjailija, toimittaja, matkailija, runoilija ja kulttuurivaikuttaja Olavi Paavolainen</i>
Konservatiivi	<i>Ylioppilas, kirjailija, pakinoitsija ja kustannusvirkailija Yrjö Kivimies</i>
Dosentti	<i>Filosofian tohtori, Kansanrunouden tutkija, runoilija ja akateemikko Martti Haavio, Elsa Enäjärvi-Haavion puoliso</i>

³¹ Leino-Kaukiainen 1990, 142.

³² Mikkeli 1999, 17.

³³ Mikkeli 1997, 19.

³⁴ Valkama 2002, 7.

³⁵ Aikalaiskirja 1941 passim; KK1954 passim; Kansallisbibliografia passim.

Rouva tohtori	<i>Filosofian lisensiaatti ja tohtori, Suomalaisen ja vertailevan kansanrunoudentutkimuksen tohtori Elsa Enäjärvi-Haavio, Martti Haavion puoliso</i>
Esteetikko	<i>Ylioppilas, runoilija, kirjallisuuden tutkija ja kriitikko Lauri Viljanen</i>
Filosofi	<i>Maisteri, ylioppilaiden Psykologiseuran perustajajäsen, sielutieteen vt. professori Niilo Mäki</i>
Kriitikko	<i>Filosofian maisteri, Helsingin yliopiston puhetekniikan lehtori, lausuja, kriitikko ja kirjailija Kaarlo Marjanen</i>
Lehtimies	<i>Filosofian maisteri, Gummeruksen toimitusjohtaja, Kansatieteellinen filmi Oy:n toiminnanjohtaja, historiantutkija ja sosiologi Esko Aaltonen</i>
Pessimisti	<i>Tohtori, Snellman-tutkija, työväen akatemian ja Helsingin suomalaisen yksityislyseon opettaja, valtiotieteilijä Jussi Teljo</i>
Radikaali	<i>Filosofian kandidaatti, Nykypäivän päätoimittaja ja kirjailija Matti Kurjensaari</i>
Kirjailija	<i>Yhteiskunnallisen korkeakoulu 29-30, Kirjailija ja kriitikko Tatu Vaaskivi</i>
Suuri tuntematon	<i>Filosofian tohtori, Muinaistieteellisen toimikunnan osastonjohtaja, tutkimusmatkailija ja kirjailija Sakari Pälsi</i>
Pieni rouva	<i>Yhteiskoulu, vapaa kirjailija ja runoilija, Helvi Hämäläinen</i>
Herra Ministeri	<i>Lakitieteen tohtori, oikeusministeri, maatalousministeriön nuorempi hallitussihteeri ja tuleva tasavallan presidentti Urho Kekkonen, Maalaisliitto</i>
Kansatieteilijä	<i>Tohtori, Helsingin yliopiston dosentti ja akateemikko Kustaa Vilkuna, Maalaisliitto</i>
Kielimies	<i>Lisensiaatti, päätoimittaja, opettaja ja sanakirjasäätiön apulaisjohtaja Lauri Hakulinen</i>

Tarkempi erittely keskustelijoista luvuittain löytyy liitteestä I. Keskustelijat teoksittain ja luvuittain.

Pidot Tornissa sai jatkoa 17 vuoden kuluttua, kun Gummeruksen johtokunnan jäsen Eino S. Repo toimitti teoksen *Toiset pidot tornissa* (1954). Gummeruksen julkaisujen linja oli yleisesti muuttunut viihteellisempään suuntaan sitten 1930-luvun, ja kustantamo pyrki hieman elvyttämään yhteiskunnallisen kirjallisuuden osa-alueitaan antamalla Revolle luvan uudelleen lämmittää Tornin pidot.³⁶

Edellisen teoksen jälkeen yhteiskunta oli kokenut mittavia muutoksia. Suomi oli läpikäynyt talvisodan, jatkosodan ja Lapin sodan sekä niiden jälkeiset vaaran vuodet, jolloin liittoutuneiden

³⁶ Leino-Kaukiainen 1990, 177-178, 182-184.

valvontakomissio oli istunut samaisessa hotellissa Tornissa päättämässä maamme kohtalosta. YVA-sopimus oli solmittu vuonna 1948, sotakorvaukset oli saatu maksettua vuoteen 1952 mennessä, ja yhteiskuntaa oli jälleenrakennettu mittavissa määrin. Vuonna 1952 pidettiin myös Helsingin Olympialaiset, jotka nostivat osaltaan Suomen kansainvälistä profiilia. Jälleenrakentamisen ja eheytyksen ajan on katsottu osaltaan lujittaneen kansallista yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka oli luonteenomaista 1940-50 lukujen taitteelle. Kansakuntaa pyrittiin tukemaan ja pitämään yhdessä vetoamalla eettisiin periaatteisiin, esimerkiksi yhteisvastuuseen. Suomen ulko- ja sisäpoliittinen tilanne oli muuttunut merkittävästi sotia edeltäneestä ajasta. Lisäksi Neuvostoliitto vaikutti vielä huomattavissa määrin ulkopolitiikan ohella sisäpolitiikkaan, sekoittaen niitä keskenään.³⁷

Poliittisten muutosten lisäksi sotien jälkeinen aika muutti myös kulttuurimaailmaa. Aiemmin vallalla ollut niin sanottu 30-luvun sukupolven kulttuurimaailmaa ravisteltiin 1950-luvulta lähtien, ja 1960-luvulla muutos kiteytyi kulttuuriradikalismiin, jota on pidetty suomalaisen taide-elämän, kulttuuripoliittisen keskustelun sekä henkisen ilmapiirin murrosajankohtana. Tämän seurauksena suuret ikäluokat ottivat lopullisesti eron porvarillista maailmankuvaa edustaneisiin 30-lukulaisiin. Irtioton voidaan kuitenkin katsoa alkaneen jo 50-luvun modernismista, joka vaikutti niin runoudessa, kuvataiteessa kuin musiikkielämässä.³⁸ Teollistuminen ja kaupungistuminen muuttivat yhteiskunnan rakenteita, ja eri yhteiskuntaryhmien välille kehittyi kilpailua. Kilpailua alkoi ilmetä oikeiston ja vasemmiston, työnantajien ja työntekijöiden, sivistyneistön ja rahvaan, kaupunkien ja maaseudun asukkaiden kesken, ja lisäksi uusi nuorisokulttuuri haastoi vanhemmat sukupolvet.³⁹ Toisiin pitoihin Tornissa kokoonnuttiin siis vain hieman sen jälkeen, kun Neuvostoliiton asettama valvontakomissio oli kokoontunut samassa kabinetissa, ja tiedon saattamana keskityttiinkin käymään keskustelua idän ja lännen vastakkainasettelusta.⁴⁰

Myös tässä teoksessa keskustelijat esiintyvät nimimerkeillä eikä heidän todellista henkilöllisyyttään paljasteta. Tosin Repo kuvailee keskustelijat esipuheessa, aivan kuten Kivimies teki aiemmin omassa esipuheessaan. Nimimerkit ja henkilöt niiden takana on esitelty taulukossa 2.

---

³⁷ Alasuutari 1996, 218.

³⁸ Alasuutari 1996, 218.

³⁹ Kivimäki 1997, 247.

⁴⁰ Valkama 2002, 9.

Taulukko 2: Toiset pidot Tornissa – nimimerkit ja henkilöt niiden takana.⁴¹

Rouva Kirjailija	<i>Filosofian kandidaatti, kirjailija ja Parnasson toimitussihteeri Eila Pennanen</i>
Arvostelija	<i>Ylioppilas, oppositiomies, Suomalaisen Suomen toimitussihteeri, Kauko Kare, oppositio</i>
Asiantuntija	<i>Fysiikan tohtori, metalliopin professori Heikki Miekk-oja</i>
Herra Tohtori	<i>Tohtori, kansanrunoudentutkimuksen dosentti, etnologi Matti Kuusi, AKS vaikuttaja</i>
Humanisti	<i>Filosofian kandidaatti, Uuden Suomen kulttuuritoimittaja, historioitsija ja filosofi Touko Voutilainen</i>
Konservatiivi	<i>Ylioppilas, kirjailija, pakinoitsija ja kustannusvirkailija Yrjö Kivimies</i>
Kulissimies	<i>Filosofian kandidaatti, kirjallisen kulttuurin sekamies, Gummeruksen johtokunnan jäsen Eino S. Repo</i>
Lyyrikko	<i>Filosofian kandidaatti, ”ateljeekriitikko”, Otavan kustannusvirkailija ja Suomalaisen Suomen toimitussihteeri Tuomas Anhava</i>
Optimisti	<i>Valtiotieteiden kandidaatti, Väestöliiton asuntoasian toimiston päällikkö Kauko Sipponen, Maalaisliitto</i>
Puoluepoliitikko	<i>Ylioppilas, SDP:n kansanedustaja, sisäasiainministeri Väinö Leskinen, SDP</i>
Tieteilijä	<i>Tohtori, kasvitieteen apulaisprofessori Risto Tuomikoski⁴²</i>
Toimittaja	<i>Valtiotieteiden maisteri, Ylioppilaslehden päätoimittaja Sakari Virkkunen</i>
Toimitusjohtaja	<i>Lainopin kandidaatti, Ekonomi, Valiolehdet oy:n toimitusjohtaja Kalervo Pakkala</i>
Tosikko	<i>Filosofian kandidaatti, SOK:n tiedotussihteeri, Suomalaisen yhteiskunnan tukisäätiön tutkija Lauri Hyvämäki</i>

Tarkempi erittely keskustelijoista luvuittain löytyy liitteestä I. Keskustelijat teoksittain ja luvuittain.

Sarjan seuraava teos *Pidot Aulangolla* julkaistiin kylmän sodan Suomessa vuonna 1963. Teos painottuu politiikkaan. Kulttuuria käsitellään poliittisen suurennuslasin läpi, ja kaikessa painottuu voimakas idän ja lännen vastakkainasettelu. Teoksessa käsitellään ulko-, talous-, kulttuuri-, talouspolitiikkaa paikoitellen hyvin kiivaaseen sävyyn.

Ulkopoliittisesti elettiin vahvaa Neuvostoliiton vallan aikaa. Vuosien 1958 yöpakkaset ja 1961 noottikriisi olivat kansakuntaa ravistelevia tapahtumia, jotka osoittivat Neuvostoliiton ohjailuvallan

⁴¹ Heikkinen 2008, 30; KK1954 passim; KK1978 passim; Kansallisbibliografia passim.

⁴² Toivonen 2014, 70-72.

ulottuvan ulkopoliitiikan lisäksi myös Suomen sisäpolitiikkaan. Tiukentunutta kontrollia seuranneesta kehityksestä käytetään usein nimitystä suomettuminen, jolla tarkoitetaan toimintamallia, jonka seurauksena Neuvostoliiton etu ja tahto otettiin huomioon politiikan teossa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että vaikka Suomella oli kaikki itsenäisen valtion tunnusmerkit, se oli silti Neuvostoliiton vahvassa ohjauksessa.⁴³

Pidot Aulangolla sai ilmestyessään osakseen syytöksiä siitä, että siinä käsiteltiin Neuvostoliittoa tiukoin sanankääntein. Keskusteluun osallistui myös istuva presidentti Urho Kekkonen, joka oli ollut yksi keskustelijoista sarjan ensimmäisessä teoksessa *Pidot Tornissa* nimimerkillä Herra Ministeri. Pitkässä kirjeessään Kustannusjohtaja Martti Qvistille (25/9/1963) Kekkonen analysoi väitteitä omasta toiminnastaan ja erilaisista poliittisista vaikutteista, joiden avulla hän pyrki selkeyttämään vaikuttimia Neuvostoliiton toteutettuun politiikkaan:

Huomiotani on kiinnitetty Kariston julkaisemaan kirjaan "Pidot Aulangolla", jonka eräs ystäväni on minulle jopa lähettänyt. Olen lukenut sen ulkopoliittikkaa koskevan osan – muutamaan kertaankin – ja silmäillyt sitä toisiltakin kohdin. Puhemiehyytenne johdolla on keskusteluissa lausuttu ajatuksia, jotka olen noteerannut. Arvelin aluksi lähettää kirjeen herra maisteri Eskelisellemme ja korjailla hänen esittämiään lukuisia virheellisyyksiä, mutta kun luin keskustelun uudelleen, havaitsin asialliset oikaisut tarpeettomiksi, koska herra Eskelinen on nykyisessä kehitysvaiheessaan lähinnä korpiagitaattorin mielialoissa; eihän sellaista asiallinen valistus tavoita. Mutta kun Te, Herra Maisteri, lopullisesti vastaatte kirjasen maailmaantulosta, niin sallinette, että minäkin esitän puheenvuoron, joka ei suinkaan ole syntynyt sensuurimentaliteetista, vaan vakavasta halusta osoittaa, että maalle on tehty palvelus ja karhunpalvelus, kun on päästetty holtittomat mielipiteet julkisuuteen.⁴⁴

Kekkonen palaa kirjaan myös myöhemmässä kirjeenvaihdossaan. Kirjeessään (19/9/1964) tohtori Jouko Supille Kekkonen toteaa seuraavaa:

Lukekaapa muuten "Pidot Aulangolla" uudelleen, niin havaitsette, kuinka usein Teidän hengenheimolaistenne argumenteeraus perustuu huhuihin ja todistamattomiin väitteisiin.

---

⁴³ Vihavainen 1991, 85.

⁴⁴ Urho Kekkonen, 25/9/1963 – Kirje Kustannusjohtaja, maisteri Martti Qvistille.

Minulla ei ole aikaa käydä kirjaa uudelleen läpi, mutta aikoinaan kirjan luettuani minulle jäi vaikutelma, että yksikään näistä väitteistä ei ollut totta. En ymmärrä, miten tällaisella metodilla sananvapautta puolustetaan ja palvellaan.⁴⁵

Presidentti Kekkonen ärtymys kuvaa osaltaan aikakaudelle varovaista suhtautumista itänaapuriamme kohtaan. Teosta voidaankin pitää ulkopoliittisten keskustelujen osalta sangen rohkeana kannanottona vallitsevaan tilanteeseen. Osansa sai kuitenkin myös sisäpolitiikka, kun keskusteluissa suomitaan jyrkin sanankääntein Kekkonen edustamaa Maalaisliittoa, mikä sekään ei varmasti miellyttänyt voimakastahtoista johtajaa.

Myös kulttuurin saralla elettiin muutosten ja kontrollin aikakautta. 1960-luvulta lähtien kulttuuripolitiikkaan ryhdyttiin soveltamaan yhteiskunnallisen tasa-arvon periaatetta. Tutkimukset osoittivat tavallisen kansan taidemaun poikkeavan merkittävästi eliitin perinteisiä taiteita suosivasta mausta, tulkittiin tämän osoittavan sosiaalista ja alueellista epätasa-arvoa. Sitä pyrittiin tasoittamaan esimerkiksi kunnallisten taidelaitosten ja aktivoivan kulttuuripolitiikan avulla. Erityisesti sähköisestä viestinnästä toivottiin tukea tälle tehtävälle suosimalla yleisradion tarjonnassa kansansivistyksellistä ja arvoja kunnioittavaa ohjelmistoa. Tästä toivottiin olevan apua ulkomaisen massaviihteen tarjontaa vastaa, sekä apua kansan sivistämisessä.⁴⁶ Nimimerkit ja henkilöt niiden takana on esitelty taulukossa 3.

Taulukko 3: Pidot Aulangolla – nimimerkit ja henkilöt niiden takana.⁴⁷

Historioitsija	<i>Tampereen yliopiston historian laitoksen assistentti Pirkko Rommi</i>
Konservatiivi	<i>Ylioppilas, kirjailija, pakinoitsija ja kustannusvirkailija Yrjö Kivimies</i>
Kosmopoliitti	<i>Filosofian maisteri, Suomen kuvalehden toimituspäällikkö ja diplomaatti Heikki Brotherus</i>
Kriitikko	<i>Ylioppilas, oppositiomies, Suomalaisen Suomen toimitussihteeri, Kauko Kare, oppositio</i>
Majakanvartija	<i>Kasvatustieteen tohtori, Työterveyslaitoksen tutkimuspsykologi ja Faros-seuran puheenjohtaja Jyrki Juurmaa, Vasemmisto</i>

⁴⁵ Urho Kekkonen, 14/9/1964 – Kirje Tohtori Jouko Supille.

⁴⁶ Alasuutari 1996, 266-267.

⁴⁷ Paasilinna 1996, 200-201; KK1954 passim; KK1964 passim; KK1978 passim; Kansallisbibliografia passim.

Oikolukija	<i>Historiantutkija, kustannustoimittaja, tietokirjatoimittaja ja suomentaja Heikki Eskelinen</i>
Opettaja	<i>Kansakoulunopettaja kulttuurivaikuttaja, kirjailija ja kriitikko –Aku-Kimmo Ripatti</i>
Puhemies	<i>Yhteiskuntatieteiden maisteri, kustannusjohtaja Martti Qvist</i>
Runoilija	<i>Filosofian kandidaatti, opettaja, kirjailija ja runoilija Väinö Kirstinä</i>
Sosiaalipoliitikko	<i>Valtiotieteiden tohtori, Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan dosentti, sosiologi ja sosiaalipolitiikan tutkija Jouko Siipi</i>
Talousmies	<i>Helsingin Sanomien rahataloudellinen avustaja Matti Mannerkorpi</i>
Toimittaja	<i>Kansankorkeakoulu, Kallion päätoimittaja, kirjailija Erno Paasilinna, vasemmisto</i>

Tarkempi erittely keskustelijoista luvuittain löytyy liitteestä I. Keskustelijat teoksittain ja luvuittain.

Pidot Suomessa -teoksen ilmestymisen aikaan vuonna 1972 Suomessa elettiin Kekkonen kolmatta virkakautta ja Vietnamin sodan aikaa. Käynnissä oli maan sisäinen muuttoliike, kun maaseudulta hakeuduttiin kaupunkeihin, ja samaan aikaan jatkui voimakkaana 1960-luvulla käynnistynyt työperäinen muuttoliike Ruotsiin. Suuria muutoksia koettiin myös koulutuksen alalla, kun siirryttiin vaiheittain kansa- ja oppikoulujärjestelmästä peruskoulujärjestelmään. Maa oli uudistusten kourissa.

Poliittisesti tarkasteltuna Suomen toimintaa linjasi edelleen paljolti suhde itänaapuriin, ja Neuvostoliiton luottamuksen ylläpitäminen oli leimallinen toimintamalli niin sisä- kuin ulkopolitiikankin saralla. Erityisesti politikkojen tuli olla tarkkoina lausunnoissaan, mutta myös yksittäisten kansalaisten mielenilmaisut saattoivat johtaa toimenpiteisiin.⁴⁸

Talouden näkökulmasta käynnissä oli eräänlainen suunnitelmatalouden vaihe, jonka aikana siirryttiin sodanjälkeisen moraalitalouden ajasta kohti korporatismia. Aikakaudelle oli tyypillistä voimakas usko siihen, että yhteiskunnalliset ongelmat voidaan parhaiten ratkaista tieteellisellä suunnitelulla ja organisoinnilla. Olipa kysymys jonkin yhteiskunnallisen laitoksen käytännön

---

⁴⁸ Alasuutari 1996, 168.

toimivuudesta tai joustavuudesta, nähtiin ratkaisun löytyvän paremmasta suunnittelusta. Tämä tieteellisen suunnittelun esiinnousu oli erityisen voimakasta 1960-luvun jälkipuolella.⁴⁹

Myös kulttuuripolitiikan kannalta elettiin murroskautta. Aikaudelle tyypillistä politisoitumista kuvaa kuitenkin se, että 1960-luvulta lähtien taiteiden tehtäväksi liitettiin ajatus vallankumouksen edistämisestä, kansan älyllisestä aktivoinnista sekä kriittisten kysymysten esittämisestä.⁵⁰ Populaarikulttuurin yleistyttyä 1960-luvun lopulla kulttuuripolitiikassa nousi itseisarvoksi eräänlainen kaupallisuuden vastustaminen,⁵¹ ja erityisesti kritiikki kohdistui kansainvälistä massakulttuuria kohtaan.⁵² Kaupallisiin motiivein tuotettua taidetta arvosteltiin sen pyrkimyksestä niin sanottuun helppoon taiteeseen, joka on suunnattu suurille massoille. 1970-luvulta lähtien valtiollisen kulttuuripolitiikan linjaksi nousi kulttuurin kulutusmahdollisuuksien demokratisoinnin lisäksi kansallisten ja ei-kaupallisten taiteiden tukeminen, esimerkiksi kotimaisen laatu elokuvien tuotanto.⁵³ Pertti Alasuutarin mukaan taiteelle annetuista eri merkityksistä huolimatta, pysyvää on ollut se, että taide on symboloinut kansansivistyspyrkimystä. Korkeakulttuurina taide on ollut vastapaino massojen suosimalle populaarikulttuurille.⁵⁴ Kokonaisuudessaan teoksen keskusteluja leimaa tietty synkkäsävyyisyys. Edellisten pitojen iloisuus loistaa poissaolollaan, ja keskustelujen sävy on aiempaa tiukkasanaisempaa. Nimimerkit ja henkilöt niiden takana on esitelty taulukossa 4.

Taulukko 4: Pidot Suomessa – nimimerkit ja henkilöt niiden takana.⁵⁵

Tarkkailija	<i>Kauppatieteiden tohtori, Helsingin kauppakorkeakoulun kansantaloustieteen professori Jouko Paakkanen</i>
Puhemies	<i>Kansakoulu; Kansankorkeakoulu, vapaa kirjailija Erno Paasilinna, vasemmisto</i>
Kirjailija	<i>Ylioppilas, historianopintoja Helsingin yliopistossa, vapaa kirjailija Veijo Meri</i>
Teknikko	<i>Filosofian tohtori, Suomen akatemian ja IEAN jäsen, fyysikko ja tiedevaikuttaja Erkki Laurila</i>
Postimestari	<i>Oikeustieteen tohtori, tietojärjestelmäkomitean puheenjohtaja, tasavallan presidentin kansliapäällikkö Antero Jyränki, Suomen sosiaalidemokraattisen puolueen jäsen</i>

⁴⁹ Alasuutari 1996, 108.

⁵⁰ Alasuutari 1996, 242.

⁵¹ Liikanen 1994, 13.

⁵² Alasuutari 1996, 223.

⁵³ Alasuutari 1996, 224.

⁵⁴ Alasuutari 1996, 242.

⁵⁵ Paasilinna 1996, 331; KK1964 passim; KK1974 passim; KK1978 passim; Kansallisbibliografia passim.

Perämies	<i>Oikeustieteen tohtori, poliitikko ja kansanedustaja Juha Vikatmaa, Kokoomus</i>
Epäilijä	<i>Sotakorkeakoulu, Kirjailija ja yleiskuntaupseeri Wolf H. Halsti</i>
Yhteiskuntatieteilijä	<i>Valtiotieteen lisensiaatti, Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkija ja yhteiskuntatieteilijä Klaus Mäkelä</i>
Talouspoliitikko	<i>Kirjailija ja taloustutkija Heikki Välitä</i>
Tuntiopettaja	<i>Yleisen kielitieteen assistentti Auli Hakulinen</i>
Populisti	<i>Ylioppilas, kirjailija, lehtimies ja poliitikko, ministeri Jouko Tyyri</i>
Sosialisti	<i>Valtiotieteen lisensiaatti, kasvatussosiologian lehtori ja vt. apulaisprofessori, kansanedustaja Kalervo Kivistö, Suomen Kansan Demokraattinen Liitto</i>

Tarkempi erittely keskustelijoista luvuittain löytyy liitteestä I. Keskustelijat teoksittain ja luvuittain.

Vuoden 2002 *Bileet tornissa* kuvastavat vastaavasti kokonaan uutta aikakautta. Tässä teoksessa keskustelut käydään jo oikeilla nimillä, eikä enää kätkeydytä nimimerkkien taakse. Keskustelujen isäntänä toimi silloinen *Ylioppilaslehden* päätoimittaja Heikki Valkama, joka kutsui joukon kulttuurivaikuttajia keskustelemaan ajankohtaisista asioista.

Edellisestä keskustelusta oli ehtinyt vierähtää 30 vuotta ja maailma oli muuttunut huomattavasti sitten edellisten pitojen. Tällä kertaa teemoiksi nousivat ajankohtaiset aiheet kuten globaali talous ja talouden valta, minkä lisäksi keskustelua käytiin hyvästä elämästä ja sen edellytyksistä sekä esimerkiksi siitä mitä on kansalaisuus. Esipuheessaan Heikki Valkama pahoittelee, ettei keskustelun koko intensiteetti välity lukijalle:

On harmi, etteivät puheen vivahteet, kinastelu ja äkäiset kommentit välity paperilla. Toivottavasti kirjasta välittyy edes jotenkin vihaisesti nyrkkiään pöytään lyövä Kirsi Piha keskeyttämässä muiden puheenvuoroja, lakoninen Arno Kotro lausumassa aforistisia heittojaan tai ärtyisän oloinen Kaarina Hazard kysymässä vaikeita. Välillä keskustelu ylti suoraksi huudoksi ja taisteluksi puheenvuoroista.⁵⁶

Keskustelijat esiintyivät siis omilla nimillään, mutta heidät esiteltiin aiempien teosten tapaan keskustelijoiden esittelyssä. Teoksen keskustelijat on esitelty taulukossa 5.

⁵⁶ Valkama 2002, 9-10; KK2001 passim; KK2003 passim.

Taulukko 5: Bileet Tornissa – keskustelijat.⁵⁷

Historioitsija	<i>Tohtoriopiskelija, viestintäpäällikkö, luennoitsija ja konsultti Jukka Relander</i>
Taiteilija	<i>Tohtoriopiskelija, kuvataiteilija, kirjailija ja teatteriohjaaja Teemu Mäki</i>
Professori	<i>Tohtori, Taloustieteilijä ja kansantaloustieteen professori Markus Jäntti</i>
Dramaturgi-ohjaaja	<i>Tohtoriopiskelija, dramaturgi-ohjaaja professori Pauliina Hulkko</i>
Vihreän liiton varapuheenjohtaja	<i>Tohtoriopiskelija, kirjailija ja poliitikko Rosa Meriläinen, Vihreä liitto</i>
Kansanedustaja	<i>Kauppatieteiden maisteri, poliitikko ja viestintäkonsultti Kirsi Piha, Kokoomus</i>
Akateeminen sekatyöläinen	<i>Tohtoriopiskelija, vapaa kirjoittaja ja näyttelijä Kaarina Hazard</i>
Runoilija	<i>Teologian maisteri, Ohjaaja, käsikirjoittaja ja runoilija Miira Sippola</i>
Toimitusjohtaja	<i>Sijoitusalan huippuammattilainen, tutkimus- ja toimitusjohtaja Risto Murto</i>
Kaupunkiaktiivi	<i>Filosofian opiskelija, tulevaisuudentutkija ja yrittäjä Aleksi Neuvonen</i>
Filosofian opettaja	<i>Valtiotieteiden maisteri, opettaja, kirjailija, kolumnisti ja juontaja Arno Kotro</i>
Päätoimittaja	<i>Toimittaja ja kirjailija Heikki Valkama</i>

Tarkempi erittely keskustelijoista luvuittain löytyy liitteestä I - Keskustelijat teoksittain ja luvuittain.

Tutkimustehtävä

*Olisi houkuttelevaa verrata keskenään sitä suomalaisten keskustelukirjojen sarjaa, josta tämä teos on järjestyksessä neljäs. Aikaisemmin on julkaistu *Pidot Tornissa* (1937), *Toiset pidot Tornissa* (1954) ja *Pidot Aulangolla* (1963). Keskustelukirjoja on julkaistu enemmänkin, mutta pidot-sarja on muodostunut traditioksi. Jatkuuko perinne vai eikö jatku, se on tietymätöntä. Näillä kirjoilla on joka tapauksessa yksi yhteinen tekijä: ne ovat aikansa dokumentteja.*⁵⁸

⁵⁷ Valkama 2002, 11-13.

⁵⁸ Paasilinna 1972, 7.

Näin toteaa Erno Paasilinna *Pidot Suomessa* -teoksen esipuheessa, kuin alustaakseen pro gradu -työni tulevaa tutkimusasetelmaa. Käsittelen työssäni vuosien 1937-1972 aikana julkaistua keskustelukirjasarjaa ja teosten kautta välittyvää älymystön ja intellektuellien näkemystä suomalaisesta kansanluonteesta, demokratisoitumisesta sekä kulttuurista. Huomioin myös jokaisen teoksen ajanjaksolle ominaiset yhteiskunnalliset piirteet ja kuinka ne ilmenevät käydyissä dialogeissa, sekä kuinka ne argumentoidaan ajallinen konteksti huomioiden.

Keskeiset tutkimuskysymykseni ovat:

- Millainen kuva älymystöllä/sivistyneistöllä oli suomalaisesta kansanluonteesta ja suomalaisuudesta?
- Kuinka eliitin ja sivistyneistön suhtautuminen kulttuuriin ja sen murrokseen ilmenee keskusteluiden perusteella?
- Kuinka näkemys demokratiasta kehittyi vuosikymmenien aikana? Miten älymystö/sivistyneistö suhtautuu muutokseen?

Eliitin suhde kansanluonteeseen, kulttuuriin ja demokratiaan pidot teoksissa on erityisen mielenkiintoinen siksi, ettei sitä ole aiemmin tutkittu. Tutkimuskysymysten avulla pyrin myös luomaan kuvan sivistyneistön omasta asemasta suhteessa kansaan. Kuinka suhtautuminen on muuttunut vuosien aikana, vai onko se loppujen lopuksi muuttunut? Miten tuo sivistyneistö positio itsensä suhteessa muuhun yhteiskuntaan?

Etenen tutkielmassani kronologisesti ja teemoittain. Pääsääntöisesti analysoin aineistoa tarkan lähiluvun ja kontekstualisoinnin avulla. Pyrin tunnistamaan teoksien ja yksittäisten keskustelujen osalta keskustelijoiden suhtautumista ja asenteita keskeisiin tutkimuskysymyksiin. Historiallisen kontekstin vaikutuksen osalta pyrin huomioimaan myös aikakauden merkittävimmät yhteiskunnalliset tapahtumat ja niiden mahdolliset vaikutukset keskusteluihin. Tavoitteenani on muodostaa kokonaiskuva älymystön suhtautumisesta keskeisiin tutkimuskysymyksiin eri aikakausina ja kuvata ajan mittaan tapahtuneita muutoksia. Hyödynnän tutkimuksessani nelikenttiä, joiden avulla pyrin kuvaamaan teosten painopisteitä sekä niiden suhdetta toisiinsa.

Aiempi tutkimus

Ensimmäisiä Tornin pitoja on tutkimuksissa tutkittu useaan otteeseen. Pääsääntöisesti tutkimukset teoksesta ovat painottuneet teoksen ajankuvaan ja sen antamaan käsitykseen aikakauden

kulttuurista, minkä lisäksi siihen on viitattu aikakautta koskevista tutkimuksissa. Myös sarjan seuraavaa teosta *Toiset pidot Tornissa* on tutkittu jonkin verran, kun taas sitä seuraavien teosten osalta tutkimusta ei ole juurikaan tehty. Varsinaista kronologista koostetta koko sarjasta ja sen suhtautumista esitettyihin tutkimuskysymyksiin ei ole aiemmin toteutettu.

Heikki Mikkeli on tutkinut *Pidot Tornissa* teosta *Ajan Paineessa* (Gummerus, 1999) teoksessa kulttuurin ja kansaluonteen näkökulmasta. Myös Antti Vesikko on viitannut pro gradu -työssään *Kansakunnan resonoivat muistot* (Jyväskylä, 2011) teokseen kansallisen identiteetin kehityksen näkökulmasta. Heikki Kokko (2006) on niin ikään viitannut teokseen pro gradu -tutkielmassaan, joka käsittelee suomalaisen sivistyneistön 1930-luvulla kokemaa kulttuurikriisiä. Työssään hän käsittelee myös kuvaa suomalaisesta kansanluonteesta ja sitä, minkälaisia käsityksiä kansallisuuden kiinnittymisestä ihmiseen keskusteluissa nousi esille.

Toiset pidot tornissa -teosta tutkii Simo Heikkinen pro gradu -työssään *Kulttuurin pieksentää - Toiset pidot tornissa 1950-luvun suomenkielisessä arvokeskustelussa ja osana keskustelukirja-perinnettä*. Tutkimuksen painopiste on nimenomaan aikakauden kulttuurissa sekä vaikuttimissa kulttuurikuvan muodostumiselle. Työssään Heikkinen sivuaa myös *Pidot Tornissa* sekä *Pidot Aulangolla* -teoksia. Heikkisen mukaan *Toiset pidot Tornissa* kuvaavat ennen kaikkea sotien jälkeistä kulttuurielämän uudelleenjäsentymistä. Hänen mukaansa teoksessa käsiteltiin kulttuuria laaja-alaisesti huomioiden ennen kaikkea ”korkean ja matalan” kulttuuri eri muodot sekä niiden vastakkainasettelun. Ensimmäiset pidot edustivat hänen mukaansa eräänlaisena ”suomalaisuuden rakentamisen projektia”. *Pidot Aulangolla* osalta hän korosti keskiöön nousseen politiikan. *Pidot Suomessa* teokseen hän ei tutkimuksessaan viitannut.

Tutkimuksessani koostan yhteen ensimmäistä kertaa kaikki neljän keskustelukirjaa samalla luoden yhtenäisen kokonaiskuvan teoksista ja sekä niiden antamasta kuvasta eliitin ja sivistyneistön suhteesta kansanluonteeseen, kulttuuriin ja demokratiaan sekä niiden kautta omaan asemaansa suhteessa kansaan. Lisäksi suoritan keskeisten löydösten perusteelta vertailevan katsauksen *Bileet Tornissa* teokseen.

1. Eliitti ja kansanluonteen käsite

Setä Topelius aikanaan loi vissit normit, loi ennen kaikkea tuon Mattinsa. Meillä on siis vain kuvitelma siitä, millainen on suomalainen, siinä kuvitelmassa me pysyttelemme ja se hämmentää meidän selvää katsettamme. Onko olemassa mitään kansanluonnetta, vai onko vain kerroksia? Onko varsinaissuomalainen tai hämäläinen ankkurikerros, itäsuomalainen piällysmieskerros, onko kellarikerroksia, päiväkerroksia ja herraties mitä? Onko niillä mitään yhteistä?⁵⁹ (Konservatiivi, Yrjö Kivimies)

Näillä sanoilla alusti Konservatiivi kansanluonteesta käytävää keskustelua teoksessa *Pidot tornissa*. Mitä on kansanluonne ja kuinka sitä on aikojen kuluessa luonnehdittu? Kansanluonnetta on pyritty kuvamaan historiassa miltei kirjoitustaidon syntymästä lähtien. Kansanluonteiden merkitys korostui erityisesti 1800-luvulta lähtien, kun niiden avulla pyrittiin määrittelemään valtioiden olemassaoloa, asemaa ja niille tyypillisiä ominaispiirteitä.⁶⁰ Tämä oli ominaista myös Suomelle, jossa erityisesti sivistyneistön keskuudessa on keskusteltu siitä, kuinka suomalaisuuden kansallisuutena ja kulttuurina voidaan katsoa liittyvän suomalaiseen yksilöön. Erityisasemaan keskustelu kansanluonteesta nousi nationalismin alkuaikoina 1800-luvun alkupuolella, jolloin siitä kehkeytyi osa kansakunnan itsemääräämisen ja itsenäisyyden perusteluita sekä rakennuspalikoita.

Mitä sitten ovat kansanluonne, -henki tai -sielu? Puhuttaessa kansanluonteesta on syytä erottaa se käsitteenä kansanhengestä ja kansansielusta. Kansanhengellä viitataan usein kansaa toisiinsa yhdistävänä tunteena ja kansansielulla tarkoitetaan usein yksilöä ja tämän kantamaa ns. ”kansallisuuden siementä”. Kansanluonne mielletään yleensä tarkoittavan kansan ulkoisia piirteitä kuten käyttäytymismalleja ja fyysisiä ominaisuuksia. Toisinaan kansanluonne liitetään terminä myös kansansieluun, koska aidon ja oikean kansanluonteen voidaan katsoa nousevan kansansielusta.⁶¹ Termi sekoitetaan myös kansalliseen identiteettiin, jota on pidetty jopa kansallisuuden synonyymina.⁶² Tässä yhteydessä lähestyn kuitenkin kansanluonne määrittelyä sen perinteisessä muodossa, kuvaamalla kansan ominaispiirteitä ja ennen kaikkea kuinka sivistyneistö kuvaa kansaa ja sen ominaisuuksia.

---

⁵⁹ Kivimies 1937, 4.

⁶⁰ Saukkonen 2005, 94.

⁶¹ Kokko 2006, 34-35

⁶² Saukkonen 2005, 93-94

Kansakunta tai sen kansanluonne ei kuitenkaan ole itsessään mikään luonnollinen kategoria, itse asiassa se on historiallisessa kontekstissa suhteellisen uusi käsite. Kansan käsitteen, sen nykyisessä muodossa ja tarkoituksessa, voidaan katsoa syntyneen osana kansallisvaltioiden kehitystä, jolloin kansan käsitteen muodot riippuvatkin kunkin valtion nationalismin ja sen kehityksen erityispiirteistä.⁶³ Suomessa nationalismin alkuaikoina kysymystä pohtivat niin J.V.Snellman, Runeberg kuin Topeliuskin.⁶⁴ Heillä kaikilla oli merkittävä rooli siinä, kuinka kansanluonnetta kuvattiin ja kuinka se miellettiin seuraavien vuosikymmenien aikana. Romantiikan ajan käsitys suomalaisista Mäeistä ja Paavoista säilyi aina vuosisadan vaihteen myllerryksiin ja yhteiskunnallisiin murroksiin saakka. Suomalaisten omakuva suomalaisuudesta muotoutui viimeistään ns. nationalistisen kehityksen toisen vaiheen aikana 1800-luvun loppupuolella. Tässä yhteydessä kielestä tuli merkittävä tekijä kansallisuutta määrittelevänä ilmiönä, kun suomenkielinen kirjallisuus, teatteri, ooppera ja koululaitos saivat alkunsa.⁶⁵ Kulttuuria pidettiin pitkään eräänlaisena kansakunnan olemassaolon mittarina, joka auttoi myös muodostamaan käsitystä suomalaisuudesta yhtenäisenä kansakuntana, jolla oli oman kielen lisäksi kulttuuri, jota kehitettiin ja tuettiin.

Kun 1800-luvulla puhuttiin suomalaisesta identiteetistä, pohjautui se pääasiallisesti ruotsinkielisen sivistyneistön suomenkieliselle rahvaalle antamiin määreisiin. Suomalaisuuden kansallinen stereotyyppi onkin sivistymätön, maaseudulla asuva tai sieltä vastikään kaupunkielämään siirtynyt metsäläinen. Tässä ei kuitenkaan ollut kyse ainoastaan siitä, että silloinen kansallinen eliitti, ruotsinkielinen sivistyneistö, olisi pelkästään määritellyt sivistystyönsä kohteen itsensä vastakohtana, vaan suhde suomalaisiin ja suomalaisuuteen oli alkujaankin kaksijakoinen.⁶⁶ Kyseessä oli tietoinen päätös ryhtyä suomalaisiksi ja alkaa käyttää suomen kieltä. A.I. Arvidssonin sanomaksi oletettu lausahdus, "ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme halua tulla, olkaamme siis suomalaisia", lausuttiin todennäköisesti alun perin nimenomaan ruotsiksi. Kun sivistyneistö alkoi samaistua suomalaisiin, se määritteli itselleen kansansivistystehtävän.⁶⁷ Toisaalta taustalla on nähtävissä suomalaisen yhteiskunnan poikkeava rakenne esimerkiksi suhteessa feodaalivaltioihin. Suomessa ei ole ollut laajaa maa-aatelistoa, jolle taide- ja kulttuurielämän kehittämisen vastuu olisi

---

⁶³ Alasuutari 1996, 229.

⁶⁴ Kokko 2006, 91.

⁶⁵ Peltonen 1998, 25.

⁶⁶ Alasuutari 1996, 229-231.

⁶⁷ Ibid.

voitu osittaa, vastuu lankeksi kaupunkiporvaristolle, viranomaisille, tilallisille sekä papistolle. Simo Häyrysen mukaan tästä voi osaltaan johtua suomalaisen kulttuurin vahva kansanleimaisuus, tavallisen kansalaisen heroisointi.⁶⁸

Hienovaraisuuden ja sivistyneisyyden vastakohtaksi koettiin niin kutsuttu *perisuomalaisuus*, joka siitä lähtien on toiminut kansansivistysperinteen oikeutuksena. Kansan kulttuuria tuli edistää ja tutkia. Nationalistisesta näkökulmasta tarkasteltuna toiminnan perimmäisenä tavoitteena oli tuoda suomalaiset kansakunnaksi kansakuntien joukkoon.⁶⁹ Useimmat perinteiset suomalaisuuden kuvaukset ovatkin nimenomaan eliitin ja intellektuellien tuottamia. Merkittävä osa kuvauksista on myös peräisin kaunokirjallisuuden klassikoista, joissa kuvaukset on kirjoitettu ikään kuin ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta. Näissä osaltaan negatiivissävytteisiä kuvaksia selittää kansan ja eliitin keskinäinen etäisyys. Tarkastelun kohteena oleva kansa edusti köyhää maaseutulähtöistä maanviljelijäväestöä, eliitin edustaessa tyyliltään enemmän Länsi-Eurooppalaista kaupunkikulttuuria porvaristoinen.⁷⁰

Puhuttaessa sivistyneistön suhteesta kansaan, valta on pääsääntöisesti ollut sivistyneistön hallussa. Kansallisen identiteetin rakentamisen yhteydessä sivistyneistö pyrki muodostamaan omaa asemaansa ja kansallista identiteettiä kansan kautta.⁷¹ Kansa kuvattiin itsenäistymisen tavoitetta palvelevan ihanteen mukaisesti kuitenkin jonain sellaisena, joka samalla perusteli sivistyneistön omaa olemassaoloa. 1900-luvun alkupuolen poliittinen kehitys ja työväenliikkeen nousu muuttivat romantiikan ajan käsitystä kansasta ja mursivat lopulta romantiikan ajan ihanteellisen kansankuvan. Suurlakko 1905, eduskuntauudistus 1907 ja työväenpuolueen vaalivoitto, torpparikysymyksen kärjistyminen sekä kansalaisista muuttivat sivistyneistön suhtautumista kansaan. Tämä mahdollisti sivistyneistölle ennakkoluulojen purkamisen kansan syviin riveihin. Runebergin ajan Matit ja Paavot hieman yksinkertaisina mutta kauniina, esimerkillisinä, nöyrinä, lainkuulijaisina, hiljaisina ja jumalaa pelkäävinä maalaisina muuttivat passiivisiksi, kieroon kasvaneiksi, epäsosiaalisiksi rahvaaksi (työläinen). Syntyi käsitys, jonka mukaan suomenkielinen rahvas muodosti oman rotunsa, joka

---

⁶⁸ Häyrynen 2006, 136.

⁶⁹ Alasuutari 1996, 229-231.

⁷⁰ Apo 1998, 87-90.

⁷¹ Alapuro 1998, 181-182.

erottui alhaisemman sivistystason, raakuutensa ja huonojen tapojensa sekä kulttuurillisen vajavuutensa takia.⁷²

Suomalaisen kansanluonteen määrittelyssä on merkittävässä osassa J.V. Snellman ja hänen muodostamansa käsitys suomalaisuudesta. Snellman kuvasi *Valtio-opissaan (1842)* yksilön sitoutuvan kansaan kansallishengen avulla. Kansallishengen kuvattiin puolestaan olevan jotain, joka oli toisaalta sidoksissa yksilön syntymässä saamaan kansallisuuteen ja toisaalta yksilön kansallisuutta ilmentävään toimintaan. Kansallisuus oli siis perittyä ja pysyvää. Hänen mukaansa yksilön sivistys satoi hänet kansakuntaan ei hän sitä voinut muuttaa. Synnynnäinen kansallisuus oli jotain, joka ilmenee yksilön taipumuksissa ja vieteissä. Isänmaallisuus ja kansallisuus muodostavat yhdessä kansallishengen ja kansallisluonteen.⁷³ Snellmanin muodostama kansanluonteen määrittely ei menettänyt merkitystään edes 1800-luvun loppupuolella, vaikka yleisesti hänen edustamansa hegeliläinen spekulatio jäi nousevien kehitysoppien puristukseen.⁷⁴

Lähestyttäessä vuosisadan vaihdetta suomalaisen sivistyneistön ihmis- ja kulttuurikäsitteeseen vaikutti merkittävässä määrin tiedemaailmaa ravistellut Darwinin kehitysoppi, joka ilmestyi vuonna 1859. Sen perusteella ihmisyyttä jaettiin biologiaan ja kulttuuriin, vaikkakin nämä liittyivätkin olennaisesti toisiinsa. Teorian varsinainen ydin oli evoluutioteoria, jonka mukaan mikään eliölaji ei ole muuttumaton tai pysyvä. Darwinismi valtasi alaa lähes jokaisessa tieteenalassa ja siitä haettiin perusteluita mitä erilaisimmille yhteiskunnallisille aatteille ja ideologioille. Sillä oli myös merkittävä vaikutus kansanluonteen määrittelyyn, sillä Darwinin oppien perusteella kansallinen identiteetti voitiin määritellä useammalla tavalla. Identiteetin voitiin katsoa kumpuavan biologisesta perimästä tai snellmanilaista kansallisuussieluajattelua myötäillen subjektin ytimestä, sielusta.⁷⁵ Darwinistista ajattelumallia soveltaen suomalaisen sivistyneistön keskuudessa suosituimmaksi malliksi näyttäisi nousseen ajatus kulttuurin sidoksisuudesta ihmisen biologisen eläimellisyyden päällysrakenteeseen. Kulttuuri oli jotain, joka kumpuaa ihmisen omasta toiminnasta. Tämän perusteella voitiin päätellä, että myös kansallinen identiteetti, kansallisuus ja niiden kautta kansanluonne perustuvat ihmisen omaan toimintaan.⁷⁶ Kansanluonne onkin jotain,

---

⁷² Peltonen 1998, 24-25.

⁷³ Snellman 2001, 39-50.

⁷⁴ Kokko 2006, 64.

⁷⁵ Kokko 2006, 74-76.

⁷⁶ Kokko 2006, 74-76, 87.

mikä perustuu pohjimmiltaan yksilöiden kulttuurisidonnaisiin toimintamalleihin ja on näin myös altis muille vaikuttimille.

Suomalaisuuden määritelmälle on tyypillistä negatiivissävytteisyys puhuttaessa kansanluonteesta ja sen ominaisuuksista. Miksi suomalaiset sitten määrittelevät itsensä niin negatiivisesti. Tässä on havaittavissa folkloristi ja Helsingin yliopiston folkloristiikan emeritusprofessori Satu Apon (1947-) mukaan yli sata vuotta jatkunut asetelma, suomalaisuuden stigmatisointi, jossa ideologista ja poliittista valtaa pitävän eliitin suhtautuminen tavalliseen kansaan on ollut jännitteinen. Erityisesti tämä on korostunut vuosien 1810 – 1945 välisenä kansankunnan rakentamisen ja puolustamisen aikakautena.⁷⁷ Negatiivinen kansantulkinta on toisaalta ollut eliitille keino nostaa itsensä yhtä lailla tarvitsemansa ja toisaalta pelkäämänsä kansan yläpuolelle.

Seuraavissa luvuissa käsittelen sitä, kuinka sivistyneistö kuvaa kansanluonnetta, sen ominaispiirteitä ja riippuvuuksia keskusteluissaan. Miten suhtautuminen kansaan muuttuu eri teoksissa ja kuinka niistä on tunnistettavissa eri aikakausina vaikuttaneet tieteelliset suuntaukset ja tutkimukset? Pyrin kuvaamaan myös sitä, miten sivistyneistö näkee itsensä suhteessa kansaan ja kuinka suhtautuminen muuttuu eri vuosikymmenien aikana. Miten eliitti/sivistyneistö positioi itsensä yhteiskunnassa suhteessa tavalliseen kansaan?

1.1 Romantiikan varjossa (1937)

Pidot Tornissa käynnistyy keskustelulla suomalaisen kansanluonteen ongelmasta. Aihe oli ajankohtainen 1930-luvulla, koska kulttuurikriisin jälkimainingeissa suomalainen sivistyneistö keskusteli siitä ahkerasti.⁷⁸ Aiemmin itsestään selvänä nähty määrittely oli kyseenalaistettu kulttuurikriisin yhteydessä: Mitä oikeastaan onkaan kansanluonne? Keskustelua hallitsi valistuksen aikainen subjektikäsitykseen perustuva kansansielu-ajattelu, jonka mukaan kansanluonteen taustalla oleva kansansielu on ihmiselle synnynnäinen ja pysyvä.⁷⁹ Konservatiivi (Yrjö Kivimies) kuvaa alustuksessaan kuinka keskustelu Filosofin (Niilo Mäki)⁸⁰ kanssa sai hänet kyseenalaistamaan tämän vallitsevan oletuksen:

---

⁷⁷ Apo 1998, 86.

⁷⁸ Kokko 2006, 91.

⁷⁹ Kokko 2006, 92.

⁸⁰ Kiianmaa & Pulliainen 1989, 170-178; Pietikäinen 2012, 230. Niilo Mäki oli yksi maailman ensimmäisistä neuropsykologeista ja suomalaisen soveltavan psykologian uranuurtaja. Hän oli myös Eino Kailan ensimmäinen

Minulla oli olevinaan piirustukset selvillä, kun onnettomuudekseni tapasin ohimennen tämän ystävämme filosofin. Hän antoi viisautensa valonheittäjän valaista tätä juttua ja yhdellä pienellä heijastuksella pilasi minun piirustukseni. Hän selitteli – hän voi itse korjata minun puheeni – ettei kansanluonne ole mikään biologinen faktuumi, vaan se johtuu joistakin normeista.⁸¹ (Konservatiivi, Yrjö Kivimies)

Tässä Kivimies toi samalla esille kansanluonnekeskustelun yhden suuren peruskysymyksen: Onko kansanluonne synnynnäinen piirre vai onko se opittua?⁸² Kansanluonteen alkuperää sivutaan keskusteluissa useaan otteeseen ja asiaa käsitellään useista eri näkökulmista. Erityisesti Filosofi (Mäki) korostaa useaan otteeseen, ettei kansanluonne ole biologisperäistä vaan perustuu kulttuurin ja sen asettamiin normeihin.⁸³ Linjaus erosi merkittävästi Eino Kailan (1890-1958)⁸⁴ edustamasta ja yleisesti vallalla olevasta tulkinnasta, joka korosti biologisia tekijöitä.⁸⁵ Mäen esittämissä kommentteissa on havaittavissa modernin sosiologian vivahteita, erityisesti silloin kun hän pohtii yksilön ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta, mikä oli 30-luvun Suomessa suhteellisen uutta. Aikakauden sosialisaatioteorian avainhahmoja olivat erityisesti amerikkalaiset G.H. Mead (1863-1931) ja C.H. Cooley (1863-1929), jotka nostivat esille uuden käsityksen yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta sekä vuorovaikutuksesta.⁸⁶ Suomessa tämänkaltaisen sosiologia oli vielä sangen tuntematonta.⁸⁷

Kansanluonteen sosiaalisesta ja kulttuuriseen oppimiseen perustuvasta mallista Filosofi (Mäki) nostaa esille kaksi esimerkkiä. Ensimmäinen esimerkki käsittelee ulkomaalaisten tekemiä havaintoja

---

psykologiaan erikoistunut oppilas. Mäen opiskellessa Yhdysvalloissa vuosina 1932-33 Yalen yliopistossa psykologian laitoksella, hän oli osallistunut lukuvuoden mittaiseen kansainväliseen seminaariin, jonka teemana oli "The Impact of Culture on Personality". Myöhemmin Mäen kokemukset matkoilta toimivat herätteenä hänen Jyväskylän yliopistossa pitämälleen "Kulttuuri ja persoonallisuus" -luentosarjalle. 1930-luvulla vallitsevana tulkintana olivat Eino Kailan edustamat hahmopsykologiset näkemykset sekä biologiset perinnöllisyys- ja tyyppiopit. Mäen tutkimus kohdentui kuitenkin selvittämään kuinka sosiaalisen ja biologisen yhteisvaikutus ilmenee yksilön psyykkisissä toiminnoissa.

⁸¹ Kivimies 1937, 4.

⁸² Kokko 2006, 92.

⁸³ Kivimies 1937, 4-7; Mikkeli 1999, 20.

⁸⁴ Niiniluoto 1990,33; Salmela 1999, 169; Pietikäinen 2012, 224-240. Eino Kaila (1890-1958) oli filosofi ja psykologi sekä yksi aikansa merkittävimpiä kulttuurivaikuttajia Suomessa. Kaila tutustutti suomalaisen tiedeyhteisön uusiin filosofian ja psykologian kansainvälisiin suuntauksiin, esimerkiksi kokeelliseen psykologiaan, hahmo- ja persoonallisuuspsykologiaan, perinnöllisyyspsykologiaan jne. Hänen psykologisena pääteoksenaan pidetään vuonna 1934 ilmestynyttä teosta *Persoonallisuus*. Teoksessa painottuu ilmiöiden biologinen ja fysiologinen luonne. Pian ilmestymisensä jälkeen teos saavutti suomalaisessa kulttuurielämässä klassikon aseman.

⁸⁵ Kiianmaa & Pulliainen 1989, 172-173.

⁸⁶ Allardt 2000, 502-503; Kokko 2006, 97.

⁸⁷ Allardt, Alapuro, Alestalo 1992, 13-25.

suomalaisten koululaisten keskuudessa vallitsevasta ylisopeutuvaisuudesta, elottomuudesta, passiivisuudesta ja muista vastaavista piirteistä, jotka suomalaiset pedagogit määrittelevät hyvän kurin ja tottelevaisuuden tuloksiksi. Helsingissä toimivan saksalaisen koulun suomalaiset oppilaat edustavat hyvin epäsuomalaista vilkkautta ja välittömyyttä.⁸⁸ Mäen esimerkki korostaa yksilön kansanluonteesta riippumatonta sopeutumista vallitsevaan sosiaaliseen ympäristöön ja sen vaikutusta yksilön toimintamalleihin.⁸⁹ Toisena esimerkkinä Filosofi (Mäki) nostaa esille Amerikkaan muuttaneiden suomalaisten siirtolaisten lasten sopeutumisen vallitsevaan ympäristöön.⁹⁰ Mäki aiheutti näkemyksillään hämmennystä muissa keskustelijoissa. Onkin valitettavaa, ettei hän kyennyt osallistumaan myöhempisiin keskusteluihin, sillä hänen edustamansa modernit näkemykset edustivat tulevien vuosikymmenien aikana yleistyvää kulttuuris-yhteiskunnallista linjausta pikemminkin kuin vallitsevaa konservatiivista näkökulmaa.

Keskustelun jatkuessa nostettiin esille kansanluonteen erilaiset määrittelyt. Tyypillisesti suomalaisina pidettyjä ominaisuuksia, kuten hiljaisuutta, passiivisuutta ja umpimielisyyttä, kuvattiin negatiivisessä sävyssä.⁹¹ Keskusteluissa kyseenalaistettiin myös 1840-luvun romantiikan mukainen suomalaisuuden normi, jonka mukaan suomalainen on itsepintainen, sisukas, jäykkä, vaitelias, luotettava, humalassa riehaantuva, mutta muuten kultasydäminen ja lakia kunnioittava. Kuvausta pidettiin aikansa eläneenä ja ideologisoituneena; Konservatiivin (Kivimies) mukaan oli tullut aika tappaa näitä puolitotuksia. Toisaalta 1800-luvun ajan normin tarpeellisuus nationalismiin työkaluna tunnustettiin.⁹² Suomalaisen kansaluonteen heikkouksien katsottiin johtuvan ennen kaikkea Suomen asemasta itäisen ja läntisen kulttuuripiirin välissä.

Kansanluonne -tai miljöö, jos herrat niin haluavat - Suomessa onneton kansanluonne on saakelin heikko. Se on länsimaisen ja itämaisen kulttuuripiirin sekasikiö, keskiarvo - siitä tämä passiivisuus, siitä tämä sisu, joka on meidän kansallinen ylpeytemme, mutta loppujen lopuksi ehkä vain vähäisen ylpeilyn arvoinen. Sehän ei ole mitään aktiivista tahtoa, se ei ole mitään Hamlet-luontoa, joka, niinkuin on sanottu, sorvaa viimeisen parhaan vitsinsä

---

⁸⁸ Kivimies 1937, 4-5.

⁸⁹ Kokko 2006, 96.

⁹⁰ Kivimies 1937, 5.

⁹¹ Esim. Kivimies 1937, 14

⁹² Kivimies 1937, 28-29

kuolemanhetkellä, se ei myöskään ole mitään Raskolnikov-luonnetta, siis masokistisia piirteitä, venäläisiä, omasta sortumisestaan nautiskelevia, vaan se on se jököttävä onneton tyyppi, joka taistelee silloin kuin sitä painetaan, mutta ei taistele, kun olisi hyökättävä... Olipa se sitten johtunut biologista tai miljöötekijöistä, se on murheellinen juttu joka tapauksessa minun silmissäni. (Konservatiivi, Yrjö Kivimies).⁹³

Keskusteluissa suomalaisten katsottiin myös muistuttavan luonteeltaan enemmän raatajia kuin jaloja sotureita. Syyksi tähän tunnistettiin yhteiskunnalliset olot ja elannon hankkimisen kovuus, jotka olivat muokanneet suomalaisista passiivisia.⁹⁴

Ihminen joutuu tavallaan toimimaan passiivisesti raivatessaan tätä maa-alaa, ja siitä juuri on syntyisin se passiviteetti. Mutta se, mikä yhdistää juuri suomalaiset ja neekerit – keskustelin nimittäin erään neekerirykmentin everstin kanssa tästä asiasta... Älkää naurako, hän oli hieno mies... on se, että tämä maanmuokkaus on sittenkin pohjaltaan passiivinen hengentoiminta, eikä aktiivinen – siis heikompi eikä niin väkevä.⁹⁵
(Konservatiivi, Yrjö Kivimies)

Suomalaisuuteen liitettiin myös väkivaltaisuus, erityisesti humalassa, minkä katsottiin olevan tyyppillistä erityisesti primitiivisille kansoille.⁹⁶ Käyttäytymismallien koettiin yhdistävän suomalaiset arktisiin kansoihin siellä ilmenevien vastaavanlaisten käyttäytymismallien perusteella.⁹⁷ Konservatiivi (Kivimies) vertasi suomalaisia keltteihin, joille tyyppillisenä hän piti "pöyhkeää elämänottamista" sekä ääretöntä pelottomuutta ja huolettomuutta.⁹⁸ Suomalaisuuden tulkinta oli hyvin negatiivista. Suomen kansa nähtiin alkeellisena ja primitiivisenä, mutta sillä uskottiin olevan tiettyjä kehityksen edellytyksiä ennen kaikkea oman sivistyneistönsä kautta.

Pessimistin (Jussi Teljo) toimesta kansanluonteiden primitiivisyyden esimerkkiryhmänä yhteiskunnassa käytettiin talonpoikaisluokkaa, jonka hän katsoi olevan luonteenpiirteiltään ja

---

⁹³ Kivimies 1937, 21.

⁹⁴ Kivimies 1937, 22.

⁹⁵ Kivimies 1937, 22.

⁹⁶ Esim. Kivimies 1937, 15, 18.

⁹⁷ Kivimies 1937, 31-34.

⁹⁸ Kivimies 1937, 97.

ominaisuuksiltaan samalainen useissa eri maissa.⁹⁹ Primitiivisissä oloissa elävät ihmiset, kansasta riippumatta, olivat hänen mukaansa samantyyppisiä ja eroavaisuuksia ilmenisi vasta sen jälkeen, kun kulttuuri alkoi vaikuttaa kyseiseen kansanryhmään.¹⁰⁰ Keskusteluissa nousi kuitenkin esille myös uudenlaisia tulkintoja kansanluonteesta ja sen vaikuttimista. Tästä esimerkkinä on aiempaa kansanluonnemäärittelyä jatkanut pohdinta alkoholin ja väkivaltakäyttäytymisen suhteesta. Filosofi (Mäki) esittää varsinaiseksi syyksi väkivaltaiseen alkoholikäyttäytymiseen suomalaista alkoholikulttuuria, eikä niinkään biologista kansanluonnetta. Tässä yhteydessä hän viittaa sosiologi Veli Verkon (1893-1955) tekemään tutkimukseen, jonka perusteella väkivallan syy ei usein ole itse alkoholi, vaan tämä ainoastaan mahdollistaa purkautumisreitit ihmisten perimmäisille primitiivireaktioille. Mäen mukaan suomalaisen humalaväkivallan taustalla voisivatkin olla ihmisen perimmäiset käyttäytymismallit yhdistettynä väkeviin viinoihin painottuneeseen alkoholikulttuuriin.¹⁰¹ Tulkinta edusti jälleen sangen edistyksellistä näkemystä kansanluonteen tulkinnan näkökulmasta.

Esimerkki sosiaalidarwinistisesta ajattelutavasta oli keskustelu kansan jalostamisesta. Lehtimies (Esko Aaltonen) käynnisti keskustelun kansan primitiivisyydestä ja väkivaltaisuudesta sekä ns. kansallisen kuona-aineen osuudesta väestössä. Hänen mukaansa Suomi oli tässä jäljessä Englantia, Ranskaa ja Saksaa. Syyksi tilanteeseen hän näki sisäisten sotien vähyyden sekä luonnon karsinnan puutteen, jotka mahdollistivat kuona-aineen olemassaolon ja lisääntymisen. Maissa, joissa näitä sisäisiä sotia on esiintynyt, on kuona-aineen osuus huomattavasti pienempi. Kriitikko (Kaarlo Marjanen) esittää ratkaisuksi vangeille annettavaksi puukot, kun nämä iltaisin laskettaisiin samaan huoneeseen. Vangit voisivat silloin itse karsia omia rivejään keskinäisissä välienselvittelyissä. Ajatus sai kannatusta myös Radikaalilta (Matti Kurjensaari), joka piti tätä sangen hygieenisenä toimintamallina.¹⁰² Vaikka Konservatiivi (Kivimies) toteakin pian, ettei keskustelussa ole syytä lähteä niin ”epämääräisen tieteen kuin rotutieteen poluille”, hän kuitenkin itse keskustelun jatkuessa pohtii juontavatko suomalaisten hyvät ominaisuudet ruotsalaisesta perimästä.¹⁰³ Viittaukset rotuoppiin ovat julkaistussa teoksessa marginaalisia, mutta Kivimiehen tiedetään

---

⁹⁹ Kivimies 1937, 19.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Kivimies 1937, 19-20; Kokko 2006, 96.

¹⁰² Kivimies 1937, 25.

¹⁰³ Kivimies 1937, 35; Kokko 2006, 93.

muokanneen keskusteluita niin kirjaus- kuin toimitusvaiheessa, ja olisikin mielenkiintoista saada mahdollisuus tutkia alkuperäisiä dialogeja sekä niiden sisältöä sellaisenaan.

Lähtötilanteessa keskusteluita hallitsi siis negatiivissävytteinen ja konservatiivinen näkemys kansanluonteesta. Kansanluonteen suhdetta kulttuuriin sivuttiin keskusteluissa useaan otteeseen. Kulttuurin koettiin olevan jotain, joka auttaa kansaa luomaan ja määrittämään oman identiteettinsä ja on näin suoraan kytköksissä kansanluonteeseen. Esille nousi myös moderni ajatus, lähinnä Filosofin (Mäki) toimesta, että kansanluonne olisi kansan kulttuuria ja koostuisi hankituista eikä perityistä ominaisuuksista. Kansallisten piirteiden koettiin määrittyvän myös maantieteellisesti, elinkeinojen ja heimojaon perusteella. Suomalaisten ei siis nähty yhtenäisenä kokonaisuutena, vaan eri heimot koettiin ominaisuuksiltaan hyvin erilaisiksi.¹⁰⁴ Varsinaissuomalaisia ja hämäläisiä luonnehdittiin hiljaisiksi ja passiivisiksi, minkä osaltaan nähtiin juontuvan heidän maanviljelysperinteestään. Karjalaisia ja savolaisia pidettiin aktiivisempina, koska he olivat taustaltaan metsästäjiä ja kalastajia.¹⁰⁵ Länsisuomalaiset taas tulkittiin kulttuurillisesti kultivoituneeksi.¹⁰⁶ Tähän vaikuttimena toimi varmasti Länsi- ja rannikko-Suomessa vaikuttava ruotsalaisen kulttuuriperinteen vaikutus.

Mistä nämä piirteet sitten johtuivat? Konservatiivi (Kivimies) viittasi opittuun käytökseen. Pitääkö pohjalaisen pistää puukolla selkään, koska sitä odotetaan häneltä? Onko kyse pohjimmiltaan odotusten ja normien mukaan toimimisesta? Saako ihminen kansanluonteensa mukaisen käyttäytymismallin ns. äidinmaidossa?¹⁰⁷ Eri heimojen erojen nähtiin johtuvan myös siitä, että Suomessa elettiin edelleen eräänlaista sulatusprosessin ja hämmennyksen aikaa; kansa ei ole vielä oikein nivoutunut yhtenäiseksi.¹⁰⁸ Keskustelussa heimoluonteista on havaittavissa viitteitä kehityso pillisesta miljöoteoriasta, joka oli suosittu suomalaisessa tiedemaailmassa 1900-luvun alkupuolella. Teoria perustuu ranskalaisen historioitsija Hippolyte Tainen (1828-1893) esittämään positiiviseen kulttuuriteoriaan, jonka mukaan kulttuuri on sen tekijän ympäristön heijastuma.¹⁰⁹ Tornin keskusteluissa miljöoteoria ajoittain sekoittuu Filosofin (Mäki) näkemyksiin

---

¹⁰⁴ Kivimies 1937, 23.

¹⁰⁵ Kivimies, 1937, 7.

¹⁰⁶ Kivimies 1937, 26.

¹⁰⁷ Kivimies 1937, 27-28.

¹⁰⁸ Kivimies 1937, 27.

¹⁰⁹ Kunnas 1980, 88.

kansanluonteesta, lähinnä siitä syystä, etteivät muut keskustelijat ymmärtäneet hänen ajatuksiaan. Esimerkkinä tästä Heikki Kokko on nostanut esille keskustelun shamanistisen vyöhykkeen ”arktisesta kouristuksesta”, joka Dosentin (Martti Haavio) mukaan johtui luonnon ja ympäristön vaikutuksesta, kulttuurin eristäytymisestä sekä vähäisistä sosiaalisista kontakteista. Mäki kuitenkin muistutti, ettei tämä ollut tyypillistä ainoastaan arktisille kansoille, vaan samankaltaista kokemuksia oli myös Uudesta Meksikosta. Hän myös korosti ihmisten sosiaalista vuorovaikutusta ja niiden vaikutusta ihmiseen.¹¹⁰ Perinteisesti kansankulttuurilla tarkoitetaan *folklorea*, joka juontaa juurensa maatalousyhteiskuntien talonpoikaiskulttuurista ja on vahvasti sidoksissa välittömän ympäristön kiertoon, kuten vuodenaikojen vaihteluun.¹¹¹ Näiltä osin onkin ymmärrettävää, että Mäen näkemykset aiheuttivat hämmennystä muissa keskustelijoissa.

Pohdinta kansanluonteen syntyperäisyydestä suhteessa ympäristön ja yhteiskunnan vaikutuksiin on yksi kantavista teemoista, johon palataan keskusteluissa useaan otteeseen. Keskusteluiden perusteella on havaittavissa, että perinteinen snellmanilainen käsitys kansasta hiljalleen kyseenalaistettiin. Niissä on myös viitteitä niin Euroopassa yleisesti vallinneeseen kulttuurikriisiin kuin yhteiskunnallisiin murroksiin, joita modernisaatio toi tullessaan. Sivistyneistö nosti itsensä teoksessa selkeästi kansan yläpuolelle tarkastellen kansaa ja sen ominaisuuksia ikään kuin ulkopuolisen tarkastelijan asemasta. Sille kansa oli jotain, joka vaati ohjausta ja huolenpitoa. Sivistyneistö koki muuttuneen yhteiskunnan myös vaarantavan oman asemansa uuden keskiluokan tehdessä nousuaan suhteessa vanhaan keskiluokkaan ja eliittiin. Yhteistä keskustelulle kansanluonteesta oli kuitenkin negatiivissävyytteisyys, ja myös keskustelijat itse kiinnittivät tähän huomiota. Kriitikko (Marjanen) kysyykin kansanluonnetta käsiteltäessä, mistä johtuu, että keskustelijat haukkuvat kansaa. Syyksi tähän Pessimisti (Teljo) nosti Snellmanin: ”Kuka ankarammin on arvostellut Suomen kansaa kuin Snellman, joka kaikin voimin pyrki eteenpäin. Hän arvosteli omaa kansaansa siitä huolimatta, ettei suinkaan ollut alemmuuskompleksin painama mies, vaan päinvastoin aktiivinen tyyppi”.¹¹²

Satu Apon mukaan suomalaisuuden määrittelylle on tyypillistä liittää siihen tiettyjä kielteisiä stereotyyppioita eli stigmoja. Tällaisia ovat tyypillisesti suomalaisten metsäläisyys, maalaisuus ja

---

¹¹⁰ Kokko 2006, 94-95.

¹¹¹ Häyrynen 2006, 27.

¹¹² Kivimies 1937, 36.

sivistymättömyys suhteessa niin sanottuihin vanhoihin kulttuurikansoihin. Hänen mukaansa suomalaisuudelle on tyypillistä myös meitä parempien "toisten" lukuisuus ja oman heikkouden korostaminen. Taustaksi ja syyksi tälle hän nostaa suomalaisen itserasismia. Tämä ilmenee muun muassa siten, että suomalaiset ovat itse pilanneet oman identiteettinsä ja toisaalta etsineet biologisia ja kulttuurillisia sekä kielellisiä selityksiä omalle huonoudelleen. Vaikuttimeksi hän nostaa pitkäkestoisen asetelman (1810-1945), jossa ideologista ja poliittista valtaa käyttäneen eliitin suhde oli jännittynyt ja etäinen suhteessa kansaan. Toisaalta kansakuntaa rakentaneet eliitit edustivat laaja-alaisesti porvaristoa, työväestöä ja maanviljelijöitä. Poliittisista näkemyseroista huolimatta yhteiset tavoitteet ja emoideologiat, porvarillinen kehitysidealismi ja nationalismi, yhdistivät osapuolia. Osittain tästäkin syystä työväestön ja maanviljelijöihin samaistuneet vaikuttajat joutuivat ottamaan etäisyyttä tuntemaansa kansankulttuuriin.¹¹³ Eliitin tuli siis korostaa omaa erityisyyttään suhteessa tavalliseen kansaan, osittain luodakseen perustelut omalle olemassaololleen.

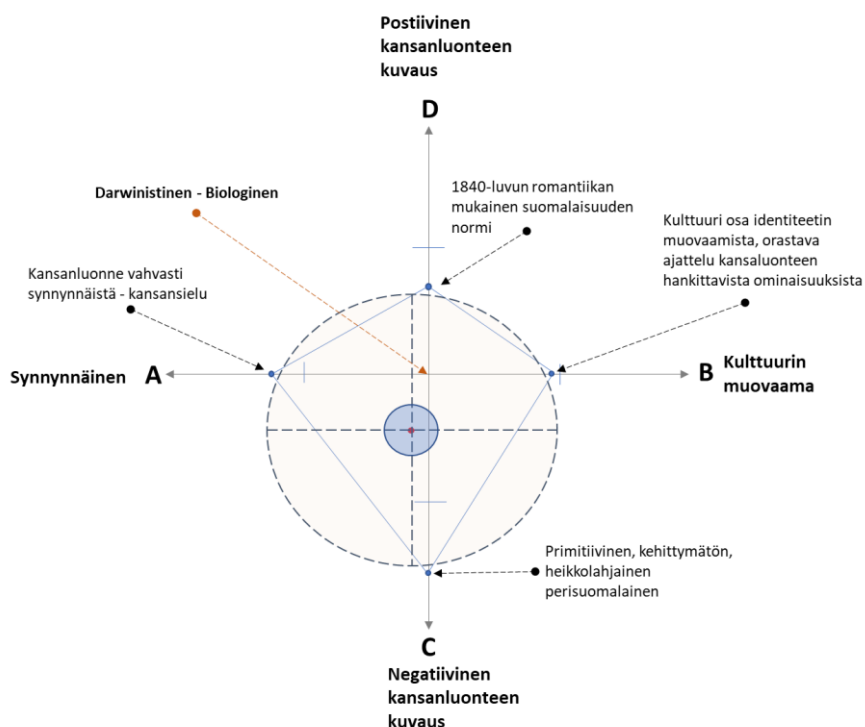
Seuraavassa nelikentässä on kuvattuna Tornin keskustelijoiden näkemys kansanluonteen asemoitumisesta kahdella akselilla. Vaakasuora akseli kuvaa suhtautumista kansanluonteen muodostumiseen. Ääripäitä edustavat näkemykset kansanluonteen synnynnäisyydestä (A) ja (B) kansanluonteen muokkautumisesta kulttuurin vaikutuksesta. Pystysuora akseli kuvaa kuinka negatiivisena (C) tai positiivisena (D) suhtautuminen kansanluonteeseen ilmeni. Näkökulmien ja niiden painotusten avulla muodostan arvion kansanluonteen painopisteestä em. akseleilla. Loppuyhteenvedossa tarkastelen eri teosten painopisteitä ja niiden muutosta suhteessa toisiinsa.

Keskusteluissa on huomattavissa painopisteen muutos perinteisestä synnynnäinen kansansielu näkökulmasta kohti modernia kulttuurin ja/tai ympäristön muovaama painotusta, jonka mukaista linjaa ennen kaikkea Filosofin (Mäki) keskusteluissa edusti. Kansanluonteen negatiivisuus – positiivisuus akselilla on huomattavissa romantiikan ajan idealisoituneen kansankuvauksen jonkinasteinen rappeutuminen ja sivistyneistön edelleen muistissa oleva pettymys tavalliseen kansaan.

---

¹¹³ Apo 1998, 84-90.

Kaavio 1. Kansanluonteen asemit *Pidot Tornissa* teoksessa (1937)

1.2 Massaihminen (1954)

1950-luku merkitsi jälleen uuden identiteettikriisin aikaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Elettiiin sotien jälkeistä voimakasta jälleenrakentamisen, teollistumisen sekä kaupungistumisen aikaa ja yhteiskunta kokosi jälleen rivejään. Kirjallisuuden saralla ensimmäisten pitojen jälkeen vastaavia laajamittaisia kulttuurikeskusteluita ei oltu käyty sotavuosien ja niitä seuranneiden yhteiskunnallisen kontrollin vuosien vuoksi. Kontrollin ja yhtenäisyyden rooli korostui erityisesti sotavuosina, kun sosiaalisella ryhmänmuodostuksella ja mielialojen valvonnalla oli erityinen merkitys yhteisön kannalta. Heikko yksilö saattoi aiheuttaa suurta vahinkoa esimerkiksi tappiomielialaa lietsomalla.¹¹⁴ 1950-luvulle saavuttaessa Suomen kansa oli kuitenkin yhtenäisyyden vuosien jälkeen jälleen ideologisesti hajaantumassa kilpaileviin ryhmiin, ja vastakkain asettuivat niin oikeisto ja vasemmisto, työntäjä ja työläiset, sivistyneistö ja rahvas, yksilö ja massa, kuin maaseutu ja kaupunkilaisetkin.¹¹⁵ *Toiset pidot Tornissa* -teoksen sisältöä leimaakin nimenomaan vahva idän ja lännen välinen poliittissävyytteinen vastakkainasettelu. Yhteiskunnan lisäksi vastakkainasettelusta saa osansa myös yksilö.

¹¹⁴ Mikkeli 1996, 137.

¹¹⁵ Kivimäki 1997, 242.

Sekä Amerikassa että Neuvostoliitossa ihminen on ensisijaisesti tuotantoväline, joko kollektiivisten tuotantosuunnitelmien tai yksityisyrittäjien välikappale, ei mikään arvo sinänsä, niin kuin vanhan eurooppalaisen humanismin näkökulmassa. Amerikan jumala on raha. Neuvostoliiton jumala on valtio eli puolue.¹¹⁶ (Herra Tohtori, Matti Kuusi)

Keskusteluiden käynnistyessä Herra Tohtorin (Matti Kuusi) johdolla, nosti hän Suomen tehtäväksi kansakuntana tasapainottelun idän ja lännen välillä samalla kun yritettiin pitää kiinni omasta suomalais-eurooppalaisesta erikoisalaadusta. Keinoiksi tähän hän näki kriittinen avonaisuuden ja sitkeä, perikansallisen jääräpäisyyden.¹¹⁷ Suomalaisten ehkäpä arvokkaimmaksi ja omintakeisimmaksi pääomaksi hän näki hattulalais-hämäläis-suomalais-pohjoismais-länsieurooppalainen näkökulma ja elämäntyyli, joka auttoi selviytymään tässä kaksijakoisessa maailmassa.¹¹⁸ Suomalaisuudelle ja sen edustamalle kansanluonteelle on nähty perinteisesti ominaiseksi tietty arvojen pysyvyys, mutta sotavuodet olivat vaikuttaneet mittavissa määrin koko kansaan ja sitä myöten myös sen arvoihin. Muutos on huomattavissa myös käsityksessä kansanluonteesta - sotavuosien ja muiden yhteiskunnallisten murrosten myötä Topeliuksen Matista oli muovautunut suomalainen korpisoturi. Yhteistä molemmille luonnehdinnoille oli kuitenkin se, että suomalaisuus nähtiin edelleen negatiivissävytteisesti ja tietynlaisena intellektuaalisen kapasiteetin vajavuutena.¹¹⁹

Kaupungistumisen ja teollistumisen myötä suomalainen yhteiskunta alkoi kiihtyvästi keskiluokkaistua sotien välisenä aikana. Esille oli noussut uusi keskituloisten kaupunkilaisten ryhmä, joka oli uudella tavalla heterogeeninen ja sangen vaikeasti rajattava.¹²⁰ Keskeisimpiä muutoksia keskiluokan kasvun ohella oli virkamiesluokan aseman heikentyminen sekä akateemisen koulutuksen saaneiden määrän merkittävä kasvu suhteessa koko kansaan. Aiemmin akateeminen koulutus oli taannut väylän yhteiskunnan ylimmille portaille, mutta koulutusmäärien kasvun myötä koulutus ei enää taannut samaa mahdollisuutta. Akateemisesti koulutetut alkoivat lähentyä

---

¹¹⁶ Repo 1954, 17.

¹¹⁷ Repo 1954, 13-18, 56.

¹¹⁸ Repo 1954, 18.

¹¹⁹ Peltonen 1998, 33.

¹²⁰ Mikkeli 1996, 136

keskiluokkaa, ollen jopa osittain osa sitä.¹²¹ Yhteiskunnan muutos ja sen aiheuttamat rakenteelliset vaikutukset nousivat esille keskusteluissa useita kertoja. Myös tämän hiljalleen keskiluokkaistuvan massan rooli suhteessa intellektuelleihin ja huoli sivistyneistön omasta asemasta suhteessa kansaan herätti keskustelua.

Keskusteluita leimaa erityisesti älymystön ylemmydentunne suhteessa keskivertokansalaisiin. Tosikon (Lauri Hyvämäki) mukaan kansa oli jaettavissa niin kutsuttuun plus-vähemmistöön ja miinus-vähemmistöön, sekä normaalitapausten enemmistöön. Miinus-vähemmistöön kuuluivat vajaakykyiset, rikolliset ja epäsosiaaliset yksilöt, ja plus-vähemmistöön kulttuuri-ihmistyyppi ja aivotyöläiset.¹²² Keskivertokansan katsottiin pääsevän sivistyksestä osalliseksi ikään kuin takaoven kautta demokratian edistymisen myötä mahdollistuneen kansansivistyksen avulla. Tavallisen kansan ei kuitenkaan oletuksellisesti katsottu omaavan tarvittavia ominaisuuksia voidakseen nauttia kulttuurista ja sivistyksestä täysipainoisesti. Kansan osallistaminen kulttuuriin tarjontaan koettiin pintapuoliseksi. Toimittajan (Sakari Virkkunen) mukaan kansan sivistämisen avulla voitiin mahdollistaa niin sanotuille normaalitapauksille, keskiluokalle, sellaisen tason saavuttaminen, joka antaisi heille tietyt pakolliset kyvykkyydet kulttuuriin osallistamiseksi. Tällaisiksi luettiin muun muassa lehtien lukeminen ja autolla ajaminen, korkeampien tavoitteiden jäädessä edelleen ainoastaan sivistyneistön eli eliitin saavutettaville. Tieteiden osalta kansalla oli keskimäärin alhainen kyky ymmärtää muita aloja kuin teknisiä aloja. Perustieteiden, kuten humanististen tieteiden, osalta tilanteen koettiin olevan haastavampi.¹²³ Kansan ei katsottu edelleenkään omaavan tarvittavia synnynnäisiä ominaisuuksia itsensä sivistämisen vaatimiin edellytyksiin ja korkeampien tieteiden ymmärtämiseen. Teknisten alojen ymmärryksen selitys oli erityisesti materialismi, joka nähtiin niin ikään tyypilliseksi ominaisuudeksi tavallisen kansan edustajille.

Sitä mukaa kuin kulttuuri tai sanotaan tuo kansansivistys leviää, niin yhä uusia massoja joutuu sen piiriin. Mutta nämä massat onnettomat eivät kykene nousemaan loistavan huippukulttuurin tasolle, luultavasti ei niinkään paljon sen takia etteikö olisi mahdollista saada riittävästi koulutusta, vaan siksi, että yksinkertaisesti ainoastaan

---

¹²¹ Mikkeli 1996, 136-137

¹²² Repo 1954, 73-74

¹²³ Repo 1954, 78-79.

*suurin piirtein vakioprosentti ihmisistä kykenee pääsemään tässä henkisessä kulttuurissa kovin pitkälle.*¹²⁴ (Optimisti, Kauko Sipponen)

Sivistyneistön rooli kansankunnan tukipilareina koettiin haasteelliseksi, eikä vähiten sen vuoksi, että suomalaisen sivistyneistön määrä suhteessa kansaan koettiin hyvin rajalliseksi. Toimittajan (Virkkunen) mukaan Suomessa vaikutti ainoastaan muutama tuhat aktiivista sivistyneistön edustajaa.¹²⁵ Tässä on havaittavissa jo ensimmäisissä pidoissa esille noussut huoli suomalaisen yhteiskunnan sivistyneistön määrällisestä ja laadullisesta vähenemisestä suhteessa kansaan.¹²⁶ Kun kansanjoukot pääsivät hallitsemaan ja määräämään kulttuurista, kulttuurin rappio oli väistämätön.¹²⁷

Elintason kasvun myötä yhteiskunnallisen tasoittumisen ja hyvinvoinnin tunteen saavuttaminen oli kuitenkin yhä laajempien kansankerrosten ulottuvilla, minkä myötä oli käynnistynyt myös yksilöiden standardoituminen. Euroopassa oli kehittynyt eräänlainen ajattelutavaltaan yhtäläinen ihmisen prototyyppi, massatuote. Tämän massaihmissen katsottiin edustavan ympäristöään ja sopeutuvan sen mukaisiin toimintamalleihin, kuitenkin tiedostaen oman osansa yhteiskunnassa. Toimitusjohtajan (Kalervo Pakkala) mukaan massaihminen edusti valmiiksi muokattua ajattelutapaa ja olevan yhteiskunnan ohjattavana koulujen, sanoma- ja aikakausilehtien, radion jne. tuottaman informaation avulla. Pääsääntöinen pyrkimys massaihmiselle oli tavoite parantaa omaa taloudellista asemaansa.¹²⁸ Kansanluonnemäärittelyn näkökulmasta Topeliuksen Matista oli kasvanut teollistuneessa yhteiskunnassa osa koneistoa, joka ei enää erottunut joukosta kansallisten ominaisuuksien kautta, vaan edusti yhteiseurooppalaista työväestön massaa. Ilmiön taustalla oli Herra Tohtorin (Kuusi) mukaan teollistunut, standardoitunut yhteiskunta.¹²⁹

Mikkeli on huomauttanut, että keskustelussa massaihmisestä ja yhteiskunnan kriisiytymisestä on havaittavissa espanjalaisen filosofin *José Ortega y Gassetin* (1883-1955) vaikutus. Hänen vuonna 1930 julkaisemansa teos *La Rebelión de las masas* (ilmestyi suomeksi vuonna 1952 nimellä *Massojen*

---

¹²⁴ Repo 1954, 79.

¹²⁵ Repo 1954, 45.

¹²⁶ Esim. Kivimies 1937, 10-11

¹²⁷ Mikkeli 1997, 134.

¹²⁸ Repo 1954, 118.

¹²⁹ Repo 1954, 127

kapina) nosti esille eurooppalaisen yhteiskunnan kriisiytymisen, jonka syyksi hän näkee yhteiskunnan massautumisen eli ”yhteenautumisen”. Massayhteiskunnassa eri kerrokset olivat vallanneet ennen ns. valiovähemmistöille kuuluneen aseman. Tätä murrosta hän kutsui termillä massojen kapina.¹³⁰ Ortega y Gassetiin kuvaamaan massaihmiseen viitataan keskusteluissa usein puhuttaessa yhteiskunnan modernisaation aiheuttamista haasteista.

Keskustelu lienee osoittanut, mitenkä vaikeata useimpien tämän pöydän ääressä istujien on eläytyä keskustelun päähenkilöön eli massaihmiseen siitä huolimatta että nähdäkseni on näköharhaa, että tämän arvojen pyramidin huipulla istuisivat aivotyöläiset, kulttuuripersonallisuudet, siis meidän kaltaisemme... ja pohjalla sitten kalkinlouhijat ja konttoristit ja hissitytöt ja niin pois päin. Eiköhän liene niin että meillä kaikilla on jalat siellä aivan pohjalla, vaikka joillekin keskushermosto ei aina tunnu toimivan sinne pyramidin pohjaan, jalkapohjiin saakka.¹³¹ (Herra Tohtori, Matti Kuusi)

Tekninen painotus ja yksilöiden tekniikkaan suuntautunut elämäntapa koettiin erityisen leimalliseksi nimenomaan aiemmin kuvatulle massaihmiselle. Keskustelijoiden yleinen mielipide oli, että yhteiskunnassa tekninen kehitys oli edennyt pidemmälle kuin henkinen kehitys.

Mutta on syytä muistaa, että nykyinen teknillisen kehityksen aika on toistaiseksi ollut varsin lyhyt koko historian perspektiivistä katsoen, niin että sitä voidaan suorastaan pitää historiassa poikkeusilmiönä. Kaikkina aikaisempina aikoina ihminen on elänyt ilman alituisia keksintöjä, ilman ajatusta alituisesta ja nopeasta kehityksestä. Jos ihminen joka nyt on sanokaamme 70-80 vuotias, muistelee lapsuutensa aikoja, niin niistä on paljossa tapahtunut suuria muutoksia, Eikä mitään mielivaltaisia muutoksia, vaan kehitystä, jonka eräänlainen peruuttamattomuus on jokaiselle ilmeinen. Samoin meistä jokainen ajattelee, että jos saamme nähdä vuoden 2000, niin tulemme näkemään maailman joka on paljossa kehittyneempi kuin sekä minkä nyt näemme. Nimenomaan teknisesti kehittyneempi. Tällä seikalla täytyy olla suuri vaikutus nykyajan ihmisen ajattelutapaan.¹³² (Humanisti, Touko Voutilainen)

---

¹³⁰ Mikkeli 1996, 134

¹³¹ Repo 1954, 151.

¹³² Repo 1954, 177.

Optimistin (Kauko Sipponen) mukaan yhteiskunnan materialisoitumista ja teknistymistä edusti myös sen, että elintason kohoamisen myötä yksilöiden suhtautuminen esineisiin ja materialismiin oli muuttunut, jääkaapin ja auton kaltaisista esineistä oli tullut välttämättömiä sosiaalisen arvostuksen saavuttamiseksi. Tämä edellytti nimenomaan keskiluokalta lisääntyntä työntekoa, joka oli pois kulttuurin harrastamisesta.¹³³ Tekniikan roolin yhteiskunnassa koettiin nousseen niin merkittävään asemaan, että se itsessään oli muodostanut arvoteoreettisen käsitteen. Aiemmin tekniikka oli nähty vain välineenä, jonka avulla voitiin toteuttaa toisia arvoja, kun taas nyt siitä oli tullut itseisarvo, mikä oli johtanut arvokriisiin.¹³⁴ Tämän teknisen kehityksen ja arvomaailman muutoksen myötä katsottiin, että yhteiskunnassa oli unohdettu korkeammat arvot, todelliset itseisarvot, humanistisen elämänasenne ja ihmisyyсарvojen tajuaminen.¹³⁵ Yksilö oli siis massautumisen lisäksi myös teknistynyt, kadonnut koneeseen.

Humanisti (Touko Voutilainen) korosti henkisten arvojen säilymistä, jotka hän näki oleelliseksi ihmisyyden näkökulmasta, ja vaikka tekniikan koettiin jyräävän muut arvot alleen, korosti inhimillisyyden roolia kokonaisuudessa.¹³⁶ Tavallinen koneeseen uskova Matti Meikäläinen tulisi pyrkiä pelastamaan humanismin helmaan.¹³⁷ Tehtävää ei kuitenkaan nähty yksiselitteisen helpoksi. Tässä yhteydessä Konservatiivi (Yrjö Kivimies) viittasi Nietzscheen: "Tuon sosialistisen roskaväen perii tilastotieteilijän Piru." Hän jatkaa perustelee:

Tätä suurta joukkoa ei kuitenkaan pelasta mikään. Se menee omaa surkeata massajuoksuansa, me emme voi koskaan nostaa sitä koneen orjuudesta koneen herruuteen. Ainoa mitä nyt voimme on se että itse yritämme olla olematta koneen orjia ja kävelemme omin jaloin kotiin tänä iltana. Dixi.¹³⁸ (Konservatiivi, Yrjö Kivimies)

"Tekniikka ja humanismi" -keskustelun alustuksessaan Humanisti (Voutilainen) mainitsee, että juuri korkeampien abstraktien arvojen tajuaminen muodostaa ihmisen omatunnon. Eräänlaisena puolustuksena teknistymiselle voitaisiin kuitenkin nähdä, että Ihminen on tarveolento. Ihmistä

---

¹³³ Repo 1954, 202-203.

¹³⁴ Repo 1954, 178.

¹³⁵ Repo 1954, 182.

¹³⁶ Repo 1954, 207.

¹³⁷ Repo 1954, 228.

¹³⁸ Repo 1954, 229.

ohjaavat hänen tarpeensa ja muu yhteiskunta, ja omantunnon muodostavat hänen ympäristönsä käsitykset ja arvostukset.¹³⁹ Tässä Humanistin (Voutilainen) esille nostamassa tarvemäärityksessä on havaittavissa viitteitä Abraham Maslowin (1908-1970) tarvehierarkian, joka julkaistiin teoksessa *A Theory of Human Motivation* vuonna 1943. Maslowin mukaan ihmistä ohjaavat eriasteiset, tarvehierarkian avulla luokiteltavissa oleva tarpeet: fysiologiset tarpeet muodostavat perustan, minkä jälkeen seuraavat muut tarpeet kuten turvallisuus, arvonanto, rakkaus, itsensä toteuttaminen.¹⁴⁰

Yhteiskunnallisen keskustelun jälkeen aihe siirtyi yksilön asemaan. Rouva kirjailija (Eila Pennanen) ilmaisi luvun "Yksilö parka" alustuksessa huolensa yksilön asemasta vallitsevassa sosiaalisessa kentässä. Hänen mukaansa yksilöiden mahdollisuuksia rajattiin erilaisten rajoitusten avulla asettaen tämän avuttomaan asemaan ja samalla pyrkien ohjamaan tätä toimimaan annettujen mallien mukaisesti. Yksilöstä oli kehkeytynyt väline, eikä yksilön vapaus enää toteutunut. Huolestuttavinta asiassa oli se, että yksilöt itse näyttäisivät hyväksyvän vallitsevan asiantilan.¹⁴¹

Ei ole enää muodissa olla yksilö. Se on lapsellista tai – mikä vielä pahempaa – naisellista. Turhaa touhua koko yksilöllisyys. Jokainen sivistynyt ihminen pyrkii pakenemaan omaa minäänsä jonkin suojelevan joukon selän taakse, puhumaan tietyllä yhdenmukaistetulla tavalla – mieluummin tieteen kielellä – ottamaan mielipiteet valmiina, selviönä hyväksytyistä kirjoista.¹⁴² (Rouva Kirjailija, Eila Pennanen)

Yksilö tarvitsi yhteiskuntaa itsensä toteuttamiseksi, mutta toisaalta tämä edellytti yksilöltä sopeutumista. Yhteiskunta ja sen arvojen muutos vaikuttavat vahvasti yksilöön, kun vanhojen ja uusien arvojen keskinäiset ristiriitaisuudet haastavat häntä, ja toisaalta yksilön onnellisuus ja onnettomuus riippuvat hänen suhteestaan toisiin yksilöihin, eikä vain yhteiskuntaan.¹⁴³ Oleellista on, että yksilöllä on mahdollisuus kasvaa oikeaan suuntaan, jos hänen kasvuaan ei estetä.¹⁴⁴ Seuranneessa keskustelussa nostettiin kuitenkin välittömästi esille yksilön asemaan vaikuttava

---

¹³⁹ Repo 1954, 175-182, 194.

¹⁴⁰ Häyrynen 2006, 15.

¹⁴¹ Repo 1954, 235-236.

¹⁴² Repo 1954, 236.

¹⁴³ Repo 1954, 237.

¹⁴⁴ Repo 1954, 238.

liiallinen vapaus. Tieteilijä (Risto Tuomikoski) korostaa, että yksilön kriisiytymiseen vaikuttaa enemmänkin yksilön ”kiusallinen valinnanvapaus”, kun demokraattinen ja verrattain liberaali maailma tarjoaa liian runsasta ja rikasta valitsemista useammalla eri osa-alueella.¹⁴⁵ Yksilöt eivät tunne itseään vapaammiksi, vaikka ympäristö mahdollistaakin suuremman vapauden kuin koskaan aiemmin. Ahdistukset syyt eivät johdukaan ulkopuolisista olosuhteista vaan ovat lähtöisin ihmisestä itsestään.¹⁴⁶ Yksilön vapaus on kasvanut, mutta samaan aikaan vapauden henkiset käyttömahdollisuudet ovat kaventuneet.¹⁴⁷

Optimistin (Kauko Sipponen) mukaan lapsi imee ympäristöstään käyttäytymiskaavat, joiden mukaan hänen sosiaalinen ja rakenteellinen käyttäytyminen määräytyy. Jonkin verran ilmenee myös yksilöllisiä perittyjä taipumuksia. Tässä hän viittaa yksilöllisiin ominaisuuksiin, jotka voimakkaimmin näkyvät vanhemmissa ihmisissä. Tällaisiksi hän laskee muun muassa kateuden, vaateliaisuuden, röyhkeyden, toisten yksilöiden hyväksikäytön, omien oikeuksien ylittämisen. Kulissimies (Eino S. Repo) jatkaa samasta aiheesta:

Muuan seikka on, mihin ne kaikki minun tietääkseni nykyään uskovat, ja se on se että lapsi imee ympäristöstään käyttäytymiskaavat, joiden mukaan se ja sen persoonallinen ja sosiaalinen käyttäytyminen rakentuu. Tietysti on jokin määrä yksilöllisiä perittyjä taipumuksia ja sellaisia, mutta suurelta osaltaan ne ovat häviävät tai häipyvät tai sulautuvat kulttuurissa vallitseviin käyttäytymiskaavoihin. Ja aivan samalla tavalla kuin ulkomaalaiset voivat meistä suhteellisen helpolla löytää ne erikoispiirteet jotka ovat nimenomaisesti suomalaisia – meille itsellemme se on paljon vaikeampaa – niin samalla tavalla voidaan eri kodeista löytää ne erikoispiirteet, mitkä tekevät sen kodin lapset juuri tietyn kodin ja perheen lapsiksi.¹⁴⁸ (Kulissimies, Eino S. Repo)

Aiemmin suomalaisen kansanluonteen mukaiseen ihanteeseen oli katsottu kuuluvaksi myös kunnioittava suhde uskontoon, mutta suhtautumisessa uskontoon koettiin tapahtuneen radikaali

---

¹⁴⁵ Repo 1954, 239.

¹⁴⁶ Repo 1954, 241

¹⁴⁷ Repo 1954, 246

¹⁴⁸ Repo 1954, 261.

muutos viimeisten vuosikymmenien aikana. Tosikon (Hyvämäki) Suomalaisia oli yleisesti pidetty uskonnollisena kansana, joilla uskonnollisuus oli miltei sisäänrakennettua, ja sotien jälkeen uskonnolliset liikkeet olivat aina aiemmin olleet voimissaan. Talvi- ja jatkosodan jälkeen vastaavaa ei kuitenkaan ollut havaittavissa. Syyksi tähän hän näki nouseva vasemmistolaisuuden, joka valtasi tilaa uskonnoilta (tästä esimerkkinä kommunismin ja lestadiolaisuuden suhde). Taustalla vaikutti hänen mukaansa marxilainen näkemys siitä, että hyötynäkökohdat sanelevat ihmisen toiminnan ja ideologiat. Myös voimistuva maallistuminen ja psykologisoituva maailmankatsomus ja elämänselitystapa vaikuttivat muutokseen.¹⁴⁹

Heikki Mikkelin mukaan keskustelu uskonnon aseman muutoksesta yhteiskunnassa oli käynnistynyt jo kulttuurikriisin yhteydessä 1920-luvun teologipiireissä. Erkki Kaila (1867-1944) nosti esille teoksessaan *Aikojen murroksessa – Ajatuksia Euroopan kohtalosta* (1921) uskonnollisen ja siveellisen kriisin. Hänen mukaansa laajat kansankerrokset olivat menettäneet kaiken uskonnollisen vakaumuksensa. Samalla linjalla jatkoivat myöhemmin 1930-luvulla muun muassa Yrjö J.E. Alanen (1890-1960) ja Eino Sormunen (1893-1972). Alasen mukaan kulttuurikriisin taustalla oli siveellisen arvovallan puute, jonka seurauksena moraaliset ihanteet ja moraalinen auktoriteetti oli murentunut. Kaiken taustalla vaikutti maallistuminen, johon syyäitä olivat Nietzsche, Marx ja Freud. Myös Sormusen mukaan kulttuurin irtautuminen uskonnosta muodosti uhan kulttuurin olemassaololle. Hän puolestaan näki taustalla vaikuttavan yhteiskunnan teollisen muutoksen, liiallisen mukavuuden ja viihteellisyyden halun, kansan maallistumisen sekä yleisen mielenkiinnon siirtymisen syvällisistä pinnallisiin elämyksiin. Mikkelin mukaan syynä ei kuitenkaan ollut niinkään moraalitai teollistuminen kuin kulttuurin vääjäämätön irtautuminen kirkon holhouksesta ja auktoriteetin alaisuudesta. Hänen mukaansa kirkon ja kristinuskon rooli oli muuttunut kulttuuria ohjaavasta ja hallitsevasta siihen osallistuvaksi.¹⁵⁰

Vuoden 1954 pitoja leimaavat voimakkaat yhteiskunnalliset muutokset ja niiden vaikutukset. Kaupungistuminen, tekniikan kehitys, elintason kasvu, kansainvälistyminen ja yhteiskunnan arvoasetelmien murrokset vaikuttivat kaikki keskustelijoiden käsitykseen kansanluonteesta ja kansasta. Snellmanilainen kansansielu sai väistyä biologisoituneen massaihmissen tieltä, ja kansan taipumus materialismiin ja kiinnostus elintason kohottamiseen oli ajamassa kulttuurin asemaa

---

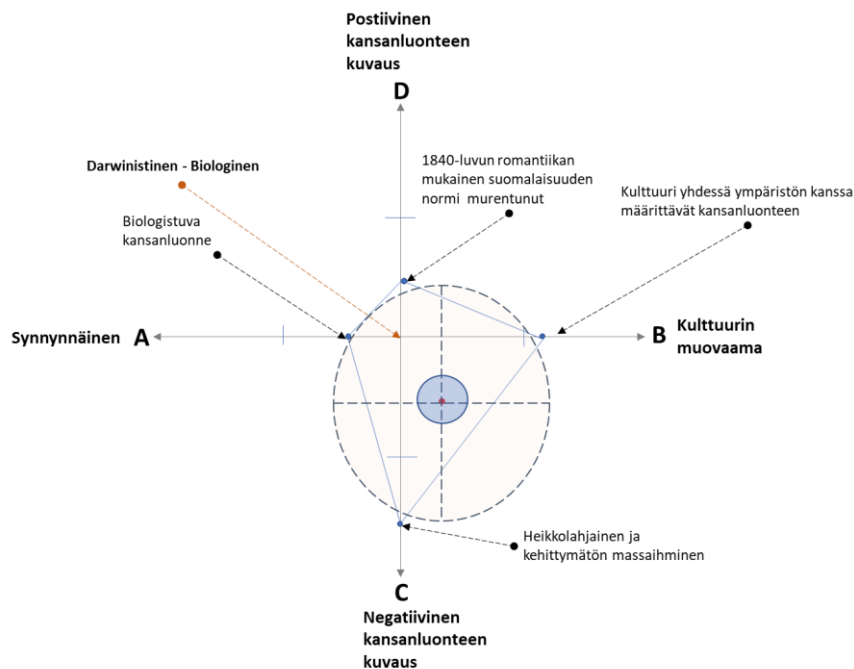
¹⁴⁹ Repo 1954, 279-280.

¹⁵⁰ Mikkeli 1996, 127-129.

entistä ahtaamalle. Tekniikasta itsestään oli tullut yhteiskunnassa niin merkittävä tekijä, että se itsessään oli muodostanut arvoteoreettisen käsitteen.

Huoli tavallisesta kansasta ja sen kyvyistä oli vahvasti läsnä keskusteluissa. Kansa oli jotain, jota intellektuellien tuli ohjata ja auttaa toteuttamaan omaa rooliansa yhteiskunnassa. Yhteiskunnan muutoksen myötä kasvanutta valinnanvapautta ei koettu pelkästään positiivisena, vaan sen katsottiin pikemminkin ahdistavan kyvyiltään vielä rajallista massaihmistä. Niin ensimmäisissä kuin toisissakin pidossa kansanluonne nähtiin negatiivisessa valossa.

Seuraavassa nelikentässä on kuvattuna kansanluonteen asemoituminen jaottelulla synnynnäinen – kulttuurin muovaama, negatiivinen – positiivinen kansanluonteen kuvaus. Perinteinen snellmanilainen synnynnäinen kansanluonne on saanut väistyä modernin kulttuuri – ympäristö näkemyksen tieltä. Kaikuja perinteisen tulkinnan suuntaan on edelleen havaittavissa, mutta pääasiallinen painopiste on siirtynyt uuden tulkinnan suuntaan. Kansanluonteen negatiivisuus–positiivisuus -akselilla painopiste on edelleen negatiivisessa tulkinnassa, ja erityisesti teknistynyt ja teollistunut massaihminen kirvoitti keskusteluissa sangen kielteisiä kuvauksia kansan luonteesta. Huoli tavallisen kansan kyvykkyydestä onkin edelleen vahvasti läsnä.

Kaavio 2. Kansanluonteen asemoituminen *Toiset pidot Tornissa* teoksessa (1954)

1.3 Snellman on kuollut, eläköön Snellman! (1963)

1960-luku oli haastavaa aikaa kulttuuriälymykselle. Modernisaatio ulottui kaikkialle ja kosketti kulttuurin lisäksi laajasti myös yhteiskunnallista elämää, politiikkaa, ihmissuhteita, ajattelutapoja, jolloin entiset arvot ja tavat jäsentää maailmaa alkoivat menettää merkitystään. Kulttuuripiireissä yksilöä alettiin arvioida ilman yhteiskunnallista toimintaa ja elämää sääteleviä perinteisiä arvoja, ja kritiikin kohteeksi nostettiin aiemmin vallinneet oikeistolaiset perusarvot, koti, uskonto ja isänmaa, samoin kuin reaaliosialismi ja sen edustajat. Pertti Karkaman mukaan taistelu käytiin itse asiassa vanhemman polven sivistyneistön ja uuden älymyksen välillä. 1960-luvulle olikin luonteenomaista ääri-radikalismi ja tajunnanvallankumous, jolloin kaikki entinen koettiin kehityksen esteeksi.¹⁵¹

"Snellmann on kuollut, eläköön Snellman!"¹⁵² Näin mahtipontisesti käynnistyy Kriitikon (Kauko Kare) alustus *Pidot Aulangolla* -teoksen ensimmäisessä luvussa "Kansallisuus – Kansainvälisyys". Alustus jatkuu edellisistä pidoista tuttuun tapaan poliittisävyisen idän ja lännen vastakkainasettelun merkeissä samalla kuitenkin pohtien Suomen kansan ja valtion erikoisasemaa.¹⁵³ Poliittisävytteisyys selittyy Suomen hankalalla asemalla idän ja lännen välissä, johon keskusteluissa useinkin viitattiin. Oman leimansa keskusteluille antoi varmasti myös noottikriisi (1961), jonka seurauksena Neuvostoliitto oli lujittanut otettaan Suomesta. Virallisen linjauksen mukaan Neuvostoliitto ei puuttunut Suomen sisäisiin asioihin, mutta se saattoi kuitenkin pitkälti ohjata sitä, mikä on Suomen sisäinen asia ja mikä vastaavasti ulkopoliittikkaa. Ulkopoliittisen linjansa suhteen Suomen katsottiin olevan tilivelvollinen rajanaapurilleen, ja noottikriisi toimikin esimerkkinä siitä, kuinka ulkopoliittikan avulla kyettiin vaikuttamaan Suomen sisäpolitiikkaan.¹⁵⁴ Keskusteluihin idän ja lännen suhteista vaikuttivat varmasti myös kylmän sodan kiihtyminen, Berliinin muurin rakentaminen (1961), Neuvostoliiton vetypommi (1961) ja Kuuban ohjusriisi (1962), jotka kaikki muuttivat osaltaan maailmanpolitiikkaa. Osansa kritiikistä saa myös snellmanilainen kansallishenki; erityisen kritiikin kohteeksi nousi Snellmanin käsitys sivistyksen merkittävästä roolista kansallisuuden saavuttamiselle. Kriitikko (Kare) kyseenalaisti Snellmanin suhtautumisen Suomen kansan sivistämiseen ja näki sen olevan lähinnä kansansivistämisen mahdollisuutta, mutta ei ylemmän koulutuksen avaamista kansalle. Hän näki myös Snellmanin

---

¹⁵¹ Karkama 1997, 219-221.

¹⁵² Paasilinna 1963, 14.

¹⁵³ Paasilinna 1963, 14-15.

¹⁵⁴ Alasuutari 1996, 168, 173.

kannattavan kansallista sivistystä yksilöllisellä tasolla, kun taas suhtautuneen laajempien kansanosien sivistämiseen negatiivisesti. Lopuksi hän nostaa esille ajatuksen kansallisuuden ja sivistämisen teoreettisesta erottamisesta keskenään, ”eikö olisi yksinkertaisempaa lakata kokonaan vaikuttamasta tuota ’kansallisuutta’ sivistyksessä? Yleisinhimillinen sivistys on sivistystä ja, kansa kansaa”.¹⁵⁵ Tässä hän viittaa biologi, professori Osmo Järven (1911-2000) Turun yliopistossa vuonna 1959 pitämään rehtorin puheeseen, jossa tämä nosti esille eläinkunnassa yleisesti vallitsevat yhteisöllisyyttä koskevat käyttäytymismallit. Järvi korosti eri lajien synnynnäistä kiintymyksen ja myötämielisyyden tunnetta toista samaa lajia edustavaa yksilöä kohtaan, minkä hän katsoi pätevän myös eri kansallisuuksien keskuudessa ja mahdollistavan kansojenyhteen kuuluvuuden tunteen muodostumisen.¹⁵⁶ Puheenvuoronsa lopuksi Kare nostaa esille kuusi (6) oletusta kansanluonteesta ja pohtii biologis-psykologis-kansallista vastakkainasettelua ja kansainvälistymistä.

- 1) Onko koko maailmanhistoria vain biologisten tarpeiden prosessi
- 2) Koska yksilö on liian pieni ja maailma liian suuri biologiseksi toimintayksiköksi onko historiallinen toiminta kansakuntien asia
- 3) Kansakunta toimii biologisen liitännäisyyden, kiintymyksen, yhteisyyden pohjalta
- 4) Tämän liitännäisyyden ja kiintymyksen tunteen purkautumisväylä on suora ja ekspansiivinen eli sulattava, ja se on sisäinen eli sivistyksellinen
- 5) Jos biologis-kansallisen latauksen pääasiallinen purkautumistie on sivistyksellinen ja sivistyksen tie on taasen raskas, aiheutuuko tästä ehkä estoja, turhautumia, neurooseja kansan psyykkeessä. Mistä muuten aiheutuisivat kansallisen tunteen yliheitot kumpaakin suuntaan.
- 6) Jos biologis-psykologiset syyt määräävät, että pienten kansallisuuksien tulee etupäässään sivistyä, suurten kansallisuuksien etupäässä politisoitua ja ekspansioitua, onko koko kansainvälinen turvallisuusjärjestelmä nykyisellään epärealistinen? Olisiko johdonmukaisempaa, että pienet kansat hoitaisivat kansainvälisiä ongelmia suurten

---

¹⁵⁵ Paasilinna 1963, 15.

¹⁵⁶ Paasilinna 1963, 15-16, Samaa asiaan palaa myöhemmässä keskustelussa Puhemies (Erno Paasilinna), joka kuvaa Kansan eräänlaiseksi kommunikaatiokimpuksi. Samaa kansaa olevien kesken kommunikaation hyötysuhde on suurempi kuin omien kansalaisten ja ulkomaalaisten kesken. Tämä johtuu ajatusten ja tiedonvaihdon suhteellisesti tehokkaammasta mahdollistumisesta, 25.

kansojen asemesta, omaksumiensa sivistysarvojen – oikeudenmukaisuuden, rauhan, vapauden, kansainvälisen lain hengessä.¹⁵⁷

Toisen alustuksen piti Talousmies (Matti Mannerkorpi). Hän nosti esille Suomen ja suomalaisen yhteiskunnan kansainvälistymisen ja sen vaikutuksen koko väestöön. Suomessa oli koettu kansainvälistymisen näkökulmasta voimakas murrosaika – Helsingin Olympialaiset (1952), Porkkalan palautus (1955), Suomen pääsy YK:n jäseneksi (1955), Pohjoismaisen yhteistyön kehitys. Kaikella tällä yhdistettynä ns. vaaran vuosiin katsottiin olleen merkittävä vaikutus myös suomalaisen kansanluonteen kehitykseen.¹⁵⁸

Varsinainen keskustelu käynnistyy kansallinen-kansainvälinen -vastakkainasettelun merkeissä ja keskittyi sitten suomalaisten rooliin kansainvälistyvässä maailmassa. Kehitys vie meitä vääjäämättömästi kohti kansainvälisyyttä, ja haasteeksi nostetaankin, kuinka voimme säilyttää oman kansallisuutemme.¹⁵⁹ Tässäkin yhteydessä Snellmanin kritisointi jatkuu voimakkaana, esimerkiksi Runoilijan (Väinö Kirstinä) toimesta:

Tuota, tämä Snellman, hegeliläinen metafysiikko, on minun nähdekseni kuollut ja kuopattu ja häntä on turha kaivaa kuopastaan ja antaa hänelle tekohengitystä. Hän oli tuollainen tukholmalaisen laivanvarustajan poika, joka sai pääasialliset virikkeensä Saksasta, sitten hänestä tuli tämän valitun kansan profeetta. Hän tuli suomeen ulkoapäin ja sai vaikutteensa ulkoapäin. Hiukan samanlainen tapaus oli Mannerheim, joka oli venäläinen ulaani. (Naurua; kauan kestävää naurua.) Nämä ulkoapäin tulleet henkilöt ovat olleet kaikkein kiihkeimpiä kansallismielisiä. Nykyään ahtaasti kansallinen ajattelu on mahdotonta, sitä vastassa on käytännöllinen elämä. Me juomme ranskalaista viiniä, brasilialaista kahvia...¹⁶⁰ (Runoilija, Väinö Kirstinä)

Kritiikistä huolimatta Snellmanin vaikutus suomalaiseen yhteiskuntaan tunnistettiin, ja erityisesti hänen tehtävänsä suomalaisen kansallisaatteen herättäjänä sai tunnustusta. Snellmanin ansioksi

---

¹⁵⁷ Paasilinna 1963, 16-18.

¹⁵⁸ Paasilinna 1963, 20.

¹⁵⁹ Paasilinna 1963, 22-23.

¹⁶⁰ Paasilinna 1963, 24-25.

laskettiin myös hänen roolinsa yhteenkuuluvuuden rakentamisessa samaa kieltä puhuvien eri kansanryhmien kesken.¹⁶¹ Keskusteluissa korostettiin myös Snellmanin merkitystä nationalismin näkökulmasta, mutta kansansielun periytyminen koettiin kuitenkin auttamattomasti vanhentuneeksi ajattelutavaksi. Sen sijaan miljöoteorian mukainen tulkinta kansanluoteesta esiintyi keskusteluissa vahvana, ja kansanluonteen katsottiin olevan jotain sellaista, joka johtuu ilmastosta, ympäristöstä, yhteisestä historiasta, tottumuksista ja tavoista, mutta ei suoraan perinnöllisistä seikoista.¹⁶² Kansanluonnetta ei siis enää koettu synnynnäiseksi, vaan kansainvälistymisen myötä määrittelyä lähestyttiin uudelleen. Kosmopoliitti (Heikki Brotherus) totesikin, että: "Ei ole olemassa absoluuttista kansanluonnetta. Jos suomalaiset vanhemmat saavat lapsensa jossakin Uruguayssa, niin kyllä lapsi on yhtä uruguaylainen kuin kaikki muut lapset siellä".¹⁶³

Keskustelua käytiin myös Suomen asemasta muuttuvassa maailmassa. Valtioiden rajojen katsottiin heikentyneen. Maailmankuvan laajentumisen myötä käsitys muista kansoista oli niin ikään laajentunut, samoin tietoisuus ihmisten yhtäläisyydestä ja yhteenkuuluvuudesta kansallisuudesta riippumatta. Tämän katsottiin mahdollistavan yhä laajamittaisemman henkisen ja taloudellisen integroitumisen. Syvällisempi kulttuurillinen integroituminen nähtiin kuitenkin edelleen haasteelliseksi.¹⁶⁴ Kansanluonteen ja kansainvälistymisen suhde nähtiin edellytyksenä kansallisuuden rakentumiselle ja sitä kautta kansainvälistymisen mahdollistamiselle ja toisaalta ilman kansallisuutta kansainvälisyyden katsottiin olevan mahdottomuus. Kansainvälisyyttä ei siis voinut olla ilman voimakkaita kansoja, jotka kukin puolustivat omia arvojaan.¹⁶⁵ Kriitikon (Kare) mukaan kansan muodostuminen itsenäiseksi, vaati kansallisen itsetiedostuksen. Vasta tämän kautta päästäisiin kansallishenkeen, joka syntyy pitkän prosessin tuloksena. Kaiken tämän mahdollistava arvo oli kuitenkin sivistys, jonka ansiota kansallinen itsetiedostaminenkin on.¹⁶⁶ Kommentissa on kuitenkin havaittavissa hieman yllättäen kaiken kritisoinnin jälkeen vahva Snellmanialainen vaikutus.

---

¹⁶¹ Paasilinna 1963, 26.

¹⁶² Paasilinna 1963, 32.

¹⁶³ Paasilinna 1963, 32.

¹⁶⁴ Paasilinna 1963, 33.

¹⁶⁵ Paasilinna 1963, 29.

¹⁶⁶ Paasilinna 1963, 50-51.

1960-luvulla Suomessa elettiin merkittävää kansainvälistymisen aikaa. Suomen jäsenyys Pohjoismaisessa neuvostossa (1955), YK-jäsenyyden myötä tapahtunut liittyminen yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescoon (1956),¹⁶⁷ television yleistymisen ja populaarikulttuurin nousu kaikki osaltaan edesauttoivat ennen kaikkea pohjoismaisten ja läntisten kulttuurivaikutteiden saapumisen Suomeen vahvasta itäisestä kontrollista huolimatta. Suomen rooli idän ja lännen välissä oli keskeinen teema keskusteluissa samoin kuin Suomen mahdollisuus itsenäisyyden säilyttämiselle. Runoilija (Kirstinä) kysyikin: ”Onko nykyinen suhteellinen itsenäisyytemme viisauden, onnen vai kansainvälisten konjunktuurien vaikutusta”¹⁶⁸ ja jatkoi vielä: ”Onko sanottava, että suomalaiset ovat tyhmää kansaa, jolla on tavattoman hyvä onni, vai onko se huono-onnista kansaa, jolla on suuri rohkeus?”.¹⁶⁹ Tähän ei kuitenkaan saatu yksiselitteistä vastausta, vaan Suomen aseman katsottiin olevan useiden eri tekijöiden summa. Yksi esille nostettu erityispiirre oli suomalaisten varovaisuus uutisoinnissa, eikä Suomessa keskustelijoiden mukaan uskallettu julkaista materiaalia, joka saattaisi ärsyttää itänaapuria. Syyksi tähän nähtiin suomalaiseen kansanluonteeseen kiinteästi kuuluva pelko.¹⁷⁰

*Mitä sitten pelkoon tulee, niin se on hyvin vanha piirre meillä ja sillä on ollut hyvin pahoja seurauksia. Tässä maassa ei vielä 1860-70-luvulla tehty mitään muuta kuin selitettiin, niin julkisessa sanassa kuin yksityiskirjeissäkin, kuinka tavattoman kehnoa, mihinkään kelpaamatonta ja mahdotonta Suomen kansa on.*¹⁷¹ (Historioitsija, Pirkko Rommi)

Neuvostoliiton ohjaus näkyi lehdistössä ja sananvapauden rajoittamisessa koko 1960-luvun. Erityisesti tämä koski poliittista sananvapautta, ja Neuvostoliitto kykeni ulkopoliittisen kautta vaikuttamaan myös Suomen sisäpolitiikkaan.¹⁷² Pelkoon ja rajoituksiin oli kuitenkin syynsä, kuten aiemmat kriisit olivat osoittaneet.

---

¹⁶⁷ Häyrynen 2006, 149.

¹⁶⁸ Paasilinna 1963, 105.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Paasilinna 1963, 108.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Jakobson 2003, 155.

Keskustelijoiden mukaan idän paineen kasvua vuosisadan vaihteessa oli seurannut hetkellisesti eräänlainen uhma, jonka seurauksena suomalaiset rakensivat itsestään eräänlaisen ihannekuvan. Lopulta mahdollistui polku itsenäistymiseen, mutta idän paineen jälleen kasvaessa vallitsevaksi nousi uudelleen pelko.¹⁷³ Keskusteluissa tiedostettiin kuitenkin Suomen erityisasema idän ja lännen välissä ja tämän aiheuttamat erityistarpeet suhteessa itänaapuriin. Toinen asia on, kuinka positiivisesti keskustelijat NL:n mukailemiseen suhtautuivat. Aulangon pitojen saaman myöhemmän palautteen perusteella katsottiin keskusteluryhmän olleen liian suppea ja koostuneen lähinnä ulkopoliittisesti kiistanalaisesta oppositiolinkistä. Erno Paasilinna itse kiisti tämän vedoten teoksen valmisteluvaiheessa ilmenneeseen keskustelijoiden vetäytymiseen, jonka seurauksena opposition edustajat painottuivat. Syyksi vetäytymisiin hän nosti keskusteluaiheet, ennen kaikkea keskustelun ulkopoliitikasta, joka osaltaan karsi halukkaita keskustelijoita. Aihe nähtiin yksinkertaisesti liian tulenaraksi.¹⁷⁴

Edellisistä pidoista tuttu käsitys massaihmisestä nousee jälleen ajoittain esille. Keskustelijat muun muassa katsoivat, että suomalaisilla on vilpittön usko tasapäisyyteen ja vakaa pyrkimys taloudelliseen vaurauteen, jotka molemmat ovat massaihmiselle tyypillisiä käyttäytymismalleja. Tässä yhteydessä nostettiin esille myös yksilön aseman haasteellisuus massayhteiskunnassa: Yksilöllisyyden katsottiin olevan Suomessa kiellettyä, ennen kaikkea vaurastumisen osalta, ja suomalaisille luonteenomaisena piirteenä pidettiin myös kateutta toisten menestyksestä.¹⁷⁵ Osasyys tähän kaikkeen nähtiin sota. Sota-aikana valtio oli joutunut totuttamaan kansan tiukkaan säännöstelyyn. Kun säännöstely viimein loppui, katsottiin tästä syntyneen ilmiö, että kansa oli apaattinen ja passiivinen, keskittyen odottamaan ylhäältä tulevia lahjoja.¹⁷⁶ Sosiaalipoliitikko (Jouko Siipi) vertasi Suomalaisia ns. Kargo-kulttuuriin¹⁷⁷: ”Kargo-kulttuurin tasoinen taloustieto, nurja suhtautuminen yksilöllisyyteen myös vaurastumisen osalta ja noiduttu varallisuus ovat avaimia

---

¹⁷³ Paasilinna 1963, 108.

¹⁷⁴ Paasilinna 1996, 200-201.

¹⁷⁵ Paasilinna 1963, 154.

¹⁷⁶ Paasilinna 1963, 189. Ylhäältä tulevilla lahjoilla viitataan jälleen Kargo-kulttuuriin.

¹⁷⁷ Michael Hanlon 2013, 51-55. Viittauksessa Kargo kulttuuriin tarkoitetaan lounaisen Tyynenmeren asukkaiden keskuudessa ilmenneitä uskonnollisia liikeitä, joissa palvottiin erilaisia eurooppalaistyypisiä esineitä. Toisen maailmansodan aikana eräät tyynen valtameren saarten heimot olivat seuranneet, kuinka lentokoneet toimittivat tavaroita ulkomaailmasta. Tämän seurauksena he rakensivat eräänlaisia lentokenttiä lennonvalvontatorneineen odottaen tavaraa saapuvaksi mitä ei kuitenkaan tapahtunut. Kuuluisa fyysikko Richard Feynman teki käsitteen kuuluisaksi, kuvaamalla pseudotieteitä Kargo-kulttuuri tieteeksi – asioita, jotka näyttävät tieteeltä mutta eivät sitä ole.

tämän hetken suomalaisen yhteiskunnan probleemeihin ja selittävät monta muutakin seikkaa kuin vain varallisuuden kasaantumisen tietyille alueille”.¹⁷⁸

Taloudellinen epätasa-arvo herätti muutoinkin runsasta keskustelua. Yhteiskunnan kehittymisen myötä vaurauden katsottiin keskittyneen samoille alueille ja pienelle vähemmistölle, ja samansuuntaista keskittymistä tunnistettiin myös muualla yhteiskunnassa.¹⁷⁹

Jaa, otanpa sisälukutaidollani tekstiä suoraan tästä Allartin ja Jartin ja Jyrkilän ja Littusen kirjasta: Yleinen monipuolisuus ja aktiivisuus yhdistyy siis myös erillisillä harrastusaloilla ilmenevään aktiivisuuteen. Riippuvuus on niin johdonmukainen, että jopa aktiivisuus alkoholinkäytössäkin liittyy harrastusten yleiseen monipuolisuuteen ja aktiivisuuteen! (Tässä on huutomerkki – se on Pertti Jartin.) Niin, ja tuosta vielä: "Tärkeätä on todeta, että hyvät ja huonot harrastukset usein ovat nimenomaan samoille henkilöille ominaisia."¹⁸⁰ (Puhemies, Martti Qvist)

Esimerkiksi Puhemies (Qvist) nostaa lukemisen ja suomalaisten lukuinnon. Hänen mukaansa lukeminen keskittyi kaupunkeihin, joissa kirjallisuutta oli paremmin saatavilla kirjakauppojen ja kirjastojen kautta. Lukuaktiivit edustivat yhteiskunnan ryhmää, jotka muutoinkin edustivat sivistyneistöä omaten enemmän sivistysvaltion onnen antimia kuten varallisuutta, sivistystä ja nuorta ikää. Hänen mukaansa vain pieni vähemmistön pääsi osalliseksi kulttuurista suurimman osan kansasta jäädessä henkisten virikkeiden ulkopuolelle.¹⁸¹ Tätä seuranneessa keskustelussa pitäydettiin pitkälti alustuksen mukaisissa arvioissa, ja pohdinta keskittyikin niin taloudellisten kuin henkisten arvojen epätasaiseen jakautumiseen yhteiskunnassa. Näiden katsottiin pitkälti kuitenkin keskittyvän samalle kansanosalle, joka siis keskustelijoiden näkökulmasta edusti heitä itseään,

---

¹⁷⁸ Paasilinna 1963, 155.

¹⁷⁹ Paasilinna 1963, 158.

¹⁸⁰ Paasilinna 1963, 158; Malmberg 2019, 246-252. 1950- ja 1960-luvulle kuluessa Helge Miettusen ja Eino Suovan edustama humanistis-Hermeneuttinen tutkimusote sai väistyä uuden yhteiskuntatieteellisen tutkimusnäkökulman tieltä. Sosiologit Erik Allardt, Pentti Jartti, Yrjö Littunen ja Faina Jyrkkä julkaisivat vuonna 1958 teoksen Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne, joka Tarmo Malmbergin mukaan kiteyttää hyvin tämän muutoksen laadun ja syvyyden. Teoksessa lähestytään nuorisokulttuuria ja sen muutoksia joukkoviestinnän ja joukkoviestimien kautta, joiden avulla lähestyttiin sosiaalista toimintaa. Tätä sosiologian ja mediatutkimuksen tiedonala kutsutaan joukkoviestintä- ja mediasosiologiaksi. Kyseessä oli uusi tutkimussuuntaus, joka jalkautui Yhdysvalloista Suomeen 1950- ja 1960-lukujen aikana.

¹⁸¹ Paasilinna 1963, 159-160.

sivistyneistöä.¹⁸² Keskusteluissa palattiin myös kulttuurin merkitykseen yksilöiden arvojen kannalta. Esille nostettiin myös kulttuurikriisi¹⁸³, jonka tällä kertaa tulkittiin johtuvan arvojen muutoksesta.

Pertti Karkaman mukaan 1950-60 lukujen kulttuurille oli ominaista eksistentiaalisten ongelmien keskeisyys kun entiset arvot ja tavat jäsentää maailmaa joutuivat ankaran kritiikin kohteiksi ja menettivät merkityksensä.¹⁸⁴ Tematiikka näkyy selvästi vuoden 1963 pidoissa. Majakanvartijan (Jyrki Juurmaa) mukaan vanhojen vallinneiden arvojen menettäessä merkitystä pyritään löytämään uusia korvaavia arvoja, minkä seurauksena jokaisen ihmisen voidaan katsoa olevan oman aikansa, yhteisönsä ja kulttuurinsa tuote.¹⁸⁵ Tästä seurasi valitettavasi keskikertaisuuden valta, kun kaikki keskinkertainen ja heikko saavuttavat suosiota kansan keskuudessa.¹⁸⁶ Kriitikon (Kare) toimesta huoli eliitin asemasta nousee jälleen esille:

Mitä tulee massoitumiseen, niin koska oppineisto lisääntyy, sen taso ilman muuta laskee. Joukossa on tuo pienen pieni eliitti, jolla on älyä ja perinteen käsky kehittää itseään; mutta se tulee hukkumaan massaan. Tuonnempana tulee olemaan kaksi kulttuuria, massakulttuuri ja valiokulttuuri. Ne puhuvat jopa eri kieltä. Kun puhun koululaistyttäreni kanssa, en tule toimeen. Hän lukee Ajan Säveltä, minä luin hänen iässään Egon Friedeliä; siinä on ero. Siihen suuntaan menemme jatkuvasti.¹⁸⁷(Kriitikko, Kauko Kare)

Yhteiskuntarakenteellisten arvojen suhteen oli tapahtunut – tai koettiin, että oli parhaillaan tapahtumassa - merkittäviä muutoksia. Yhteiskuntarakenteelliset ja kansalliset arvot olivat hiljalleen erotettu toisistaan ja esille nostettiin arvojen muutoksen tärkeys. Arvojen tulikin muuttua, mutta sillä nähtiin olevan seurauksia. Myös uusien arvojen muutoksen käsittely ammattilaisten (eli sivistyneistön) toimesta ennen niiden julkituomista kansalle esitettiin ratkaisuksi muutoksen hallinnalle.

---

¹⁸² Paasilinna 1963, 204.

¹⁸³ Kts. luku 2.1.

¹⁸⁴ Karkama 1997, 220.

¹⁸⁵ Paasilinna 1963, 223-224.

¹⁸⁶ Paasilinna 1963, 250.

¹⁸⁷ Paasilinna 1963. 252.

On todettu, että siihen aikaan kun hysteria hyväksyttiin, hysterian määrä lisääntyi. Jos me nyt hyväksymme homoseksualismin, niin sen määrä lisääntyy. On eri asia, onko se hyväksi vai pahaksi mutta tällainen kehitys on joka tapauksessa todettavissa. Arvojen kumoamisen tulisi tapahtua vähitellen. Jos jotakin uutta tuodaan esille, se olisi parasta ensin puida selväksi ammattipiireissä.¹⁸⁸ (Sosiaalipoliitikko, Jouko Siipi)

1960-luvulle tultaessa suomalainen yhteiskunta eli murroskautta modernisaation ja arvojen muutosten myötä. Esipuheessa Erno Paasilinna toteaaakin, että erityiseen asemaan keskusteluissa nousivat niin koulu, kirkko, lehdistö, hallitus kuin instituutiot yleensäkin.¹⁸⁹ Vuoden 1963 pidoissa osansa arvosteluista saivat niin snellmanilainen kansansielu kuin massaihminen. Keskiössä teoksessa ovat arvot, niiden muuttuminen ja puute, sekä normittomuus, anomia ja skeptisyys. Henkisyys sai syrjäytyä ruumiillisuuden tieltä, kun aiemmin vallinneet konservatiiviset arvot väistyivät yksilöiden sosiaalisolidaaristen ja seksuaalivallankumouksellisten arvojen edeltä.¹⁹⁰ Kansanluonne nähtiin pitkälti kulttuurin muovaamaksi ja yhteiskunnan ohjaamaksi, ja Suomen aseman idän ja lännen välissä katsottiin niin ikään jättäneen jälkensä kansanluonteeseen. Myös biologisen perimän ja inhimillisten tarpeiden nähtiin vaikuttavan siihen, millainen yksilöstä muodostui. Käsitys kansasta oli edelleen negatiivinen, ja kansan katsottiin edelleen tarvitsevan eliittiä.

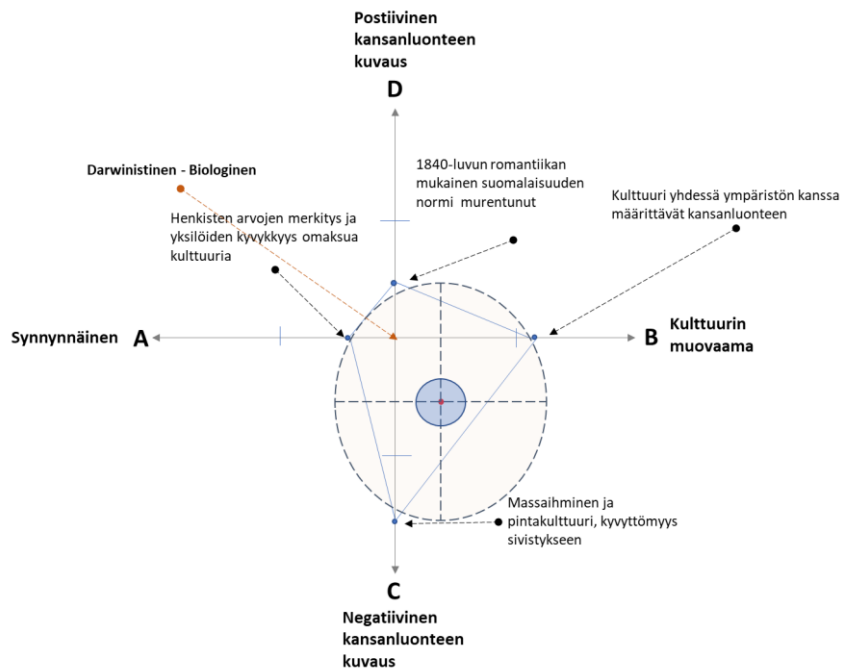
Seuraava nelikenttä kuvaa keskustelijoiden käsitystä kansanluonteesta. Perinteinen snellmanilainen synnynnäinen kansanluonne nähdään enemmänkin synnynnäisenä kyvykkyytenä, joka vaikuttaa yksilöiden kykyyn omaksua mm. kulttuuria. Painopiste on kuitenkin kulttuurin – yhteiskunnan vaikutuksessa kansanluonteen kehittymiseen. Myös biologisten vaikuttimien olemassaolo ja vaikutus tunnistettiin. Kansanluonteen negatiivisuus – positiivisuus akselilla painopiste on edelleen negatiivinen. Erityisesti massaihminen, pintakulttuuri, kyvyttömyys sivistykseen asettaa oman haasteensa käsitykselle kansasta.

---

¹⁸⁸ Paasilinna 1963, 268.

¹⁸⁹ Paasilinna 1963, 6.

¹⁹⁰ Karkama 1997, 233.

Kaavio 3. Kansanluonteen asemoituminen *Pidot Aulangolla* teoksessa (1963)

1.4 Yksilön politisoituminen (1972)

Vuonna 1996, jolloin *Pidot Suomessa* ilmestyi, yhteiskunta oli jälleen muuttunut, ja Suomessa elettiin jyrkentyneen ideologisen vastakkainasettelun, kansainvälistymisen ja Kekkonen linjan aikakautta. Uuden keskusteluteoksen lähtökohdat erosivatkin suuresti edeltäjistä, eikä painopiste tällä kertaa ei ollut kulttuurivaikuttajissa, vaan enemmänkin talous- ja yhteiskuntapolitiikan edustajissa.¹⁹¹ Itse teos käynnistyy aiempien *Pitöjen* jyrkkäsanaisella arvostelulla.

*Koko teosta leimaa tavaton syvien rivien halveksunta. Välistä tässä antipatian ilmaisemisessa veljellisesti kilpaillaan. Nimimerkki Radikaali yrittää jossain määrin hillitä seuruetta, mutta ei siinä onnistu.*¹⁹² (Erno Paasilinna)

Näin kuvaa Erno Paasilinna *Pidot Suomessa* -teoksen esipuheessa *Pidot Tornissa* -teoksen henkeä ja asennetta tavallista kansaa kohtaan. Hän kuvaa teoksen ajatusmaailmaa auttamattomasti vanhentuneeksi ja keskustelijoita ahtaaksi ja itsekeskeiseksi kulttuuripiiriksi, joka edustaa yläluokkaista kulttuuria. Osansa arvostelusta saa myös *Toiset pidot Tornissa*, jota Paasilinna

¹⁹¹ Paasilinna 1996, 331.

¹⁹² Paasilinna 1972, 7.

luonnehtii "edistyksellisen kulttuurifalangin kommunisminvastaisuuden julistukseksi". Täysin ilman arvostelua ei jää myöskään Paasilinnan itsensä toimittama *Pidot Aulangolla*, jonka totuuksiin hän sanoo pettyneensä luettuaan teoksen uudelleen. Esipuheessaan hän kuitenkin korostaa näiden teosten kuvastavan aikaansa.¹⁹³ Näin tekee myös *Pidot Suomessa*, joka jälleen ottaa kantaa ajankohtaisiin asioihin.

Eräs teoksen keskeinen teema, yksilön suhde yhteisöön, nousee esille heti ensimmäisessä keskustelussa, joka on otsikoitu "Kenen joukoissa seisot". Siinä Tarkkailija (Jouko Paakkanen) puhuu yksilön yhteisöön sitoutumisen merkityksestä hänen mahdollisuuksilleen selviytyä. Samalla hän korostaa yksilö-yhteiskunta-yhteiskuntajärjestelmä -asetelmaa.¹⁹⁴ Keskustelua aiheen tiimoilta käydään ahkerasti. Epäilijä (Wolf H. Halsti) korostaa suomalaisten erityistä asemaa suurvaltojen välissä:

Se vaikuttaa tietysti yli rajojen, mutta olemme kai nähneet tarpeesi monta kertaa, että kun kapitaalit joutuvat ristiriitaan toistensa kanssa, niin valtionkäsite se on, joka ratkaisee maailman kehityksen. Ja sen jalkoihin jäävät muut seikat. Minä näen asian niin, että meidän on pakko sitoutua valtioon. Se yhteisö joka ei näin menettele jää jalkoihin. Olletikin pieni yhteisö jää jalkoihin. Minä valitan sitä, mutta minun käsitykseni on se että esimerkiksi suomalaisilla ei ole muita veljiä kuin suomalaiset.¹⁹⁵ (Epäilijä, Wolf H. Halsti)

Keskusteluissa puhuttaa jälleen myös yksilön toiminnan biologisperäisyys. Tarkkailija (Jouko Paakkanen) vertasi yhteiskuntaa mehiläisyhteisöön, jossa yksilöt toimivat yhteisön hyväksi ja jossa toisaalta suoritetaan jonkinlaisia alkeellisia äänestystoimintaa ruuan keräämisen optimoimiseksi.¹⁹⁶ Tässä viitataan tiettyjen piirteiden syntyperäisyyteen, ei niinkään johtuen kansallisesta, kuin ihmislajille tyyppillisestä biologisesta toimintamallista, joka on kaikille eläville olennoille ominaista selviytymisen näkökulmasta. Lajien yhdenmukaisuus mahdollistaa sitoutumisen yhteisöön. Esille nousee myös ajatus yksilön muokkaamisen mahdollisuudesta.

---

¹⁹³ Paasilinna 1972, 8.

¹⁹⁴ Paasilinna 1972, 14-15.

¹⁹⁵ Paasilinna 1972, 22-23.

¹⁹⁶ Paasilinna 1972, 16.

Mutta on olemassa sellainenkin ajatus että, että voimme vahvistaa tiettyjä myönteisiä puolia ihmisissä, piirteitä jotka me katsomme yhteiskunnallisesti tärkeiksi ja tulemme niistä yhteiseen sopimukseen. Vastaavasti voimme häivyttää niitä kielteisiä puolia, jotka ovat saattaneet meidät tähän tilanteeseen.¹⁹⁷ (Puhemies, Erno Paasilinna)

Esille nousee myös arvoasetelma keskustelijoiden ylemmyyden tuntoisesta asemasta suhteessa tavalliseen kansaan. Kielteisillä puolilla viitattiin keskusteluissa yleisesti tavallisen kansan lahjattomuuteen, laiskuuteen ja kyvyttömyyteen kehittyä. Näiden negatiivisten ominaisuuksien lisäksi suomalaiselle kansanluonteelle nähtiin tyypilliseksi myös eräänlainen äärimmäinen kuuliaisuus, lain ja asetusten kunnioittaminen jopa erityislaatuisuuteen saakka. Postimestari (Antero Jyränki) totesikin: ”Taas ystävämme Kirjailija pani peukalonsa poikkeuksellisen arkaan kohtaan, siis kysymykseen siitä, miksi meillä suomalaisilla on niin poikkeuksellisen vahva legalistinen perinne verrattuna muuhun eurooppalaiseen ympäristöön”.¹⁹⁸

Piirrettä pidettiin erityisesti kansanihmisten ominaisuutena. Epäilijä (Wolf H. Halsti) esitti omakohtaisen kokemuksen asian tiimoilta. Hän kertoi salakalastaneensa Itä-Karjalassa, jossa kalastus oli pakkotyön uhalla rangaistavaa. Hän kertoi kalastaneensa kieltoalueella ilman minkäänlaisia omantunnontuskia, vaikka samaan aikaan paikallinen väestö uskollisesti totteli kieltoa. Lisäksi hän korosti tietyn yhteiskunnallisen aseman antamaa mahdollisuutta/oikeutusta lain omaan tulkintaan.¹⁹⁹ Tässä yhteydessä keskustelijat nostavat jälleen itsensä tavallisen kansan yläpuolelle, laki ei siis ole sama kaikille.

Kansanluonteen negatiivissävytteinen analyysi jatkuu "Evoluutio vai revoluutio" -luvussa Kirjailijan (Veijo Meri) nostaessa esille suomalaisten omituisen heikkouksien ihannoinnin kulttuurin. Hänen mukaansa suomalaiselle luonteenlaadulle oli tyypillistä empatian puute, epäsosiaalisuus ja anarkismi sekä taipumus tuhoamiseen. Lisäksi hän korostaa suomalaisten luonteen käytännönläheisyyttä, joka ylittää miltei äärimmäisyyksiin. Keinona, tai tarkemmin ottaen parannuksena, vallitsevaan tilanteeseen hän nostaa esille sosialismin, jonka avulla negatiivisia piirteitä voitaisiin muovata. Erääksi tällaiseksi negatiiviseksi taipumukseksi nostettiin suomalaisille

---

¹⁹⁷ Paasilinna 1972, 45.

¹⁹⁸ Paasilinna 1972, 97

¹⁹⁹ Paasilinna 1972, 97

ominainen henkinen itsensä pieksäminen, joka katsottiin syntyneen jo vuosisatoja aiemmin.²⁰⁰ Keskustelu jatkuu luokkajaan sävyttämänä, ja ratkaisua pyritään etsimään muun muassa yhteiskuntarakenteen muutoksesta. Keskustelussa, kuten koko teoksessa, vallitsee vahva yhteiskunnallinen ja ennen kaikkea sosialistinen sävy.

Tämä suomalainen eksistenssi pitää enemmälti lopettaa itseisarvona. Tietysti siitä kannattaa keskustella sen vuoksi, että meillä on näitä omia omituisuuksia, joihin Tuntiopettaja viittasi alustuksessaan. Ennen kuin pystymme niitä laajemmalti purkamaan, ne täytyy tunnistaa, tiedostaa.²⁰¹ (Perämies, Juha Vikatmaa)

Saavuttaessa 1970-luvulle Suomessa elettiin jälleen uudenlaista henkisen ilmapiirin aikaa. Maaseudun tyhjentyminen ja kaupunkeihin muutto oli muuttanut yhteiskuntaa ja huoli maaseudun tyhjenemisestä ja autioitumisesta oli käynnistänyt erilaisia liikkeitä maaseudun elvyttämiseksi. Erityisesti maalaiselämän korostaminen suhteessa persoonattomaan teollisuustyöhön ja kaupunkimiljöihin yhdisti monia liikkeitä ja ajatussuuntia 70-luvulla.²⁰² Suomalaisuuden koettiin olevan sidoksissa globaaliin maailmaan suuremmassa määrin kuin koskaan aiemmin ja erityisesti tämän katsottiin koskettavan nuorempaa sukupolvea. Esille nousi myös kritiikki suomalaista elämänmuotoa ja sen edustamia arvoja kohtaan. Suomalaisuudessa positiivisiksi asioiksi koettiin Talouspoliitikkon (Heikki Väliatalo) sanoin lähinnä hapan ruisleipä, kylmä maito, lenkkimakkara sekä Urho Kaleva Kekkonen. Nuorten kannattaisi hakea enemmän vaikutteita ulkomailta, vaikka täysin kiistattomana tätäkään ei kuitenkaan nähty.²⁰³

Ikävintä minusta tässä on semmoinen jokseenkin totaalinen alemmuuskompleksinen epäitsenäinen toimintatapa. Aina kun jotakin tehdään, se tehdään sen vuoksi, että Ruotsissakin on näin tehty tai että Pariisissakin on mellakka tai jotakin muuta on tapahtunut jossain muualla. Me käännämme sen sieltä. Aina joukoissamme sattuu olemaan joku, joka osaa vieraita kieliä ja kertoo että näin on tapahtunut.

---

²⁰⁰ Paasilinna 1972, 165-166.

²⁰¹ Paasilinna 1972, 258.

²⁰² Alasuutari 1996, 65-66.

²⁰³ Paasilinna 1972, 258-260.

Huonomminkin asiat tietysti voisivat olla, toisin sanoen, että meillä ei edes osattaisi apinoida. (Talouspoliitikko, Heikki Välitalo)²⁰⁴

Keskustelussa palattiin myös miljöoteoriaan keskustelun kääntyessä suomalaiseen joukkotajuntaan. Keskustelussa viitataan Olavi Riihisen (1930-) tutkimukseen eri kuntien kulttuuripiirteiden eroista ja niiden suhteesta kylämuodostelmiin. Joukkotajunnan katsottiin olevan suoraan riippuvainen kylän rakenteesta (haja-asutus, ryhmäkylä tai rivikylä), ja suomalaisen asumismuotojen muutoksen katsottiin siis osaltaan vaikuttavan myös joukkotajunnan muutoksiin, lähinnä hajottavana tekijänä. Tämän nähtiin lisäävän riskiä muun muassa alkoholismiin ja bingoon.²⁰⁵ Kansallinen yhteenkuuluvuus nähtiin erityisesti kriisiaikojen ilmiönä ja sen tarpeen katsottiin rauhan aikana vähenevän. Kansakunnan sisäinen yhteenkuuluvuus koettiin hyödylliseksi erityisesti sellaisissa yhteiskunnissa, jotka valmistautuvat tai joita valmistellaan jonkinasteiseen aggressioon. Tästä katsottiin olleen hyötyä Suomen historiankin aikana, koska kansanluonteen kehittyminen oli ollut edellytys muun muassa itsenäistymiselle. Kansanluonteen ei myöskään enää katsottu olevan synnynnäistä, mistä osoituksena toimi esimerkiksi se, että yksilö voidaan saada opettamalla muuttamaan arvojaan.²⁰⁶

Myös *Pidot Suomessa* -keskusteluissa painottuu suomalaisen kansan tietynasteinen primitiivisyys. Kirjailija (Veijo Meri) kuvailee esimerkissään, kuinka jo vuonna 1808, Suomen sodan aikana, ruotsalainen upseeristo oli ollut kauhuissaan suomalaisen sotilasainekseen epäluotettavuudesta, epälojalisuudesta, epäsolidaarisuudesta sekä täydellisestä arvaamattomuudesta. Epäsosiaalisuuden ja epäsolidaarisuuden katsottiin aina leimanneen suomalaisuutta. Ulkoisesti Suomea verrattiin länsimaisuudessaan Amerikkaan ja henkiseltä ilmastoltaan lähinnä Itä-Saksaan. Merkittävänä vaikuttajana tähän nähtiin niin suomalaisten luterilainen tausta kuin läheinen suhde Baltiaankin.²⁰⁷

Kirjailija (Meri) vertasi myös suomalaista luonnetta japanilaiseen luonteeseen lähinnä rikollisuuden näkökulmasta. Hänen mukaansa luonteenomainen suomalaisen ja japanilaisen rikos oli oman

---

²⁰⁴ Paasilinna 1972, 260.

²⁰⁵ Paasilinna 1972, 261.

²⁰⁶ Paasilinna 1972, 263-265.

²⁰⁷ Paasilinna 1972, 273.

perheen tuhoaminen. Taustalla hän näki vaikuttavan Japaniin ja Kauko-itään viittaava häpeän pelon rikoksen tai epäonnistumisen peittämiseksi. Teon oikeutuksena ja tarkoituksena oli perheen säästäminen häpeältä. Tässä hän viitasi norjalaiseen Lange Fliflettiin²⁰⁸ (1908-2001), jonka mukaan suomalaiset ja japanilaiset kärsivät arktisesta hysteriasta, johon kuuluvat arvaamattomat, kohtuuttomat, syyhyn nähden suhteettomat aggressiot ja purkaukset sekä humalakäyttäytyminen. Lisäksi Suomen kansa on myös Euroopan estoisin kansa. Kirjailija (Meri) näki suomalaisilla olevan yhtäläisyyksiä myös Pohjois-Amerikan intiaanien kanssa, ja hänen mukaansa kansoja yhdisti humalakäyttäytymisen lisäksi miltei kalevalainen mykkyys, syvämielinen jähmeys ja hiljaisuus sekä primitiivisyys. Tässä hän viittaa vierailuunsa intiaanireservaatissa.²⁰⁹

*Kymmenen mailin säteellä ei saa tuoda mitään alkoholijuomaa, ei oluttakaan, reservaattiin. Minä olin tämmöisessä reservaatissa, joka oli todella primitiivinen. Hämmästyin näiden ihmisten kalevalaisuutta, siellä äiti antoi rintaa lapselle tuvan penkillä. Aivan sama mykkyys, semmoinen arvaamaton, syvämieliseltä näyttävä jähmeys ja hiljaisuus, jopa kasvonpiirteiden samankaltaisuus.*²¹⁰ (Kirjailija, Veijo Meri)

Kaiken synkistelyn jälkeen Talouspoliitikko (Heikki Välitalo) haluaa kuitenkin nostaa esille myönteisempiä asioita kansanluonteesta. Hän korostaa erityisesti kansallista itsekkyyttä positiivisessa muodossa. Tämän ominaisuuden avulla me voimme kansakuntana selviytyä muiden kansakuntien joukossa ennen kaikkea kansainvälistymisen myötä. Toisaalta hän jatkaa: ”Toivoisin että se tapahtuisi ilman mitään perisuomalaisia typeriä muotoja, joita meidän toimintaamme on aina liittynyt”.²¹¹

Keskustelua käytiin myös Raoul Palmgrenista (1912-1995) ja hänen teoksestaan *Suuri linja* (1948). Palmgrenin katsottiin kuvanneen poikkeuksellisella tavalla suomalaisuuden linjaa aina Arwidssonista lähtien.²¹² Mielenkiintoiseksi Palmgrenin siteeraamisen keskusteluissa tekee se, että

---

²⁰⁸ Lange Fliflet oli Norjalainen filologi ja kääntäjä, joka on kääntänyt muun muassa Kalevalan Norjaksi. Hän on julkaissut myös tutkimuksia muun muassa Suomen ja Norjan kansanrunouden keräilytyön rinnakkaisuudesta.

²⁰⁹ Paasilinna 1972, 285-286.

²¹⁰ Paasilinna 1972, 285-286.

²¹¹ Paasilinna 1972, 286.

²¹² Paasilinna 1972, 286.

Palmgren oli vaikuttanut vasemmistolaisessa kulttuuriyhdistys Kiilassa jo 30-luvun loppupuolella ja kuului niihin vasemmistointellektuelleihin, jotka jätettiin 1930-luvun pitojen ulkopuolelle.²¹³

Myös kulttuurin vaikutus kansanluonteeseen nousee esille keskusteluissa. Suomalaisuus on luotu alun perin kulttuuripoliitikalla, se on kulttuuripoliittinen luomus.²¹⁴

*Tätä suomalaista olemassaoloa ehkä jonkin verran kahlitsee perinnäinen kansallinen tietoisuus, se että kansallinen tietoisuus rakennettiin meillä silloin kun meiltä puuttui kansallinen itsenäisyys. Ja se on aika lailla tämän puutteen kannalta kehitetty tuo tietoisuus, niin kuin kaikki tietoisuus on tietoisuutta puutteesta.*²¹⁵ (Populisti, Jouko Tyyri)

Talouspolitiikon (Välitalo) mukaan suomalaisen olemassaolon ongelma on, että maassa ei ollut herätty siihen, että tulevaisuus on suomalaisten omissa käsissä. Olennaiseksi kysymykseksi nostettiin, kuinka pystymme luomaan ne välineet, joiden avulla eksistenssi kyetään toteuttamaan, sillä suomalaisilla ei katsottu kuitenkaan olevan siihen tarvittavaa taitoa tai kykyä (ja koeteltua kansalaiskuntoa). Talouspolitiikon (Välitalo) mukaan suomalaiset eivät tieneet mitä tahtoivat ja, vaikka olisivat tieneetkin, eivät olisi osanneet tehdä sitä. Tuntiopettaja (Auli Hakulinen) kuitenkin päättää keskustelun eriävään mielipiteeseen.²¹⁶

*Kaikesta huolimatta, jos on kauheasti hyvää tahtoa, onhan siellä täällä välähtänyt hyvää tahtoa, niin yritetään nyt täältäkin päästä. Kokoomuksen, ei kun korjaan erään mielipidesuunnan edustaja täällä sanoi, että puuttuvat välineet, joka oli ilmeinen lipsahdus elikä muu harhaanjohto. Välineitä ei puutu, mikä tänä iltana on ollut ilmeistä., on selvät tavoitteet, selvä päämäärähakuisuus. Ja loppujen lopuksi myös halu tuntea solidaarisuutta, myötäelämystä tai empatiaa. Minä vain toivon, ettei tule sellaista 1980-lukua, että tällaiset pidot kokoontuisivat uudestaan.*²¹⁷ (Tuntiopettaja, Auli Hakulinen)

---

²¹³ Mikkeli 1999, 19.

²¹⁴ Paasilinna 1972, 296.

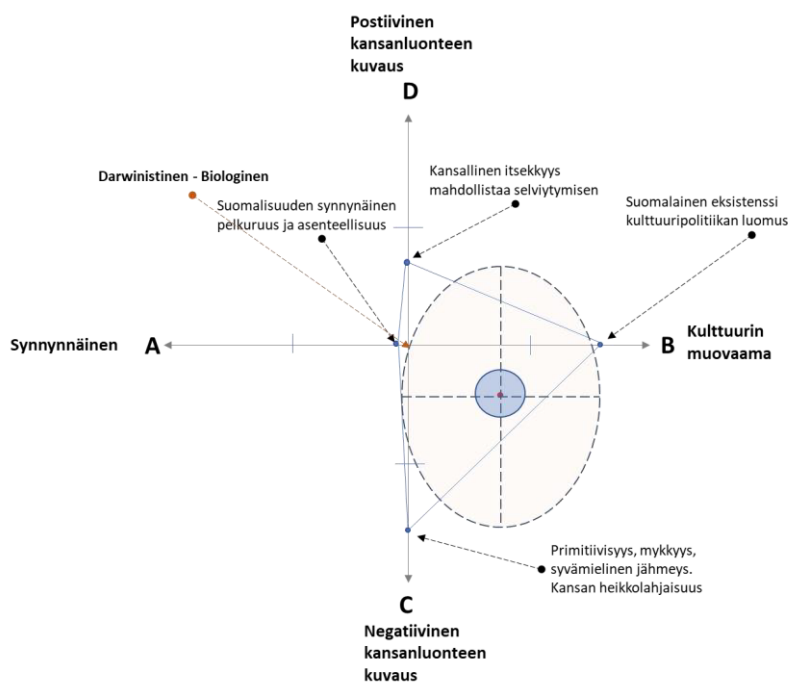
²¹⁵ Paasilinna 1972, 308.

²¹⁶ Paasilinna 1972, 309-310.

²¹⁷ Paasilinna 1972, 311.

Pidot Suomessa -teoksessa ei enää palattu snellmanilaiseen kansansieluun eikä kansanluonteen perinnöllisyyteen. Kansanluonteen katsottiin olevan riippuvainen yhteisöstä ja kulttuurista, eikä se enää ollut jotain muuttumatonta, sillä siihen kyettiin vaikuttamaan ulkopuolisilla tekijöillä. Yksilöiden katsottiin omaavan tiettyjä syntyperäisiä ominaisuuksia, jotka eivät kuitenkaan johtuneet kansallisista tekijöistä, vaan olivat ihmisrajille tyypillisiä biologisia toimintamalleja, jotka ovat kaikille eläville olennoille ominaisia selviytymisen näkökulmasta. Yksilöstä oli kasvanut myös poliittisesti orientoitunut olento, joka haki paikkaansa muiden samalla tavalla ajattelevien keskuudesta. Suomalaisten ominaisuuksia käsiteltiin edellisten pitojen tapaan sangen synkässä valossa, ja kansa nähtiin edelleen primitiivisenä, huolenpitoa ja ohjausta kaipaavana joukkona, jonka kohtalosta sivistyneistö oli vastuussa.

Seuraavassa nelikentässä on kuvattuna kansanluonteen asemoituminen jaotellulla synnynnäinen-kulttuurin muovaama, negatiivinen – positiivinen kansanluonteen kuvaus. Perinteinen snellmanilainen synnynnäinen kansanluonne on saanut lopullisesti väistyä kulttuurillisen – yhteiskunnallisen tulkinnan tieltä. Kansanluonteen negatiivisuus – positiivisuus akselilla painopiste on edelleen negatiivinen. Kansan ominaisuuspiirteiksi tulkitaan muun muassa primitiivisyys, mykkyys, syvämielinen jähmeys. Eräänlaisena positiivisena piirteenä nähdään kansallinen itsekkyyys, jonka nähtiin mahdollistaneen muun muassa itsenäisyyden sekä selviytymisen idän ja lännen välissä. Kokonaisuuden painopiste on kuitenkin negatiivisen tulkinnan puolella.

Kaavio 4. Kansanluonteen asemoituminen *Pidot Suomessa* teoksessa (1972)

2 Eliitti ja kulttuuri

Kulttuuri on keskeinen elementti suomalaisessa yhteiskunnassa, ja sillä on ollut suuri merkitys jo kansakunnan synnyn näkökulmasta. Suomen irtautuminen Ruotsista vuonna 1809 toimi eräänlaisena lähtölaukauksena suomalaisen kulttuuri-identiteetin syntymiselle. Silloisen sivistyneistön tehtäväksi nousi muodostaa oma kansallinen, valtiollinen ja kulttuurinen identiteetti suomalaisuudelle ja mahdollistaa suomalaisten nousu muiden eurooppalaisten kansakuntien joukkoon. Eräs muutoksen edelläkävijöistä oli ylioppilaiden keskusteluseura, johon kuuluivat muun muassa J.V.Snellman, J.L. Runeberg, Elias Lönnroth, J.J. Nervander ja Fredrik Cygnaeus. Keskustelukerho jalostui Lauantaiseuraksi, jonka toimintaan edellä mainittujen lisäksi otti osaa useita kansallisen kulttuurin edistämiseksi vihkiytyneitä sivistyneistön edustajia. Kulttuurin kehityksen kannalta erityisen merkittäväksi ajankohdaksi nousi 1840-luku, jolloin Suomi lopullisesti irtautui Ruotsista omaksi kansalliseksi, taloudelliseksi ja kulttuurilliseksi alueeksi. Saman ajankohtaan sijoittuu myös merkittävä osa aiemmin mainittujen kulttuurivaikuttajien tuotannosta.²¹⁸ Näistä esimerkkinä voidaan mainita ainakin J.V.Snellmanin *Valtio-oppi* (1842), J.L. Runeberg *Vänrikki Stoolin tarinat* osa 1 (1848) sekä Uusi Kalevala (1849).

1850-luvulle tultaessa kulttuurikeskustelu laajeni ylioppilaspiireistä muuhun yhteiskuntaan. Tärkeä syy oli sanomalehdistön ja sen mahdollistaman julkisen keskustelun kehittyminen.²¹⁹ Myös kielen merkitys korostui, kun suomenkielisen kulttuuritarjonta laajeni ja tarjosi vaihtoehdon valta-asemassa olevalle ruotsinkieliselle kulttuuritarjonnalle.²²⁰ Syvemmin tarkasteltuna suomenkielisen kulttuuripohjan avulla oli tarkoituksena mahdollistaa kansallinen yhtenäisyys.²²¹ 1800-luvun loppupuolella fennomanian suhde yhteiskuntaan koki kuitenkin jälleen murroksen, kun aiemmin talonpoikaissäätyn ja papistoon nojannut agraarisia ja uskonnollisia arvoja korostava fennomania kohtasi teollistuvan ja kansainvälistyviä arvoja edustavan modernisaation. Snellmanin edustama hegeliläinen yhteisöllisyys kohtasi yksilöllisyyden korostamisen, ja modernisoituneessa maailmassa yksilön oli nyt itse rakennettava identiteettinsä.²²² Muutosten myötä myös sivistyneistössä heräsi huoli kansan lojaalisuudesta, ja aihetta käsiteltiin runsaasti niin lehdistössä kuin

---

²¹⁸ Karkama & Koivisto 1998, 13.

²¹⁹ Karkama & Koivisto 1998, 17.

²²⁰ Peltonen 1998, 25.

²²¹ Alapuro & Stenius 1987, 14.

²²² Molarius 1997, s 297-300.

kaunokirjallisuudessakin. Suomalaisessa kirjallisuudessa vallinnutta ihanteellisen kansankuvan traditiota pyrittiin pitämään yllä, mutta sen rinnalla tunnistettiin varjotraditio, joka kyseenalaisti kansakuvauksen yhtenäisyyden ja kuvasi myös kansan niin sanottua pimeää puolta.²²³ Sivistyneistön rooliksi koettiin kansan ohjaaminen ja opastaminen, jotta tämä pystyisi parhaalla mahdollisella tavalla toteuttamaan itseään ja toisaalta toimimaan oikein, eli eliitin asettamien arvojen mukaisesti. Määrittelytyön avulla eliitti muunsi omat pelkonsa kansan ongelmallisiksi ominaisuuksiksi sekä henkisiksi- ja kulttuurillisiksi puutteiksi.²²⁴

Vuosisadan vaihteessa yhteiskunta jakautui entistä selkeämmin eri poliittisiin luokkiin, mikä lopulta johti kansalaissodan puhkeamiseen itsenäistymisen jälkimainingeissa.²²⁵ Jo suurlakko ja työväenliikkeen nousu muuttivat merkittävästi suhtautumista perinteiseen kansankuvaan. Erityisesti tämä näkyi kaunokirjallisuudessa, jossa sävy muuttui synkemmäksi ja usko tulevaisuuteen heikkeni.²²⁶ Viimeistään kansalaissota jätti merkittävät arvet kansan yhtenäisyyteen. Kansan ihannekuvan rikkoutuminen ja mielikuva sen kulttuurillisesta vajaavaisuudesta muuttivat pysyvästi eliitin suhtautumista kansaan.

1900-luvun vaihteessa Euroopassa vallitsi eräänlainen kulttuuripessimismin aalto, ja koko länsimaisen kulttuurin tila nähtiin synkkänä. Heikki Mikkelin mukaan tämän pessimismin merkittävimpiä ilmauksia oli Oswald Spenglerin (1880-1936) *Der Untergang des Abendlandes I & II* (1917, 1922). Spengler erotti toisistaan kulttuurin, sivistyksen ja sivilisaation ja määritteli uudelleen niiden arvoperusteet. Tämä juontaa osaltaan juurensa aina valistuksen aikaan saakka, jolloin henkinen sivistys pyrittiin erottamaan materiaalisesta kulttuurista. Kulttuurin käsitteellä viitattiin erityisesti saksalaisella kielialueella korkeampaan luovaan henkisen elämän tasoon, kun taas sivilisaatio nähtiin alemmaa materiaalisteknistä kulttuuria edustavana. Ranskalaisella kielialueella sivilisaation käsite viittasi myös korkeampaan kulttuuriin. 1900-luvun vaihteessa erottelu sai vielä uuden ilmenemismuodon, kun eurooppalainen ns. vanha henkisyteen painottunut ylempiarvoinen kulttuuri haluttiin erottaa sivistyneistön toimesta uudesta alempiarvoisesta amerikkalaisesta kulttuurista, jonka katsottiin keskittyvän pääsääntöisesti materialismiin.²²⁷ Spengler tuo esille myös

---

²²³ Molarius 1997, 310-311.

²²⁴ Peltonen 1998, 34.

²²⁵ Karkama & Koivisto 1998, 18.

²²⁶ Mikkeli 1996, 123

²²⁷ Mikkeli 1997, 319-320.

kulttuurimorfologian käsitteen, jonka mukaan jokainen kulttuuri kokee vastaavat kehitysvaiheet kuin biologiset olennot, aina syntymästä vanhuuteen ja kuolemaan. Eurooppalaisen kulttuurin hän katsoi jo valistuksen aikana saavuttaneen vanhuuden eli sivilisaation vaiheen ja täten ajautuvan kohti vääjäämätöntä loppuaan.²²⁸ Kulttuuripessimismin jatkumona ajaututtiin Euroopassa kulttuurikriisiin, jonka myötä sivistyneistön kulttuurinen identiteetti irtautui älymystöä ja kansaa sitoneesta yhteisesti suuntautuneesta kansallisesta identiteetistä.²²⁹ Pohjimmiltaan kulttuurikriisissä oli siis kyse sivistyneistön muuttuneesta roolista yhteiskunnassa, ja sen taustalla voidaanakin nähdä laajempia sotienvälisen Suomen henkistä ilmapiiriä koskevia jännitteitä.²³⁰

Kulttuurikriisi nousee merkittäväksi teemaksi *Pidot Tornissa* -teoksessa. Kulttuuripessimismiä on havaittavissa myös sitä seuraavilla vuosikymmenillä. Erityisesti huolta herättää materialisoitua massaihminen, jonka katsottiin unohtavan kulttuurin henkisen ja humanistisen puolen uhraten sen oman edun tavoittelussa teknologian alttarilla.

2.1 Kulttuurikriisi (1937)

Pidot Tornissa -teoksen ensimmäisen luvun "Suomalaisen kansanluonteen myytti" alusti Konservatiivi (Yrjö Kivimies). Hän nosti esiin suomalaisen kulttuurikriisin, aiheen, jota hän kuvasi päähänpinttymäkseen: "useat ehkä tietävät – onnellisia ne, jotka eivät tiedä – minun päähänpinttymästäni, jota olen sanonut suomalaiseksi kulttuurikriisiksi".²³¹ Kulttuurikriisi ja sen eri tulkinnat ovatkin keskeisessä osassa kaikissa teoksen keskusteluissa, ja siihen palataan säännöllisin väliajoin.

Keskustelun käynnistyttyä Konservatiivi (Kivimies) korosti kansallisen nousun jälkeen vallinneen eräänlaisen kulttuurivimman, jota puolestaan seurasi romahdus tai tervehtymisvaihe. Radikaalin (Matti Kurjensaari) mukaan tuo kulttuurivimma oli eräänlainen kansallinen itsepuolustusvälttämättömyys sortovuosista selviämiseksi. Kriitikon (Kaarlo Marjanen) mukaan yhteiskunnan muodon jälleen muututtua itsenäistymisen jälkeen kulttuuri oli kuitenkin jäänyt

---

²²⁸ Mikkeli 1996, 124

²²⁹ Kts. Historiallinen tausta – kulttuurikriisi.

²³⁰ Mikkeli 1996, 123.

²³¹ Kivimies 1937. 3.

talouselämän ja muun materialismin varjoon. Suomen ei katsottu myöskään välttyneen Euroopasta levinneestä kulttuurikriisistä. Sen yhdeksi merkittävimmäksi taustatekijäksi Pessimisti (Jussi Teljo) nostaa inflaation omaisuuden siirryttyä yhteiskunnassa sellaisten tahojen haltuun, jotka eivät syntyperänsä vuoksi kyenneet tai halunneet arvostaa kulttuuria. Tässä hän viittaa "nousukasväestöön". Radikaalin (Kurjensaari) mukaan yhteiskunnan muutoksen myötä erityisesti maaseudulla mielenkiinto oli kohdistunut esimerkiksi puolustuslaitos- ja suojeluskuntatoimintaan taiteiden ja tieteiden sijasta.²³²

Huoli "nousukasväestöstä" kuvastaa yhteiskunnassa tapahtunutta murrosta ja keskiluokan aseman vahvistumista. Erityisesti kaupungeissa oli syntynyt uusi keskituloisen kaupunkiväestön ryhmä, joka edusti myös uudenlaisia kulutustottumuksia. Tämän seurauksena syntyi muun muassa uudenlainen aikakauslehdistö mainoksineen, joka suunnattiin nimenomaan tälle uudelle kansanryhmälle. Kehitystä ei kuitenkaan nähty täysin ongelmattomana, mistä esimerkkinä voidaan pitää valtionkomitean asettamista keskiluokan asemaa pohtimaan (1938).²³³ Keskiluokkakomitea toteaa mietinnössään vuodelta 1941, että keskiluokka on sangen heterogeeninen ja vaikeasti rajattava käsite.²³⁴ Heikki Mikkelin mukaan mietintö kuvastaa tarvetta puuttua tämän yhteiskuntaryhmän elinolosuhteisiin työvoimapolitiittisten ja muiden sosiaalipoliittisten keinojen avulla.²³⁵

Yhteiskunnan rakennemuutoksen ja niin sanotun vanhan kulttuurin kriisiin syyksi nähtiin Tornin keskustelussa myös uuden amerikkalaisen "nousukaskulttuurin" maihinnousu. Filosofi (Niilo Mäki) kuvasi tilannetta seuraavasti: "Olisiko tämä nousukaskulttuurin takia tultu vieraantumaan oikeasta kulttuurista ja olisiko täällä, lähinnä juuri liikemiesnousukasmaailman joukossa, samoja oireita suhtautumisessa omaan kulttuuriin kuin mitä väitetään esimerkiksi Amerikassa olevan?"²³⁶ Amerikkalaisen kulttuurin arvostelu ilmenee huolena vanhan eurooppalaisen kulttuurin aseman rappeutumisesta. Suomessa oli jo 1920-luvulla virinnyt huoli Amerikasta tulevaa "neekerikulttuuria"

---

²³² Kivimies 1937, 9-10.

²³³ Kettunen 1994, 353. Keskiluokkakomitea perustettiin vuonna 1938 ensimmäisen punamultahallituksen toimesta. Sen perustaminen kuvastaa sosiaalipoliittisen ajattelun muutosta, joka enteili työväenkysymyksestä irrotettua universaalista sosiaalipoliittista ajattelua. Komiteaa johti edistyspuoluelainen Arvo Inkilä, joka tunnettiin työehtosopimusperiaatteen kannattajana.

²³⁴ Kettunen & Turunen 1994, 85-86. Keskiluokkakomitean mietintö, mon. 19, 1941.

²³⁵ Mikkeli 1996, 136.

²³⁶ Kivimies 1937, 12.

kohtaan, joka toisaalta kiehtoi eksoottisuudellaan mutta toisaalta koettiin riskiksi taantuvalla länsimaiselle kulttuurille.²³⁷

Mielenkiintoinen ja erityislaatuinen piirre suomalaiselle kulttuurikriisikeskustelussa oli ajatus suomalaisen kulttuurin positiivisemmasta asemasta suhteessa länsimaiseen yleiseen kulttuurikatoon. Heikki Mikkeli mukaan suomalaisuus haluttiin säilyttää ja sen vuoksi se tuli erottaa degeneroituvasta länsimaisesta kulttuurista. Suomalaisen kulttuurin nähtiin edustavan nimenomaan perinteisiä arvoja ja tämän seurauksena suhtautuminen modernismiin olikin usein kielteinen.²³⁸ Asetelma ilmenee myös Tornin keskusteluissa arvottavina vastakkainasetteluina esimerkiksi maaseudun ja kaupungin, agraarisen ja teollisen, suomalaisen ja kansainvälisen sekä lännen ja idän välillä.

*En tiedä, kuinka liene mutta epäilemättä on itäisen ja läntisen kulttuurin raja tärkeä, sanokaamme pitkän piimän ja kokkelipiimän, kovan ja pehmeän leivän, itämurteiden ja länsimurteiden raja. Siinä kohtaavat länsimainen ja itämainen kulttuuri toisensa, emmekä samana päivänä voi puhua sen toisella ja toisella puolella asuvista suomalaisista.*²³⁹(Dosentti, Martti Haavio)

Keskustelijoiden mielestä kulttuuri jakautui maantieteellisesti myös valtakunnan rajojen sisäpuolella. Suomi oli jo kivikaudelta lähtien jakautunut kahteen osaan, länsimaiseen vasarakirveskulttuuriin ja idästä saapuneeseen kampakeraamiseen kulttuuriin. Tämä jaon katsottiin säilyneen myös myöhempinä aikakausina.

Jos rupeamme katselemaan nykyistä Suomen kansaa ja tuumimaan, minne se mieluummin haluaisi orientoitua, johtuu mieleen – mutatis mutandis – sama jakoperuste: on olemassa kampakeraamiikka-miehiä, jotka orientoituvat itäänpäin – varsin huomattava osa tämän kansan jäseniä. Vasarakirvesorientaatiota on tietysti olemassa myöskin, nimittäin ennen kaikkea me kaikki porvarit harrastamme sitä. Länsimainen ja itämainen orientaatio on tälläkin hetkellä vallitsevana, niin kuin se oli

---

²³⁷ Mikkeli 1996, 127.

²³⁸ Mikkeli 1996, 128.

²³⁹ Kivimies 1937, 26.

kivikauden aikana. Kaikeksi onneksi meidän ei tarvitse vakavasti ottaa huomioon tuota itäistä kampakeramiikkaorientaatiota. Ne ajat on luultavasti onnellisesti sivuutettu. Maamme kuuluu länsimaiseen kulttuuripiiriin ja sen riistäminen siitä on nykyisin jo aika vaikeata ilman sotaa.²⁴⁰ (Dosentti, Martti Haavio)

Elinvoimainen suomalainen kulttuuri oli kuitenkin keskustelijoiden mielestä nimenomaan länsimaista korkeakulttuuria, josta vastasi kulttuurisivistyneistö. Kansa voisi parhaimmillaan, koulutettuna ja valistettuna, kyetä nauttimaan kulttuurin tuotoksista, vaikka itse ei kyennytkään varsinaisesti luomaan uutta.²⁴¹ Teoksessa ilmenee vahva kaksijakoisuus suhteessa kansaan ja sen kykyihin. Yhtäältä keskusteluissa korostetaan kansan jaloutta ja sen merkitystä suomalaisuuden rakentamisessa, toisaalta esiintyy hyvin vahva ja kattava epäluulo ja skeptisyys kansan kykyyn omaksua tai ymmärtää korkeampaa kulttuuria.

Keskusteluissa käännytään pian arvioimaan suomalaisen kansankuvauksen negatiivista sävyä erityisesti kirjallisuudessa. Suomalainen kirjallisuus kuvaa keskustelijoiden mukaan pääsääntöisesti kansan kurjuutta, mistä esimerkiksi nostettiin Frans Emil Sillanpään *Hurskas kurjuus* ja Joel Lehtosen *Putkinotko*²⁴². Konservatiivi (Kivimies) esittää syyksi itäistä mentaliteettia, joka pakottaa negatiivisen tulkintaan. Esteetikko (Viljanen) puolestaan pitää syynä yhteiskunnallisia olosuhteita, jotka ohjaavat kirjailijoitamme.²⁴³ Myös kirjailijoiden koulutustaustan katsottiin vaikuttavan tuotantoon.

Meidän kulttuurielämässämme on vikaa. Meidän porvariston vika on siinä, että se on raukkamainen, ettei sillä ole suhdetta nykyajan probleemoihin, ettei se pysty niitä käsittämään. Vika on sivistyneistössä itsessään. Meillä on jos katsomme kirjailijoitamme, perin vähän akateemisesti sivistyneitä proosakirjailijoita, jotka

---

²⁴⁰ Kivimies 1937, 57.

²⁴¹ Mikkeli 1997, 324.

²⁴² Kivimies 1937, 40. Esteetikko (Viljanen) kuvaa, kuinka Lehtonen oli juuri ennen kuolemaansa kertonut hänelle mistä *Putkinotko* oli saanut innoituksensa. Kyseessä oli pettymys Suomen kansaan, kun hän palattuaan ulkomailta koki kansankuvan romahtamisen kansalaissodan aikana. Nuoruusvuosien ihannekuva kansasta musertui, kun kansan rivit rakoilivat ja sen kurja puoli tuli esiin.

²⁴³ Kivimies 1937, 41-42; Mikkeli 1999, 21-22.

*todella vaikuttavat. Eristän heistä Sillanpään omaan yksinäiseen arvoasemaansa. Muista mainitsen Waltarin, Railon ja Haarlan.*²⁴⁴ (Kriitikko, Kaarlo Marjanen)

Kun negatiivisuudessa päästiin vauhtiin, sai palautteesta osansa koko suomalainen kirjallisuus ja ennen kaikkea sen laadultaan heikko asema suhteessa kansainväliseen kirjallisuuteen. Filosofin (Mäki) mukaan *”ihmeellinen köyhyyden merkki on, ettei ole mitään tai on ainoastaan hyvin vähän suomalaista proosaa, josta todella jäisi jotain jäljelle, kun sitä yritetään kääntää toiselle kielelle”*.²⁴⁵

Itsenäistymisen katsottiin kuitenkin nostaneen esille kulttuurillisen suuntautuminen ulkomaailmaan. Oleelliseksi nouseekin kysymys siitä, mihin tällainen orientoituminen kannattaisi suunnata. Vuorovaikutuksen rakentamisen näkökulmasta kulttuuri ei saa olla liian samanlaista kehittyäkseen, ja toisaalta jos kulttuuripiirit ovat liian kaukana toisistaan, ymmärrystä ei voi myöskään syntyä. Siksi nähtiinkin, että suuremman kulttuuripiirin vaikutus voisi olla parasta suomen kaltaisille valtioille.²⁴⁶ Tässä tulisi kuitenkin huomata, että kulttuuri siirtyy helpommin läheltä kuin kaukaa, minkä vuoksi voisi olla hyväksi omaksua kulttuurivaikutteita myös kauempaa.²⁴⁷ Tällaisen vaihdon osalta vaihtoehdoksi nostettiin Englanti ja Ranska, joista katsottiin olevan mahdollista tai kannattavaa tuoda tai omaksua uusia vaikutteita.²⁴⁸ Tätä korosti erityisesti Rouva tohtori (Elsa Enäjärvi-Haavio), jonka mukaan molemmat maat edustivat erityisesti kehittyvän kulttuurin maita.²⁴⁹ Kulttuurivaihto Baltian maiden kanssa olisi suotavaa myös poliittisesti, koska yhdessä voitaisiin vastustaa venäläistä vaikutusta.²⁵⁰ Luonnollinen suuntaus olisi tietysti skandinaavinen kulttuuri, johon Suomen katsottiin olevan luontevimmin ohjattavissa jo maantieteellisistä syistä johtuen. Tätä ei kuitenkaan pidetty kiistattomana ratkaisuna, vaan tässä viitattiin J.V. Snellmaniin, jonka nähtiin korostaneen sitä, että Suomen edun mukaista ei olisi keskittyä liian yksipuolisesti skandinaavis-saksalaiseen kulttuuripiiriin, vaan tulisi etsiä aktiivisesti vaikutteita myös muualta. Saksassa vallitseva henkinen kulttuuri nähtiin kuitenkin valtaosaltaan vaaralliseksi.²⁵¹

---

²⁴⁴ Kivimies 1937, 42.

²⁴⁵ Kivimies 1937, 43.

²⁴⁶ Kivimies 1937, 47-51

²⁴⁷ Kivimies 1937, 81-84.

²⁴⁸ Kivimies 1937, 56

²⁴⁹ Kivimies 1937, 96, 99-100; Mikkeli 1999, 23. Elsa Enäjärvi-Haavio oli vuonna 1928 julkaissut matkakirjan *Vanha iloinen englanti* Englantiin suuntautuneesta matkastaan.

²⁵⁰ Kivimies 1937, 56, 64.

²⁵¹ Kivimies 1937, 51-53

Mitä tulee ensinnäkin Saksaan niin, niin luulisin, että tällä hetkellä nimenomaan se "hengenkylvö", jota Saksassa kylvetään, on meille erinomaisen vaarallista ja olisi parasta, että pysyisimme siitä mahdollisimman paljon erillämme. Jos ajattelisimme esimerkiksi tieteellisessä suhteessa saksalaista hengenkylvöä nykyään, niin siitä ei ole paljon hyvää otettavana. Toisin on laita eksaktien tieteiden, mutta kulttuuritieteiden – Geisteswissenschaften – alalla vallitsee Saksassa niin hirveä humpuuki tätä nykyä, että mikään orientoituminen siihen suuntaan ei ole suotavaa, nimenomaan sen vuoksi, että meillä suomalaisilla on ilmankin taipumusta kaikkeen siihen, minkä saksalaiset ovat nyt vieneet äärimmäisyyteen, tuollainen mystiikkaan ja metafysiikkaan, kaikkeen sen suuntaiseen hupsutukseen. ²⁵² (Pessimisti, Jussi Teljo)

Pessimisti (Teljo) muistuttaa, että arjalainen myyttinen menneisyys oli 1930-luvun Saksassa nostettu uskonnon kaltaiseen asemaan. Saksasta puhuttaessa esille nousi myös rotuoppi, jonka taustalla nähtiin muun muassa Oswald Spengler. Kirjailijan (Tatu Vaasikivi) mukaan Spengleriä voidaan tulkita niin, että kulttuurin uudelleensyntymisessä onkin kyse degeneraatiosta. Kulttuuriorganismien lopun myötä tiede ja ajattelutavat palautuvat suuriin ja yksinkertaisiin rodun perustotuuksiin, rodun myyttiin. Tämän perusteella Vaasikivi näkee saksalaisessa kulttuurissa viitteitä Spengleriin germaanisen rodunpalvonnan puitteissa tapahtuvasta tieteiden ja ajattelun alistamisesta.²⁵³ Fasismista puhuttiin keskustelussa muutenkin paljon, ja pääsääntöisesti siihen suhtauduttiin epäluuloisesti, joskin Natsi-Saksa kohtaan tunnettiin myös tiettyä ymmärrystä.²⁵⁴ Saksa nähtiin yhdessä Venäjän kanssa yhtenä Euroopan tärkeimmistä "kulttuurillisista keskipisteistä" Euroopassa,²⁵⁵ vaikka molempiin maihin suhtauduttiin epäillen. Venäläiseen kulttuurivaikutukseen suhtauduttiin epäilevästi ennen kaikkea sen vuoksi, että venäläisen mentaliteetin katsottiin olevan läheistä sukua suomalaiselle.²⁵⁶ Tällä tarkoitetaan sitä, että vaikuttimena oli tietynlainen samankaltaisuuden myöntämisen pelko.

---

²⁵² Kivimies 1937, 52.

²⁵³ Kivimies 1937, 77.

²⁵⁴ Esim. Kivimies 1937, 72; Mikkeli 1999, 22-23. Kulttuurimatkailija (Olavi Paavolainen) suhtautui saksalaiseen kulttuuriin muista keskustelijoista poiketen myötämielisesti. Hän korosti Saksassa tapahtuneen todellisen uudelleensyntymisen, joka oli korvaamassa aikansa eläneen "liberaalin" linjauksen. Mikkeli nostaakin esille *Pidot Tornissa* teoksen eroavaisuuden muusta suomalaisesta 1930-luvun lopun kulttuuri-ilmastosta, jossa saksalaisuuden ihannoitiin huomattavasti yleisempää.

²⁵⁵ Esim. Kivimies 1937, 61-65.

²⁵⁶ Mikkeli 1999, 23; Kivimies 1937, 59.

Spenglerin osalta kulttuuripessimismi ei kuitenkaan suuremmin näytä vaikuttaneen keskustelijoihin. Enneminkin länsimaisen kulttuurin rappio nähtiin uusien kansallisten kulttuurien mahdollisuutena. Toisaalta tässä on nähtävissä myös viitteitä siihen, ettei suomalainen sivistyneistö ainakaan laajamittaisesti näytä identifioituneen länsieurooppalaiseen kulttuuriin, vaan painopiste oli nimenomaan kansallisen kulttuurin luomisessa.²⁵⁷ Keskusteluissa kulttuuriorientaatiosta kysyttiin myös, mikä kaikki kuuluu kulttuuriin. Voidaanko esimerkiksi taloudellinen elämä laskea osaksi kulttuuria?²⁵⁸ Tällä katsottiin olevan merkittävä vaikutus siihen, mitä halutaan omaksua kulttuuriin eri maista tai kulttuurialueilta. Kulttuurimatkailija (Olavi Paavolainen) nosti esille, että vallitseva kulttuurikäsite ja sen sisältö on auttamattomasti vanhentunut ja epääjanmukainen ja kaipaa uudelleenmäärittelyä. Tästä seurasikin keskustelu siitä, mikä kaikki kulttuuriin voi vaikuttaa ja kuinka sitä voitaisiin ohjata. Esille nostettiin myös kysymys valinnan mahdollisuudesta kulttuurin muovaamisessa. Kuinka voimme itse vaikuttaa kulttuuriin, vai saammeko vaikutteet jostain, mistä ne ovat tullakseen, eikä sieltä mistä ne haluttaisiin saada?²⁵⁹ Olisiko siis mahdollista, että ulkoapäin voitaisiin vaikuttaa tietynlaisen kulttuurin syntymiseen? Kulttuurimatkailija (Paavolainen) korosti myös kulttuurisen luonnonvalinnan merkitystä.²⁶⁰ Johtavat kulttuuripersonat voivat esimerkiksi hetkeksi pakottaa jonkin kansan noudattamaan määrättyä kulttuuria mutta enemmän tai myöhemmin epäolennainen kuitenkin karsiutuu pois.²⁶¹

Lehtimiehen (Esko Aaltonen) kulttuuria voitiin ohjata, ja yhdeksi ohjauskeinoksi nostettiin kulttuuripolitiikka, joka Suomessa oli kuitenkin vielä kovin heikkoa.²⁶² Toiseksi ohjaamisen keinoksi esitti Kriitikko (Marjanen) koulutuspolitiikkaa, jonka avulla kyettäisiin ohjaamaan muun muassa kielten opiskelua. Kielitaidon myötä vaikuttimien saaminen esimerkiksi ulkomailta mahdollistuisi kaikille niille, jotka sitä kykenisivät hankkimaan. Näiden uusien vaikutteiden avulla voitaisiin vastaavasti ohjata kulttuurin kehitystä ja sen painopisteitä. Ennen kaikkea tämän nähtiin suosivan sivistyneistöä, jolle nähtiin muutoinkin merkittävä asema kulttuurin ylläpitämisen näkökulmasta.²⁶³

---

²⁵⁷ Kokko 2006, 22.

²⁵⁸ Kivimies 1937, 61.

²⁵⁹ Kivimies 1937, 64-66.

²⁶⁰ Kivimies 1937, 84-85.

²⁶¹ Kivimies 1937, 72-73.

²⁶² Kivimies 1937, 64-66.

²⁶³ Kivimies 1937, 84-85.

Kulttuurimatkailija (Paavolainen) nostaa esille myös Saksassa ja Venäjällä vallitsevan valtion ohjaaman kulttuurijattelun, jonka avulla kansa pakotetaan tietynlaisen kulttuurin piiriin. Olisiko Suomessa vallalla oleva liberaalinen kulttuuripolitiikka sittenkin vanhentunutta? ²⁶⁴ Ajatus ei kuitenkaan saanut vastakaikua muissa keskustelijoissa, vaan tässä nähtiin viittauksia suoranaiseen antikulttuuriin.²⁶⁵

Kyllä meidän täytyy pelätä, että "uusi kulttuuri, Antikulttuurin mustekala" levittää lonkeronsa tänne asti. Mutta siitähän ei kannata puhua. Tulee kai yksimieliseksi, valitettavasti yksimieliseksi päätökseksi (koska täällä ei ole ketään fascistia eikä natsiakaan mukana), ettei Saksa ole meidän toiveunelmiemme orientaatiokeskus.²⁶⁶ (Dosentti, Martti Haavio).

Eurooppalaisten kulttuurivaikutteiden nähtiin saapuvan Suomeen lähinnä Skandinavian kautta, jolloin ne ovat jo valmiiksi muovautuneet. Ruotsissa oli tarjolla myös modernia ajattelua, Suomenruotsalaiset ylläpitivät tiettyä konservatiivista seulaa ja samalla estivät suomalaisia solmimasta suoria suhteita ruotsalaisiin kulttuuripiireihin.²⁶⁷ Dosentin (Haavion) mukaan suomalaisten yrityksistä solmia suoria suhteita Ruotsiin "on saattanut nousta melkoista hälyä tšekäläisten kotiruotsalaisten piireissä. Ne ruotsinmaalaiset, jotka ovat uskaltaneet ryhtyä suomalaisten kanssa suhteisiin, on tavalla tai toisella tuomittu epänormaaleiksi."²⁶⁸

Kulttuurivaikuttimista keskustellessa viitattiin usein myös Tulenkantajiin²⁶⁹, joihin Kulttuurimatkailija (Paavolainen) ja Esteetikko (Viljanen) kuuluivat.²⁷⁰ Kulttuurimatkailijan ja Esteetikon lisäksi Tulenkantajiin kuuluivat Kirjailija (Vaasikivi)²⁷¹ sekä eräänlaisena ulkojäsenenä

---

²⁶⁴ Kivimies 1937, 72-73.

²⁶⁵ Kivimies 1937, 73-76.

²⁶⁶ Kivimies 1937, 76.

²⁶⁷ Kivimies 1937, 89-90.

²⁶⁸ Dosentti (Haavio) teoksessa Kivimies 1937, 90.

²⁶⁹ Saarenheimo 1966, 10-12. Tulenkantajat olivat 1920-luvulla vaikuttanut kulttuuriliberaalien ryhmittymä.

Kirjailijaryhmä sai nimensä Nuoren Voiman Liiton kirjallisen harrastuspiirin toimesta vuonna 1924 lähtien ilmestyneen albumin mukaan. Vuodesta 1929 Tulenkantajat julkaisivat samanimistä aikakauslehteä. Ryhmittymään kuuluivat useat aikakauden merkittävistä kirjailijoista, kuten Uno Kailas, Katri ja Erkki Vala, P. Mustapää, Elina Vaara, Lauri Viljanen, Mika Waltari, Olavi Paavolainen, Yrjö Jylhä, Arvi Kivimaa jne. Vuonna 1933 ryhmästä erkaantui Erkki Valan johdolla vasemmistohenkinen siipi, joka jatkoi lehden julkaisua aina vuoteen 1939 saakka.

²⁷⁰ Esim. Kivimies 1937, 67.

²⁷¹ Kokko 2006, 24.

Rouva Tohtori (Enäjärvi-Haavio).²⁷² Tulenkantajien aktiiviaikana nähtiin kansainvälisen kulttuurivaihdon kokeneen tietynasteisen elpymiskauden, joka kuitenkin hiipui pois toiminnan hajaannuttua 1930-luvun alkupuolella.

Keskustelua käytiin myös kansallisten tieteiden asemasta ja roolista. Niiden merkitys suomalaisen kansakunnan rakentamisessa tunnistettiin, mutta samaan aikaan niiden tulevaisuus kyseenalaistettiin. Suomalainen sivistyselämä nähtiin taaksepäin katsovana uuden kehittämisen jäädessä taka-alalle, eikä uusien tieteenalojen mahdollisuuksia koettu huomioitavan Suomessa tarpeellisessa määrin.²⁷³ Erityisesti tässä korostettiin luonnontieteiden ja tekniikan aloja, joissa Kriitikko (Marjanen) ja Pessimisti (Teljo) mukaan ei ollut Suomessa tarjolla riittävästi koulutusta, minkä seurauksena ei syntynyt kansainvälisesti merkittäviä tutkijoita. He korostivat, että kyse ei ollut kansallisten tieteiden vastustamisesta, vaan kritiikki kohdentui nimenomaan niiden yksipuoliseen suosimiseen.²⁷⁴ Rouva Tohtori (Enäjärvi-Haavio) korosti kuitenkin kansallisten tieteiden roolia ennen kaikkea kansallisen itsetuntemuksen tarpeen näkökulmasta kansallisen minuuden lujittamiseksi.²⁷⁵ Hän näki, että uusilla kysymystenasetteluilla kansallisissa tieteissä voidaan saavuttaa merkittäviä tuloksia. Hän viitasi Edward Westermarckiin²⁷⁶ (1862–1939), jonka hän näki kansatieteilijänä, vaikka Westermarck ei ollut suomalaisia heimoja tutkinutkaan.²⁷⁷

Teknistymisen haasteeksi nähtiin ennen kaikkea se, että Suomessa teknillisten tieteiden tukeminen jäi nimenomaan yksityisten ja kaupallisten toimijoiden tehtäväksi, koska ne palvelevat näiden etuja. Samaan aikaan kulttuuri tukeutui liiaksi valtion kannatukseen.²⁷⁸ Kriitikon mielestä elinkeinoelämän pitäisi ottaa enemmän vastuuta varsinkin teknisistä tieteistä. "Pääomat ovat niin pienet ja siinä määrin ruotsalaisten hallussa, että jos nimenomaan suomalaisten taholta vain humanistisia tieteitä

---

²⁷² Lappalainen 1997, 160.

²⁷³ Kivimies 1937, 108-110.

²⁷⁴ Mikkeli 1999, 24; Kivimies 1937, 166-122.

²⁷⁵ Kivimies 1937, 117-118.

²⁷⁶ Allart, Alapuro, Alestalo, 1992, 13-14. Edward Westermarck oli suomalainen sosiaali- ja kulttuuriantropologian sekä etnososiologian tutkija, jolla oli mittava vaikutus suomalaisen sosiologian synnylle. Westermarckin opit liittyivät 1800-luvun evolutionismiin, joka keskittyi sosiaalisten instituutioiden alkuperän tutkimukseen. Hänen päätyönsä käsitteli moraalista ajattelua ja sen keskeinen ajatus oli, että moraalien alkuperä on yksilöiden tunteissa. Tästä johtuen moraalit eivät kykene sisältämään absoluuttista tai objektiivista totuutta, vaan moraaliset väitteet ovat täten suhteellisia. Westermarck toimi uransa aikana Helsingin yliopiston sosiologian dosenttina sekä käytännöllisen filosofian professorina. Lisäksi hän toimi London School of Economics and Political Sciencesin professorina, mikä edesauttoi sitä että sosiologia hyväksyttiin sangen varhaisessa vaiheessa oppiaineeksi Suomessa.

²⁷⁷ Mikkeli 1999, 24; Kivimies 1937, 118.

²⁷⁸ Kivimies 1937, 119.

tuetaan, kaikki teknilliset yritykset pysyvät vieraiden käsissä".²⁷⁹ Toisaalta Pessimisti (Teljo) näki ongelmaksi, että vaikka teknisen alan koulutukseen panostettaisiin ja sitä pyrittäisiin muutoin kehittämään, ei Suomessa olisi tarjolla riittävästi työpaikkoja koulutetuille.²⁸⁰ Suomi oli yksi Euroopan agraarisimmista maista. Noin 65% väestöstä toimi maa- ja metsätalouden piirissä vielä vuonna 1938, kun vastaava luku esimerkiksi Ruotsissa oli noin 38% - näin siitä huolimatta, että teollisuuden osuus oli nelinkertaistunut Suomessa vuosien 1920-1938 välisenä aikana.²⁸¹

Keskustelijat katsoivat, että suomalaiset ovat kallellaan humanistisiin tieteisiin, jotka koettiin "hienoiksi tieteiksi". Tähän nähtiin syyksi maan tavan ja humanismin yhdenmukaisuus.²⁸²

*Meillä on kerta kaikkiaan kehitetty tuo käsitys, että humanistiset tieteet ovat ainoita niin sanoakseni todella hienoja tieteitä. Siitä seuraa sitten, että esimerkiksi kaikki etevimmät miehet ja naiset antautuvat humanisteiksi sen sijaan, että rupeaisivat tutkimaan eksakteja tieteitä ja lukisivat insinööreiksi, joiksi, herra paratkoon, kaikkein heikkolahjaisimmat ryhtyvät.*²⁸³ (Pessimisti, Jussi Teljo)

Myös koululaitosta pidettiin voittopuolisesti humanistisena. Radikaalin (Kurjensaari) mukaan tämä johtui edellisestä kulttuurin kehityskaudesta, jolloin poliittiset ja taloudelliset olosuhteet määräsivät, mihin suuntaan kulttuurin tuli kehittyä.²⁸⁴ Rouva Tohtorin (Enäjärvi-Haavio) mukaan teknistä koulutusta tulisi vahvistaa, koska Suomessa vallitsi suuri puute insinööreistä ja teollisuusteknikoista ja koska teollistuminen kasvatti tarvetta. Lisäksi opistotasoinen insinööri- ja teknikkokoulutus hillitsi niin kutsuttua ylioppilastulvaa.²⁸⁵

Esille nostettiin myös huoli suomalaisen käsityöperinteen säilyttämisestä. Suurimpana uhkana nähtiin Yhdysvaltain ja Neuvosto-Venäjän massatuotanto. Suomalaisten alemmuudentunne esti heitä olemasta ylpeitä omasta käsityöperiteestään. Alemmuuskompleksin syyksi nähtiin se, että meillä on lyhyt matka ns. metsäläis-tuohikulttuuriin, jota vielä häpeilemme. Häpeä ja

---

²⁷⁹ Kriitikko (Marjanen) teoksessa Kivimies 1937, 120.

²⁸⁰ Kivimies 1937, 122.

²⁸¹ Mikkeli 1996, 135.

²⁸² Kivimies 1937, 138.

²⁸³ Kivimies 1937, 138-139.

²⁸⁴ Kivimies 1937, 141-142.

²⁸⁵ Kivimies 1937, 284-285.

epävarmuusestävät kulttuurimme kehittymistä.²⁸⁶ Suomalaisen kulttuurin kehitystä rajaavaksi tekijäksi nähtiin myös Suomen pieni asukasluku, jonka seurauksena meidän osallemme osuu harvakseltaan tieteellisiä ja muita neroja.²⁸⁷ Suomen kulttuurin nähtiin olevan myös jäljessä muiden länsimaiden kulttuuria. Konservatiivin (Yrjö Kivimies) johdolla keskustelijat määrittivät takamatkan seuraavalla tavalla:

Kirjoitetaan tähän näin: Englanti, Ruotsi, Saksa, Ranska. Ehkä nämä riittävät. Minä annan yksityiset luvut. Englantia olemme jäljessä 200 vuotta (Esteetikko: Eikö vähemmän?). Nyt meillä on vuosiluku 1937, silloin oli 1786, siis me olemme Ruotsia jäljessä pyöreästi 150 vuotta. Saksaa jäljellä me olemme 90 vuotta – puhun Saksasta sellaisena voimatekijänä kuin mikä se on, en tilapäisestä Saksasta; voimme löytää sieltä vuosiluvun 1847, olemme siis 90 vuotta jäljellä. Ranskasta olemme jälessä 300 vuotta (Radikaali: Motivoi pöytäkirjaan tämä myöskin! – Amerikkaa olemme edellä kaksi vuotta.)²⁸⁸ (Konservatiivi, Yrjö Kivimies)²⁸⁹

Eräs merkittävimmistä keskusteluiden osista kosketti kirjallisuutta, ja lähtökohtana toimi vuonna 1936 laajan lehdistökeskustelun kohteena ollut kulttuurikriisi. Mika Waltari oli julkaissut tammikuussa 1936 *Uudessa Suomessa* kirjoituksen, jossa hän kritisoi muun muassa Esteetikon (Viljanen) edustamaa liberaalia kirjallisuuskritiikkiä. Waltari piti suurta osaa liberaalin kirjallisuuskritiikin edustajista osana liikettä, joka oli saanut alkunsa Moskovan Kominternin ohjauksessa.²⁹⁰ Lehdistökeskustelun taustalla vaikuttivat kulttuurikeskustelussa vastakkain asettuneet ryhmittymät: kristillisten kulttuurikonservatiivien, joita muun muassa Waltari, Yrjö J.E. Alanen, Eino Sormunen ja K. S. Laurila edustivat, sekä maallisempien kulttuuriliberaalien, joihin luettiin muun muassa Lauri Viljanen, Kaarlo Marjanen ja Tatu Vaasikivi, edustamat leirit. Vaikutusta oli varmasti myös Waltarin saamalla negatiivissävytteisellä palautteella *Palava nuoruus* (1935) -teoksesta, josta suivaantuneena hän kohdisti hyökkäyksensä liberaaleja kritikkoja, erityisesti juuri Lauri Viljasta, Kaarlo Marjasta sekä Tatu Vaasikiveä kohtaan.²⁹¹

---

²⁸⁶ Kivimies 1937, 130-133.

²⁸⁷ Kivimies 1937, 158-159; Mikkeli 1999, 25.

²⁸⁸ Kivimies 1937, 159-160.

²⁸⁹ Kivimies 1937, 159.

²⁹⁰ Mikkeli 1999, 26.

²⁹¹ Lappalainen 1984, 41; Kokko 2006, 24.

Suomalaisen kirjallisuuden nähtiin olevan mittavasti jäljessä muuta länsimaista kirjallisuutta, vaikka edellisen lyhyen historiaan nähden tilanne oli suhteellisen hyvä.²⁹² Esteetikko (Viljanen) viittasi keskustelun "Kirjallisuutta ja kirjallisuutta" alustuksessa nimenomaan tähän keskusteluun: "Periaatteellisia kannanottoja suomalaisen kirjallisuuden tilasta on esiintynyt viime vuosina monia, ja niillä on yleensä ollut suruvoittoinen leima"²⁹³

Waltariin palattiin vielä useaan otteeseen, suhtautumisen ollessa avoimen kriittinen. Tämä johtui Heikki Mikkelin mukaan Waltarin osin konservatiivisista kannanotoista edellisen vuoden lehdistökeskustelussa. Keskusteluissa Waltaria kuvattiin muun muassa "tynnyrissä kasvaneeksi pseudopohitjaksi" (Haavio), "valekuvan antajaksi" (Vaasikivi) ja "tätien hyväksymä – kanonisoitu maisteri Waltari" (Marjanen). Waltarin katsottiin edustavan tai olevan siirtymässä edustamaan niin sanottua halpahintaista viihdekirjallisuutta, joka tuli erottaa taidekirjallisuudesta. Ainoastaan Rouva Tohtori nosti Waltarin esille myös positiivisessa valossa, kuvaamalla että "hänellä oli kyky tarttua elämänhermoon".²⁹⁴

Keskustelu jatkuu kirjallisuuden tilan analysoinnilla. Esteetikko (Viljanen) oli nostanut alustuksessaan esille huolen kirjallisuuden tasosta, koska se ei hänen mukaansa antanut enää mitään sivistyneistölle. Samassa yhteydessä hän tosin viittasi niin sanotulta tavalliselta kansalaiselta saamaansa kirjeeseen, jossa valitettiin kirjallisuuden olevan liiaksi "jonkinlaista yläluokan kirjallisuutta".²⁹⁵ Tätä seuranneessa keskustelussa pohdittiin kirjallisuuden tilaa useista eri näkökulmista, ja yhdeksi merkittäväksi syyksi kirjallisuuden tilaan nähtiin kirjailijoiden rajoittunut mahdollisuus kansainvälisten vaikutteiden saamiseen, joka heikensi heidän kykyään vastata kansainvälistymisen paineisiin.²⁹⁶ Toisaalta Rouva Tohtori (Enäjärvi-Haavio) ilmaisi tyytyväisyytensä siihen, ettei tämä niin sanottu tavallinen kansalainen kokenut korkeakirjallisuutta omakseen. Hänen mukaansa kirjailijan tehtävänä on kuvata aidosti omaa miljöötään ja arvomaailmaansa, jolloin hän on aito ja vakuuttava. Tämä seurauksena nousevilla proletaarikirjailijoilla olisi hänen mukaansa mahdollisuus tavoittaa oma lukijakuntansa tällä aitoudella. Toisaalta hän tunnisti myös

---

²⁹² Kivimies 1937, 182.

²⁹³ Esteetikko (Viljanen) teoksessa Kivimies 1937, 171.

²⁹⁴ Mikkeli 1999, 26-27; Kivimies 1937, 188-190, 213.

²⁹⁵ Kivimies 1937, 172.

²⁹⁶ Kivimies 1937, 175-177.

vastavuoroisesti sivistyneistön hankaluuden omaksua proletaarikirjallisuutta.²⁹⁷ Tästä seurasi innokas keskustelu siitä, ketkä kirjailijat nähtiin hyviksi oman miljöönensä kuvaajiksi.²⁹⁸ Esille nousi myös huoli sivistyneistön puutteesta uuden kirjallisuuden tuottajina, minkä nähtiin johtuvan laajemmasta, koko sivistyselämää koskettavasta ilmiöstä. Yhdeksi syyksi tähän nähtiin nimenomaan lukeneisuuden vähentyminen.²⁹⁹ Pessimisti (Teljo) vertasi ajanvietekirjallisuuden harrastamista pasianssin pelaamiseen. Sivistyneistö voi harrastaa tällaista alempaa kirjallisuutta puhtaana ajanvietteenä, kunhan muistetaan sen todellinen taso ja se, ettei sitä tule pitää varsinaisena kirjallisuutena.³⁰⁰ Keskustelussa onkin jälleen läsnä vahva kulttuuripessimismin leima ja huoli uudesta nousukasväestöstä.

Keskustelussa sivistyksen tasosta Rouva Tohtori (Enäjärvi-Haavio) viittaa usein Aldous Huxleyn³⁰¹ (1894–1963) kulttuurikriittisiin esseisiin, erityisesti teoriaan sivistyksen demokratisoitumisen negatiivisesta vaikutuksesta sivistyksen tasoon. Sen mukaan sivistyksen taso laskee kun yhä suuremmat kansanryhmät pääsevät osaksi sivistystä. Kun kulttuuri oli vain joidenkin harvojen piirien saavutettavissa, kyettäisiin kulttuurin taso pitämään korkeampana. Tätä asetelmaa Rouva Tohtori (Enäjärvi-Haavio) sovelsi myös keskustelussa:

Silloin olivat koulujen oppilaat rikkaista kodeista ja ylhäisistä piireistä. Paitsi koulusivistystä, heille voitiin antaa ulkonainen polityyri ja muu taito. Nyt kun sivistyneistö on kymmenkertaistunut, ehkä satakertaistunut, se ei enää ole mahdollista. Näistä käytännöllisistä seikoista johtuu se, että meidän kulttuuripiiristämme niin pieni prosentti kykenee omaksumaan vieraiden kielten välityksellä vaikutuksia, matkustaman ulkomailla jne. Kun siis sivistys demokratisoituu, niin sen yleinen taso alenee.³⁰² (Rouva Tohtori, Elsa Enäjärvi-Haavio).

---

²⁹⁷ Kivimies 1937, 178-179.

²⁹⁸ Mikkeli 1999, 26.

²⁹⁹ Kivimies 1937, 191.

³⁰⁰ Kivimies 1937, 217-218.

³⁰¹ Aldous Huxley oli englantilainen kirjailija, joka tunnetaan erityisesti dystooppisesta romaanistaan *Uljas uusi maailma* vuodelta 1932.

³⁰² Kivimies 1937, 208-209.

Puheenvuoro sai kannatusta keskustelijoilta, ja Pessimisti (Teljo) nosti esille myös huolen siitä, että suurten joukkojen sivistäminen voi johtaa virheelliseen käsitykseen, että sivistys on jotain helppoa ja yksinkertaista, kaikkien omaksuttavissa olevaa. Väärinymmärrys on kuitenkin torjuttavissa asianmukaisella opastuksella ja kansansivistystyöllä.³⁰³

Koululaitosta käsiteltiin erityisesti henkisten edellytysten kasvattamisen ja ruumiinkulttuurin harrastamisen näkökulmasta. Konservatiivi (Kivimies) toi esiin huolensa vallitsevan koulujärjestelmän johtoaatteesta alustaessaan aiheesta "Sairas sielu terveessä ruumiissa". Hänen mukaansa koulujärjestelmä, joka aiemmin oli antanut virkamiehille ja muille hyödyllisille ihmisille "elämisen keinon", ei enää riittävässä määrin valmistanut opiskelijoita ajattelemisen jalon taidon piiriin. Liikuntakasvatuksen roolia lisää se, ettei kouluissa enää saa tapella. Ruumiinkulttuurin korostaminen riskinä on, että pahimmassa tapauksessa henkinen kulttuuri jää ruumiillisen kulttuurin jalkoihin.³⁰⁴

Konservatiivin alustusta seuranneessa keskustelussa esille nousi huoli niin oppiaineiden liiallisesta määrästä, koululaitoksen tylsistyttävästä vaikutuksesta kuin opetuksen liiallisesta kaavamaisuudestakin.³⁰⁵ Liiallinen matematiikan opetus oli ongelma, koska se syrjäytti tärkeämpien asioiden kuten yhteiskuntaopin ja kansantalouden opetuksen. Osansa arvosteluista sai myös historia, jonka opetus oli liian usein kaavamaisista ulkolukua, sekä vieraiden kielten opetus, joka ei tuottanut käytännön kielitaitoa.³⁰⁶

Keskusteluissa ruumiinkulttuuri yhdistettiin myös massaihmiseen ja massaihmissen valtaan. Pessimisti (Teljo) viittaa Jose Ortega Y Gassetin teokseen *La rebelion de las masas* (1930), jossa hänen mukaansa nimenomaan yhdistetään massojen nousu ja ylenpalttinen ruumiinkulttuurien harrastus.³⁰⁷ Ruumiinkulttuurin merkitykseen otti hieman toisenlaisen näkökulman puolestaan Herra Ministeri (Urho Kekkonen), joka nosti esille urheilun ja eri lajien harrastamisen päämäärähakuisuuden ja sen edut. Hän erotti toisistaan valtion päämääriä palvelevan, esimerkiksi puolustustarpeisiin vastaavan, ja yksilön omasta harrastuneisuudesta nousevan liikunnan, jota hän

---

³⁰³ Kivimies 1937, 217.

³⁰⁴ Kivimies 1937, 231-235.

³⁰⁵ Kivimies 1937, 236-240.

³⁰⁶ Kivimies 1937, 238, 249-250.

³⁰⁷ Kivimies 1937, 262-263; Mikkeli 1999, 28.

piti tärkeämpänä. Linjauksellaan Herra Ministeri erottui Lauri ”Tahko” Pihkalan (1888-1981)³⁰⁸ edustamasta linjasta, jonka mukaan liikunnalla oli merkitystä ennen kaikkea sotakunnon kannalta.³⁰⁹ Kaiken kaikkiaan ruumiinkulttuurin nähtiin olevan hyväksi silloin, kun se ei liiaksi rajoittanut henkisen kulttuurin harrastamista eikä pyrkinyt syrjäyttämään tärkeämpiä arvoja elämässä.

Kielimies (Lauri Hakulinen) arvosteli jyrkästi yhteiskouluja:

Yhteiskoulu on luonnoton laitos. Sen sijaan että täällä eräs edellinen puhuja huomautti, että on mahdotonta erottaa toisistaan visuaalista ja auditiivista tyyppiä ja sen vuoksi tuoda psykologiaa oppikouluihin, sen sijaan on mahdollista erottaa toisistaan pojat ja tytöt, jotka pitäisi käsitellä eri tavalla. Minä olisin hyvin kiitollinen, jos minulla olisi vaimo, joka olisi kasvatettu naisellisten periaatteiden mukaan – ehkä hän onkin.³¹⁰ (Kielimies, Lauri Hakulinen)

Kielimiehen mukaan naisista sai enemmän irti, jos heidät kasvatettiin eri tavoin kuin miehet.³¹¹ Kriitikko (Marjanen) korosti, että ruumiinkulttuurin harrastaminen auttoi naisilla henkisten kykyjen kehittymistä enemmän kuin miehillä. Naisten ”ilmaisuvoimistelu” vaikutti positiivisemmin kuin miesten taistelua ja kilpailua suosivat lajit. Samassa yhteydessä hän myös toteaa, että vaikka se onkin hieman nöyryyttävää, hänen parhaat oppilaansa ovat olleet nimenomaan naisia.³¹² Rouva Tohtori (Enäjärvi-Haavio) korosti puheenvuorossaan yhteiskoulujen merkitystä siinä, että myös yhteiskunnassa miesten ja naisten tuli toimia yhdessä, joten tämän taidon opettelu ja varhaisessa vaiheessa edesauttaisi molempia sukupuolia tulevaisuudessa tehtävissä. Naisia ei myöskään tulisi kasvattaa miesten yliveraisuuden korostamiseen vaan heille tulisi taata yhtäläiset lähtökohdat tulevaisuudelle.³¹³ Asiaan palattiin keskusteluiden aikana vielä useaan otteeseen, mutta mitään varsinaista yhteistä linjausta asian tiimoilta ei syntynyt.

---

³⁰⁸ Lauri ”Tahko” Pihkala oli suomalainen yleisurheilija ja urheiluvaikuttaja. Hän näki urheilun edustavan luonteeltaan taistelua ja valmistavan sen harrastajia todelliseen taisteluun. Pihkala kytki teorioissaan urheilun niin maanpuolustukseen, soturikuntoisuuteen kuin ryssävihaankin ja siinä oli havaittavissa myös rotuopillisia linjauksia. Vasara 1999, 77-79.

³⁰⁹ Kivimies 1937, 267-270; Mikkeli 1999, 28.

³¹⁰ Kivimies 1937, 252-253.

³¹¹ Kivimies 1937, 253.

³¹² Kivimies 1937, 266.

³¹³ Kivimies 1937, 276-277.

Keskustelua käytiin myös kulttuurin ja politiikan välisestä suhteesta. Poliittisten ja yhteiskunnallisten voimasuhteiden merkitys suomalaiselle kulttuurille nähtiin suurena. Radikaalin (Kurjensaari) mukaan kulttuurielämän sankariaikaa oli ajanjakso Snellmanin ajoista 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. Syynä olivat venäläistämisyökkimysten aiheuttama vastarinta ja porvariston taloudellinen nousu, joka mahdollisti rajoitetun ja pienilukuisen porvariston läheisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen eurooppalaisen kulttuurielämän kanssa. Tilanne kuitenkin muuttui jo ennen kansalaissodan puhkeamista ja kulminoitui itse sotaan, jonka jälkeen keskityttiin jälleenrakentamiseen ja suomalaiskysymykseen. Taloudellisen nousukauden laskua vuoden 1928 tienoilla seurasi oikeistolaisuuden nousu, joka repi uudestaan auki vanhat haavat. Erityisesti Pessimisti (Teljo) korostaa Lapuanliikkeen roolia ennenkuulumattomana taantumusliikkeenä koko yhteiskunnan kehittymisen näkökulmasta.³¹⁴ Puheenvuorossaan hän myös painottaa porvariston luotuneita asenteita ja syyttää niistä ennen kaikkea lehdistöä, jonka hän näkee syyksi ”keskimitan suomalaisten” mielipiteiden muokkaamiselle. Hän kuvaa uutta lehdistöä ”liikelehdistöksi”, jonka ainoa intressi on taloudellisten arvojen puolustaminen.³¹⁵ Poliittikan ja kulttuurin suhteen Pessimisti nosti esille moderniin psykologiaan liittyvän ”pyydeajattelun” käsitteen, jonka hän näki vaikuttavan erityisesti yhteiskunnallisilla ja valtiollisilla aloilla. Hänen mukaansa ainoa inhimillisen kulttuurin ala, jossa tämä oli kyetty väistämään, oli tiede. Erityisesti luonnontieteet olivat säästyneet pyydeajattelulta, heikoin tilanne oli yhteiskunnallisten, taloudellisten ja valtiollisten tieteiden keskuudessa. Tieteen objektiivisuuden kehittämisen myötä voitaisiin tuloksia laajemmin levittää kansan keskuuteen.³¹⁶

Pidot Tornissa -teoksen päätöskeskusteluissa esille nousevat voimakkaasti vuoden 1918 tapahtumat. Radikaali (Kurjensaari) kutsui vuotta 1918 mustaksi vuodeksi ja korosti tapahtumien vaikuttavan edelleen poliittisessa ja kulttuurielämässä. Hänen mukaansa kehitys oli sujunut normaalisti ja länsi-eurooppalaisesti vuoteen 1918 saakka, mutta sitten yhteiskunta oli saanut patologisia piirteitä, jotka vaikuttivat edelleen.³¹⁷ Myös muut keskustelijat näkivät sisällissodan syynä kulttuurin murrokseen.³¹⁸

---

³¹⁴ Kivimies 1937, 293-294.

³¹⁵ Kivimies 1937, 296-300; Mikkeli 1999, 29-30.

³¹⁶ Kivimies 1937, 328-330.

³¹⁷ Kivimies 1937, 301.

³¹⁸ Kivimies 1937, 307.

Läsnä on myös vahva huoli sivistyneistön asemasta yhteiskunnassa. Rouva tohtori (Enäjärvi-Haavio) johdatti keskustelun tähän aiheeseen. Erityisesti hän näki uhaksi teollisuuspiirien kasvun hallitsevaksi yhteiskunnalliseksi ryhmäksi.³¹⁹ Keskustelussa keskityttiin miettimään sivistyneistön liittolaiseksi parhaiten sopivaa puoluetta, jonka avulla sivistyneistö voisi myös jatkossa säilyttää asemansa. Yksimielisyyteen asiassa ei kuitenkaan päästy.³²⁰

Dosentti (Haavio) kiteyttää keskustelun lohdulliseen ja toiveikkaaseen kannanottoon kulttuurin tulevaisuudesta ja sivistyneistön asemasta kulttuurin ylläpitäjänä: *”Minulla on sellainen lohdullinen näkemys myöskin, että aina löytyy sellainen piiri, missä ne harvat, jotka yksinänsä vievät kulttuuria eteenpäin, voivat toimia ja työskennellä, Siispä, hyvät kanssasyöjät, k u l t t u u r i e l ä ä”*.³²¹

Tornin pitoja 1930-luvulla leimasivat kulttuurikriisin lisäksi voimakkaasti vuoden 1918 tapahtumat. Sivistyneistö oli menettänyt uskonsa kansaan mutta epäili myös itseänsä. Yhteistä keskustelijoille on torjuva suhtautuminen venäläiseen kulttuuriin mutta myös saksalaiseen kulttuuriin. Poikkeuksen muodostaa Kulttuurimatkailija (Paavolainen), joka korosti Saksassa tapahtuvaa, liberalismiin korvaavaa ”uudestisyntymistä”.³²² Myös uusi amerikkalainen kulttuuri aiheuttaa huolta. Yhtenäisenä linjauksena voidaankin pitää epäileväistä suhtautumista kansainvälistymiseen ja keskittymistä oman suomalaisen kulttuuriperinteen rakentamiseen. Kokonaisuudessaan *Pidot Tornissa* -teoksen voidaan katsoa edustavan konservatiivisten kulttuuri-intellektuellien huolta muuttuvasta maailmasta, kansainvälistymisen riskeistä, suomalaisen kulttuurin rakentamisesta ja oman aseman säilyttämisestä suhteessa kansaan. Kansalla nähtiin olevan tarve kulttuurille ja jopa tietynasteinen kyky sen luomiselle kansankirjallisuuden muodossa. Kansan kulttuuria piti kuitenkin ohjata ja kontrolloida. Kansalla nähtiin olevan vain rajallinen mahdollisuus kehittyä. Se kykenisi saavuttamaan tietyn perusasteen tason kulttuurista – lähinnä nauttimaan tietyistä kulttuurin suomista eduista, mutta syvällisempää ymmärrystä sen ei katsottu saavuttavan. Tätä ei myöskään nähty oleelliseksi kehittää, koska liiallinen kouluttaminen tai kansan sivistäminen vain leikkaisi kulttuurin omaa mahdollisuutta kehittyä.

---

³¹⁹ Kivimies 1937, 313; Mikkeli 1999, 31.

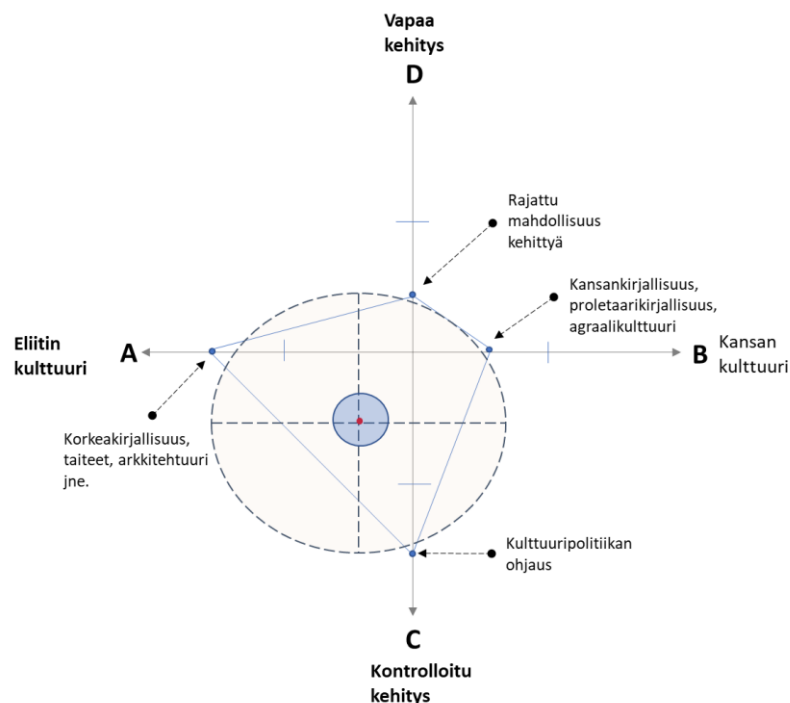
³²⁰ Kivimies 1937, 324-326; Mikkeli 1999, 31.

³²¹ Kivimies 1937, 338.

³²² Mikkeli 1999, 22-23; Heikkinen 2008, 14.

Seuraavassa nelikentässä on kuvattuna Tornin keskustelijoiden näkemys kulttuurin asemoitumisesta kahdella akselilla. Vaakasuora akseli kuvaa näkökulmien painotusta (A) eliitin kulttuurin ja (B) kansan kulttuurin välillä. Pystysuora akseli kuvaa kuinka kulttuurin kehitykseen suhtauduttiin painottaen (C) kontrollin merkitystä tai (D) vapaan kehityksen osuutta. Näkökulmien ja niiden painotusten avulla muodostan arvion kulttuurin ja sen kehityksen painopisteestä em. akseleilla. Loppuyhteenvedossa tarkastelen eri teosten painopisteitä ja niiden muutosta suhteessa toisiinsa.

Kulttuurin katsottiin pitkälti olevan tietyn kulttuurieliitin vastuulla ja huoli sen tulevaisuudesta nostettiin vahvasti esille läpi koko teoksen. Kansankulttuurin ja niin sanotun proletaarikulttuurin olemassaolo tunnistettiin mutta ero varsinaiseen korkeakulttuuriin ns. oikeaan kulttuuriin haluttiin tehdä selväksi. Kulttuurin ylläpidon kannalta nähtiin oleelliseksi sen ylläpito ja keinoiksi tähän tunnistettiin muun muassa kulttuuripolitiikka ja koulutus, joiden avulla voitaisiin ohjailla kulttuurin kehitystä sivistyneistö ja kulttuurieliitin edellytysten mukaisesti. Tavallisella kansalla nähtiin olevan vain rajallinen kyky kehittyä kulttuurin ja sen ymmärtämisen saralla.

Kaavio 5. Kulttuurin kuvauksen painotus *Pidot Tornissa* teoksessa (1937)

2.2 Korkeakulttuuria vai huviteollisuutta? (1954)

Eino S. Repo pohtii *Toiset pidot Tornissa* -teoksen esipuheessaan kahta merkittäväksi näkemäänsä asiaa. Ensinnäkin sitä, että kun verrataan vallitsevan aikakauden kulttuurivaikuttajia vuoden 1937 *Pidot Tornissa* keskustelijoihin, oliko heillä tarjota samaa ”henkistä vitaliteettia” kuin edeltäjillään. Toinen merkittävä kysymys koski keskustelijoiden taitoa keskustella. ”Ja lisäksi tämä toinen epäily: osaisiko tämän hetken ’nuori polvi’ keskustella”.³²³

Ensimmäisten pitojen jälkeen Suomessa ei oltu käyty laajamittaista kulttuurikeskustelua. Sotavuodet olivat tuoneet luonnollisen esteen ja niitä seurannut poliittisen kiihkoilun luoma pyydejattelu oli estänyt keskustelun.³²⁴ Eryityisesti kaikki Neuvostoliittoa ja venäläisyyttä arvosteleva ja vastustava keskustelu oli kielletty. Kulttuurilliset asetelmat olivat muutoinkin muuttuneet useilla paikkakunnilla, kun menetetyiltä aluilta saapuneet evakot toivat tullessaan itäisien alueiden kulttuuriperimää. Akateeminen Karjala-Seura lakkautettiin ja kommunistit saivat jälleen toimia vapaammin myös kulttuurin saralla.³²⁵ Aika oli siis jälleen kypsä keskustelulle kulttuurista, ja niinpä Kivimiehen *Pidot Tornissa* -esipuheessa kuvailemat torni ja pitopöytä päätettiin jälleen pystyttää.³²⁶

Merkittävä murros sotienjälkeisessä kulttuurikäsitksessä tapahtui, kun laajemmassa yhteiskunnallisessa keskustelussa kulttuurikäsitys ”sosiologisoitiin”, mikä johti vähitellen siihen, että kulttuuria ei enää määritelty ainoastaan korkeakulttuurin kautta. Siinä missä kulttuuri käsitteenä ei aiheuttanut vielä *Pidot Tornissa* -keskusteluissa suurempaa ongelmaa, on sen käsittely *Toiset pidot Tornissa* teoksessa huomattavasti haastavampaa.³²⁷ 1950-luvulla moniäänisyys oli lisääntynyt suomalaisessa yhteiskunnassa, mikä näkyi myös kulttuuriin piirissä. Kulttuurin korkea ja matala nostettiin samojen dialogien piiriin.³²⁸

---

³²³ Repo 1954, 7.

³²⁴ Heikkinen 2008, 23.

³²⁵ Häyrynen 2006, 146.

³²⁶ Repo 1954, 5; Kivimies 1937, XI.

³²⁷ Mikkeli 1997, 326.

³²⁸ Kivimäki 1997, 242.

”Itä on itä ja länsi on länsi – ei kohtaa ne toisiaan”.³²⁹ Näin käynnistää Herra Tohtori (Matti Kuusi) keskustelut, joiden pääteemana on idän ja lännen suhteet. Alustuksessaan hän viittaa myös Oswald Spengleriin ja tämän käsitykseen länsimaisen kulttuuriin tilasta. Spenglerin mukaan länsimainen kulttuuri oli ehtinyt samaan tilaan kuin *antiikin kulttuuripiiri puunilaissotien aikana*. Tällä hän viittaa pienten valtioiden aikakauden loppuun suurvaltojen välissä. Siinä missä antiikissa valtataistelu jakautui Rooman ja Karthagon kesken, nyt vastakkain ovat itä ja länsi.³³⁰

Herra Tohtorin (Kuusi) mukaan jako näkyi myös suomalaisessa kulttuurissa. Siinä missä Waltarin katsottiin vetoavan amerikkalaisiin, Pietari Päivärinta vetosi neuvostoliittolaisiin. Hänen mukaansa suomalaisten tuli omaksua vaikutteita niin idästä kuin lännestä. Kulttuurin osalta Suomella ei ole varaa umpioitua, kuitenkaan unohtamatta omaa omaperäistä "hattulalais-hämäläis-suomalais-pohjoismais-länsieurooppalaista" näkökulmaa ja elämäntapaa.³³¹ Herra Tohtorin mukaan Suomen rooli idän ja lännen välissä olisi ratkaistavissa nimenomaan kulttuuripolitiikalla, joka toimi eräänlaisena aseettomana kylmän sodan välineenä. Kulttuuripolitiikka itsessään olisi siis osa kylmää sotaa.³³² Arvostelija (Risto Tuomikoski) korostaa puheenvuorossaan jaon olevan poliittinen, ei kulttuurillinen.³³³ Tosikko (Lauri Hyvämäki) puolestaan muistuttaa, että idän ja lännen valta-alueet eivät ole olleet staattisia, eivätkä sitä ole edelleenkään. Suomalaiset ovat historiansa aikana kuuluneet sekä itään että länteen. Kulttuuripoliittisesti suomalaiset ovat kuitenkin, Venäjän vallan loppuaikojä lukuun ottamatta, kehittäneet omaa muotoaan aina kulloinkin vaikuttaneiden voimasuhteiden välissä.³³⁴ Rouva Kirjailija (Eila Pennanen) korostaa vastakkainasettelun vaikuttavan vahvasti myös Suomen sisäiseen kulttuurikeskusteluun.³³⁵

*Jossakin kulttuurilehdessä ei saa sanoa yhtäkään hyvää sanaa toisesta asianpuolesta. Ei edes yleensä saa sanoa juuri mitään paitsi vastapropagandaa. Se on minusta naurettavaa. Ei siinä ole mitään järkeä, juuri nimenomaan meidän kannaltamme, jotka olemme tässä välillä.*³³⁶ (Rouva kirjailija, Eila Pennanen)

---

³²⁹ Repo 1954, 13.

³³⁰ Repo 1954, 13-14.

³³¹ Repo 1954, 17-18.

³³² Kivimäki 1997, 242; Repo 1954, 15-16.

³³³ Repo 1954, 25.

³³⁴ Repo 1954, 32.

³³⁵ Repo 1954, 37.

³³⁶ Repo 1954, 37-38.

Suomelle nähtiin mahdolliseksi hyödyntää sekä idästä että lännestä saatavia vaikutteita oman erikoisaseman korostamiseksi. Neuvostoliitosta saapui esimerkiksi taiteilijoita, pianisteja, kirjailijoita ja kuvataiteilijoita ja Yhdysvalloista puolestaan hyvää ja huonoa musiikkia, sarjakuvia ja kelvottomia elokuvia. Seuraavaksi keskustelu kohdentuukin kulttuuritarjonnan laatuun ja sen eroavaisuuksiin. Idästä tuli keskustelijoiden mukaan lähinnä sellaisia tuotoksia, jotka oli etukäteen katsottu parhaaksi omalla sektorillaan, kun taas lännen kulttuurituonti ei ollut samalla tavalla valikoitua. Lännen kulttuurituonti oli siksi monipuolisempaa, vaikkakin hajalaatuisempaa.³³⁷

Tosikko (Hyvämäki) kuvaa sotien vaikutusta siihen, miten suomalaiset suhtautuivat Neuvostoliitosta saapuvaan kulttuuriin. Hänen mukaansa kansan negatiivinen suhtautuminen johtuu sodista, joissa kansa koki kokeneensa vääryyttä itänaapurimme taholta. Omalta kohdaltaan hän kuitenkin korostaa saavansa mielihyvää ja nauttivansa itäisestä kulttuuritarjonnasta kuten Mihail Šolohovin³³⁸ (1905-1984) *Hiljaa virtaa Don* -teoksesta (1928). Tällaista ei kuitenkaan voi suositella tavalliselle kansalle, koska se edustaa vaaralliseksi katsottua neuvostokulttuuria.³³⁹ Keskustelijat asettuvat miltei yksimielisesti eurooppalaisen kulttuuriperinnön taakse, sillä sen katsottiin edustavan klassista, tuttua kulttuuriperintöä. Amerikkalainen kulttuuri oli vielä kypsymisvaiheessa ja liian tasapainotonta, neuvostokulttuuria oli epäkulttuuria, jopa uhka.³⁴⁰

Oleelliseksi nähtiin kriittisempi suhtautuminen ulkomailta saapuviin kulttuurivaikutteisiin ja pyrkimys niiden valikoivaan hyödyntämiseen. Kannattavaksi nähtiin poimia niistä sellaiset vaikuttimet, jotka parhaiten soveltuvat esimerkiksi nuorison kasvattamiseen. Kulttuurin vaikutus nuorisoon olikin yksi merkittävä teema keskusteluissa, ja sen kohdalla nousi esille huoli amerikkalaisen ”lättähattumentaliteetin ja kulttuurin” tylsistytävästä vaikutuksesta nuorisoon.³⁴¹ Se johti henkiseen tasoittumiseen, mitä nähtiin erityisesti länsimaissa. Tämän katsottiin ilmenevän muun muassa kasvavana kiinnostuksena pukeutumiseen. Pukeutuminen vaikutti myös henkiseen suuntautumiseen.³⁴²

---

³³⁷ Repo 1954, 40-41.

³³⁸ Mihail Šolohov (1905-1984) oli venäläinen sosialistista realismia edustava kirjailija. Hän sai Nobelin kirjallisuuspalkinnon vuonna 1965.

³³⁹ Repo 1954, 49.

³⁴⁰ Kivimäki 1997, 244.

³⁴¹ Repo 1954, 40-41.

³⁴² Repo 1954, 45-46.

Arvostelija (Kauko Kare) käynnisti keskustelun kulttuurin asemasta yhteiskunnassa. Hänen mukaansa se on muodostunut äärettömän jäsentyneeksi, melkein liian jäsentyneeksi. Oleellista kuitenkin on, että kulttuurin tulee *suhtautua* demokratiaan. Jotta suhdetta voitaisiin tarkastella tarkemmin, tulee myös käsitteistöä tarkentaa, ennen kaikkea sitä, miten kulttuuri määritellään. Määrittelyyn tarvittaisiin monien tieteiden, kuten sosiologian, sosiaalipsykologian, psykologian ja aatehistorian, apua. Tässä yhteydessä Arvostelija näkee sivistyneistön roolin merkittäväksi.³⁴³ Sen "tehtävänä siis on paitsi olla sivistynyttä, toimia kansakunnan itsetiedostuksen etsikkoryhmänä."³⁴⁴

Sivistyneistön tulee siis edustaa kansaa, joka juuri sivistyneistössä saa "kauneimman ilmaisunsa". Sivistyneistön ei siksi tulisi keskittyä tuottamaan kulttuuria omalle relevantille ryhmälleen vaan huomioida myös tutkiskelevat työmiehet ja ajattelevat talonpojat.³⁴⁵ "Eikö esseistinkin olisi siis syytä säkenöidä kansantajuisesti".³⁴⁶ Lopuksi hän vielä viittaa Ruth Benedictin (1887-1948) teokseen *Patterns of Culture* (1934) ja siinä kuvattuihin kulttuurin ideaaliin tai ideaaleihin: "Aivotyöläisen tehtävänä demokratiassa olisi siis kehittää itsestään kävelevä, puhuva, pyöreän pöydän ympärillä istuva kulttuurimalli – myönnän että se vaatii paljon verta ja hikeä ja kananpaistia ja punaviiniä".³⁴⁷

Kulttuuriin käsitteen määrittely herätti paljon keskustelua, osan puoltaessa kulttuuria toimintana ja osan painottaessa sen henkisyttä.³⁴⁸ Myös kulttuurin laajuus herätti keskustelua. Sitä voitiin tarkastella yksilön kulttuurina tai koko kansakunnan kulttuurina. Kansakunnasta oli mahdollista erottaa erilaisia kulttuuriryhmiä. Oleellista kuitenkin on, että kulttuurin ylläpito kuuluu pienelle koulutetulle, lahjakkaalle, huippukulttuuria edustavalle vähemmistölle eli sivistyneistölle.³⁴⁹

Kansan sivistäminen nähtiin ongelmalliseksi useammasta eri syystä. Kansansivistämisen ja kansanopetuksen, ennen kaikkea lukutaidon kasvun myötä, kansa oli päässyt osalliseksi kulttuuritarjonnasta. Ongelmalliseksi tämän teki kuitenkin se, että tarjolla katsottiin olevan myös keskinkertaista kulttuuria. Lyyrikko (Tuomas Anhava) kuvaa niin sanotun populaarikulttuurin uhkaa seuraavasti:

---

³⁴³ Repo 1954, 60-61.

³⁴⁴ Kauko Kare teoksessa Repo 1954, 61.

³⁴⁵ Repo 1954, 63.

³⁴⁶ Repo 1954, 63.

³⁴⁷ Repo 1954, 64.

³⁴⁸ Repo 1954, 65-66.

³⁴⁹ Repo 1954, 71-73.

Lyhyesti sanoen on muodostunut eräs ehdoton enemmistö yleisössä, jolle riittää varsin keskinkertainen, populääri kulttuurituotanto. Voisin mainita esimerkkinä populäärin tieteen ja taiteen, joka on jo aika kauheata. Ja tälle enemmistölle tuotettu kulttuuriesineistö on juuri omiaan tekemään huippukulttuurin aseman hyvin vaikeaksi. Huippukulttuurin tuotteet hautautuvat siihen.³⁵⁰ (Lyyrikko, Tuomas Anhava)

Hän jakaa myös kulttuurin neljään eri ryhmään: a) Huippukulttuurin tuottajat, b) Huippukulttuurin omaksijat (jonka hän näki pienenä ryhmänä), c) Bestseller-kulttuuri sekä sen tuottajat, d) Kansan ”...sanotaan nyt vaikka suuri yleisö”.³⁵¹ Ennen kaikkea hän näkee näiden neljän tekijän roolin haastavana, kun puhutaan kulttuurista, demokratiasta ja niiden suhteesta.³⁵² Kysymykseksi nouseekin nostaako demokratian kaltainen yhteiskunta kansan syvät rivit lähemmäs kulttuuriaktivismia – tai ainakin kulttuurin omaksumiskykyä – vai johtaako se siihen, että massat määräävät tyylin.³⁵³ Optimisti (Kauko Sipponen) näki ongelmaksi sen, että vaikka kansansivistyksen leviämisen myötä yhä suurempi massa pääsee osalliseksi sivistyksestä ja koulutuksesta, vain pieni prosentti kykenee pääsemään henkisessä kulttuurissa kovin pitkälle.³⁵⁴

Tieteilijä (Risto Tuomikoski) vertaa huippukulttuuria ammattuurheiluun ja virkistysurheiluun. Hän kertoo englantilaisten jakavan kulttuurinharrastajat kahteen ryhmään, ns. *high brow* (yläluokkaiisiin) ja *low brow* (alaluokkaiisiin) kulttuurinharrastajiin. Kumpaakin ryhmää tarvitaan, ja oleellista on, että molemmille ryhmille kyetään tarjoamaan kulttuuria, tosin jälkimmäiselle valikoiden ja ohjaillen.³⁵⁵ Rouva Kirjailija (Eila Pennanen) edustaa vastakkaista näkökulmaa ja korostaa kansan ymmärtävän kulttuuria ja kykenevän myös sitä itse tuottamaan. Hän saa vastaväitteitä muilta keskustelijoilta.³⁵⁶ Keskustelu jatkuukin kiihkeänä huippukulttuurin ja kansankulttuurin ympärillä, eikä jaettua mielipidettä kyetä muodostamaan.

---

³⁵⁰ Repo 1954, 75.

³⁵¹ Repo 1954, 75.

³⁵² Repo 1954, 75.

³⁵³ Repo 1954, 77.

³⁵⁴ Repo 1954, 79.

³⁵⁵ Repo 1954, 82-84.

³⁵⁶ Repo 1954, 85-86.

Kansainvälisyyden katsottiin vaikuttavan merkittävästi kulttuurin yhtenäisyyteen. Kansainvälistymisen myötä Suomeen saapui uusia vaikutteita muista kulttuureista nopeammin kuin koskaan historian aikana. Tätä ei kuitenkaan nähty yksiselitteisesti positiivisena. Tieteilijän (Risto Tuomikoski) mukaan kulttuurin pitäisi saada kehittyä rauhassa, jotta se voisi saavuttaa kukoistuksensa. Kansainvälistymisellä oli kuitenkin myös puolustajia. Puoluepoliitikko (Leskinen) korosti uusien vaikuttumien olevan hyväksi suomalaiselle kulttuurille, kunhan oma kulttuuripohjamme on riittävän vankka. Hän näki myös lättähattukulttuurin nimenomaan vastareaktiona vanhoilliselle korkeakulttuurille. ³⁵⁷

Keskustelua käytiin myös huviteollisuudesta. Kuten Toimitusjohtaja (Kalervo Pakkala) totesi, käsitteellä on negatiivinen arvovaraus. Hän katsoi huviteollisuuden palvelevan nimenomaan massaihmissen tarpeita. ”Herra Keskierto” hakee elämäänsä täytettä, jota hän löytää nopeasti vastinetta antavasta huvittelusta pikemminkin kuin pitkäjänteisestä toiminnasta. Huvittelusta olikin hänen mukaansa tulossa yksi merkittävimmistä laumaihmissen päharrastuksista erityisesti kaupungeissa. Esimerkkinä modernista ”huvitteluväännöksestä” Toimitusjohtaja nostaa esille urheilun, jonka alkuperäinen jalo ruumiin- ja hengenharjoitus on muuttunut huvitusmuodoksi, itsetarkoitukseksi ja ammattimaiseksi toiminnaksi, jonka vaikuttimena on raha. Toinen ihmisruumiin palveluksen muoto oli hänen mukaansa ”missiäisharrastus”, jossa nuoria tyttöjä kuljetetaan yleisön ihasteltavana yleisön saadessa huvinsa ja järjestäjien ja esiintyjien rahaa. Lopuksi hän vielä mainitsee todellisen *big businessin* eli elokuvan, jonka tarkoituksen on tarjota mahdollisimman helposti nautittavaa ja mielellään alkeellisia viettejä kiihottavaa viihdettä. Osansa kriitikoista saivat myös muun muassa ravintolat ja seuramatkat, jotka niin ikään nähtiin pinnallisen kulttuurin lieveilmiöinä. ³⁵⁸ 1950-luku oli myös merkittävää aikaa suomalaisen elokuvatuotannon ja kulttuurin näkökulmasta. Vuosikymmenen taite oli murroskohta, josta käynnistyi kotimaisen elokuvan lyhyt, mutta intensiivinen nousukausi, jonka seurauksena myös suomalainen studiokulttuuri kehittyi suuresti. Samaan aikaan myös ulkomaalaisten elokuvien tuonti kasvoi ja markkinat laajenivat. ³⁵⁹ Erityistä suosiota saavuttivat kansan keskuudessa ns. rillumarei-elokuvat. 1950-luku tunnetaan myös kotimaisen elokuvatuotannon määrällisenä huippukautena, sillä myös katsojamäärät olivat suuria. Huolimatta elokuvatuotannon ylikapasiteetista elokuvat houkuttelivat keskimäärin 200 –

---

³⁵⁷ Repo 1954, 97-100.

³⁵⁸ Repo 1954, 117-123.

³⁵⁹ Kivimäki 1997, 243.

300 000 katsojaa elokuvaa kohti, joskin katsojamäärät laskivat tästä hiljalleen. Tietynlainen huippuvuosi saavutettiin vuonna 1955, jolloin erään laskelman mukaan Suomi tuotti eniten elokuvia maailmassa suhteessa väkilukuun.³⁶⁰

Toimitusjohtajan (Pakkala) puheenvuoroa seuranneessa keskustelussa korostui huoli amerikkalaistyyppisen huviteollisuuden vaikutuksesta kansaan ja sen korkeakulttuuria tukahduttavasta vaikutuksesta. Herra Tohtori (Kuusi) oli sitä mieltä, että kulttuurista puhuttaessa ei pitäisi erotella kulttuuri-ihmisiä ja kansaa. Hän korostaa kaikkien olevan massaihmiä, kun puhutaan kulttuurista. Käyttäytyminen johtuu ympäristöstä, ja kultivoitunutkin persoona saattaa massoittua, mikäli hänet standardisoidaan ja altistetaan massaihmissen olosuhteisiin, kuten esimerkiksi kahdeksan tunnin työpäiville. Massaihminen on ilmiö, joka johtuu nimenomaan yhteiskunnasta.³⁶¹

Huviteollisuuden riskeiksi nähtiin myös sen tarjoamat väärinkäytön mahdollisuudet esimerkiksi propagandan välineenä.³⁶² Huviteollisuutta itsessään ei niinkään pidetty vaarallisena, mutta vapaa-ajan kasvaessa huvitusten kysyntä laajenee ja tarjonta kasvaa, millä katsottiin olevan vääjäämättömästi heikentävän tarjonnan laatua.³⁶³ Erityistä huolta kannettiin lapsista ja nuorista, joiden katsottiin olevan otollisin ryhmä huvituksille.³⁶⁴

Kaikkein moraalittominta huviteollisuutta on se joka kohdistuu lapsiin. Ja se on tavattoman laaja ja aktiivinen. Ne onnettomat sarjakuvalehdet. Kuinka suunnaton määrä niitä on, sitäpä ei voi aavistaakaan se joka ei ole nähnyt lasten niitä kahmivan. Ja kuinka kamalia ne sarjakuvat ovat! Kielenkäyttö niissä on jotakin aivan hirveää. Kaikenlaisia raakoja huudahduksia, että ne nostavat ihan aikuisenkin hiukset pystyyn.³⁶⁵ (Rouva kirjailija, Eila Pennanen)

---

³⁶⁰ Hietala 1992, 3-6.

³⁶¹ Repo 1954, 125-127.

³⁶² Repo 1954, 129.

³⁶³ Repo 1954, 120-131.

³⁶⁴ Repo 1954, 132, 136.

³⁶⁵ Repo 1954, 133,

Herra Tohtorin (Kuusi) mukaan huviteollisuutta kuitenkin tarvittiin, sillä massaihmiselle tulee tarjota massaihmissen huvituksia. Oleellista olisikin pyrkiä vaikuttamaan huvitusten sisältöön ja korvata passiiviset huvitukset toiminnallisilla, pitkäjänteisillä harrastuksilla.³⁶⁶ Tämä katsottiin niin sanottujen aivotyöläisten tehtäväksi.³⁶⁷ Humanistin (Touko Voutilainen) näki ajanvieteteollisuuden johtavan massaihmiä harhaan antamalla valheellisen kuvan, ikään kuin sen tuotoksiin kuuluisi jotain arvoja. Esimerkkinä tällaisesta hän nosti esille erilaiset lehdet, esimerkiksi *Valitut palat*³⁶⁸, joita kuitenkin arvion mukaan toimitetaan ainoastaan gallupien perusteella. Pahin esimerkki hänen mukaansa oli naistenlehdet, kuten *Eeva* ja *Hopeapeili*.³⁶⁹ Toisaalta Optimistin (Kauko Sipponen) nosti esiin esimerkiksi sarjakuvien mahdollisuudet historianopetuksessa. Humanisti (Touko Voutilainen) tosin tyrmäsi Sipposen puheenvuoron yksinkertaistavana. Lopuksi Lyyrikko (Anhava) kiteytti keskustelun ”Tuohon historialliseen sarjakuva-aiheeseen on huomautettava, että tässä nyt on aika selvästi tullut esille Humanistin asenne, että kansaa ei ole sivistettävä kansansivistyksellä, vaan sivistämällä”.³⁷⁰

Vaikka sivistyneistö suhtautuikin sängen negatiivisesti niin kutsuttuun huviteollisuuteen, oli sillä kuitenkin olemassa yhteiskunnallinen tilaus ja siitä tulikin merkittävä osa pula-ajan arkea. Viihdekulttuurin menestyksen taustalla on nähtävissä myös sotakorvausten päättymisen myötä virinnyt tulevaisuudenusko. Kasvaneen itsetunnon voidaan katsoa myös vaikuttaneen korkeakulttuurin vastaisuuden kasvuun kansan keskuudessa erityisesti modernistisen suuntauksen kasvun myötä. Myös esimerkiksi Coca-Colan ja amerikkalaisen nuorisokulttuurin rantautuminen vei Suomea kohti kansainvälistymistä.³⁷¹

Ari Kivimäen mukaan huoli hyvän ja huonon kulttuurin ja maun rajoista oli jossain määrin oikeutettua. 1950-luku merkitsi paljon esimerkiksi kotimaisen elokuvateollisuuden ja kulttuurin kannalta. Kasvatut tuontielokuvien määrät ja toisaalta tietynasteiseen kukoistukseen yltänyt kotimainen tuotanto etsivät vielä linjojansa. Millaisia elokuvia Suomessa tuli tuottaa ja mitä tulisi

---

³⁶⁶ Repo 1954, 134.

³⁶⁷ Repo 1954, 148.

³⁶⁸ *Helsingin Sanomat* (HS) 20.12.2012. *Valitut Palat* alkoi ilmestyä Suomessa vuonna 1945. Pian siitä tulikin Suomen ikkuna länteen, koska siitä sai lukea myös kriittisävytteisiä tekstejä sosialismista.

³⁶⁹ Repo 1954, 158.

³⁷⁰ Repo 1954, 167.

³⁷¹ Häyrynen 2006, 148.

tuoda ulkomailta? Näkemyksiä ja vastauksen antajia riitti eri puolelta yhteiskuntaa.³⁷² Keskustelua käytiin myös tekniikan ja humanismin suhteesta. Tekniikka oli kehittynyt ja tuotanto lisääntynyt, minkä katsottiin osaltaan mahdollistavan myös entistä suuremman kulutuksen. Myös työn tekemisen luonteen katsottiin muuttuneen, sillä työ ei enää samalla tavalla tuonut iloa tekijälleen.³⁷³ Teknistyminen oli siis tuonut tullessaan niin haasteita kuin onnistumisiakin, niin hyvää kuin pahaakin.

Toisaalta teknistyminen nähtiin myös arvokysymyksenä. Kiinnostus tekniikkaa kohtaan vei mielenkiinnon pois korkeammista arvoista ja niiden harrastamisesta.³⁷⁴ Kuinka tekniikkaa sitten voitaisiin hyödyntää korkeampien arvojen säilyttämiseksi ja toteuttamiseksi? Herra Tohtori (Kuusi) kyseenalaistaa puheenvuorossaan kulttuuripiirien arvonihilismien.

Sen sijaan korkeasti kunnioitettavilla humanisteilla on komeita intersubjektivistien arvojen järjestelmiä ja muita mainioita aivorakennelmia. Hyvä että on, mutta minun mielestäni voidaan pesukoneiden ja jääkaappien antaa olla rauhassa, jos niistä joku arvonsa löytää. Ehkäpä ne eivät ihmisyyden kannalta ole sen tyhjempiä kuin monet henkiset arvot, joihin ihminen ei usko kuin puolittain.³⁷⁵ (Herra Tohtori, Matti Kuusi)

Sodanjälkeiselle aikakaudelle oli tyypillistä voimakas usko tieteelliseen suunnitteluun. Olipa kysymys sitten jonkin yhteiskunnallisen laitoksen käytännön toimivuudesta tai joustavuudesta, ratkaisuna nähtiin parempi suunnittelu. Tällainen suunnitelma- ja moraalitalouden aikakauden teknologiausko oli myös laajan kritiikin kohteena.³⁷⁶ Suhde teknologian kehitykseen oli kaksinainen. Toisaalta sen arkea helpottavat ominaisuudet ymmärrettiin ja niitä pidettiin kannatettavina, toisaalta niiden katsottiin vievän huomiota pois korkeamman kulttuurin harrastamisesta ja ihanteista. Keskusteluissa esiintyy niin ikään tietynasteinen huoli tavallisen kansan elintason kohoamisen myötä tapahtuneesta tasa-arvoistumisesta suhteessa kulttuurieliittiin.³⁷⁷

---

³⁷² Kivimäki 1997, 243.

³⁷³ Repo 1954, 177-178.

³⁷⁴ Repo 1954, 185.

³⁷⁵ Repo 1954, 189

³⁷⁶ Alasuutari 1996, 108.

³⁷⁷ Repo 1954, 188-193.

Keskustelu kääntyy pian ydinaseisiin ja erityisesti vetypommien kehittämiseen.³⁷⁸ Kysymykseksi nousi se, oliko ihmiskunnan henkisen kehityksen taso sellainen, että se pystyisi hallitsemaan tekniikan, vai onko tekninen kehitys ajanut ohi ihmisen henkisen kehityksen. Asiantuntija (Heikki Miekko-oja) muistutti, että vaikka tekniikka mahdollistaa aseiden valmistamisen ihmiset, humanistit, niitä käyttävät.³⁷⁹ Vetypommista keskusteltiin myös myöhemmin, kun Rouva Kirjailija (Eila Pennanen) nosti esille Albert Schweitzerin (1875-1965) maailman lehdistöön levinneen, lontoolaiselle lehdelle lähettämän kirjeen, jossa hän esitti, että tiedemaailman tulisi kertoa totuus ihmisille vetypommista.³⁸⁰

Humanismin katsottiin sisältävän kaksi erillistä ulottuvuutta - humanismi tieteenä sekä elämäkatsomuksena. Tieteenä humanismin katsottiin sisältävän ihmistä sielullisena olentona tutkivat tieteenalat ja elämäkatsomuksena vastaavasti edustavan ihmisyyden kunnioittamista.³⁸¹ Humanismin katsottiin mahdollistavan avaimet ihmisen arvomaailmojen hahmottamiseen. Huolen humanismin tilasta ilmaisi Humanisti (Touko Voutilainen), jonka mukaan humanismin harrastaminen oli retuperällä. Hänen mukaansa esille oli noussut sellainen humanismin laji kuin "perbahumanismi", jossa kysymys on enemmänkin aiempien aikojen ajattelijoiden ajatusten fraseologiasta. Näitä lukeneet henkilöt käyttävät samoja termejä, mutteivat ymmärrä mistä niissä on kysymys.³⁸² Keskustelu humanismin ja tekniikan suhteesta jatkuu samassa hengessä, ja pääsääntöisesti keskustelijat hyväksyivät teknologisen kehityksen tarpeellisuuden ja uusien innovaatioiden merkityksen yksilöille. Huolta kuitenkin herätti perinteisten arvojen muuttuminen ja korkeampana pidetyn humanistisen kulttuurin asema tulevaisuudessa. Tekniikka palvelee niin massoja kuin yksilöitä, mutta sen kohoaminen itseisarvoksi huolestutti.

Optimistin (Sipponen) mukaan taiteellisen vapauden kasvu oli johtanut miltei anarkiaa lähentelevään tilaan.³⁸³ Taiteilija tuottaa siis taidetta vain itselleen ja omista lähtökohdistaan, yksilöllisyyttä korostaen. Oppineisuuden ja palvelemisen suhde oli samalla tavoin ongelmallinen. Heikkenevän koulutuksen katsottiin johtavan siihen, ettei sivistyneistö enää halunnut palvella

---

³⁷⁸ Repo 1954, 189.

³⁷⁹ Repo 1954, 204.

³⁸⁰ Repo 1954, 235. Albert Schweitzer oli saksalais-ranskalainen teologi, filosofi, muusikko ja lääkäri. Hän voitti vuonna 1952 Nobelin rauhapalkinnon työstään kansojen yhteistyön puolesta. Hän oli myös tunnettu ydinkokeiden vastustaja.

³⁸¹ Repo 1954, 178-180.

³⁸² Repo 1954, 213.

³⁸³ Repo 1954, 243.

yhteiskuntaa kuten ennen. Mitä oppineempi henkilö, sitä vähemmän hän halusi panostaa yhteiskuntaan ja sitä enemmän oman edun tavoitteluun. Herra Tohtori (Kuusi) korosti että myös ajatustyö olla myös palvelemista. Siinä tapauksessa sivistyneistö palvelee yhteiskuntaa pohtiessaan matemaattisia kaavoja, siinä missä siivooja pudistaessaan lattioita. Kulissimies (Eino S. Repo) esitti vuorostaan, että ehkä oleellisinta on se, minkä idean vallassa työtä tekee, ei niinkään se, mitä työtä toteutetaan.³⁸⁴ Taiteilijat ja sivistyneistö palvelevat yhteiskuntaa siis omalla tavallaan, oman toimintansa kehittämisen kautta.

Ensimmäisissä pidoissa Rouva Tohtori (Elsa Enäjärvi-Haavio) totesi, että ”kun sivistys demokratisoituu, niin sen yleinen taso laskee”. Sama huoli jatkui keskusteluissa edelleen. Tällä kertaa kohteena oli erityisesti kirjallisuus. Lyyrikon (Anhava) mukaan kansan kouluttamisessa ei sinänsä ollut moittimista, koska sillä oli ollut positiivinen vaikutus kansaan ja lukutaidon yleistyminen oli kasvattanut lukijakunnan ennenäkemättömän laajaksi. Edellytykset aktiiviseen lukemiseen eivät kuitenkaan ole kasvaneet samassa suhteessa, minkä seurauksena merkitsevän kirjallisuuden lukijakunta on pienentynyt. Lukijakunnasta merkittävä osa kykenee nauttimaan ainoastaan huviteollisuuden tuotoksista. Hänen mukaansa kysynnän muutos vaikutti koko toimialaan, koska kustantajat keskittävät tuotantonsa helppolukuisiin teoksiin, korkeakulttuurin edustuksen jäädessä paitsioon.³⁸⁵ Lyyrikon (Anhava) mukaan kirjallisuus eli muutoinkin murroskautta, sillä vuosisadan vaihteessa käynnistynyt sosiaalinen, tieteellinen ja tekninen vallankumous oli muuttanut kirjallisuudelle asetettuja vaatimuksia. Yhteiskunnallisen mullistuksen katsottiin vaikuttaneen mittavissa määrin myös kirjailijoihin. Sivistyksen demokratisoituminen oli vaikuttanut myös kirjailijoiden taloudelliseen tilanteeseen muuttuneen kysynnän myötä.³⁸⁶

Sivistyksen demokratisoituminen eristi 'korkean kulttuurin' ja sen työntekijät ja toi mukanaan uudenlaisia taloudellisia vaikeuksia. Kahdessa tuhoisassa sodassa tikahtui usko lihan edistykseen. Uskonnon katsomuksellinen ylivalta raukeni. Tekniikka muutti elämäkuvan.³⁸⁷(Lyyrikko, Tuomas Anhava)

---

³⁸⁴ Repo 1954, 273-276.

³⁸⁵ Repo 1954, 293-296.

³⁸⁶ Repo 1954, 298.

³⁸⁷ Repo 1954, 298.

Jotta kirjallisuuden tasoa ja tilannetta voitaisiin parantaa tulisi tehdä korjaavia toimenpiteitä. Ensinnäkin tarvittaisiin kyvykästä kritiikkiä tason nostamiseksi.³⁸⁸ Sen avulla voitaisiin selittää ja valaista, auttaa kansaa ymmärtämään teoksia. Kirjailijan tehtävänä ei ole kirjoittaa selityksiä työstään, vaan vastuu tästä on kriitikoilla.³⁸⁹ Kansaa tulisi valistaa kunnioittamaan vaikeatajuistakin luovaa työtä, vakavaa taidetta. Kustantajien vastuuntuntoa tulisi kohentaa. Ulkomaalaisia vaikutuksia tulisi tehostaa kielitaidon, käännöskirjallisuuden ja kritiikin avulla. Kulttuuriyleisölle tulisi korostaa sanantaiteen keskeistä asemaa hengenelämässä, ja kirjailijoiden puolestaan tulisi vahvemmin omistautua työlleen.³⁹⁰

Optimistin (Sipponen) mukaan yksi syy kirjallisuuden heikentyneelle asemalle oli muun kulttuuritarjonnan kasvu. Kilpaileviksi elementeiksi olivat nousseet elokuvat ja radio, televisio teki tuloaan, ja myös teatterin ja oopperan suosio oli kasvanut huomattavasti 1900-luvun aikana. Aiemmin sivistyneistöllä katsottiin olleen paremmin aikaa kulttuurin ylläpitämiseen, mutta modernismin myötä roolit olivat muuttuneet ja sivistyneistölle ei enää jäänyt arkiaskareilta vastaavaa vapaa aikaa kuin aiemmin.³⁹¹

Toisaalta kirjailijoiden tulisi paremmin huomioida lukevan yleisön tarpeet. Keskustelijat korostivat, että on monen tasoista kirjallisuutta: sellaista, jota vain sivistyneistö kykenee ymmärtämään, sellaista, josta sivistyneistö ja kansa saavat molemmat jotain, ja sellaista, jota sivistyneistö halveksuu ja kansa palvoo.³⁹² Kirjallisuus mahdollistaa ”jokamiehelle” henkisen kasvun, joka taas mahdollistaa tutustumisen esimerkiksi klassikoihin.³⁹³

Klassikot vievät hänet kaukaisiin vuosisatoihin, kaukaisiin maihin ja opettavat häntä katsomaan asioita uusista näkökulmista. Jonkun Anouilhin draamoja, jonkun Chaplinin kuvia, jonkun Apelin pakinoita, jonkun Kari Suomalaisen piirroksia, Hemingwayn kertomuksia tai Lin Jutangin filosofeerauksia lukee ja katsoo sekä syvähenkinen herrasväki että tehtaitten ja navettain hajuun tottunut raaka rahvas:

---

³⁸⁸ Repo 1954, 302. Tosin tätä kommentoi Herra Tohtori (Matti Kuusi) jonka mukaan kriitikot kirjoittavat viidellekymmenelle valiosielulle, eivätkä 50 000:lle tylsimykselle.

³⁸⁹ Repo 1954, 335.

³⁹⁰ Repo 1954, 302.

³⁹¹ Repo 1954, 304.

³⁹² Repo 1954, 306-307.

³⁹³ Repo 1954, 308.

yksi löytää niistä yhtä, toinen toista, koska niissä on sekä yhtä että toista. Tämä varmasti merkitsee, kaiken pervitiini- ja korvikekirjallisuuden seassa, todellista kulttuuritekijää.³⁹⁴ (Herra Tohtori, Matti Kuusi)

Modernismi tarkoitti irtiotta 1930-luvun sukupolven valta-asemasta ja muuttikin kulttuurielämää usealla taiteen alalla. Se tarkoitti myös irtiotta kansallisesta taiteesta ja taidepolitiikasta, ja esimerkiksi kirjallisuuden piirissä sen koettiin olevan ristiriidassa kansallisten perusarvojen kanssa.³⁹⁵ 1950-luvulla käynnistynyt irtiotto sai lopulta 1960-luvulle tultaessa myös avoimen poliittisen ja yhteiskunnallisen sisällön.³⁹⁶ Sodanjälkeiseen modernismiin kuului myös vaatimus taiteen yhteiskunnallisesta sitoutumattomuudesta ja kansainvälisyys. Se on nähty myös vastareaktiona aiemmin hallinneelle kansalliselle idealismille.³⁹⁷

Esimerkkinä vaikeatajuisesta kirjallisuudesta Kulissimies (Repo) käytti James Joycen (1882-1941) *Finnegans Wakea* (1939), joka hänen mukaansa sopi vain hengenelämän huippuedustajille. Toisaalta liiallinen erikoistuminen saattaisi katkaista yhteyden laajempaan lukijakuntaan. Kirjallisuuden tulisi säilyttää kontakti ihmisiin, elävään elämään.³⁹⁸

Suomalaisen kirjallisuuden laadun katsottiin heikentyneen verrattuna vuosisadan vaihteeseen. Humanistin (Voutilainen) mukaan syynä oli liiallinen keskittyminen maalauskansan kuvaamiseen, mikä johtui pitkälti siitä, etteivät kaupunkikulttuuri ja suomenkieliset sivistysperinteet olleet vielä kovin kehittyneitä.³⁹⁹ Kirjallisuudentutkija Pertti Karkaman mukaan suomalaiselta kirjailijalta ja taiteilijalta onkin perinteisesti edellytetty kansallisten arvojen ylläpitämistä. Hän nostaa esimerkeiksi Leinin ja Kiven, joiden isämaallinen paatos ja henkilökohtainen kärsimys kuuluvat nimenomaan suomalaisen kirjailijan ideaalityypin olemukseen. Kulttuuri-intellektuelleilta odotettiin oletusarvoisesti jonkinlaista liitosta kansaan päämääränsä toteuttamiseksi.⁴⁰⁰

---

³⁹⁴ Repo 1954, 308-309.

³⁹⁵ Sevänen 1994, 390.

³⁹⁶ Alasuutari 1996, 218.

³⁹⁷ Häyrynen 2006, 147.

³⁹⁸ Repo 1954, 312-313.

³⁹⁹ Repo 1954, 316-317.

⁴⁰⁰ Karkama 1997, 215.

Toiseksi ongelmakohtaksi Tornin keskustelijat näkivät suomen kielen riittämättömyyden ja lyriikan tason yleisen laskun.⁴⁰¹ Pääsyynä tilanteen heikkenemiselle Kulissimies (Repo) näki sodat. Ihmisten suhde kirjallisuuteen oli 1920–30 -luvulla intensiivisempi, kun kirjallisuudesta haettiin aatteita sekä vahvistusta niille.

Vielä edellisissäkin 'Pidoissa' uskotaan asioihin ja aatteisiin, yleensä uskotaan että voidaan jotain tehdä ja että kosolti on uskomisen ja tekemisen arvoisia asioita. Mutta meidän pidoissamme havaitsee miltei joka jumalan puheenvuorossa semmoisen tunteellisesti sanottuna avoimen haavan, jonka tuo sodan miekka on lyönyt. Ja tästä haavasta uskomme on valunut tiehensä. Kaikkeen suhtaudutaan skeptisesti. Jos joku kehittää jonkinlaisen teeman, johon sisältyy johonkin uskomisen hivenkään, niin kyllä se viimeistään sitä seuraavassa puheenvuorossa listitään.⁴⁰² (Kulissimies, Eino S. Repo)

Puheenvuoroa seurasi rönsyilevä keskustelu kirjallisuuden tilasta eri vuosikymmeninä. Yhteenvedona Kulissimies (Repo) linjaa, että suomalaisessa kirjallisuudessa voidaan erottaa *modernistinen* ja *traditionaalinen* linja. Edellistä edustivat Kivi, Manninen, Leino, Siljo, Hellaakoski ja Mustapää, jälkimmäistä Oksanen, Erkko ja Koskenniemi, osittain myös Manninen, Leino ja Siljo. Tunnuspiirteeksi *modernistiselle* linjalle nostettiin sen perusta kansalliselle runoperinteelle, kun vastaavasti *traditionaalisen* perinteen katsottiin perustuvan suomen kielen taivuttamiselle ulkomaisiin poeettisiin ja prosodisiin esikuviin.⁴⁰³ Valitettavasti teknisistä ongelmista johtuen Eino S. Repo ei saanut nauhoitettua edellistä keskustelua, joten varmuutta näiden näkökulmien esittäjistä ei saatu tallennettua.⁴⁰⁴

Kun tarkastellaan toisen maailmansodan jälkeistä yhteiskunnallista keskustelua, voidaan havaita, että kulttuurikäsitteiden sosiologisoitumisen ja demokratisoitumisen myötä kulttuuria ei enää määritelty pelkän korkeakulttuurin kautta.⁴⁰⁵ Tämä on havaittavissa myös *Toiset pidot Tornissa* teoksessa, jossa massoille suunnatut 'huvikulttuurin' ja massakulttuurin eri muodot ovat vahvasti

---

⁴⁰¹ Repo 1954, 319-321.

⁴⁰² Repo 1954, 322.

⁴⁰³ Repo 1954, 328.

⁴⁰⁴ Repo 1954, 327-328.

⁴⁰⁵ Mikkeli 1996, 137.

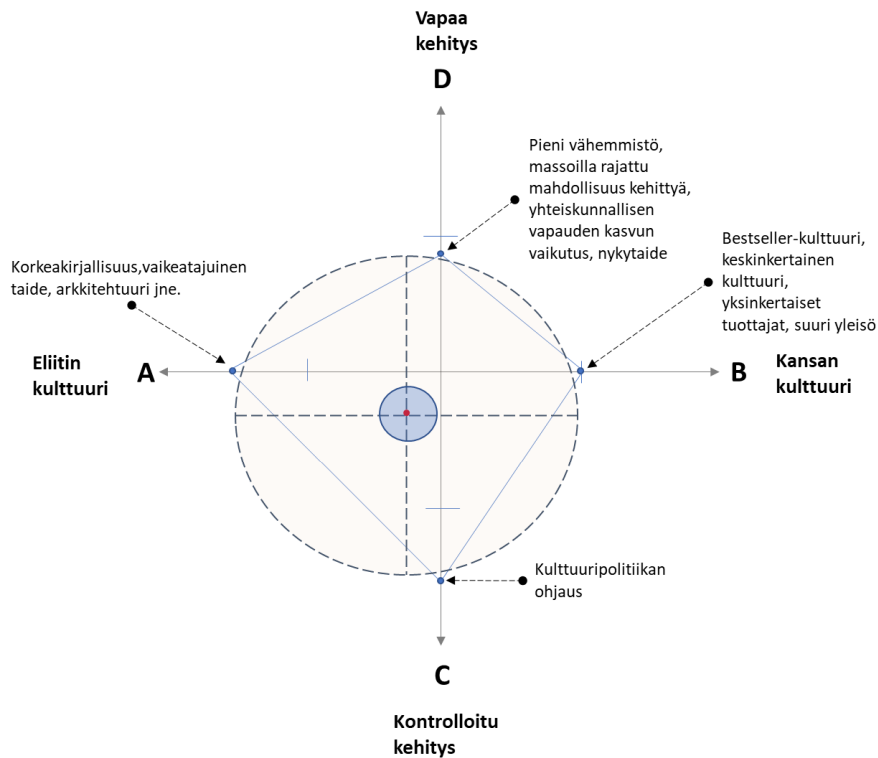
läsnä. Kulttuurin katsottiin kuuluvan kaikille, mutta samaan aikaan tunnettiin huolta sen rappeutumisesta kansan käsissä.

Ensimmäisissä pidoissa, 1930-luvulla, kulttuurin käsitettä ei koettu niin haastavaksi kuin parikymmentä vuotta myöhemmin.⁴⁰⁶ Kulttuuri ei enää ole yksiselitteisesti sivistyneistön määriteltävissä ja ohjailtavissa, vaan myös kansan rooli nähtiin oleelliseksi kokonaisuuden ylläpitämiseksi. Kulttuurin nähtiin monitasoisempina kuin aiemmin. Myös sivistyneistön oman aseman määrittelyn kulttuurin alueina ja ylläpitäjinä on haastavaa. Yhteiskunnallisten muutosten myötä sivistyneistön asema yhteiskunnassa oli muuttunut eivätkä edellytykset kulttuurityölle olleet taloudellisessa tai status mielessä yhtä suopeat kuin aiemmin. Haasteena nähtiin myös kansainvälinen populaari- ja massakulttuuri ja sen suosio kansan keskuudessa. Vastuun kulttuurin ylläpidosta ja hallinnasta nähtiin kuitenkin edelleen kuuluvan rajatulle kulttuurieliitille.

Seuraavassa nelikentässä on kuvattuna kulttuurieliitin näkemys, sellaisena kuin Tornin keskustelijat sitä edustavat. Viihdeteollisuuden nousu herätti huolta keskustelijoiden keskuudessa, kun ennen kaikkea uusi aikakausilehdistö, viihteellistynyt elokuvateollisuus ja uudet amerikkalaiset virtaukset olivat saavuttaneet suosiota kansan keskuudessa. Oikeaksi kulttuuriksi mielletyn korkeakulttuurin asema oli muuttunut haasteellisemmaksi. Kulttuurin ylläpitoa ei enää nähty pelkästään sivistyneistön ja eliitin vastuuna, vaan myös kansan nähtiin rajallisissa määrin kykenevän osallistumaan kulttuurin ylläpitoon ja kehitykseen. Edelleen kuitenkin nähtiin vaaralliseksi antaa kansalle mahdollisuus päättää laajemmin kulttuurin kehityksestä ja ylläpidosta, mistä syystä vallan avaimet tulisi myös jatkossa säilyttää kulttuurieliitin hallinnassa.

---

⁴⁰⁶ Mikkeli 1996, 138.

Kaavio 6. Kulttuurin kuvauksen painotus *Toiset pidot Tornissa* teoksessa (1954)

2.3 Rappiotaide (1963)

Kaksi aikaansa seuraavaa suomalaista kulttuurihenkilöä esitti kesken talvea eräille toisille aikaansa seuraaville kulttuurihenkilöille kysymyksen, eikö olisi suotavaa ja tarpeellista yrittää uudelleen ajankohtaisen julkaisemista? Kuultuaan asiasta ja sitä vakavasti harkittuaan toiset aikaansa seuraavat kulttuurihenkilöt esittivät mielipiteenään, että he olisivat aivan samaa mieltä.⁴⁰⁷ (Erno Paasilinna)

Näin sanailee *Pidot Aulangolla* -teoksen esipuheessa Erno Paasilinna vuoden 1963 keskusteluiden pohjustukseksi. Keskusteluissa palattiin tuttuihin teemoihin, teemojen ympärille mutta muuttunut yhteiskunta vaikutti jälleen suuresti keskusteluiden painopisteisiin.

⁴⁰⁷ Paasilinna 1963, 5.

1960-luvulla modernisaatio ulottui kaikkialle, ja intellektuelleille 1960-luvun murrokset olivatkin suurin haaste sitten vuosisadan alun. Modernisaatio vaikutti niin poliittiseen kuin yhteiskunnalliseen elämään, ihmissuhteisiin ja arvoihin.⁴⁰⁸ Politisoitumisen myötä taidepolitiikkaan alettiin määrätietoisesti puuttua ja se nähtiin osana yhteiskuntapolitiikkaa. Kulttuuripolitiikasta kehittyi nykyisen kaltainen eristynyt politiikanlohko. Kulttuurinohjauksen tehtävien laajentuminen ja monimutkaistuminen sekä koulutetun väestön määrän kasvu vauhdittivat kehitystä.⁴⁰⁹ Julkinen valta hallitsi kulttuurintuotantoa taloudellisella ja hallinnollisella ohjauksella, sekä valtion omistamien taidelaitosten kautta. 1950-luvun lopulta lähtien Suomen kulttuurirahasto oli järjestänyt kulttuuripoliittisia neuvottelupäiviä, joissa suomalaisen hallinnon ja kulttuurieliitin edustajat pohtivat yhteiskunnan ja kulttuurihallinnon keskeisiä kysymyksiä.⁴¹⁰ Kulttuuripalveluiden avulla pyrittiin luomaan alueellista ja sosiaalista tasa-arvoa.⁴¹¹ Kulttuuripolitiikan linjanmuutos oli osa laajempaa 1960-luvulla tapahtunutta muutosprosessia. Eliitin ja reunasivistyneistön välille syntyi konflikti, jossa radikaali marginaalieliitti pyrki saamaan jalansijaa niin koululaitoksessa, yliopistoissa kuin julkisessa keskustelussa. Hallitsevalle eliitille jäi kaksi mahdollisuutta ratkaista vallitseva tilanne, joko pyrkiä eristämään tämä marginaalieliitti tai hyödyntää sen tuotoksia. Intellektuelleja ja yhteiskuntaa tutkineen psykologi ja yhteiskuntatieteilijä Yrjö-Paavo Häyrysen mukaan Suomessa vallitsevana linjana oli marginaalien eristäminen. Syyksi tähän hän näkee älymystön muotoutumisperusteet Suomessa, joissa oli seurattu saksalaisperäistä sivistysporvaristoon ja oppineisuuteen perustuvaa, eikä esimerkiksi ranskalaistyyppiseen avoimempaa boheemit toisinajattelijat hyväksyvää linjaa.⁴¹²

Kansakoulujen ja kunnallisten keskikoulujen ansiosta koulutus oli laajentunut, ja sen seurauksena suurin osa lapsista kävivät koulua vähintään yhdeksän vuotta.⁴¹³ Koulutustason nosto pohjusti tietä tulevalle peruskoulu-uudistukselle ja mahdollisti tasa-arvoisemman asetelman jatko-opintojen saavuttamiseksi. On kuitenkin syytä huomata, että vielä 1970-luvulle saavuttaessa vain 26 % yli viisitoistavuotiaista oli suorittanut jonkin perusasteen jälkeisen tutkinnon.⁴¹⁴

---

⁴⁰⁸ Karkama 1997, 219.

⁴⁰⁹ Häyrynen 2006, 149.

⁴¹⁰ Häyrynen 2006, 149.

⁴¹¹ Alasuutari 1996, 221.

⁴¹² Häyrynen 1997, 262-263.

⁴¹³ Pekkarinen & Uusitalo 2012, 135.

⁴¹⁴ Häyrynen 2006, 52.

Keskustelu kulttuurista käynnistyivät kansainvälisyysysteemillä. Runoilija (Väinö Kirstinä) esittää puheenvuorossaan Suomesta tulleen kulttuurin osalta riippuvainen kansainvälisyystilasta. Snellmanilainen käsitys siitä, että ainoa kirjallisuus mitä on, on kansallista kirjallisuutta, oli vanhentunut.⁴¹⁵ Puhemies (Martti Qvist) korosti kuitenkin käännöskirjallisuuden heikkoa tilaa. Hänen mukaansa 1920-luvulla käännettiin enemmän kirjallisuutta kuin kuluvinä vuosina. Tämän seurauksena käännöstyöt painottuvat laadultaan korkeatasoiseen kirjallisuuteen, joka heikensi kotimaisen kirjallisuuden kysyntää. Historioitsijan (Pirkko Rommi) mukaan juuri tämän vuoksi kirjallisia vaikutteita olisi pitänyt ottaa vastaan laajemmin ja pyrkiä uusien vaikutteiden avulla kehittämään omaa tuotantoa. Suomen vain yrittäessä matkia muiden maiden kirjallisuutta, seurauksena kotimaisella kirjallisuudella ei ollut mahdollisuuksia kansainvälistä kirjallisuutta vastaan.⁴¹⁶ Opettaja (Aku-Kimmo Ripatti) näki kuitenkin ongelman pohjimmaisiksi syyksi Suomen oman sisäisen kulttuurillisen rajoittamisen, joka ei niinkään ollut riippuvainen siitä mitä muualla tapahtuu.⁴¹⁷

Puhemiehen (Martti Qvist) mukaan seurauksena kuitenkin oli että, Suomessa luettiin enemmän käännöskirjallisuutta kuin kotimaista kirjallisuutta. Opettajan (Ripatti) mukaan vallalla oli voimakas kansainvälistymisen trendi, jonka seurauksena kansalliset piirteet väistyivät. Kansainvälistymistä edesauttoi maailmanlaajuinen tiedon kulun nopeutuminen, jonka ansiosta uudet ajatukset ja tyyli levisivät yhä nopeammin ja laajemmalle. Esimerkiksi taiteelle oli muodostumassa kokonaan uusi kansainvälinen *taiteen yleiskieli*, joka oli yhteinen maailmanlaajuisesti.⁴¹⁸ Suomalaisen kulttuuripolitiikan kansainvälistymistä oli edesauttanut Suomen jäsenyys Pohjoismaisessa neuvostossa (1955) ja YK-jäsenyyden myötä tapahtunut liittyminen yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescoon (1956).⁴¹⁹ Jäsenyydet mahdollistivat pohjoismaisten ja läntisten kulttuurivaikutteiden saapumisen Suomeen vahvasta itäisestä kontrollista huolimatta.

Kansainvälistymisen nähtiin tuovan mukanaan myös ongelmia. Kosmopoliitin (Heikki Brotherus) mukaan kansainvälistymisen myötä kulttuuri yhtenäistyy ja samalla se standardisoituu kansallisten piirteiden väistyessä ylikansallisten piirteiden tieltä. Kulttuuria olisi voitu ns. ruokkia kansainvälisillä

---

⁴¹⁵ Paasilinna 1963, 25.

⁴¹⁶ Paasilinna 1963, 42-43.

⁴¹⁷ Paasilinna 1963, 45.

⁴¹⁸ Paasilinna 1963, 46-47.

⁴¹⁹ Häyrynen 2006, 149.

vaikutteilla.⁴²⁰ Majakanvartija (Jyrki Juurmaa) korosti vahvaa ja omaperäistä kulttuuria, jolloin se kestäisi paremmin ulkopuolisia vaikutteita. Edellytyksenä oli, että kansan piti ensin käsittää oma kulttuurinsa. Isänmaallisuudella, joka oli kuitenkin kärsinyt käsitteellisen negativisoitumisen, olisi ollut tässä suuri merkitys. Ensisijaisesti suomalaisten olisi tullut hyväksyä itsensä ja kulttuurinsa, minkä jälkeen olisimme voineet ottaa muista kulttuureista vaikutteita. Vaarallisinta olisi ollut uusien vaikutteiden vastaanottaminen ilman minkäänlaista omaksumista.⁴²¹

Kansainvälistyminen nähtiin tietynasteisena pakkona. Oikolukijan (Heikki Eskelinen) mukaan suomalainen kulttuuri oli vain osa eurooppalaista kulttuuria, joka taas vuorostaan oli osa parjattua maailmankulttuuria. Suomalaisten olisi tullut hyväksyä asemansa ja pyrkiä omaksumaan ulkoisista vaikutteista sopivimmat elementit.⁴²²

Kosmopoliitin (Brotherus) Suomalaisen kulttuuriviennin taso oli alhainen, pois lukien arkkitehtuuri ja design, sekä joiltain osin kirjallisuus, joiden osalta tilanne oli päinvastainen. Kritiikki koski erityisesti elokuvia, joiden osalta suomessa oltiin huomattavasti jäljessä muuta Eurooppaa. Erityisesti rillumarei-elokuvat, jotka edustivat show-kulttuuria sen äärimmäisessä muodossa.⁴²³ 1950–60-luvun vaihteessa, oli Suomessa elokuvien osalta koettu kulttuurillisen radikalisoitumisen aalto. Elokuvista oli tullut ei-kaupallisia ja ei-viihteellisiä, kun ne oli korotettu julkisen tuen piiriin.⁴²⁴ Toisaalta jako kulttuurielokuvien ja kansan elokuvien osalta oli entisestään kasvanut.

Myös tieteiden osalta Suomen tilanne nähtiin heikoksi. Kosmopoliitin (Brotherus) Suomalaiset olivat tieteellisen tutkimuksen osalta jäljessä useimpia sivistysmaita.⁴²⁵ Suomessa oli 1950-luvulta lähtien panostettu laajasti tieteellisen tutkimukset tukemiseen ja kehittämiseen. Vuonna 1950 Opetusministeriö oli hyväksynyt valtion tieteellisen keskustoimikunnan ja luonnontieteellisen sekä humanistisen toimikunnan perustamisen tukemaan tieteellisen toiminnan rahoitusta. Teknilliset tieteet olivat kuitenkin jääneet ilman rahoitusta. Tilanteeseen tuli muutos, kun vuonna 1956 perustettiin atomienergianeuvottelukunta, jonka kautta rahoitettiin erityisesti ydinenergiaan

---

⁴²⁰ Paasilinna 1963, 51-52.

⁴²¹ Paasilinna 1963, 53-54.

⁴²² Paasilinna 1963, 61-62.

⁴²³ Paasilinna 1963, 66.

⁴²⁴ Kivimäki 1997, 252-256.

⁴²⁵ Paasilinna 1963, 189.

liittyvää tutkimusta. Tieteellisistä toimikunnista tulikin merkittäviä rahoittajia tieteellisen tutkimuksen kehittämiseksi. Vuonna 1958 Valtioneuvosto oli perustanut tieteellisen tutkimuksen organisaatiokomitean, ns. Linkomiehen komitean, jonka tehtävänä oli edesauttaa tutkijakoulutuksen kehittämistä. Seuraavana vuonna sen päätavoitteeksi nostettiin yleissuunnitelman laatiminen valtion tutkimuslaitosten nykyaikaistamiseksi sekä yliopistojen yhteistyön kehittämiseksi. Komitean laatiman selvityksen mukaan Suomen tieteenharjoittamisen ongelma oli tieteellisen tutkimuksen pitkäjänteisyyden sekä suunnitelmallisuuden puute. Vuonna 1960 komitea julkaisi mietinnössään kymmenen yleisluontoisen periaatteen listan puutteiden korjaamiseksi. Listassa korostettiin tutkijoiden koulutusta ja mahdollisuutta ulkomailla suoritettaviin jatko-opintoihin. Mietinnössä korostettiin myös tutkijanuran mahdollisuuksien parantamista ja koulutettujen tärkeää merkitystä Suomen teollisuuden kehittämisen näkökulmasta. Vuonna 1961 laadittiin lopulta laki tieteellisen tutkimuksen järjestelystä sekä tieteellisten toimikuntien uudelleen organisoimisesta.⁴²⁶ Toimenpiteillä pyrittiin parantamaan tieteellisen tutkimuksen tasoa ja saattamaan se lähemmäs kansainvälistä tasoa.

Aulangon keskusteluissa nousee esille huoli suomalaisen lehdistön tasosta, kun Runoilija (Väinö Kirstinä) kuvaa suomalaista lehdistöä heikoksi ja fanaattiseksi. Hänen mukaansa lehdistä ei saa objektiivista kuvaa Suomen todellisesta suurpoliittisesta tilanteesta.⁴²⁷ Oikolukija (Eskelinen) puolestaan korostaa lehdistön saaneen yhä kasvavassa määrin keltaisen lehdistön leiman uutisoinnin painottuessa skandaalihakuisuuteen levikin lisäämiseksi.⁴²⁸ Lehdistöä riepoteltiin keskusteluissa useasta eri näkökulmasta. Keskustelun aiheeksi nousi myös lehdistön itämyönteisyys ja pelko julkaista Neuvostoliittoa ärsyttävää uutisointia.⁴²⁹ Toisaalta muuttunutta maailmankuvaa ja sananvapautta kuvasi se, että erityisesti Kekkonen kritisointi nostettiin esille yhtenä tärkeänä osana lehdistönvapautta.

Haluaisin korostaa, että meillä täyty olla täysi vapaus arvioida kekkoslaista ulkopolitiikkaa. En minä nyt sitä sano, että olisi oltava joku antikekkoslainen falangi

---

⁴²⁶ Husso 2005, 11-18

⁴²⁷ Paasilinna 1963, 107.

⁴²⁸ Paasilinna 1963, 111.

⁴²⁹ Paasilinna 1963, 136-137.

*kovin tiukasti, mutta mikään laki ei meitä kiellä arvostelemasta tasavallan presidentin ulkopoliittikkaa.*⁴³⁰ (Runoilija, Väinö Kirstinä)

Lehtien tason katsottiin olevan heikoilla kantimilla ja uutisoinnin rajoitusten lisäksi ongelmaksi nähtiin huonotasoiset kirjoitukset. Kosmopoliitin (Brotherus) mukaan suomalaisissa lehdissä julkaistiin artikkeleita, jotka eivät missään muualla maailmassa läpäisisi laatutarkistuksia. Erityisesti aikakauslehdistön tasoa pidettiin heikkona – mitä heikkotasoisempi lehti, sitä suurempi levikki.⁴³¹ Tavallisen kansan katsottiinkin janoavan skandaaleita ja lööppejä, mikä osaltaan kuvastaa keskustelijoiden asenteellisuutta populaarikulttuuria kohtaan ja heidän suhtautumistaan tavallisen kansan kyvykkyyteen kulttuurin omaksumisessa sekä ymmärtämisessä.

Toimittajan (Erno Paasilinna) mukaan Lehtien heikko laatu johtui toimittajien kurjistuneesta asemasta yhteiskunnassa. Heikko palkkaus ja huonot työolot johtivat siihen että toimittajien tuli keskittyä kirjoittamaan ohjatusti ilman omaa näkemystä, palkkaa kun maksettiin kustantajien voitontavoittelua tukevasta kirjoittamisesta.⁴³² Majakanvartijan (Juurmaa) näki lehdistön politisoituneen ja jakautuneen ideologisesti kahteen päälinjaan, porvarilliseen ajatteluun ja dogmaattiseen kommunismiin, joiden välille jäi mittava kuilu, johon ei ollut tarjolla vaihtoehtoja.⁴³³ Lehdistön asemaan vaikutti Suomessa vallinnut yleinen ilmapiiri ja noottikriisin jälkeinen varovaisuus. Suomi oli sitoutunut YYA sopimuksen myötä noudattamaan Neuvostoliiton hyväksymää ulkopoliittista linjaa, jonka mukaan Suomi pysyy puolueettomana eikä liity Neuvostoliittoa vastaan suunnattuihin liittoihin. Sopimus mahdollisti Neuvostoliitolle oikeutuksen puuttua Suomen ulkopoliittikkaan liittyviin tapahtumiin sekä poliittisiin kannanottoihin.⁴³⁴

Kaupallisuuden kritiikissä oli nähtävissä viitteitä 1960-luvulla virinneestä kulttuuripoliittikan linjauksesta, johon kuului kansainvälisen massakulttuurin vastustaminen sen kaupallisten motiivien ja standardimuotojen vuoksi. Populaarikulttuurin eri muodot hyväksyttiin, mutta ainoastaan silloin

---

⁴³⁰ Paasilinna 1963, 136-137.

⁴³¹ Paasilinna 1963, 202.

⁴³² Paasilinna 1963, 209.

⁴³³ Paasilinna 1963, 199

⁴³⁴ Alasuutari 1996, 167.

kun katsottiin tekijöillä olleen ei-kaupalliset motiivit. Kaupallisuuden katsottiin johtavan kulttuuripoliittisesti epätydyttävään lopputulokseen.⁴³⁵

Lehtiä lukevan kansan sivistystaso herätti huolta keskustelijoissa. Puhemiehen (Qvist) mukaan sensaatiohakuisuuden lisäksi lehtien tilaamisen syynä oli naapurien tilauskäyttäytyminen, joka ohjasi yhtenäisyyteen pyrkiviä suomalaisia.⁴³⁶ Historioitsija (Pirkko Rommi) näki merkittäväksi taustasyiksi kansan keskuudessa vallitsevan materialismin, massaihmissen käyttäytymismallin. Aikakausilehdistö mainoksineen ruokki tätä tarvetta, sillä kulutustarpeiden kuten jääkaapin, auton ja kahden huoneen huoneiston tarve oli ajanut lukemisen ohi.⁴³⁷ Materialismi oli siis ohittanut henkisyden. Lukemisen katsottiin myös jakautuneen epätasaisesti kansan keskuudessa. Puhemiehen (Qvist) mukaan ”pieni vähemmistö siis mässäilee kulttuurissa, suurimman osan jäädessä yhteisten kanaviemme tarjoaman tiedon ja taiteen, henkisten virikkeiden ulkopuolelle. Se on jollei muuta niin tuhlausta”.⁴³⁸ Sivistyksen katsottiin kasautuvan paitsi samoille henkilöille, myös samoille alueille. Tämän oli sidoksissa myös vaurauteen, mikä selitti sitä, miksi sivistys keskittyy nimenomaan kaupunkeihin.⁴³⁹ Vastakkainasettelu maaseutu – kaupunki oli säilyttänyt asemansa.

Kulttuuripoliitikkaa käsittelevän luvun alustuksessa Majakanvartija (Juurmaa) nosti esille kulttuurin kehityksen ja arvojen määrittelyn. Mitkä kaikki seikat voivat vaikuttaa kulttuurin muuttumisen ja toisaalta sen arvojen pysyvyyteen. Kulttuurin muuttumattomuuden syynä hän piti ihmisen turvallisuushakuisuuteen perustuvaa luontaista muutosvastarintaa ja vanhojen arvojen säilyttämisen tarvetta. Jokaisen ihminen oli oman aikansa, yhteisönsä ja kulttuurinsa tuote, jonka vuoksi uudistus tai muutos koettiin riskiksi. Muutosvastarinnan syyksi hän näki myös aatemaailman muovaamisen aina lapsuudesta lähtien. Tässä hän nosti esimerkiksi kirkon, jonka katsoi toimivan vahvana asenteiden muokkaajana koko yhteiskunnassa. Muuttumattomuuden syyksi hän nosti myös kaupallisuuden, jonka intressien mukaista oli saada massat toimimaan yhteisten mallien mukaisesti. Muutoksen osalta hän vastaavasti korosti tämän mahdollistuvan lähinnä vain

---

⁴³⁵ Alasuutari 1996, 223-224.

⁴³⁶ Paasilinna 1963, 159.

⁴³⁷ Paasilinna 1963, 198.

⁴³⁸ Paasilinna 1963, 160.

⁴³⁹ Paasilinna 1963, 161.

erottamalla kansalliset ja yhteiskuntarakenteelliset arvostukset kuten kirkko ja muu yhteiskunta toisistaan.⁴⁴⁰

Toisen alustuksen keskustelulle piti Opettaja (Ripatti), joka vuorostaan nosti esille koulutuksen merkityksen. Hänen mukaansa kansakoulu oli *keskiluokan ihanteiden lihaksitulo, kansahuollollinen virasto*. Kansakoulun avulla keskiluokka ohjasi kansaa vastaamaan omia tarpeitaan opettajiston edustaessa kulttuurin näkökulmasta taantumusta ja toimiessa kulttuuriryön vihollisena. Kuitenkin hän nostaa vuosikymmenen merkittävämmäksi kulttuuripoliittiseksi tavoitteeksi kansakoulun toteuttamisen lain määrittämässä ajassa. Tämän perusteella hän näki jokaisen suomalaisen olevan samassa asemassa koulutukseen osalta. Aikuiskoulutuksen suhteen hän näki tilanteen olevan vuorostaan jokseenkin lohduton.⁴⁴¹

Alustuksia seuranneessa keskustelussa Suomessa katsottiin vallalla olleen sensuurimentaliteetti. Erityisesti kirkon katsottiin jarruttavan muutosta yhteiskunnassa. Toiseksi syylliseksi tilanteeseen nähtiin koululaitos.⁴⁴² Näiden katsottiin yhdessä opettavan vanhentuneiden mallien mukaan ja samaan aikaan jarruttavan muutosta yhteiskunnassa. Toimittajan (Paasilinna) mukaan *"kansakoululaitoksen arvot ovat kolmenkymmen vuoden takaisia arvoja. Mitä poikkeuksia siitä tehdään, ne ovat niin yleisesti paheksuttuja, ettei se rohkaise poikkeamaan. Ei parhaitakaan"*.⁴⁴³

Keskustelussa arvostellaan niin opetusohjelmaa kuin opettajien omaa toimintaakin koulutuksen laadun osalta. Myös akateemisesti koulutettujen heikentynyt asema yhteiskunnassa herättää keskustelua. Keskustelijoilla on yhtenäinen käsitys kansan sivistämisen tarpeesta mutta samaan aikaan kytee epäily kansan kyvykkyydestä vastaanottaa heille mahdollistettavaa koulutusta. Puhemiehen (Qvist) toteaakin *"minä esittäisin tässä välillä semmoisen piston, että ne jotka kykenevät ajattelemaan, ne kenties opettelevat tämän taidon. Jos sitä rupeaa tyrkyttämään semmoisille, joille se ei luonnostan käy, niin voi olla että ajattelemisen taito menee väriin kaivoihin"*.⁴⁴⁴ Kaikkien ei siis katsottu olevan koulutuksen arvoisia ja tasapäistämisen, massautumisen ja liiallisen demokratisoinnin katsottiin heikentävän kulttuurin laatua. Tämä nähtiin

---

⁴⁴⁰ Paasilinna 1963, 223-227.

⁴⁴¹ Paasilinna 1963, 227-230.

⁴⁴² Paasilinna 1963, 232-233.

⁴⁴³ Paasilinna 1963, 237.

⁴⁴⁴ Paasilinna 1963, 243

vaikuttaneen yliopistojen ja korkeakoulujen tason laskuun. Vaikka tiettyjen yksittäisten osa-alueiden tasovaatimukset olivat nousseet, kokonaistason katsottiin laskeneen. Sosiaalipoliitikko (Jouko Siipi) nosti syyksi kasvaneiden opiskelijamäärien myötä vähentynyt henkilökohtaisen opetuksen puutteen. Opiskelijoiden ei myöskään enää nähty laajentavan omaa sivistyksellistä pohjaansa esimerkiksi kulttuuriharrastuksien parissa. Erittymisen ongelmalliseksi kehitys koettiin humanistisilla aloilla. Kun vajavaisilla taidoilla varustetut opiskelijat vuorostaan siirtyvät opettajiksi maakuntiin, romautti se vuorostaan maakuntien opetuksen tason. Seurauksena oli koulutuksen tason kriisiytyminen.⁴⁴⁵

Yliopistojen koulutuksen tasoon vaikutti yleisesti heikko taloudellinen tilanne. Vuonna 1957 koettiin merkittävä takaisku vakavan kassakriisin muodossa, joka vaikutti merkittävästi myös yliopistojen valtiolta saamaan rahoitukseen. Tästä huolimatta käynnistettiin kehitystyö opetuksen ja tutkimuksen laadun kehittämiseksi. Tätä työtä tukemaan perustettiin tieteellisen tutkimuksen organisaatiokomitea eli nk. Linkomiehen komitea vuonna 1958. Komitean tehtävänä oli laatia yleissuunnitelma valtion tutkimuslaitosten nykyaikaistamiseksi sekä kehittää yliopistojen yhteistyötä.⁴⁴⁶ Toiminnan tavoitteena oli myös kehittää 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alun aikana perustettuja alueyliopistoja. Linjauksen edesautettiin korkeamman koulutuksen ja tutkimuksen saatavuutta asuinpaikasta riippumatta.

Suomalaisen kulttuuripolitiikan katsottiin keskittyneen tietyille kulttuurielitistiselle ryhmälle, jonka jäsenet keskittyivät lähinnä tuottamaan kulttuuria toisilleen. Samaisen ryhmän katsottiin olevan irtautunut tavallisesta kansasta ja sen vuoksi olevan tietämättömiä millaista kulttuuria kansa kaipaisi.⁴⁴⁷ Toimittaja (Paasilinna) mukaan nuorisolla ja ennen kaikkea nousevalla nuorisokulttuurilla oli merkittävä asema. Sen tehtävänä oli ravistella yhteiskunnan kangistuneita asenteita ja syrjäyttää edellisen vuosikymmenen edustajat, jotka katkerasti vastustivat uudistuksia.⁴⁴⁸

Opettaja (Ripatti) esitti ajatuksen kulttuuriministeriöstä, jonka tehtävänä olisi ohjata ja johtaa kulttuurin koulutusta ja hallintaa valtiolähtöisesti.⁴⁴⁹ Ajatukseen kulttuuriministeriöstä palattiin

---

⁴⁴⁵ Paasilinna 1963, 242.

⁴⁴⁶ Husso 2005, 17-18.

⁴⁴⁷ Paasilinna 1963, 250, 254, 256-258.

⁴⁴⁸ Paasilinna 1963, 263.

⁴⁴⁹ Paasilinna 1963, 230.

keskusteluissa useaan otteeseen. Ajatusta vastustettiin ja paheksuttiin,⁴⁵⁰ mutta samaan aikaan sille nähtiin toisaalta tarvetta kulttuurin ylläpitämiseksi.⁴⁵¹ Kosmopoliitti (Brotherus) esitti epäilynsä sille, että vaikka tällainen instituutio saattaisi olla tarpeen, ei sellaista kuitenkaan saataisi aikaisiksi. Hänen mukaansa olisi todennäköisempää, että kansa tulisi ennemmin kannattamaan urheiluministeriötä.⁴⁵²

Kosmopoliitti ei ollut täysin väärässä arvioinnissaan. Suomessa oli toiminut vuodesta 1809 lähtien Keisarillisen Suomen senaatin hallituskonselji, jolle oli kuulunut kirkollis- ja opetusasiat. Vuonna 1816 hallituskonseljin nimi muutettiin kirkollistoimikunnaksi ja jälleen vuonna 1917 kirkollis- ja opetusasiointoimikunnaksi. Vuonna 1918 nimi muutettiin kirkollis- ja opetusasianministeriöksi. Lopulta nimi muutettiin vuonna 1922 Opetusministeriöksi ja vuodesta 2010 lähtien ministeriö on toiminut opetus- ja kulttuuriministeriön nimellä. Ministeriön vastuulla ovat opetus- ja kulttuuritoiminnan lisäksi myös liikunnan edistäminen, huippu-urheilu ja liikuntapaikat.⁴⁵³ Keskusteluissa käsitellään myös suomalaisen kulttuurieliitin omaa tilaa. Oikolukija (Heikki Eskelinen) kuvaa kulttuurieliitin tilaa seuraavasti.

... alemmuuskompleksia poteva muka edistyksellinen falangi, joka kieli vyön alla juoksee Pariisin ja New Yorkin muodin perässä ennättämättä kysyä (jos sillä olisi edellytyksiäkään), mikä on hyvää ja mikä huonoa. Sille riittää kriteeriksi ajanmukaisuus. Polarisoitumisen näkee kuka hyvänsä julkisessa elämässämme. Toisaalta veli veljeä kiittää kulttuuripalstoilla mitä älyttömimmistäkin toilauksista...⁴⁵⁴ (Oikolukija, Heikki Eskelinen)

Oikolukijan (Eskelinen) mukaan vallassa olivat valtiollis-kirkollinen vanhollinen ryhmä ja kulttuurieliitin muodostama sisäänpäin lämpiävä ryhmittymä. Puheenvuorossaan hän viittaa kirjailija ja taidehistorioitsija Göran Schildtin (1917-2009) artikkeliin, jonka mukaan taide köyhtyy sen historian mukaan. Tämän ilmiön hän katsoo kaventaneen taiteen tekemisen mahdollisuuksia. Vallitseva modernismi oli hänen mukaansa osoitus tällaisesta.

---

⁴⁵⁰ Paasilinna 1963, 236, 248

⁴⁵¹ Paasilinna 1963, 246-247.

⁴⁵² Paasilinna 1963, 250.

⁴⁵³ Opetus- ja kulttuuriministeriö - historiaa, minedu.fi/historia (11.8.2020)

⁴⁵⁴ Paasilinna 1963, 293

Mitkä ovat moderniksi itseään kutsuvan kvartsiteitten uusimmat saavutukset Sävellyksiä esim. sinfoniaorkesterille ja 12 mölisevälle radiovastaanottimelle, sävellyksiä, joita orkesterit eivät opi normaalissa ajassa harjoitusajassa, koska soittaja ei saa mitään tukea korvainsa todistuksesta. Sardiinipurkkeja, tupakannatsoja, kadun roskia ja liimaläikkiä kankaalla, yhteen hitsattua kaatopaikkarojua, jalattomien ihmisten päättömiä sanoja näyttämöllä, älyttömiä sanarykelmiä, joita sanotaan runoiksi. Käsitteiden sekaannus on täydellinen, sitä koitetaan turhaan peittää tekosyvällisten sanojen ja tekohurskaiden ilmeiden taakse. Pari pilailijaa 'runoilee' olutkolpakon ääressä Cameran Obscuran, arvostelu on haltioissaan. Salaperäinen Rajah Chanty voitta taidepalkintoja – hän on papukaija! Jos eläimille voisi opettaa graafiset merkinnät, jokin orava kukaties olisi Pohjolan etevin "dodekafoonikko".⁴⁵⁵ (Oikolukija, Heikki Eskelinen)

Vaikuttimeksi Oikolukija (Eskelinen) näki rahan, sensaationhakuisuus herätti mielenkiintoa. Toisaalta hän korosti kaiken tämän rikkovan rajoja ja parhaimmillaan epäonnistumisten tarjonnan mahdollisuuden kehittymiselle ja uuden jälleen arvokkaaksi luotavan kulttuurin muodostumiselle.⁴⁵⁶ Vastaavasti Runoilija (Kirstinä) totesi kirjallisuuden vallitsevan tilan olleen hyvä, vaikka esimerkiksi perinteinen runous oli kuollut. Hänen mukaansa tämä oli kuitenkin antanut mahdollisuuden uudelle lyriikalle.⁴⁵⁷

Pertti Alasuutarin mukaan perusteluksi kulttuurieliitin asenteelle, korkeamman kulttuurin nostamiseksi erityiseen asemaan, voidaan nähdä korkeamman taiteen monimutkaisuus, joka vaati vastaanottajaltaan enemmän keskittymistä ja harjaantumista kuin massakulttuuri. Hänen mukaansa tällainen perustelu ei kuitenkaan ole kestävä, koska miksi yksilön olisi pitänyt olla kiinnostunut taiteesta, joka oli itsessään liian vaikeaa. Taidetta kuitenkin on vaikea perustella rationaalisesti. Aktiivinen osallistuminen periteisen taiteen kulttuuritilaisuuksiin oli jäänyt lähinnä korkeasti koulutettujen harrastukseksi, jonka kautta siitä oli muodostunut tietynlainen statussymboli ja oikeutus itsessään.⁴⁵⁸

---

⁴⁵⁵ Paasilinna 1963, 294.

⁴⁵⁶ Paasilinna 1963, 295-296.

⁴⁵⁷ Paasilinna 1963, 298.

⁴⁵⁸ Alasuutari 1996, 239.

Mistä sitten johtui modernismin haasteellisuus. Opettajan (Ripatti) syynä tähän oli elämisen nopeutunut sykli. Taide ei enää saanut kypsyä satoja vuosia, kuten aiemmin, vaan liike oli nopeampaa ja aiheutti haasteita myös sen seuraamiselle. Mikäli tulkitsijalla ei ollut aikaa seurata taiteen kehitystä, hän helposti koki sen ymmärtämisen haastavana.⁴⁵⁹ Modernisaation ja teollistuminen nähtiin myös omalta osaltaan hyödylliseksi kulttuurille. Oikolukijan (Eskelinen) mukaan tämä näkyi esimerkiksi kirjallisuuden saatavuuden parantumisena, kun koko kansalla oli mahdollisuus hankkia taskuromaaneja.⁴⁶⁰ Kirjallisuuden eduksi nähtiin se, että kirjallisuus ei ollut aikaan tai paikkaan sidottua. Sosiaalipoliitikon (Siipi) mukaan kirjan kykeni lukemaan kuka tahansa itselleen sopivana aikana. Kirjallisuus oli myös koko kansan harrastus siinä missä taidetta seurasi vain pieni osa kansasta. Toimittajan (Paasilinna) mukaan *”keskiluokka koketeeraa taiteella, ei alaluokka”*.⁴⁶¹

Keskeistä Aulangon pidoissa oli huoli kulttuurin kaupallistumisesta. Yhteiskunnan modernisaation myötä kulttuurin nähtiin jälleen olevan tietynlaisessa kriisissä., Myös teollistuminen näkyi kulttuurissa. Nopeasti tuotettavat kertakäyttötuotteet olivat verrattavissa kulttuurin saavutuksiin: helppoa kirjallisuutta, massoille suunnattuja elokuvia, kertakäyttötaidetta (rappiotaidetta) ja sivistyksen puitteissa tarjottavaa huvia ilman syvällisempää sisältöä. Myös koulutuksen tason heikkeneminen huolestutti. Kun koulutusta ja sivistystä pyrittiin tarjoamaan kaikille samalla kaavalla, nähtiin sen aiheuttavan tason heikkenemistä. Koululaitoksen ei enää nähty tarjoavan opiskelijoilleen mahdollisuutta kehittyä ja oppia monipuolisesti omaksumaan kulttuurin tarjontaa. Kaiken tämän katsottiin johtavan koulutuksen degeneraatioon.

Seuraavassa nelikentässä on kuvattuna eliitin näkemys kulttuurista. Kulttuurin kaupallistuminen ja populäärikulttuurin aseman vahvistuminen huolestutti keskustelijoita. Toisaalta uudella modernisoituneella kulttuurilla nähtiin olevan kehittymismahdollisuuksia, mutta sen kaupallisuutta paheksuttiin. Oikeaksi kulttuuriksi mielletyn korkeakulttuurin asema koettiin entistä haasteellisemmaksi. Kritiikkiä sisäänlämpiävää kulttuurieliittiä kohtaan esitettiin, eikä linja ollut enää yhtä yksimielinen kuin aiemmin. Kulttuurin nähtiin kuuluvan laajemmin myös kansalle ja kansankulttuuri tunnustettiin, vaikkakaan sitä ei koettu samanarvoiseksi kuin korkeakulttuuri, josta

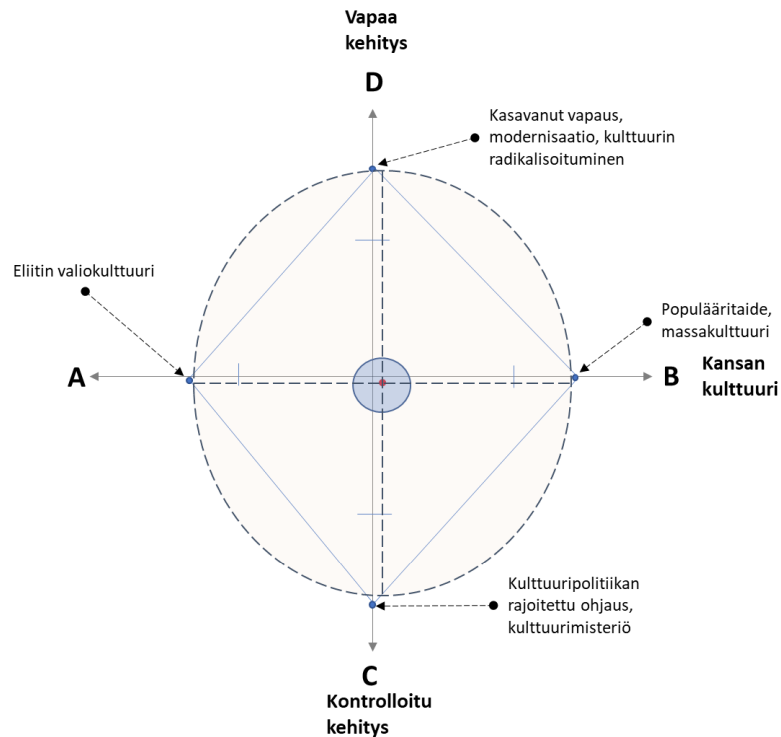
---

⁴⁵⁹ Paasilinna 1963, 308-309.

⁴⁶⁰ Paasilinna 1963, 310-311.

⁴⁶¹ Paasilinna 1963, 335.

oli tulossa enemmän pienenevän kulttuurieliitin harrastus. Ajatus kulttuurin ohjauksesta esimerkiksi kulttuuriministeriön nostettiin esille, tosin sen toiminnan edellytykset herättivät epäilystä.

Kaavio 7. Kulttuurin kuvauksen painotus *Pidot Aulangolla* teoksessa (1963)

2.4 Kohti peruskoulua (1972)

Pidot Suomessa (1972) on pitoperinteiden kokonaisuudessa painotukseltaan poliittisin. Erno Paasilinna kuvaa keskustelijoita esipuheessa teosta seuraavasti: ”Ryhmän kokoonpano on nyt toinen kuin aikaisemmin: niin sanotut kulttuurihenkilöt ovat nyt vähemmistönä. Pöytäseuraa dominoivat hallinnon ja talous- ja yhteiskuntapolitiikan edustajat”.⁴⁶² Keskustelijoista viisi oli vasemmistolaisia, joka oli enemmän kuin kaikissa edellisissä teoksissa yhteensä.⁴⁶³ Siksi ei liene yllättävää, että keskusteluissa siirryttiin usein sosialistisen maiden kulttuurin arviontiin.

Muistelmateoksessaan *Tähänastisen elämäni kirjaimet* (1996) hän kuvaa pitojen tunnelmaa kireäksi, jonka hän katsoo johtuneen siitä, etteivät keskustelijat tunteneet toisiaan entuudestaan.

⁴⁶² Paasilinna 1972, 9.

⁴⁶³ Paasilinna 1972, 9.

Aiheet olivat vakavia ja keskustelijat suhtautuivat niihin poikkeuksellisella intensiteetillä. Keskustelijat olivat jakautuneet vahvasti kahteen vastakkaiseen leiriin, jotka kävivät taistelua järjestelmien oikeutuksista ja paremmuudesta. Hänen mukaansa aika oli muuttunut radikaalisti suhteessa edellisiin pitoihin – ideologinen raja oli jyrkentyneet, kansainvälisyys oli syrjäyttänyt kansalliset linjaukset ja Kekkonen linja oli lyönyt itsensä läpi siinä määrin, että soraääniä ei enää juurikaan kuulunut.⁴⁶⁴ Keskusteluiden aiheet olivat vahvasti yhteiskunnallisia, mutta kulttuuria sivutaan keskusteluissa, tällä kertaa enemmän kulttuurin kuluttajien, kuin tuottajien näkökulmasta. Kulttuurista oli tullut osa politiikkaa ja väline sen toteuttamisessa, politiikan kuitenkin dominoivassa asetelmassa. Keskustelut käynnistyvät aiheeseen liittyen, kun Kirjailija (Veijo Meri) nostaa esille kulttuurin politisoitumisen. Hänen mukaansa kulttuuri oli sidoksissa yhteiskuntaan ja eli yhteiskunnan antamien mahdollisuuksien mukaisesti. Kirjailijat ja muut taiteentekijät ovat sidoksissa politiikkaan.⁴⁶⁵

...Ajatellaan nyt tällaista tapausta kuin Aleksis Kivi ja Seitsemän veljestä. Koskenniemi on levittänyt sellaista ajatusta, että Seitsemän veljestä on täysin epäpoliittinen teos, se on pudasta taidetta. Todellisuudessa Kivi oli henkilönä tavattoman sitoutunut, poliittisesti sitoutunut kirjailija. Hän liittyi tähän snellmanilaisuuteen eli suomalaiseen liikkeeseen ja tiedetään lähteistä, että useaan otteeseen hän kävi käsiksi ihmisiin, jotka edustivat vastakkaista kantaa, esimerkiksi ruotsalaista kantaa.⁴⁶⁶ (Kirjailija, Veijo Meri)

1970-luvulla edelliselle vuosikymmenelle tyypillinen optimismi kulttuuripolitiikan osalta sai väistyä, kun radikalismi kytkeytyi osaksi puoluepolitiikkaa. Tällä oli merkittävä vaikutus myös kulttuuri-ilmaperiin, sillä kulttuuripolitiikan piirissä vaikutti tulehtunut vasemmisto – oikeisto jaottelu.⁴⁶⁷ 1960-luvulla käynnistynyt kulttuurin politisoituminen ja radikalisoituminen jatkui entisestään. Tuntiopettaja (Auli Hakulinen) nosti esille muutoksen vaikutuksen sivistyneistön asemaan. Hänen mukaansa sivistyneistön määrän kasvaessa, se myös proletaristuu ja sulautuu ajan kanssa palkkatyöläisiin.⁴⁶⁸

---

⁴⁶⁴ Paasilinna 1996, 331-332.

⁴⁶⁵ Paasilinna 1972, 17-18

⁴⁶⁶ Paasilinna 1972, 18.

⁴⁶⁷ Häyrynen 2006, 152.

⁴⁶⁸ Paasilinna 1972, 39.

1960-luvulta lähtien kansalaisten alueellisen ja sosiaalisen tasa-arvon toteutumisesta, oli tullut kulttuuripalveluiden saatavuuden osalta keskeinen teema, eivätkä edes suurten ikäluokkien radikalisoituminen ja uusvasemmiston nousu olleet horjuttaneet tätä suurta kansansivistyslinjaa.⁴⁶⁹ 1970-luvun alkupuolelta lähtien oli kuitenkin virinnyt kritiikkiä kulttuurin demokratisointia kohtaan. Sen katsottiin edustavan tietynasteista kolonialistista jäännettä, jonka perusteella kaikki yksilöt tulisi sivistää yhtäläisten kulttuuriarvojen edustajiksi. Erityisesti tätä korostettiin Euroopan neuvoston ja Unescon piireissä. Esimerkiksi Stuart Hall (1932-2014) ja Augustin Girard (1926-2009) edustivat tällaista kriittistä linjaa.⁴⁷⁰

Kritiikkiä koululaitosta kohtaan esiintyi keskusteluissa useaan otteeseen. Tuntiopettaja (Hakulinen) kuvasi koululaitoksen keskittyneen tottelevaisuuden korostamiseen oma-aloitteisuuden ja järjen käyttämisen sijaan.⁴⁷¹ Koulujen ainevalikoimaa katsottiin supistetun ja tunteen, taidon ja tahdon kehittämisen jääneen taloudellisten kasvun edistämisen jalkoihin.⁴⁷² Sosialisti (Kalervo Kivistö) kritisoi koululaitosta sen oppilaita oikeistolaistavasta toiminnasta.⁴⁷³ Keskustelu koulutuksesta jatkuikin läpi koko teoksen. Puhemies (Erno Paasilinna) kyseenalaisti yhtäläisen koulutuksen mahdollisuuden Suomessa.⁴⁷⁴ Sosialisti (Kivistö) tarkensi vielä yhtäläisen koulutuksen tarkoittavan sitä, että jokaiselle annettaisiin mahdollisuus tiettyyn suhteellisen pitkään peruskoulutukseen, 12–13 vuotta, minkä jälkeen taattaisiin sellaiset valinnan mahdollisuudet, etteivät sosiaaliset olot olisi esteenä koulutukselle. Hänen mukaansa vallitsevalla hetkellä kustakin ikäluokasta arviolta puolet jäi kouluttamatta, vaikka älykkyytensä puolesta olisivat olleet kyvykkäitä suorittamaan opintoja.⁴⁷⁵ Teknikko (Erkki Laurila) nosti esille peruskoulu-uudistuksen, joka hänen mukaansa olisi pitänyt toteuttaa jo syksyllä 1944, kun L. Arvi P. Poijärvi (1900-1986) ollessaan kouluhallituksen pääjohtajana, olisi sen toteuttanut. Ajan kuluessa asiat olivat mutkistuneet. Haasteiksi hän näki Suomen harvan asutuksen ja kiistat opetusohjelmien sisällöstä. Hän epäili niiden pahimmillaan estävän koko uudistuksen läpimenon.⁴⁷⁶

---

⁴⁶⁹ Alasuutari 1996, 221.

⁴⁷⁰ Häyrynen 2006, 114.

⁴⁷¹ Paasilinna 1972, 102.

⁴⁷² Paasilinna 1972, 104.

⁴⁷³ Paasilinna 1972, 110.

⁴⁷⁴ Paasilinna 1972, 139.

⁴⁷⁵ Paasilinna 1972, 151.

⁴⁷⁶ Paasilinna 1972, 171.

1970-luvun peruskoulu-uudistus oli yksi merkittävimmistä uudistuksista koululaitoksessa sitten vuoden 1921 oppivelvollisuuslain säätämisen. Pitkän ja poliittisia piirteitä saaneen uudistuksen tuloksena Suomessa siirryttiin vaiheittain vuodesta 1968 alkaen rinnakkaiskoulujärjestelmästä yhtenäiskouluun. Uudistuksen tarkoituksena oli mahdollistaa koulutus perhetaustasta ja asuinkunnasta riippumatta sekä mahdollistaa koulutustason nosto laajemmin koko yhteiskunnassa. Entinen oppikoulu ja kansakoulurakenne yhdistettiin yhtenäiseksi peruskouluksi ja samassa yhteydessä kunnallistettiin merkittävä osa laajasta yksityiskoulujen verkostosta. Myös opettajien koulutusta uudistettiin, kun koulutus siirrettiin yliopistojen kasvatustieteellisiin tiedekuntiin.⁴⁷⁷

Suomessa oli samanaikaisesti käynnissä kaksi huomattavaa reformia, peruskoulu-uudistus ja kansanterveysuudistus. Tuntiopettaja (Hakulinen) valoi kuitenkin synkkiä pilviä nimenomaan peruskoulu-uudistuksen ylle.⁴⁷⁸

Niin kuin täällä jo tuli todetuksi, tämä siirtyminen peruskoulujärjestelmään, se todennäköisesti epäonnistuu aika kurjasti. Se johtuu juuri siitä, että suunnittelu on niin osittunutta, samanaikaisesti pystytään tekemään niin vähän. Pystytään säätämään jokin siirtymäjärjestys, että niillä ja niillä paikkakunnilla siirrytään silloin ja silloin tähän järjestelmään. Pystytään tekemään joku ad hoc -opetussuunnitelma sitä varten, mutta ei pystytä tekemään mitään sille, että siirrettäisiin opettajakuntaa sinne missä sitä tarvitaan.⁴⁷⁹ (Tuntiopettaja, Auli Hakulinen)

Ongelmaksi Tuntiopettaja (Hakulinen) näki reformien osalta työvoiman liikutettavuuden sekä markkinavoimien merkityksen. Hänen mukaansa olisi tarvittu yhteiskuntasuunnittelun keskuselintä, joka olisi koordinoinut kokonaisuutta ja vastannut siitä, etteivät kaupalliset toimijat olisi saaneet liiallista valtaa kokonaisuuden näkökulmasta.⁴⁸⁰ Teknikon (Laurila) mukaan koululaitoksen ongelmana oli myös liiallinen tiedonmäärä, joka ei huomioinut oppilaiden kykyä omaksua rajoitetusti tietoa. Hänen mukaansa opetuksessa tulisi keskittyä määrän sijasta laatuun.⁴⁸¹ Kaikki keskustelijat eivät kuitenkaan ottaneet osaa tähän pessimismiin vaan näkivät uudistuksen olevan

---

⁴⁷⁷ Pekkarinen & Uusitalo 2012, 128.

⁴⁷⁸ Paasilinna 1972, 175.

⁴⁷⁹ Paasilinna 1972, 175-176.

⁴⁸⁰ Paasilinna 1972, 176.

⁴⁸¹ Paasilinna 1972, 177.

mittava edistysaskel oikeaan suuntaan. Puhemies (Paasilinna) piti vielä puolustuspuheen peruskoulun tarpeellisuudesta.

No, peruskoulusta. Se on jumalasta. Kyllä minusta historiallisesti voidaan todeta, että jos nyt peruskoulun katsotaan aiheuttavan erinomaisen tasapäisyyden tähän valtakuntaan, niin minusta tämä pelko on liioiteltua, ehdottomasti. Kyllä meillä on aina helpompi syrjiä lahjattomia kuin lahjakkaita. Jos me kaikki koulutamme lapsemme maistereiksi, niin minusta ei pitäisi tuntea niin suurta kauhua etteikö heidän joukostaan sitten lahjakkuudet löytyisi. Nyt on ollut toisin päin. Minä en tätä individuaalia lähtökohtaa kannata, että ihmisten pitäisi hintaan mihin tahansa rämpiä muitten armoille... tai muitten olkapäille tai muitten verroille. Jos me koulutamme kaikki lapset, mikä onnettomuus se voi olla yhteiskunnalle, että peruskoulutuksen saavat ihmiset, jotka voivat. Se on onnettomuus, että me kouluttaisimme vain ihmisiä, jotka eivät ole yhteiskuntajärjestelmästä siinä määrin tietoisia, että eivät tiedä velvoitteitaan yhteiskunnassa.⁴⁸² (Puhemies, Erno Paasilinna)

Ensilukemalta Puhemiehen (Paasilinna) kannanotto vaikuttaa sangen humanilta ja demokraattiselta, koska kannanotto puoltaa tasapuolista koulutusta. Siinä on kuitenkin havaittavissa eräs pito-keskusteluille tyypillinen piirre – kansan kouluttaminen edesauttaisi jälleen sivistyneistön oman aseman pönkittämistä, koska silloin kansan keskuudesta voitaisiin poimia mukaan erityislahjakkaat muun kansanosan ollessa entistä hyödyllisempiä ja tuottavampia muulle yhteiskunnalle.

Keskustelut koulujärjestelmästä ja sen uudistuksesta jatkuivat kiivaana. Peruskoulujärjestelmän katsottiin mahdollistavan sen, ettei opiskelun päämääränä ole vain kouluttaa tiettyjä akateemisia arvoluokkia vaan kaikille mahdollistuu vapaus valita taipumuksiensa mukainen linjajako.⁴⁸³ Teknikko (Laurila) pitää koulujen linjajaon periaatetta haastavana, koska hänen mukaansa 14-15-vuotias ei ole vielä kykenevä päättämään tulevaisuutensa valinnoista. Sosialistin (Kivistö) mukaan kyse on klassisesta liberalismista ”annetaan lahjakkaille sitä ja vähän lahjattomammiksi ajatelluille sitten

---

⁴⁸² Paasilinna 1972, 179-180.

⁴⁸³ Paasilinna 1972, 180-181.

tätä. Eriytetään tavoitteiden suunnassa. Tavoitteet tavallisesti vaihtelevat suurelta osin kodin varallisuuden suunnassa”.⁴⁸⁴ Hänen mukaansa koulutus pitäisi pitää yhtenäisenä kauemmin, aina 19-vuotiaaksi saakka. Huonommista sosiaalisista olosuhteista lähtöisin oleville tulisi antaa intensiivisempää opetusta tilanteen tasapäistämiseksi.⁴⁸⁵ Hänen mukaansa koululaitoksen tehtävänä oli myös yhteiskunnan kokonaistavoitteiden palveliminen.⁴⁸⁶

Peruskoulu-uudistuksen merkittävimpiä tavoitteita oli taata kaikille samanlaiset koulutusmahdollisuudet perhetausta riippumatta. Peruskoulu-uudistuksen vaikutuksia tutkineiden akatemiantutkija Tuomas Pekkarisen ja taloustieteen professorin Roope Uusitalon mukaan taustalla vaikutti aiemman koulujärjestelmän epätasa-arvoisuuden mahdollistanut rakenne. Toinen merkittävä muutos oli, että ammatillisista tai akateemisista jatko-opinnoista päätettiin vasta 16-vuoden iässä. Aiemmassa mallissa valinta oli suoritettava kokeiden ja opettajien suositusten perusteella 11 vuoden iässä. Esitys muutti siis radikaalisti koko koulujärjestelmää. Sitä edelsi hyvin pitkä ja monimutkainen prosessi, jonka voidaan katsoa käynnistyneen jo 1930-luvulla, kun yhtenäiskouluun siirtymistä oli esitetty oppikoulukomitean mietinnössä vuonna 1932.⁴⁸⁷

Tieteen osalta korostettiin kansainvälistymisen merkitystä. Tuntiopettajan (Hakulinen) mukaan Suomesta tuli lähteä ulkomaille, mikäli halusi luoda itselleen merkittävän uran tieteen parissa.⁴⁸⁸ Talouspolitiikon (Heikki Väliatalo) mukaan suomalaissa yhteiskunnassa vallitsevana oli ollut eräänlainen pysähtyneisyyden tila.

Aina välistä kokee pakoreaktion päästäkseen täältä tylsyyden keskeltä pois. Se kehitys mikä meillä on tapahtunut tämän viimeisen vuosikymmenluvun puitteissa, siinä on hyvin vähän mitään omintakeista, omaleimaista. Yhteiskuntatasolla suomalaiset eivät ole keksineet juuri mitään omintakeista tätä ulkopoliitiikan sektoria lukuun ottamatta, joka sekin on ollut hyvin suurelta osalta yhden miehen, yhden voimakkaan henkilön varassa.⁴⁸⁹ (Talouspolitiikko, Heikki Väliatalo)

---

⁴⁸⁴ Paasilinna 1972, 181.

⁴⁸⁵ Paasilinna 1972, 182.

⁴⁸⁶ Paasilinna 1972, 214.

⁴⁸⁷ Pekkarinen & Uusitalo 2012, 130-131.

⁴⁸⁸ Paasilinna 1972, 254.

⁴⁸⁹ Paasilinna 1972, 259. Tässä Talouspolitiikko viittaa presidentti Urho Kekkoseen, jonka ansioksi keskusteluissa nostettiin ulkopoliittisen turvallisuuden tila.

1960-luvun lopussa tapahtunut maastamuuttoliike herätti keskustelua. Populistin (Jouko Tyyri) mukaan maastamuutto oli pääsääntöisesti työperäistä ja johtui määrätietoisestä politiikasta, jonka avulla oli tarkoitus lisätä työvoiman liikkuvuutta.⁴⁹⁰ Kirjailija (Meri) totesi muuttoliikkeen koskettavan erityisesti sosiaalisesti alempia ryhmiä, joilla ei ollut samanlaista suhdetta Suomeen ja sen kulttuuriin.⁴⁹¹ Populisti (Tyyri) ei nähnyt Sosiaalisesti alempien ryhmien kuitenkaan pärjäävän erityisen hyvin vieraisissa kulttuureissa. Samalla linjalla jatkoi Tuntiopettaja (Hakulinen).

*... Siksi toiseksi he ovat kiitollista työkarjaa kun osaavat vain lukusanat ja harvat edes niitä. Toiseksi heillä sattuu olemaan lapsia. Jos ajatellaan, että lapset pitäisi kouluttaa, niin tiedetään mitä vaikeuksia esim. aika monilla kymmenillä tuhansilla suomalaisilla tällä hetkellä on ruotsissa. He istuvat viisi vuotta koulussa ja sitten alkavat hiukan aavistaa mistä puhutaan.*⁴⁹² (Tuntiopettaja, Auli Hakulinen)

Populistin (Tyyri) mukaan koulutason erotti suomalaiset maastamuuttajat esimerkiksi eestiläisistä siirtolaisista, jotka olivat sijoittuneen huomattavasti parempiin asemiin kohdemaissaan.⁴⁹³ Kokonaisuudessaan keskusteluita leimaa alemmuudensävvyisyys maastamuuttajia kohtaan.

Suomessa katsottiin vallitsevan maantieteellinen kulttuuriraja, joka jakoi Suomen kahtia. Kirjailijan (Meri) mukaan Suomi jakautui kulttuuri-Suomeen, joka käsitti Satakunnan, Turun ja Porin läänin ja Uudenmaan läänin Kymenlaaksoon saakka. Tässä hän viittaa vasara- ja kirveskulttuurin kulttuuriin rajaan,⁴⁹⁴ kehittyneen ja ei-kehittyneen Suomen rajaan. Hänen mukaansa raja jakoi kansan edelleen, idän jäädessä lännestä jälkeen niin kulttuurin kuin muunkin kehityksen osalta. Toinen Suomen sisäinen raja, piimäraja, meni hänen mukaansa Päijänteen itäpuolelta näkyen erilaisena valmiutena ja kykynä sosiaaliseen toimintaan.⁴⁹⁵ Suomi oli ollut kaksinaiskulttuurin maa sivistyneistön puhuessa ruotsia ja kansan suomea. Tämän seuraukseksi hän näki, että kun sivistyneistö ei kyennyt ymmärtämään kansan puhetta, oli kansan vaiteliaisuus ja nöyryys

---

⁴⁹⁰ Paasilinna 257-258

⁴⁹¹ Paasilinna 1972, 256-257.

⁴⁹² Paasilinna 1972, 257.

⁴⁹³ Paasilinna 1972, 258.

⁴⁹⁴ Kts. Kivimies 1937, 57. Ensimmäisissä pidoissa katsottiin niin ikään maan jakaantuneen kulttuurillisesti kahtia vasara-kirveskulttuurin edustamaan länteen ja kampakeraamiseen itään.

⁴⁹⁵ Paasilinna 1972 110-111.

näennäistä. Mikäli sivistyneistö olisi kyennyt ymmärtämään kansan puhetta, olisi se kyennyt ymmärtämään myös kansaa paremmin. Hänen mukaansa kansa ei edelleenkään osannut kertoa mielipiteitään sivistyneistölle, vaikka kielen suhteen tilanne oli jo muuttunut. Sivistyneistölle ja kansalle oli muodostunut yhteinen kieli.⁴⁹⁶

Kirjailija (Veijo Meri) näki kulttuurissa myös positiivista, ja korosti Suomen pienuudestaan huolimatta omaavan korkean kulttuurillisen tason esimerkiksi kirjallisuudessa ja arkkitehtuurissa, huomioiden suomalaisen kulttuurin ja kielen nuori ikä.⁴⁹⁷ Hänen mukaan Suomessa oli tapahtunut mittava henkisen ilmapiirin muutos viimeisen kymmenen vuoden aikana ennen kaikkea sananvapauden osalta.⁴⁹⁸ Hän vertasi Suomen snellmanilaista kulttuuria venäläiseen ja saksalaiseen kulttuuriin ja muistutti, että vaikka Suomen kulttuuria pidetään nuorena, noin 100 vuotiaana, ei Saksassa ja Venäjälläkään kulttuuri loppujen lopuksi ollut juurikaan vanhempi, jos lähdetään liikkeelle Goethesta ja Puskinista. Suomen kohdalla ei myöskään voitu puhua spengleriläisessä mielessä vanhasta rappeutumassa olevasta kulttuurikansasta, koska kyseessä oli edelleen primitiivinen barbaarikansa. Suomi oli ollut joissain rakenteissa 20–30 vuotta jäljessä muita eurooppalaisia kulttuurikansoja mutta sittemmin maassa on tapahtunut sama kehitys kuin muuallakin.⁴⁹⁹ Kirjailijan (Meri) mukaan Suomen suhteissa naapurimaiden kulttuureihin Suomi oli jo eriytynyt ruotsalaisesta kulttuuriperinteestä. Hänen mukaansa tämä johtui siitä, että Suomi sijaitsi lännen ja idän välisellä kulkureitillä ja meidän kauttamme kulki läpi molempia kulttuurivaikuttimia.⁵⁰⁰ Suhteessa itäiseen kulttuuriin Kirjailija (Meri) korosti sosialististen maiden ammentavan vaikuttimensa taiteeseen kansallisista arvoista ja traditioista, jopa siinä määrin että se muistutti tilannetta Suomessa 1930-luvulla ja sotien aikana. Suomen hakiessa uusia vaikutteita kansainvälisesti myös sosialistisista maista, syntyi hänen mukaansa paradoksi kehittymisen näkökulmasta.⁵⁰¹

Kansainvälistymisen myötä myös ihmisten ja tiedon liikkuvuus olivat merkittävästi lisääntyneet. Tämän seurauksena myös kulttuurien yhteentörmäykset lisääntyivät ja kulttuuripolitiikan rooli

---

⁴⁹⁶ Paasilinna 1973, 119-120.

⁴⁹⁷ Paasilinna 1972, 120-121.

⁴⁹⁸ Paasilinna 1972, 175.

⁴⁹⁹ Paasilinna 1972, 294.

⁵⁰⁰ Paasilinna 1972, 304-305.

⁵⁰¹ Paasilinna 1972, 51.

näiden yhteentörmäysten hallinnassa korostui. Erityisesti 1970-luvulta lähtien kulttuurisektorin rooli kasvoi eräänlaisena sillanrakentajana eri yhteiskuntaluokkien, maantieteellisten alueiden ja erilaista taloudellisista lähtökohdista olevien henkilöiden välillä.⁵⁰²

Mielenkiintoinen yksityiskohta ja toisaalta teosta kuvaavan poliittisen leimallisuuden mukainen, on keskustelu sosialismin ja kapitalismin vaikutuksesta kulttuuriin. Kumpi ideologinen suuntaus tekee vähemmän kulttuurillista henkistä väkivaltaa ihmiselle, sosialismi vai kapitalismi.⁵⁰³ Poliitiikka oli mukana jokaisessa keskustelussa ja keskusteluissa korostuu keskustelijoiden erilainen tausta suhteessa aiempiin Pidot-teoksiin. Huoli sivistyneistön omasta asemasta ei ilmene samassa mittakaavassa kuin aiemmin, mutta kansa on edelleen jotakin, joka kaipaa intellektuellien ohjausta ja jonka osana on palvella suurempaa tarkoitusta. Erno Paasilinna kuvaa muistelmateoksessaan kirjan saaneen sangen negatiivista palautetta. Hänen mukaansa Matti Kuusi oli kuvannut arvostelussaan teosta seuraavasti: ”Pidot Suomessa on pahoinvointiyhteiskunnan oksennuskohtaus”.⁵⁰⁴ Paasilinna ei nähnyt arvostelun olevan täysin perätön. Teoksen henki onkin ajoittain jopa poikkeuksellisen synkkä aiempiin keskusteluteoksiin nähden.

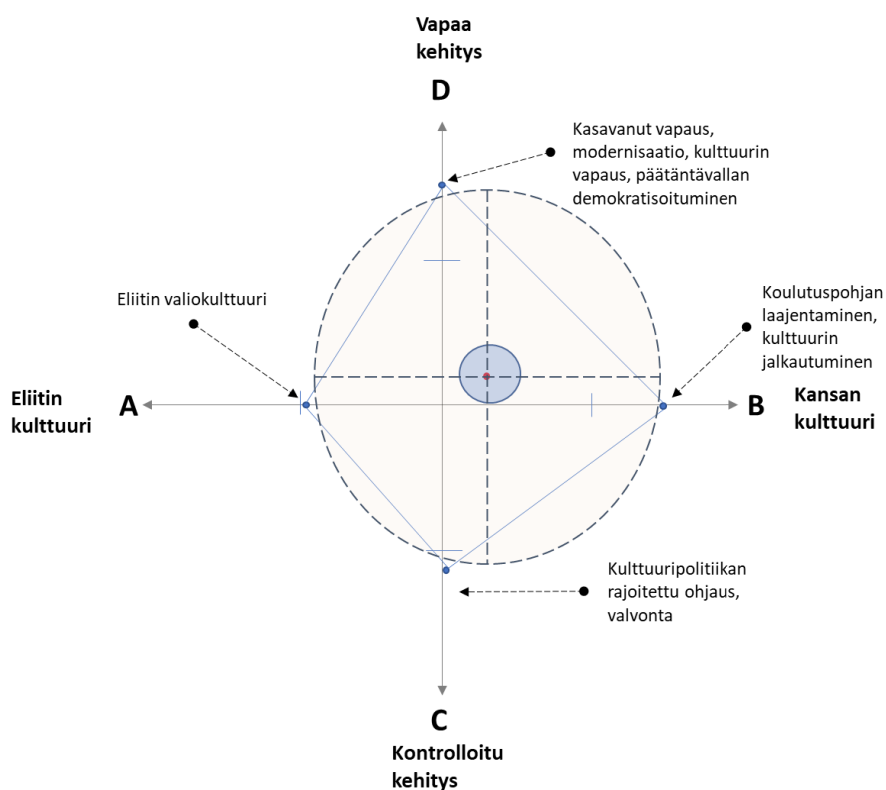
Seuraavassa nelikentässä on kuvattuna vuoden 1972 Pidot Suomessa -keskusteluiden eliitin näkemys kulttuurista. Teoksen henki on yleisesti ottaen hyvin poliittinen ja myös kulttuuri nähtiin vahvasti osana politiikkaa. Painopiste on kuitenkin kallistunut eliitin kulttuurin ja korkeakulttuurin sijasta kulttuurin mahdollistamiseen tavalliselle kansalle. Toisaalta myös kritiikkiä liiallista kulttuurin demokratisoitumista kohtaan korostettiin. Kulttuurin ohjauksen näkökulmasta kulttuuripolitiikan rajoitettu ohjaus nähtiin mahdolliseksi, mutta ohjauksen linjaukset tulisi sopia demokraattisesti. Kulttuurin nähtiin tarpeelliseksi olla suhteellisen vapaata, radikalisoitumisesta ja politisoitumisestaan huolimatta.

---

⁵⁰² Häyrynen 2006, 122.

⁵⁰³ Paasilinna 1972, 304.

⁵⁰⁴ Paasilinna 1996, 333.

Kaavio 8. Kulttuurin kuvauksen painotus *Pidot Suomessa* teoksessa (1972)

3 Eliitti, demokratia ja kulttuuripolitiikka

Mitä tarkoitetaan demokratialla. Usein demokratia käsitetään tasa-arvoiseksi hallintatavaksi, jossa kansa voi valitsemiensa edustajien kautta osallistua valtion hallitsemiseen. Demokratian tarkempaa merkitystä on usein pidetty kiistanalaisena. Länsimaissa sillä usein viitataan kylmän sodan jälkeisessä läntisessä maailmassa vallitsevaan liberaali-demokratiaan, joka on tapa järjestää kansallisvaltioiden lainsäädäntö ja hallitusvalta. Sen tunnistettavampana ilmenemismuotona pidetään säännöllisin väliajoin järjestettyjä reiluja ja vapaita vaaleja, joissa kansa valitsee edustajansa kontrolloimaan hallitusta. Kansainvälistymisen myötä keskustelua on käyty myös ei-valtiollisten hallintajärjestelmien demokratisoinnista, ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen uutena linjauksena esiin nousi keskustelu globaalista demokratiasta ja sen mahdollisuuksista.⁵⁰⁵

Kulttuurilla ja politiikalla on läheinen suhde toisiinsa. Kulttuuripolitiikka on elimellinen osa yhteiskuntapolitiittista kokonaisuutta ja se vaikuttaa demokratian kehitykseen. Kulttuuripolitiikalla

⁵⁰⁵ Patomäki 2007, 18-19.

tarkoitetaan yleensä niin koulutuspolitiikkaa koko laajuudessaan, kuin taide-, urheilu-, liikunta-, nuoriso- ja museoalaakin koskevaa perinnepolitiikkaa. Näiden lisäksi kulttuuripolitiikan piiriin lasketaan kuuluvaksi valtion ja uskonnollisten yhteisöiden välisiä suhteita säätelevä kirkkopolitiikka, sekä kirjasto- ja tekijänoikeuksia ohjaava viestintäpolitiikka.⁵⁰⁶ Kulttuuripolitiikan tarkoituksena on edistää ja kehittää kulttuuria ja sen osa-alueita sekä luoda ohjausväline ja viitekehys kulttuurin ohjaamiselle. Vuosikymmenien aikana kulttuuripolitiikalla on pyritty myös edistämään ja ohjaamaan poliittisen eliitin erilaisia tarpeita suhteessa yhteiskuntaan.

Vuosisadan vaihteen yhteiskunnallisissa muutoksissa sivistyneistön rooli erottautui ja esille nousi nykyistä määritelmää vastaava älymystö. 1920- ja 30-luvuilla alkoi muodostua jako niin sanottuihin vasemmisto- ja oikeistointellektuelleihin, ja seuraavan kerran intellektuellien poliittisesta asennoitumisesta keskusteltiin erityisesti 1960–70-luvuilla.⁵⁰⁷ Kirjallisuuden professori Erkki Seväsen mukaan intellektuaalit voidaan jakaa yhteiskunnallisen toiminnan näkökulmasta karkeasti kahteen pääryhmään, *sitoutuneeseen* ja *sitoutumattomaan* ryhmään. Sitoutuneella älymystöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä ryhmää, joka osallistuu aktiivisesti poliittiseen toimintaan valtion, puolueiden tai yhteiskunnallisten liikkeiden tehtävien kautta. He eivät tehtävässään ensisijaisesti esitä omia näkemyksiään, vaan keskittyvät edustamansa yhteisön arvomaailmaan ja ideologioihin. Sitoutumattomalla älymystöllä taas tarkoitetaan poliittisista ja yhteiskunnallisista rooleista suhteellisen vapaata ryhmää, joka keskittyy nimenomaan maailmankuvien ja arvojärjestysten työstämiseen edustaen henkilökohtaisia näkemyksiään.⁵⁰⁸ Pitojen keskusteluissa keskustelijat edustivat pääsääntöisesti näitä molempia ryhmiä, painopisteen ollessa kuitenkin sitoutumattoman älymystön edustajissa. Poikkeuksen tästä tekee *Pidot Suomessa* (1972), jossa merkittävä osa keskustelijoista oli poliittisesti sitoutuneita.

3.1 Kansalaissodan haamu (1937)

1930-luvulla Suomessa elettiin niin sanotun *ensimmäisen tasavallan* aikaa.⁵⁰⁹ Kansalaissodan jälkeen valta oli keskittynyt pitkälti porvarillisten tahojen hallintaan ja vallanpitäjien tavoitteena oli

---

⁵⁰⁶ Häyrynen 2006, 11-13.

⁵⁰⁷ Karkama & Koivisto 1997, 11.

⁵⁰⁸ Sevänen 1997, 35.

⁵⁰⁹ Sevänen, 1997, 36. Ensimmäisellä tasavallalla tarkoitetaan yleisesti ajanjaksoa 1918-1945 Suomessa.

huolehtia valtiollisen itsenäisyyden ylläpitämisestä, laillisen yhteiskuntajärjestyksen vakiinnuttamisesta ja pyrkiä palauttamaan kansallinen yhtenäisyys kahtiajaon jäljiltä. Vallalla oli eräänlainen patriotistis-nationalistinen arvojärjestelmä, jonka keskisiä arvoja olivat valtiollinen itsenäisyys, kansallinen yhtenäisyys, suomalaisuus ja porvarillisuus.⁵¹⁰ Euroopassa elettiin samaan aikaan levottoman poliittisen liikehdinnän aikaa, joka oli käynnistynyt jo 1920-luvun talouslaman jälkiaalloissa. Fasistit olivat nousseet valtaan Italiassa ja Saksassa saavuttaen jalansijaa myös Pohjoismaissa. Suomessa oikeistoradikalismia ja demokratian vastaista liikettä edusti Lapuan liike, jonka toiminta huipentui vuonna 1932 tapahtuneeseen Mäntsälän kapinaan.⁵¹¹ Oikeistopoliittikka ylläpiti myös vahvaa vasemmistolaisuuden vastaisuutta, jota perusteltiin kansalaissodalla ja Neuvostoliiton sisäisillä tapahtumilla (esim. poliittinen terrori ja puhdistukset). Maailmanlaajuinen talouskriisi oli nostattanut esille epäluulon myös kapitalistista talousjärjestelmää kohtaan. Yhdessä maailmankuvan murroksen kanssa tapahtumat edesauttoivat epäluottamuksen syntyä koko liberaalia parlamenttista demokratiaa kohtaan sekä edisti diktatuureille otollisen ilmapiirin kehitystä. 1930-luvun loppua kohti talouslaman vaikutusten lientyessä myös poliittiset ja yhteiskunnalliset ristiriidat alkoivat kaventua Suomessa. Tämä näkyi vuoden 1936 eduskuntavaalien tuloksessa, jolloin voimasuhteet kääntyivät vasemmiston eduksi.⁵¹²

Suomessa elettiin myös kontrolloidun julkisuuden aikakautta. Kontrolli ei ollut verrattavissa sortovuosiin mutta oli kokonaisuudessaan tiukempaa kuin *toisen tasavallan* kaudella.⁵¹³ Sen tavoitteena oli rajoittaa hallintotavan arvostelu, mikä näkyi myös sananvapauden rajoittamisena. Suomessa oli otettu käyttöön vuonna 1919 painonvapauslaki⁵¹⁴, jonka antoi oikeusministeriölle mahdollisuuden oikeustoimiin, mikäli julkaisun sisällön katsottiin rikkovan rikoslakia. Laki koski myös vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän halventamista. Mahdollisuutta sananvapauden rajoittamiseen oikeustoimien avulla myös käytettiin, sillä Suomessa nostettiin sotien välisenä aikana yli 500 syytettä julkaisutoiminnan harjoittajia vastaan. Pääosa syytteistä koski poliittisen sanomalehdistöä. Vuonna 1934 astui voimaan kiihotuslaki⁵¹⁵, joka kriminalisoi kansallisten muistojen häpäisemisen, sekä rajoitti uskontoa ja siveyttä koskevaa sananvapautta. Jonkinasteista

---

⁵¹⁰ Sevänen 1997, 39.

⁵¹¹ Kokko 2006, 17.

⁵¹² Karkama & Koivisto 1999, 8-9.

⁵¹³ Sevänen 1997, 44. Toisen tasavallan aikakaudella tarkoitetaan yleisesti ajanjaksoa vuoden 1945 jälkeen.

⁵¹⁴ Finlex – Painonvapauslaki 1/1919

⁵¹⁵ AsK 132/1934

kulttuurin kontrollin hölymistä tapahtui kuitenkin 30-luvun loppupuolella, jolloin kulttuurikeskustelu sai olla jokseenkin rauhassa.⁵¹⁶ Ensimerkkinä muuttuneesta tilanteesta toimii myös Pidot Tornissa -teos, jonka voidaan katsoa olevan sangen uskalias kokeilu ajan henki huomioiden.

Heti Pidot Tornissa -keskustelun käynnistyessä kääntyy maailmansotien aiheuttamaan yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen murrokseen. Yhteiskuntarakenteiden myötä valtaan nähtiin nousseen nousukkaiden luokka, jolle varallisuus oli keskittynyt.⁵¹⁷

Tästä en osaa mitään varmaa sanoa, mutta minä luulen, että hyvin tärkeänä tekijänä kulttuurikriisissämme on yksinkertaisesti inflaatio, siis se seikka, että itsenäisyysajan kynnyksellä, maailmansotien lopussa ja heti sen jälkeen, omaisuudet siirtyivät toisiin käsiin suuressa laajuudessa, nimenomaan sellaisten henkilöiden käsiin, joilla ei ollut mitään syntyperän tai kasvatuksen synnyttämää halua ja tarvetta avustaa ja harrastaa kulttuuria...⁵¹⁸ (Pessimisti, Jussi Teljo)

Rouva Tohtori (Elsa Enäjärvi-Haavio) totesi sivistyneistön aseman heikenneen yhteiskunnassa ja vallan siirtyneen vuorineuvoksille.⁵¹⁹ Nousukasluokkaan suhtauduttiin epäillen ja keskusteluissa korostettiin uuden luokan lahjattomuutta. Pessimistin (Teljo) mukaan vanhat luokat, joilla varallisuus oli perittyä, olivat kyenneet hallinnoimaan paremmin omaisuuttaan nousukkaiden keskittyessä vain tuhlaamaan holtittomasti.⁵²⁰ Dosentti (Martti Haavio) näki sylliseksi industrialismin, jonka myötä yhteiskunta oli muuttunut. Terve maatalousyhteiskunta oli romahtanut ja osa sen jäsenistä muuntunut proletaareiksi, torppalaisiksi, mäkitupalaisiksi, palvelusväeksi ja itsellisiksi. Konservatiivin (Yrjö Kivimies) mukaan tilanne oli yhteiskunnassa tasa-arvoisempi, kun jokainen tiesi selkäesti asemansa.

Minulla on puheenvuoro! Juttu oli se, että tässä vanhassa kulttuurissa, jossa torppareita oli, ne tietysti kuuluivat vanhaan talonpoikaiskulttuuriin ja istuivat

---

⁵¹⁶ Sevänen 1997, 44-48.

⁵¹⁷ Kivimies 1937, 10; Mikkeli 1999, 21.

⁵¹⁸ Kivimies 1937, 10.

⁵¹⁹ Kivimies 1937, 313.

⁵²⁰ Kivimies 1937, 11.

samassa pöydässä aivan täsmälleen samalla lailla kuin nykyisessä demokraattisessa yhteiskunnassa Radikaali istuu tuossa ja Svinhufvud siellä omalla paikallaan, mikä ei silti merkitse, että he olisivat samanarvoisia - - Tietysti kyllä jumalan edessä. Samalla lailla oli isännän ja torpparin laita. He olivat ikään kuin veljiä keskenään.⁵²¹ (Konservatiivi, Yrjö Kivimies)

Massayhteiskunnan nousu muutti sivistyneistön asemaa ja poisti sille aiemmin kuuluneita syntyperäisiä etuoikeuksia.⁵²² Rouva Tohtori (Enäjärvi-Haavio) vertasi Suomen tilannetta englantilaisessa yhteiskunnassa vallinneeseen aristokratian ja työväestön väliseen valta-asetelmaan. Hänen mukaansa Suomessa vallitseva tilanne oli hyvin erilainen vastaavan yläluokan puuttuessa yhteiskuntarakenteesta. Suomessa vallassa ollut sivistyneistö oli joutunut luovuttamaan valtansa kapitaaleille, vuorineuvoksille.⁵²³ Kaupallisuuden kehitys ja yhteiskunnan teollistuminen olivat mahdollistaneet massatuotannon ja sitä kautta erilaisten hyödykkeiden ja palveluiden saatavuuden myös tavalliselle kansalle. Aiemmin vallinneiden luokkarajojen selkeät linjaukset olivat uhattuna, joka aiheutti huolta eliitin keskuudessa.

Keskusteluissa pyrittiin pääsääntöisesti välttelemään politiikkaa, vaikkakin aika ajoin käsitteistö sekoittuukin keskustelijoilla.⁵²⁴ Skandinaavista orientaatiota kulttuurissa koskevassa keskustelussa Rouva Tohtori (Enäjärvi-Haavio) kääntää keskustelun politiikkaan korostaessaan yhteiskunnassa vallinnutta oikeistopoliittista mentaliteettia, jonka hän näki ennen kaikkea Saksaan suuntautuneen AKS:läisen toiminnan syyksi. Taustalla hän näki vaikuttavan saksalais-skandinaavisen orientaation, josta vastasivat varovaiset ja vanholliset seurapiirit.⁵²⁵ Puhuttaessa saksalaisesta kulttuurimaailmasta nosti Kulttuurimatkailija (Olavi Paavolainen) esille radikaalin näkemyksen suomalaisen liberalismien vanhanaikaisuudesta, suhteessa saksassa vallinneeseen valtionohjaukseen perustuvaan toimintamalliin. Puheenvuoro herätti vastakkaisia argumentteja, esimerkiksi Dosentin (Haavio) toimesta, mutta liberalismien vastustaminen sai myös ymmärrystä Konservatiivilta (Yrjö Kivimies).⁵²⁶

---

⁵²¹ Kivimies 1937, 38.

⁵²² Kokko 2006, 138.

⁵²³ Kivimies 1937, 312-313.

⁵²⁴ Mikkeli 1999, 23.

⁵²⁵ Kivimies 1937, 68-69.

⁵²⁶ Kivimies 1937, 74-75.

Sitoutumattomat intellektuellit olivat sotienvälisessä Suomessa harvinaisia. Tämä johtui Seväsen mukaan siitä, että aika yksinkertaisesti suosi toisenlaista älymystöä. Itsenäistymisen ja kansalaissodan jälkeen porvaristo pyrki vahvistamaan asemaansa ja palauttamaan kansallisen yhtenäisyyden. Kansakunnan ja valtion rakennustehtävä korosti intellektuellien asemaa poliittisessa elämässä. Heidän tehtäväkseen tuli maan valtiollista asemaa ja poliittisia voimasuhteita vastaavan ideologian luominen sekä arvo- ja merkitysjärjestelmän toteuttaminen. Sitoutunut intellektuellinen eliitti otti entistä selkeämmin osaa näkyvään politiikkaan. Syntynyt tilanne tarjosi älymystölle merkittäviä yhteiskunnallisia asemia. Ajankohdan poliittiset voimasuhteet asettivat poliittis-ideologisia rajoituksia julkiselle intellektuaaliselle keskustelle.⁵²⁷ Tämä näkyi myös Pidot Tornissa -keskustelijoiden taustoissa, vasemman ja oikean laidan edustajien puuttuessa joukostaan. Myös keskustelua politilkasta välteltiin. Ajalle oli tyypillistä, että pääsääntöisenä uhkana patriotis-nationalistiselle järjestelmälle nähtiin Neuvostoliitto ja vasemmistoradikaalinen työväenliike. Aitosuomalaisuusliike, AKS ja IKL korostivat ruotsinkielisen väestönsosan uhkaa ja vaativat sen sulauttamista kulttuurillisesta kantaväestöön.⁵²⁸ Vaikka vasemmistokritiikki oli vahvasti läsnä keskusteluissa, ei niissä ilmennyt ymmärrystä tai kannatusta äärioikeiston linjauksia kohtaa. Poikkeuksen tähän tekee ainoastaan Kulttuurimatkailija (Paavolainen), joka ajoittain korosti kansallissosialistisen mallin etuja. Paavolainen oli perehtynyt muita keskustelijoita syvällisemmin kansallissosialismiin ja myös vierailut kansallissosialistisessa Saksassa vuonna 1936. Tästä matkasta hän oli julkaissut teoksen *Kolmannen valtakunnan vieraana* (1936). Paavolaista oli kiinnostanut kansallissosialismissa erityisesti sen vaistoihin vetoava myyttisyys sekä uuden ihmistyyppin luomisprosessi.⁵²⁹ Hänen kansallissosialismia ymmärtävät kannanotot herättivät kuitenkin pääsääntöisesti vastarintaa muissa keskustelijoissa.

Kriitikko (Kaarlo Marjanen) korostaa sivistyneistön asemaa yhteiskunnassa kulttuuripolitiikan näkökulmasta. Hän näki kulttuuripolitiikalla laajemman merkityksen kansan lujittamisessa sisältäpäin sen kestävyuden kasvattamiseksi yhteiskunnallisessa mielessä.⁵³⁰ Radikaali (Matti Kurjensaari) korostaa kulttuurin merkitystä koko yhteiskuntarakennetta ohjaavana voimana, ja hänen mukaansa kaikki riippui taloudellisista ja poliittisista olosuhteista.⁵³¹

---

⁵²⁷ Sevänen 1997, 36.

⁵²⁸ Sevänen 1997, 43.

⁵²⁹ Vesikko 2011, 59.

⁵³⁰ Kivimies 1937, 107-108.

⁵³¹ Kivimies 1937, 141.

Kun meidän kulttuurimme erääseen aikaan eli sankariaikaansa, niin se johtui poliittisista olosuhteista, puolustautumisesta Venäjää vastaan. Kun talonpoikaiskulttuuri ei elimellisesti voinut muuttua nykyaikaiseksi kansankulttuuriksi, se, niin kuin Lehtimies itse mainitsi, johtui siitä, että tulivat tukkiyhtiöt ja sahayhtiöt, jotka muuttivat senaikuisen maaseutulaisen ja kaupunkilaisen elämäntavan, nimenomaan juuri taloudellisen elämän, ja se muutti myös ihmisten ajattelun ja ihmisten olosuhteet.⁵³² (Radikaali, Matti Kurjensaari)

Esteetikko (Lauri Viljanen) korosti ettei minkään ennalta määritellyn ja johdetun ohjelman avulla voitu parantaa kulttuurin laatua.⁵³³ Kriitikon (Marjanen) mukaan ohjattu toiminta olisi johtanut pahentuneeseen tilanteeseen. Rouva Tohtori (Enäjärvi-Haavio) totesi puolestaan suomalaisen sivistyneistön, keskiluokan olevan vasta muodostumassa, eikä se ollut hänen mukaansa vielä kyllin hahmottunutta, jotta sitä olisi kyetty ohjaamaan. Hän korosti proletaarikirjailijoiden määrän kasvaneen, mikä oli luonut uudenlaisen uhkakuvan sivistyneistölle suunnatulle kirjallisuudelle. Hänen mukaansa kulttuuripolitiikka ja sen ohjaus olisi voinut mahdollistaa kirjallisuuden henkisen luonteen ohjaamisen.⁵³⁴

Suomessa elettiin sotien välisenä aikana rakennemuutosten aikaa. Keskeinen muutos yhteiskunnassa oli Tohtorin (Enäjärvi-Haavio) mainitsema keskiluokan kasvu.⁵³⁵ Aitosuomalaisen älymystön keskuudessa kyti halu suomalaisen kulttuurin tukemiseen ja ohjaamiseen, mikä kulminoitui lopulta Suomalaisen kulttuurirahaston perustamiseen vuonna 1939. Rahaston tarkoituksena oli suomenkielisen kulttuurin tukeminen, ja sen toiminta oli suunnattu ruotsinkielisen kulttuurirahaston vastapainoksi. Suomalaisen kulttuurirahaston taustalta toimi useita yhteiskunnallisesti vaikuttavia henkilöitä, kuten Urho Kekkonen, L. A. Puntila, Martti Haavio, Kustaa Vilkuna, V. J. Sukselainen ja Ilmari Turja.⁵³⁶

---

⁵³² Kivimies 1937, 141.

⁵³³ Kivimies 1937, 173.

⁵³⁴ Kivimies 1937, 179.

⁵³⁵ Mikkeli 1996, 135.

⁵³⁶ Häyrynen 2006, 145.

Keskusteluissa nousi esille huoli työväenluokan kohonneesta roolista yhteiskunnassa. Vaikka proletaarikirjailijoiden olemassaolo ja välttämättömyys, jopa ajoittainen merkittävyys, tunnistettiin, oli huoli sivistyneistön, porvarillisen keski- ja yläluokan roolista vahvasti läsnä. Esimerkkinä tästä Pieni Rouva (Helmi Hämäläinen) kyseenalaisti termin sivistyneistö ja ehdotti sen korvattavaksi termeillä keskiluokka ja yläluokka.⁵³⁷ Huoleen saattoi osaltaan vaikuttaa vuosien 1935–1936 aikoihin perustettu vasemmistokirjailijoiden yhteenliittymä *Kiila*, jonka tavoitteena oli perinteisen työväenkirjallisuuden modernisoiminen temaattisesti ja formaalisti. Sen tehtävänä oli rakentaa ja levittää vasemmistolaista elämänfilosofiaa yhteiskunnassa. Kiila ei ollut ainoastaan sivistyneistöryhmä, vaan siinä oli mukana myös työläiskirjailijoita.⁵³⁸ Kiila toimikin eräänlaisena työväenkirjallisuuden lipunkantajana Suomessa.

Rouva Tohtori (Enäjärvi-Haavio) korosti koulusivistyksen demokratisoitumisen rappeuttaneen sivistyksen yleistä tasoa. Kun yhä suuremmat kansanryhmät pääsivät osaksi sivistyksestä, oli sillä negatiivinen vaikutus koulutuksen tasoon. Kulttuurin ollessa vain harvojen omaisuutta sen tason pysyi korkeampana.⁵³⁹ Konservatiivi (Kivimies) esitti huolensa demokratian kehittymisestä niin pitkälle että se johtaisi yleiseen ja yhtäläiseen tylsämielisyyteen.⁵⁴⁰ Pessimisti (Teljo) korosti ettei sivistys saanut joutua sivistyneistön syrjäpiirien hallintaan, koska he virheellisesti olisivat voineet yllyttää kansaa uskomaan olevansa samalla sivistyksen tasolla kuin varsinainen sivistyneistö. Seurauksena olisi voinut olla että suuret joukot olivat voineet kuvitella sivistyksen olevan jotain yksikertaista ja helppoa.⁵⁴¹ Pessimisti (Teljo) viittaa Ortega y Gassetiin (*La rebelion de las masas, 1930*), jonka mukaan massojen nousu ja liiallinen demokratisoituminen oli aiheuttanut sivistyksen degeneroitumisen.⁵⁴² Pessimisti (Jussi Teljo) otti kantaa myös yhteiskunnassa vallinneeseen luokkatietoisuuteen, joka hänen mukaansa ei ollut kehittynyt riittävästi ollakseen kulttuurin kehityksen kannalta hedelmällistä. Hänen mukaansa kansalaissota oli vain episodi, joka ei kuitenkaan johtanut tarpeellisessa määrin luokkatietoisuuden kehittymiseen. Vasta sitten kun

---

⁵³⁷ Kivimies 1937, 197.

⁵³⁸ Sallamaa 1997, 97-98.

⁵³⁹ Kivimies 1937, 208-209. Kts. Luku 3.1 Pidot Tornissa – Kulttuurikriisi. Huxley - sivistyksen demokratisoitumisen negatiivisesta vaikutuksesta kulttuurin tasoon.

⁵⁴⁰ Kivimies 1937, 233.

⁵⁴¹ Kivimies 1937, 216-217.

⁵⁴² Kivimies 1937, 262; Mikkeli 1999, 28.

yhteiskuntaluokkien keskinäinen vastakohta ja luokkatietoisuus olisi kärjistynyt äärimmilleen, olisi voitu tämän nähdä vaikuttavan muun muassa kirjallisuuteen.⁵⁴³

Yhteiskuntaluokkien vastakohtaisuus on jollain tavalla hedelmällinen. Se synnyttää molemmissa tai kaikissa yhteiskuntaluokissa hedelmällistä ärtymystä tai vastakohtaisuutta, joka ilmenee ei ainoastaan niin sanoakseni alemmissa yhteiskuntaluokissa, vaan myöskin ylemmissä.⁵⁴⁴ (Pessimisti, Jussi Teijo)

Pessimisti (Teljo) viittaa filosofi ja politiikan teoreetikko Georges Soreliin (1847-1922),⁵⁴⁵ joka käsitteli teoksissaan yhteiskuntaluokkien vastakohtaisuuden merkitystä ja puolsi muun muassa väkivaltaa poliittisena metodina.

Ruumiinkulttuurien harrastamisen nähtiin olevan eräs keino edistää demokratiaa. Herra Ministeri (Urho Kekkonen) korosti urheilun perustuneen kansalliseen tapaan, *Volkstumiin*. Hänen mukaansa Suomessa urheilu oli ollut demokraattinen harrastus, millaisena sen tuli säilyä. Urheilun avulla oli mahdollista edistää demokraattista katsomusta, koska se yhdisti eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvat kansalaiset toisiinsa.⁵⁴⁶ Urheilun avulla voitiin kasvattaa auktoriteettiä, joka mahdollisti kansan ohjailun.⁵⁴⁷ Herra Ministeri (Kekkonen) erottautui kuitenkin Tahko Pihkalan edustamasta militaristisesta linjasta.⁵⁴⁸

Keskusteluissa sivuttiin useasti vuoden 1918 tapahtumia. Radikaali (Kurjensaari) huomautti tapahtumien vaikuttaneen edelleen yhteiskunnan eri osa-alueilla. ”... Vuonna 1918 täällä käytiin kansalaissotaa, emmekä siitä ole toipuneet vieläkään. Kaikki sen jälkeen tapahtunut voidaan selittää tästä näkökulmasta”.⁵⁴⁹ Aihetta ei kuitenkaan koettu helpoksi vaan yritettiin vältellä mahdollisimman pitkälle. Pessimisti (Jussi Teljo) korostaa ettei keskusteluissa ollut tarvetta vatvoa

---

⁵⁴³ Kivimies 1937, 218.

⁵⁴⁴ Kivimies 1937, 218.

⁵⁴⁵ Kivimies 1937, 218.

⁵⁴⁶ Kivimies 1937, 268.

⁵⁴⁷ Kivimies 1937, 267-270, 272.

⁵⁴⁸ Mikkeli 1999, 28; Kts 3.1 Pidot Tornissa – kulttuurikriisi.

⁵⁴⁹ Kivimies 1937, 102.

kysymyksiä, jotka eivät keskustelemalla parane.⁵⁵⁰ Aiheen haasteellisuus nousi esiin myös Yrjö Kivimiehen (toim.) välihuomautuksessa:⁵⁵¹ ”todellakin: keskusteluiden vankkurien piiskaaminen liikkeelle näytti vaikealta. Alustaja oli nuoruutensa huolettomuudessa käynyt aiheeseen, jota vanhempien ei ollut yhtä helppo lähestyä; mikä nuorelle oli ajatuskoe, oli vanhemmille kappale heidän omaa elämäänsä”.⁵⁵² Huolimatta aiheen käsittelyn vaikeudesta Kansantieteilijä (Kustaa Viikuna) esitti uuden näkemyksen sotaan johtaneista vaikuttimista. Hänen mukaansa syynä oli Suomen maaseudulle tuotu sinne sopimaton ja vieras aatemaailma, sosialismi. Mikä sopi mahdollisesti kaupunkeihin ei sopinut sellaisenaan maaseudulle. Sosialismin seurauksena oli syntynyt tarpeetonta luokkajakoa maaseudulla, jossa sitä ei sellaisessa mittakaavassa aiemmin ollut ilmennyt. Tämä jakoi ennen tasapainoisen ja terveen kansanhengen kahteen leiriin, johtaan lopulta yhteenottoon tunnetuin lopputuloksin. Tätä seurasi hetkellinen tasaantumisen vaihe Lapuan liikkeen nousun romuttaessa asetelmat, minkä jälkeen paluu entiseen oli muuttunut mahdottomaksi.⁵⁵³ Siinä missä maaseutu nähtiin keskusteluissa vääräksi ympäristöksi sosialismille, kaupunkien osalta tilanne nähtiin toisenlaiseksi. Dosentti (Haavio) näki kaupunkien tilanteen tarjoavan hyvin otollisen maaperän sosialismin leviämislle. Hänen mukaansa vain *typerä keskimitan porvari* kieltää ilmenneet epäkohdat ja sulkee silmänsä vallinneelta epätasa-arvoisuudelta.⁵⁵⁴

Heikki Mikkelin keskustelu osoitti aiheen olevan edelleen liian tuskallinen muisteltavaksi mutta toisaalta osoittaneen, että harhaanjohtetun työväestön aseisiin tarttumisesta huolimatta eli edelleen toivo tapahtumien unohtamista ja usko vuosisadan vaihteen romanttiseen kansankuvaan palaamisen mahdollisuuksista. Pidot-teosta leimaa kuitenkin vaikeus aiheen käsittelyyn ja Risto Alapuro on viitannut teoksen olleen esimerkki älymystön vuoden 1918 tapahtumien torjunnasta. Hänen mukaansa sivistyneistöllä ei ollut tarvittavia intellektuaalisia välineitä asian käsittelyyn.⁵⁵⁵

Teoksen lopussa käydään vielä keskustelu vallitsevasta poliittisesta kentästä ja siitä mikä puolue parhaiten tukisi sivistyneistön asemaa ja kulttuurin kehitystä yhteiskunnassa. Erityisesti maalaisliitto

---

⁵⁵⁰ Kivimies 1937, 303.

⁵⁵¹ Kivimies 1937, 302; Mikkeli 1999, 30.

⁵⁵² Kivimies 1937, 302.

⁵⁵³ Kivimies 1937, 303-305; Mikkeli 1999, 30.

⁵⁵⁴ Kivimies 1937, 308.

⁵⁵⁵ Mikkeli 1999, 31.

nostettiin esille mahdollisena kumppanina, koska se tukee selkeimmin sivistyneistön ajamia arvoja. Kriitikko (Marjanen) viittasi maalaisliitossa vallitsevan liiallisen herravihan, jotta se soveltuisi sivistyneistön kumppaniksi. Yksimielisyyteen asiasta ei keskusteluissa päästy.⁵⁵⁶

Keskusteluissa vältellään pääsääntöisesti politiikkaa ja esille nousee vahvasti sivistyneistön pyrkimys keskittien löytämiselle suhteessaan yhteiskuntaan. Ääriliikkeitä niin oikealla kuin vasemmalla pidetään uhkana tasapainolle, vaikka tiettyä ymmärtämystä pyritään osoittamaan erilaisista lähtökohdista kumpuaville ideologioille. Poliittisesti teoksessa painottuu pääasiallisesti agraaris-konservatiivinen linja muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.⁵⁵⁷ Kansan liialliseen demokratisoitumiseen suhtauduttiin kielteisesti mutta demokratian olemassaolon tarve tunnustettiin. Totalitäärisiä yhteiskuntia (Saksa ja Neuvostoliitto) pidettiin malliesimerkkeinä Suomelle huonosti sopivista toimintamalleista ja tukea haettiin lännen demokraattisimmiksi mielletyistä yhteiskunnista. Kansaa ei kuitenkaan nähty tasa-arvoisena ja yhdenvertaisena kokonaisuutena, vaan vallan miellettiin kuuluvan tietyn poliittisen eliitin vastuulle. Yhteiskunnallisesti teoksessa painottui jako eurooppalaiseksi luonnehdittuun rannikkoseutuun ja umpimieliseksi sekä kömpelöksi luonnehdittuun sisämaahan.⁵⁵⁸ Kansan katsottiin jakautuneen kehittyneen lännen ja takapajuisen idän kesken. Jako kuvasti myös junttimaisen, maalaiseksi mielletyn suomalaisuuden taipumusta näyttäytyä eurooppalaista kaupunkilais- ja korkeakulttuuria heikompana. Vastakkain olivat maaseudun sivistymätön rahvas ja kaupunkien sivistyneet herrat.⁵⁵⁹ Kulttuuripoliittisesti proletaarinen kirjallisuus tunnustettiin. Tarve sivistyneistön kontrollille kirjallisuuden ja muun taiteen linjauksiin nähtiin tarpeelliseksi ja mahdolliseksi toteuttaa esimerkiksi kulttuuripoliittisen ohjauksen avulla.

Seuraavassa nelikentässä on kuvattuna Pidot Tornissa keskusteluissa mukana olleen eliitin näkemys demokratiasta. Teoksessa on vallalla vahva konservatiivinen asenne. Suhtautuminen kansaan ja kansan mahdollisuuksiin ja kyvykkyyksiin vaikuttaa tai osallistua yhteiskunnan toimintaan nähdään hyvin rajallisena. Epäluulo nousevaa keskiluokkaa kohtaan ja huoli eliitin omasta asemasta on vahva. Suomi nähdään jakautuneena sivistymättömään itään ja kulttuurillisesti edistyneeseen länteen, ja

---

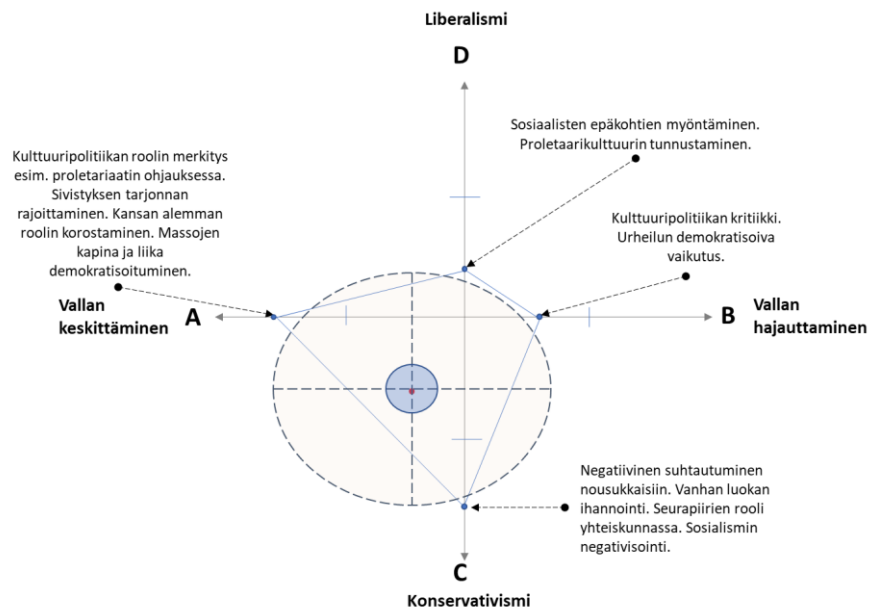
⁵⁵⁶ Kivimies 1937, 323-327; Mikkeli 1999, 31.

⁵⁵⁷ Mikkeli 1999, 34.

⁵⁵⁸ Mikkeli 1999, 34.

⁵⁵⁹ Alapuro 1998, 178.

myös demokratiaan suhtaudutaan kaksijakoisesti. Toisaalta demokratiaan halutaan edistää, rajatusti, mutta samaan aikaan se nähdään vanhaa eliittiä rappeuttavana vastavoimana.

Kaavio 9. Demokratisoituminen *Pidot Tornissa* teoksessa (1937)

3.2 Idän pelko (1954)

1950-luvulla Suomessa elettiin vastakkainasettelun aikaa.⁵⁶⁰ Sota-aikana oli vallinnut totalitaarinen ja epädemokraattinen harvainvalta, jossa vapaa keskustelu ja yhteiskunnan arvostelu oli hätätilan varjolla estetty. Vielä sodan jälkeenkin epävarmuus ja ristiriidat korostuivat kaikkialla yhteiskunnassa.⁵⁶¹ Ei siis ihme, että Toiset pidot Tornissa -keskusteluja leimasi vahva idän ja lännen vastakkainasettelu sekä epävarmuus nuoren demokratian tulevaisuudesta.

Suomen poikkeuksellista asemaa idän ja lännen välissä pohtii Herra Tohtori (Matti Kuusi), jonka mukaan Suomella oli haastava asema idän ja lännen ampumasektorien välissä. Hänen mukaansa Suomelle ei ollut sallittua edes muualla hyväksyty siviiliväestön suojaaminen, koska se tulkittiin fasismin, militarismin ja uuden sodan valmisteluksi.⁵⁶² Kulissimies (Eino S. Repo) kuvasi Suomen olevan jonkinlaisessa erikoisasemassa. Suomi ei kuulunut täysin itään eikä länteen. Optimisti (Kauko

⁵⁶⁰ Kivimäki 1997, 242.

⁵⁶¹ Lounela 1976, 13-18; Heikkinen 2008, 20.

⁵⁶² Repo 1954, 14.

Sipponen) ei pitänyt vastakkainasettelua täysin välttämättömänä. Hänen mukaansa jako ei ollut yksiselitteisesti vain idän ja lännen välillä vaan erillisen kokonaisuuden muodostivat myös Englanti ja pohjoismaat. Hän korosti yksilöiden toimintavapautta, jonka näki olleen pisimmällä Englannin ja Pohjoismaiden osalta. Hänen mukaansa lännessä oli kehitteillä muita edistyksellisempi ryhmäkunta, jota hän kutsui hyvinvointivaltioksi tai yhteishyvävaltioksi.⁵⁶³ Lyyrikon (Tuomas Anhava) mukaan vastakkainasettelu perustui vallan jakautumiseen idän ja lännen välillä, joka teki valinnan kuitenkin pakolliseksi.⁵⁶⁴ Optimistin (Sipponen) mukaan Suomea suojasi kuitenkin vuonna 1948 solmittu YYA-sopimus, jonka puitteissa Neuvostoliitto takasi, ainakin periaatteessa, hyökkäämättömyyden Suomelle. Sopimus toimi, tosin ei kovin vakaana, kiinnekohtana maiden välillä. Suomi ei ollut näiden erikoisjärjestelyiden ansiosta päätynyt rautaesiripun taakse.⁵⁶⁵

1950-luvun alkupuolella Suomessa elettiin valtiollisen kontrollin aikaa, joka kohdentui erityisesti puolueisiin, etujärjestöihin, yksittäisiin virkamiehiin ja heidän toimiinsa.⁵⁶⁶ Suomi oli vaatinut YYA-sopimukseen kirjattavaksi sopimusosapuolien sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteen. Tästä huolimatta Neuvostoliitto kykeni ulkopolitiikan avulla ohjailemaan Suomen sisäpolitiikkaa.⁵⁶⁷ Tämä korostui esimerkiksi pohdintoissa, jotka koskettivat Suomen asemaa kansainvälisten järjestöjen toiminnassa. Suomella ei ollut ulkopoliittisten syiden vuoksi mahdollisuutta liittyä Pohjoismaiden neuvoston⁵⁶⁸ jäseneksi ennen vuotta 1955, jolloin Neuvostoliitto oli luokitellut liittymisen olevan Suomen sisäinen asia.⁵⁶⁹

Suomen erityistä asemaa korosti myös Tosikko (Lauri Hyvämäki): ”Kun istumme pitämässä näitä pitoja Tornissa, keskustellen Idästä ja Lännestä, niin täytyy muistaa että viime vuosikymmenellä tässä Tornissa piti itä pitojaan kauan. Nyt meillä on tilaisuus istua täällä ja vaikka me puhummekin magnetofoniin, niin me voimme puhua vapaasti!”.⁵⁷⁰ Tosikko (Hyvämäki) viittaa kommentissaan valvontakomissioon, joka oli pitänyt päämajaansa Hotelli Tornissa (jossa myös teoksen keskustelut käytiin) ja sieltä käsin ohjannut Suomen politiikkaa haluamaansa suuntaan. Herra Tohtorin (Kuusi),

---

⁵⁶³ Repo 1954, 19.

⁵⁶⁴ Repo 1954, 20.

⁵⁶⁵ Repo 1954, 26.

⁵⁶⁶ Alasuutari 1996, 107.

⁵⁶⁷ Alasuutari 1996, 164.

⁵⁶⁸ Pohjoismaiden neuvosto perustettiin vuonna 1952, jolloin siihen liittyivät mukaan Tanska, Islanti, Norja ja Ruotsi. Neuvoston tehtävänä on toimia pohjoismaisen yhteistyön virallisena parlamentaarisenä elimenä.

⁵⁶⁹ Alasuutari 1996 167.

⁵⁷⁰ Repo 1954, 33.

mukaan meneillään olleet keskustelut olivat osoitus valinnanvapaudesta, joka oli ainutlaatuinen ilmiö vallinneessa maailmantilassa. Hänen mukaansa muualla tällaiset keskustelut saattaisivat viedä keskustelijat McCarthy (1908-1957)⁵⁷¹ listoille tai Neuvostoliiton keskistysleireille.⁵⁷²

Puhuttaessa Suomen asemasta idän ja lännen välisessä kriisissä Puoluepoliitikko (Väinö Leskinen) korostaa Suomen aseman olleen erityislaatuinen ja varmallalla pohjalla, koska olimme koetelleet omaa asemaamme sisäisten selvittelyiden kautta. Suomen itsenäisyys ja demokratia oli myös vakaasti todistettu kansan toimesta vaalien avulla. Lyyrikko (Anhava) näki keskustelun itä-länsi-akselilla sisäpoliittisena kysymyksenä. Lännen osalta keskustelu merkitsi kulttuurivalistusta ja vahingollisten läntisten kulttuurivaikutusten vastustamista, kun taas idän suuntaan se merkitsi huomattavasti aktiivisempaa poliittista asennoitumista.⁵⁷³

Keskustelussa kulttuurista ja demokratiasta Arvostelija (Kauko Kare) kuvasi Ranskan vallankumouksen myötä syntyneen uudenlaisen demokratian muodon, joka muutti myös kulttuurin asemaa. Kulttuurista oli tullut yhteiskunnassa äärimmäisen jäsentynyttä, jopa liiallisen jäsentynyttä. Hän viittasi puheenvuorossaan myös George B. de Huszarin teokseen *Practical Application of Democracy* (1945), jonka mukaan demokratiasta oli keskusteltu jokseenkin tuloksettomasti viimeiset 250 vuotta. Tuloksettomuuden syyksi hän näki yleisenkeskustelun vähyyden demokratian metodeista, esimerkiksi ns. pyöreän pöydän keskustelut. Keskustelijat piti valita huolella, jotta he edustivat kattavaa pienoiskuvaa kansasta. Mikäli näin ei tapahtunut, kansa ei kyennyt omaksumaan tehtyjä päätöksiä. Aivotyöläisten rooli kokonaisuudessa tuli myös huomioida, olihan heidän tehtävänäan uittaa muodostuneet mielipiteet kansan keskuuteen. Apuvälineenä tässä toimi aggressiivisen kulttuuripolitiikka.⁵⁷⁴ Puoluepoliitikon (Leskinen) mukaan Arvostelijan (Kare) näkemys antoi hyvän kuvan enemmistönä olevien kulttuurityöntekijöiden, niin sanottujen aivotyöläisten suhtautumisesta demokratiaan ja kansanvaltaan.⁵⁷⁵

---

⁵⁷¹ Joseph McCarthy (1908-1957) oli yhdysvaltalainen senaattori ja kommunismia vastustanut poliitikko. Hän oli 1950-luvulla Yhdysvaltain kommunistivainojen keulakuva.

⁵⁷² Repo 1954, 55-56.

⁵⁷³ Repo 1954, 53-54.

⁵⁷⁴ Repo 1954, 60-62; Kts myös 3.2 Toiset pidot Tornissa – Korkeakulttuuria vai huviteollisuutta?

⁵⁷⁵ Repo 1954, 65.

Optimisti (Sipponen) ehdotti, ettei demokratia käsitettä olisi syytä selvittää tarkemmin vaan työskentelykäsitteeksi ja objektiksi olisi voitu ottaa suomalainen kansantasavalta, missä oleellisena tekijänä oli kansan mahdollisuus vaikuttaa hallituksen muodostumiseen ja maan politiikkaan. Hän korosti myös Suomen edustavan länsimaista demokratiaa, vaikka meidän tulikin ottaa huomioon myös kansandemokratiat. Demokratia ei itsessään ollut mikään staattinen ilmiö, kuten ei kulttuurikaan, eikä kyseessä olevalla hetkellä maailmassa ollut ainuttakaan demokraattista valtiota, joka toiminnallaan olisi vastannut ideaalista demokratiaa. Hän korosti myös länsimaisen demokratian olleen lyhytaikainen ilmiö historian perspektiivistä. Esimerkkinä tästä Englanti, jota pidettiin länsimaisen demokratian emämaana, mutta jossa naiset saivat äänioikeuden vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen.⁵⁷⁶ Arvostelija (Kare) piti puheenvuoroa kuitenkin aggressiona. Kulissimies (Repo) ehdottikin demokratian määritteeksi seuraavaa: ”tarkoitamme sillä normaalia länsimaista demokratiaa, jossa vallitsee kokoontumisenvapaus ja sananvapaus ja painovapaus ja kaikki nuo muut ihanat vapaudet siinä suhteellisessa muodossa kuin hyvin tunnemme”.⁵⁷⁷ Tosikko (Hyvämäki) vuorostaan korosti demokratian tarkoittavan yhteiskunnan enemmistön valtaa. Yksi ihminen saanut sortaa enemmistöä, eikä enemmistö saanut sortaa yksilöä.⁵⁷⁸

Pertti Karkaman mukaan demokratia ja kulttuuri ovat liitoksissa toisiinsa. Demokraattisuus ja moniarvoisuus ovat ristiriitaisella tavalla sekä kulttuurillisen dialogin edellytyksiä, että sen päämäärä. Hänen mukaansa demokratian kriisi on samalla kulttuurin kriisi, mutta yhtä lailla sen mahdollisuus. Demokraattisuutta tulisikin vaatia muualtakin kuin vain poliittiselta elämältä. Nykyisenkaltainen poliittinen demokratia on syntynyt porvariston vaatiessa aatelistolta sen etuoikeuksien poistamista, mikä ei kuitenkaan itsessään johtanut demokratiaan vaan pikemminkin poliittisesta demokratiasta itsestään on tullut veruke, kun vastustetaan demokratian laajentamista. Vanhojen etuuksien tilalle on tullut uusia. Periaatteessa kaikki ovat vapaita, mutta toiset ovat vapaampia kuin toiset.⁵⁷⁹

---

⁵⁷⁶ Repo 1954, 69.

⁵⁷⁷ Repo 1954, 70.

⁵⁷⁸ Repo 1954, 73.

⁵⁷⁹ Karkama 1998, 20.

Kansandemokratian negatiivinen määrittely korostui myös jatkokeskusteluissa. Lyyrikko (Anhava) kuvasi vapaan oman hengen viljelyn olevan jokseenkin mahdotonta kansandemokratioissa.⁵⁸⁰ Puoluepolitiikon (Leskinen) mukaan Kansandemokratioiden etuna oli, että ne edustivat voimakasta, miltei uskonnollista ideologiaa, joka teki vaikutuksen massoihin. Länsimaiden demokratian haaste oli sen liberaalisuus ja vapauden aiheuttama heikkous. Hänen mukaansa demokratian lujittaminen oli yksi länsimaisen demokratian vaikeimmin ratkaistavista ongelmista.⁵⁸¹ Kulissimiehen (Repo) mukaan kansandemokratia ja kommunismi levisivät sinne, missä vallitsi henkinen ja kulttuurillinen tyhjiö. Kommunismin ja muun pakkovallan vahvin vastustaja olikin vahva kulttuuri. Vastalauseen tähän esitti Rouva Kirjailija (Eila Pennanen), joka kyseenalaista kommunismin vastustamisen. Hänen mukaansa vastustamiseen keskittyminen ei ollut oleellista, vaan tulisi keskittyä kulttuuriin ja huippukulttuuriin sekä niiden edistämiseen, uhkien maalailun sijaan.⁵⁸² Lopulta hän kuitenkin taipui myöntämään Suomessa vallitsevan länsimaisen demokratian merkityksen kulttuurille.⁵⁸³

*Katuen kaikkea sitä paha mitä olen ajatellut demokratiasta pyytäisin vain saada muistuttaa mieliin sitä mitä suomalainen demokratia on tehnyt kulttuurin hyväksi. Se äärettömän ihana aika, joka - - tuota - - hmm... esimerkiksi kirjallisuudella on ollut viime vuosina valtion ja monien muiden laitosten tuen takia - - olisi hirveän ikävää jos tämä keskustelu päättyisi niin ettei siitä muistutettaisi. Eikö totta? Aivan suurenmoisesti on kulttuuria tuettu viime aikoina. Paha demokratia on sen tehnyt.*⁵⁸⁴
(Rouva Kirjailija, Eila Pennanen)

Lyyrikon (Anhava) mukaan demokratialla oli ollut myös käänteisiä puolia, kulttuurin näkökulmasta. Demokratisoitumisen myötä suuret massat olivat päässeet osaksi kulttuuritarjontaa, vaikka heillä ei kuitenkaan ole välttämättä tarvittavia edellytyksiä ymmärtää kulttuuria. Tämän seurauksena keskinkertainen populääri kulttuurituotanto pääsi kukoistamaan, jonka seurauksena huippukulttuurin asema oli vaikeutunut.⁵⁸⁵ Huippukulttuuri saattaisi kehittyä ilman demokratiaa, mutta itse demokratian katsottiin tarvitsevan kansansivistystyötä elinehtona omalle

---

⁵⁸⁰ Repo 1954, 71.

⁵⁸¹ Repo 1954, 107-108.

⁵⁸² Repo 1954, 111

⁵⁸³ Repo 1954, 112-113.

⁵⁸⁴ Repo 1954, 113.

⁵⁸⁵ Repo 1954, 75

olemassaolollensa.⁵⁸⁶ Lyyrikko (Anhava) korosti ns. huippukulttuurin ja kansankulttuurin välistä mittavaa eroa, kun taas Herra Tohtori (Kuusi) näki huvittavana huippukulttuurin edustajien huolen, sekä sen yritykset tasoittaa eroja eri yhteiskuntaryhmien välillä.⁵⁸⁷

Täytyy lähteä siitä että tarvitaan sekä huippukulttuuria, joka on kulloinkin vain puolentusinan hengen ylettyvillä, ja myös metsäkukkokulttuuria, joka vastaa kahdensadantuhannen tai kahden miljoonan suomalaisen vaatimustasoa.⁵⁸⁸ (Herra Tohtori, Matti Kuusi)

Lausuntoa seuranneessa keskustelussa korostui voimakkaan vastakkainasettelun tuhoisuus. Tosikon (Hyvämäki) mukaan olisi ollut onnetonta, mikäli olisi muodostunut kuilu huippukulttuurin ja koko kansalle suunnatun kulttuurin välille. Optimisti (Sipponen) korosti kasansivistyksen merkitystä länsimaiselle demokratialle. Hänen mukaansa ”epäluovien ihmisten” oli kuitenkin vaikeaa ymmärtää korkeakulttuuria. Vain pieni osa kykeni henkiseen työhön tai sen ylläpitoon.⁵⁸⁹ Kokonaisuudessaan keskusteluissa nousi esille linjaus, jonka mukaan molempien kulttuurien muodoille olisi tullut luoda olemassaolon mahdollisuudet, mutta kysymyksestä olisiko kulttuurin ylläpitoon tarvittu erityistä kontrollia, keskustelijat eivät päässeet yhteisymmärrykseen.

Keskusteluita leimasi kulttuurieliitin ylemmydentunto kansaa kohtaan. Kulttuuriolosuhteiden toimintaa 1940–80-luvuilla tutkineen Merja Hurrin mukaan negatiivinen suhtautuminen populaarikulttuuriin on tyypillistä kulttuuriälymykselle sen vastustaessa kulttuurin demokraattisuutta. Tarpeen niin vaatiessa ollaan valmiita ylittämään jopa poliittiset sitoumukset ja toimimaan yhteistyössä yli poliittisten raja-aitojen. Hänen mukaansa tämä selitti sen, että Suomessa oikeisto- ja vasemmistoälymyksellä olivat liittoutuneet yhteen suhteessa populaari-, eli rahvaan-, ja kansankulttuuria vastaan.⁵⁹⁰

Puoluepoliitikko (Leskinen) kuvasi yhteiskunnassa tapahtunutta muutosta, kun demokratiaa oli ryhdytty käytännössä viemään työpaikoille ja tuotantoelämään teollisen demokratian muodossa.

---

⁵⁸⁶ Repo 1954, 90.

⁵⁸⁷ Repo 1954, 92

⁵⁸⁸ Repo 1954, 92-93.

⁵⁸⁹ Repo 1954, 96-97.

⁵⁹⁰ Kivimäki 1997, 239; Hurri 1993a, 35-36.

Hänen mukaansa tästä olisi tullut ottaa oppia myös kulttuurin saralla.⁵⁹¹ Tieteilijä (Risto Tuomikoski) kyseenalaisti demokratian aseman ihanteena ja ideologiana. Hänen mukaansa ongelmana saattoi olla, että demokratia ei ole tarpeeksi massatajuinen, primitiivinen, jotta se olisi kelvannut tai soveltunut kansalle. Hän nosti esille myös mahdollisuuden jonkin uuden ideologian roolista tulevaisuudessa.⁵⁹² Tosikko (Hyvämäki) jatkoi samalla linjalla viitaten jälleen de Huzariin. Hänen mukaansa demokratian vikana oli, että se vetosi passiivisiin suuriin ryhmiin, jotka loppujen lopuksi taipuivat seuraamaan yksittäistä johtajaa kyseenalaistamatta heille annettavia arvoja.⁵⁹³

Toimitusjohtajan (Kalervo Pakkala) mukaan Suomessa poliittisena pääsuuntauksena oli eräänlainen vapaamielinen demokratia. Hänen mukaansa luokkaerot olivat tasaantuneet ja hyvinvoinnin tunteen saavuttaminen oli yhä useampien ulottuvilla. Samaan aikaan oli kuitenkin tapahtunut standardisoitumista, joka oli johtanut massoitumiseen yhteiskunnassa.⁵⁹⁴ Herra Tohtorin (Kuusi) mukaan massaihminen oli kuitenkin ilmiö, joka johtui modernista teollistuneesta yhteiskunnasta ja ilmiönä oli keskustelijoiden vaikutusvallan ulkopuolella.⁵⁹⁵ Humanistin (Touko Voutilainen) mukaan jokaisella oli oikeus omiin arvoihinsa ja mielipiteisiin, ja että tämä oikeus tuli myös tiettyyn rajaan saakka sallia.⁵⁹⁶ Samalla linjalla oli myös Tieteilijä (Tuomikoski):⁵⁹⁷

Minä vain totean, että demokratiassa iloksemme saa eri ihmisillä olla hieman erilaiset päämäärät, ja heillä on jopa sallittu olla hieman erilainen omatunto. Ehkä meidän tähän on tyydyttävä ainakin keskustelun tässä vaiheessa. Ja pelkäänpä, muutenkin.⁵⁹⁸ (Tieteilijä, Risto Tuomikoski)

Keskusteluissa korostui näkemys vapauden merkityksestä, mutta myös sen rajaamisen tarpeesta. Sivistyneistön osalta vapaus nähtiin keinoksi luovuuden mahdollistamiselle. Massan, eli kansan, vapaus nähtiin jonkinasteiseksi uhaksi, joka ilman rajoitteita tai ohjausta voisi kääntyä sivistyneistöä itsensä vastaan.

---

⁵⁹¹ Repo 1954, 99.

⁵⁹² Repo 1954, 101-102.

⁵⁹³ Repo 1954, 103-104.

⁵⁹⁴ Repo 1954, 117-118.

⁵⁹⁵ Repo 1954, 127.

⁵⁹⁶ Repo 1954, 142.

⁵⁹⁷ Repo 1972, 201.

⁵⁹⁸ Repo 1972, 201.

Keskustelussa yksilöstä ja yksilön vapaudesta Rouva Kirjailija (Pennanen) nosti esille yksilön vapauden kapenemisen vallitsevissa oloissa. Syyksi tähän hän näki sosiaalisen paineen ja sen rajoittavan vaikutuksen yksilön omaan olemassaoloon.⁵⁹⁹ Tieteilijä (Tuomikoski) esitti kuitenkin vastakkaisen näkemyksen todeten, että vapaus oli jo kasvanut sellaisiin mittoihin, että se itsessään aiheutti ongelmia. Hänen mukaansa vallitseva demokraattinen ja liberaali maailma tarjoaa jo liian runsasta ja rikasta valinnanvapautta.⁶⁰⁰ Toimittaja (Sakari Virkkunen) näki kuitenkin, että vapauden kasvu tapahtui samassa suhteessa kuin vapauden henkiset käyttömahdollisuudet kapenivat. Hänen mukaansa syynä tähän oli propagandan vaikutus, jonka hän näki erittäin voimakkaaksi ja vapautta eliminoivaksi tekijäksi.⁶⁰¹ Keskusteluissa ei saavutettu yksimielisyyttä vapauden asteesta yhteiskunnassa vaan siihen palattiin uudelleen eri yhteyksissä.

Naisen asemaa yhteiskunnassa sivuttiin useaan otteeseen keskusteluissa. Rouva Kirjailija (Pennanen) lähestyi naisen asemaa yhteiskunnassa animaalisen tehtävän, synnyttämisen kautta. Hän korosti perinteisten perhearvojen merkitystä yksilön aseman näkökulmasta sekä tuomitsi avioerojen ja yhteiskunnassa voimakkaammin esille nousseiden perversiteettien rappeuttavan vaikutuksen elämänlaatuun.⁶⁰² Hän myös korosti naisten aseman muutoksen aiheuttaneen hänen kauheaksi kuvaamaansa tilanteen, jossa naisista oli tullut miehille kilpailijoita. Hänen mukaansa tähän oli syynä tuotantoelämän kehittyminen.⁶⁰³ Rouva Kirjailijan (Pennanen) näkemykset aiheuttivat kummastusta muissa keskustelijoissa. Herrat Tohtori totesikin ”Rouva kirjailijalle sen sijaan sopii parhaiten keskiaikainen, lapsiansa kovassa kurissa kasvattavan hurskaan perheenäidin ihanne”. Lopulta Rouva Kirjailija (Pennanen) esitti pyynnön keskustelun lopettamisesta: ”älkää nyt puhuko naisista niin paljon. Pyydän että merkitään pöytäkirjaan, että nainenkin on ihminen (Kulissimies: Huutomerkkikö perään vai piste – Bassot: Pane kolme pistettä)”.⁶⁰⁴

Keskustelun sävy oli muuttunut poikkeuksellisen henkilökohtaiselle asteelle erityisesti Herra Tohtori (Kuusi) ja Rouva Kirjailijan (Pennanen) keskinäisissä kommentoinneissa. Muiden keskustelijoiden

---

⁵⁹⁹ Repo 1972, 235-238.

⁶⁰⁰ Repo 1954, 239.

⁶⁰¹ Repo 1954, 246.

⁶⁰² Repo 1954, 240.

⁶⁰³ Repo 1954, 274. Eila Pennanen kuvailee 1950-lukua hänelle erityisen vaikeaksi ajaksi. Hän oli solminut sodan jälkeen avioliiton, joka tuotti hänen omien sanojensa mukaan pettymyksiä ja vaikeuksia. Avioliitto päättyi lopulta vuonna 1953 avioeron. Pennanen 1992, 203.

⁶⁰⁴ Repo 1954, 271.

voidaan katsoa edustaneen liberaalia näkökulmaa Rouva Kirjailijan (Pennanen) edustamaa konservatismia vastaan. Ajoittaisten kommenttien voidaan, keskusteluiden yleisestä linjasta poiketen, katsoa suuntautuneen enemmän kommentoijaa kuin hänen edustamaansa linjaa vastaan.

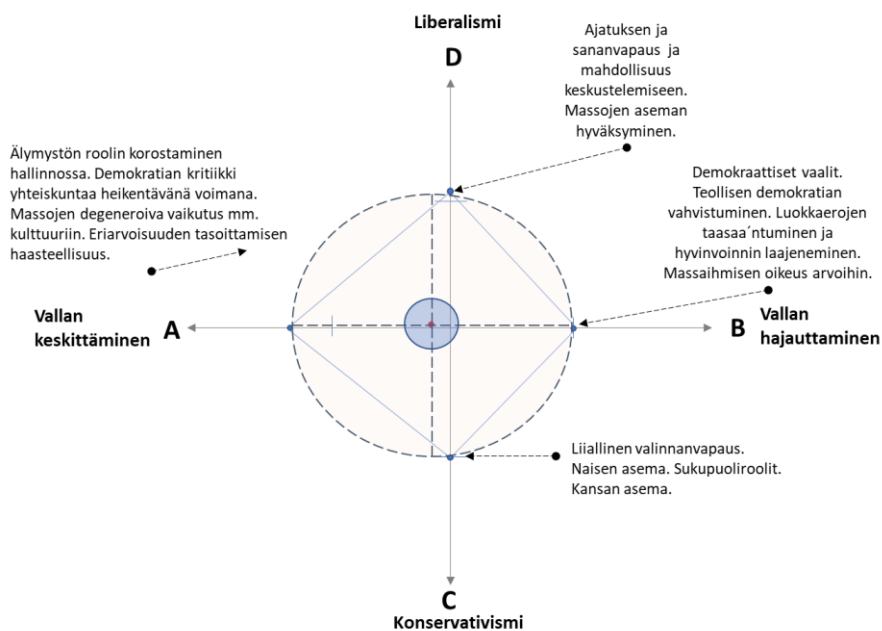
Lyyrikko (Anhava) palasi vielä *Pidot Tornissa* -teokseen. Hän nosti esille Rouva Tohtorin (Elsa Enäjärvi-Haavio) esittämän kommentin sivistyksen tason alenemisesta yhteiskunnan demokratisoitua. Lyyrikon (Anhava) mukaan näkökulma oli aiheellinen ja edelleen ajankohtainen. Hän kuitenkin tarkensi, että sivistyksen demokratisoitumisella tulisi tarkoittaa tiedon saatavuuden paranemisen myötä tapahtuvaa laadun heikkenemistä.⁶⁰⁵

Toiset pidot Tornissa teosta leimaa yhteiskunnallisten rakenteiden muuttuminen. Painopiste oli siirtynyt sivistyneistön hallinnasta kohti taloudellisten arvojen hallintaa. Massojen tarpeet oli tunnistettu ja niiden olemassaolo oli hyväksytty, mutta samaan aikaan käytiin henkistä painia kontrollin lisäämiseen ja sen oikeutuksiin. Kontrollille nähtiin tarvetta, mutta se koettiin myös uhaksi. Keskusteluita leimasi idän uhka ja turvaa haettiin lännestä, niin kulttuurillisessa kuin yhteiskunnallisessakin mielessä. Keskeistä kuitenkin oli, että kansaa oli sivistettävä jo siitä syystä, että kansansivistystyö oli elinehto demokratialle.

Seuraavassa nelikentässä on kuvattuna Toiset pidot Tornissa -keskusteluihin osallistuneiden eliitin edustajien näkemys demokratiasta. Teoksessa on havaittavissa vahva yhteiskunnallinen murros. Eliitin asema korostui jälleen suhteessa tavalliseen kansaan, jonka kykyjä kyseenalaistettiin useaan otteeseen. Toisaalta yhteiskunta nähtiin demokratisoituneen merkittävästi. Tätä ei pidetty pelkästään positiivisena asiana, vaan pelättiin sen aiheuttavan yhteiskunnan degeneroitumista. Sananvapauden suhtauduttiin kyseenalaistavasti, vaikkakin samaan aikaan korostettiin keskustelemisen vapauden merkitystä.

---

⁶⁰⁵ Repo 1954, 293.

Kaavio 10. Demokratisoituminen *Toiset pidot Tornissa* teoksessa (1954)

3.3 Maalaisliitto, maalaisliitto! (1963)

1960-luku oli merkittävää aikaa niin sisäpolitiikan kuin ulkopoliitiikan osalta. Suomi oli kokenut yöpakkaset vuonna 1958 ja noottikriisin vuonna 1961. Vuonna 1962 oli pidetty niin kutsutut noottivaalit, joiden seurauksena Kekkonen oli valittu toiselle kaudelle Maalaisliiton hyödynnettyä kriisiä vaalityössään.⁶⁰⁶ Kriisiin seurauksena kokoomuksen, sosiaalidemokraattien ja kansapuoleen yhteisen Honkaliiton presidenttiehdokas Olavi Honka, vetäytyi vaaleista, koska koki että Neuvostoliitto piti häntä ulkopoliittisesti sopimattomana ehdokkaana.⁶⁰⁷ Näiden vaiheiden jälkiseurauksena presidentti Kekkoselta katosi oppositio, jonka seurauksena hän saavutti käytännössä yksinvaltaisen aseman Suomessa.⁶⁰⁸

1960-luvulla modernisaatio ulottui kaikkialle muuttaen niin poliittista kuin yhteiskunnallista elämää.⁶⁰⁹ Vuosikymmenen alulle oli ominaista äärradikalismi ja tajunnan vallankumous, jotka johtuivat entisten arvojen ja tapojen kyseenalaistamisesta. Modernisaation myötä vanhat arvot olivat muuttuneet kehityksen, uusiutumisen ja poliittisen vapauden esteiksi. Arvostelun kohteeksi

⁶⁰⁶ Tervämäki 2014, 423.

⁶⁰⁷ Alasuutari 1996, 173.

⁶⁰⁸ Häikiö 1997; Kansallisbiografia.

⁶⁰⁹ Karkama 1997, 219.

joutuivat niin perinteiset oikeistolaiset arvot koti, uskonto ja isänmaa, kuin reaalisosialismikin.⁶¹⁰ 1960-luku oli myös talouden murrosaikaa, kun sotien jälkeisestä moraalitaloudesta siirryttiin yhteiskunnallisen suunnittelutalouden ja organisoitumisen aikaan. Suunnittelutaloudelle oli leimallista vahva korporatistisen järjestelmien kehitys, mikä näkyi erityisesti tulopolitiikassa, ts. hinta ja palkkasopimuksissa, joiden avulla pyrittiin kansantalouden mahdollisimman oikeudenmukaiseen jakoon eri väestö- ja ammattiryhmien kesken.⁶¹¹

Pidot Aulangolla -teoksen yhtenä pääteemana on pidetty keskustelua ulkopolitiikasta, joka oli kuitenkin vain yksi teemoista. Se, että keskustelun aiheena oli nimenomaan ulkopolitiikka, oli teoksen kannalta haasteellista. Erno Paasilinnan mukaan merkittävä osa mukaan pyydetyistä keskustelijoista perui teeman vuoksi osallistumisensa, koska vallitsevassa ilmapiirissä ulkopolitiikasta oli sallittua muodostaa vain yksi käsitys.⁶¹² Ilmapiiri ei siis voinut olla vaikuttamatta käynnistyviin keskusteluihin, kun intellektuellit kiipesivät jälleen henkiseen torniinsa.

Keskustelut käynnistyivät kansallisuus-kansainvälisyys teemasta. Pian keskusteluissa nousi esille kysymys kansainvälistymisen vaikutuksista suomalaisen yhteiskuntaan. Majakanvartija (Jyrki Juurmaa) esitti ajatuksen ihmiskunnan laajamittaisesta integraatiosta ja sen myötä syntyvän autonomisen alueen muodostamisesta. Tämä seurauksena erilliset valtiot menettäisivät merkityksensä. Ajatus ei kuitenkaan saanut kannatusta. Talousmies (Matti Mannerkorpi) jatkoi aiheesta pohdinnassa valtioiden päätäntävällän siirrosta yhteiskansallisille tai ylikansallisille elimille, sekä niiden vaikutuksesta suomalaiselle yhteiskunnalle. Tätä seuranneessa keskustelussa todettiin kehityksen jo käynnistyneen, Euroopan talousyhteisön piirissä.⁶¹³ Talousmies (Mannerkorpi) viittasi tässä todennäköisesti Suomen EFTA-kauppasopimukseen vuodelta 1961, jolloin Suomi solmi, Neuvostoliiton hyväksynnällä, Länsi- ja Keski-Euroopan kauppaa edistävän yhteistyösopimuksen. Sopimuksen voidaan katsoa olleen linjassa Suomen länteen suuntautuneelle kauppapolitiikalle.

Runoilijan (Väinö Kirstinä) mukaan valtioiden rajat olivat heikentyneet, eivätkä kansalliset erot enää olleet niin merkittäviä kuin aiemmin. Syyksi hän näki esimerkiksi television, jonka ansiosta ihmisten

---

⁶¹⁰ Karkama 1997, 220-221.

⁶¹¹ Alasuutari 1996, 246.

⁶¹² Paasilinna 1996, 201.

⁶¹³ Paasilinna 1963, 28.

maailmankuva oli laajentunut.⁶¹⁴ Säännölliset televisiolähetykset olivat käynnistyneet Suomessa vuonna 1957 ja vuoden 1959 loppuun mennessä televisiolupia oli lunastettu jo noin 34 000 kappaletta. Erityinen kasvuaika televisiolle Suomessa oli vuosien 1961-65 välinen aika, jolloin televisio yleistyi ennätysvauhtia saavuttaen vuonna 1969 miljoonan lunastetun luvan rajan.⁶¹⁵ Suomalaisten vapaa-aika oli lisääntynyt ja massakulttuuri muuttanut kulutuskäyttäytymistä. Tämän seurauksena oli syntynyt otollinen alusta tv-kulttuurin kasvuille. Televisiopolitiikka oli noussut myös osaksi viestintä- ja ohjelmapoliittista keskustelua, joka ylitti kansansivistysnäkökulmasta puoluepoliittiset rajat. 1960-luvulta aina 1980-luvulle saakka oli vallalla valtiokeskeinen viestintäpoliittinen järjestelmä, jonka avulla pyrittiin luomaan ja ylläpitämään koko kansan yhteisiä etuja vastaava televisio. Keinoiksi tähän nähtiin tiukka toimilupapolitiikka ja julkinen säätely, jonka tuli perustua julkiseen, demokraattiseen politiikkaan.⁶¹⁶ Televisio oli muuttanut yhteiskuntaa yhdessä muuttuneiden työolojen ja vapaa-ajan kanssa ja erityisesti 1960-luvun alkupuolella tv-tarjonta keskittyi vielä pitkälti amerikkalaisten sarjafilmeihin.⁶¹⁷ Näiden voidaan katsoa myös toimineen eräänlaisena ikkunana länsimaiseen kulttuuriin. Televisio oli avannut tavalliselle kansalle uudenlaisen kanavan kansainvälisten vaikutteiden hankkimiselle. Puhemiehen (Martti Qvist) mukaan tällainen integraatio oli mahdollista ainoastaan kehittyneille valtioille. Hänen mukaansa Euroopassa tapahtuva integraatio oli nimenomaan ja ennen kaikkea vain taloudellisesti kehittyneiden maiden etuoikeus. Hänen mukaansa integraation lieveilmiönä taloudellinen epätasaisuus jyrkkeni entisestään.⁶¹⁸ Opettaja (Aku-Kimmo Ripatti) nostaa vuorostaan esille Suomen edistyksellisen aseman myös globaalista näkökulmasta.⁶¹⁹

Meillä ei ehkä ole mahdollista ymmärtää tätä köyhien ja rikkaiden epäsuhtaa, koska Suomi on verrattain tasainen maa tässä mielessä. Tilanne on kehitysmaissa sama kuin meillä viime vuosisadan lopulla, jolloin kaiketi 70% kansasta oli säätyjaon ulkopuolella. Alikehittyneissä maissa on nyt 70% säätyjen ulkopuolella. ⁶²⁰ (Opettaja, Aku-Kimmo Ripatti)

---

⁶¹⁴ Paasilinna 1963, 33.

⁶¹⁵ Välisalo 2010, 19.

⁶¹⁶ Alasuutari 1996, 209.

⁶¹⁷ Välisalo 2010, 21.

⁶¹⁸ Paasilinna 1963, 34.

⁶¹⁹ Paasilinna 1963, 41.

⁶²⁰ Paasilinna 1963, 41.

Opettaja (Ripatti) painottaa syvään juurtunutta kansallista pelkoamme itää kohtaan. Hänen mukaansa tilanne oli kuitenkin muuttumassa. Tässä hän viittasi presidentti Kekkonen pitämään puheeseen ylioppilaille, jossa hän käsitteli yleismaailmallisuutta. Hänen mukaansa puhe oli osoitus asenteiden muuttumisesta.⁶²¹ Itää ei enää koettu samanlaisena uhkana, koska ovet länteen olivat hiljalleen avautuneet. Suomen asema suhteessa Neuvostoliittoon oli kuitenkin vielä pitkään haastava ja niin sisä- kuin ulkopoliittikan osalta vaadittiin poikkeuksellista poliittista tasapainoilua tilanteen hallinnassa pitämiseksi.

Historioitsija (Pirkko Rommi) korosti että Suomen tuli rakentaa parhaan taitonsa mukaan luottamukselliset suhteet suurvaltoihin ja säilyttää niitä kohtaan kunnioitus sekä avulias suhtautuminen, eikä esiintyä uhmakkaasti. Hänen mukaansa Neuvostoliitto oli kasvattanut Suomea *koivuniemen herran avulla*.⁶²²

*Vaaran vuosien lopulla vielä sanottiin, että tilanne on sietämätön, se on lopetettava; yöpakkasten jälkeen todettiin olevan luonnollista, että hallitusta muodostettaessa on otettava ulkopoliittikka huomioon ja Novosibirskin jälkeen ei enää perusteltu, vaan pelättiin. Voiko kukaan väittää, että kasvatus ei olisi ollut tehokasta?*⁶²³
(Historioitsija, (Pirkko Rommi)

Historioitsijan (Rommi) korosti että ulkopoliittikka vaikutti vahvasti myös sisäpolitiikkaan ja toimi rajaavana tekijänä myös demokratian näkökulmasta. Kosmopoliitti (Heikki Brotherus) jatkoi samasta aiheesta ja korosti ulkopoliittikan vaikutuksen olevan jo siinä määrin voimakasta, että oli hankala määrittää missä vaiheessa itsenäisyys voitiin katsoa menetetyksi.⁶²⁴

Keskusteluissa nousi esille voimakas huoli Suomen tulevaisuudesta. Tärkeimmäksi kysymykseksi nousi, kuinka voisimme säilyttää itsenäisyyden ja voimme oikeastaan kutsua enää itseämme puolueettomaksi suhteessa suuravaltapolitiikkaan. Oikolukija (Heikki Eskelinen) nosti esille

---

⁶²¹ Paasilinna 1963, 68.

⁶²² Paasilinna 1963, 79.

⁶²³ Paasilinna 1963, 79.

⁶²⁴ Paasilinna 1963, 80-82.

ulkopolitiikan kontrollin vaarallisuuden suhteessa sisäpolitiikan ohjailuun. Hänen mukaansa ollaan hyvin vaarallisella tiellä, mikäli hyväksytään linjaus, jossa hallitseva suuntaus kriminalisoi opposition vedoten motiivien epäisänmaallisuuteen, ja että valta keskitetään yhdelle puolueelle tai jopa henkilölle. Opposition rooli sisäpolitiikan harjoittamisessa oli aina ollut oleellinen, erityisesti ulkopoliitiikan näkökulmasta.⁶²⁵ Kriitikissään hän viittaa suoraan Maalaisliiton vaalivoittoon vuonna 1962 (kts. noottivaalit), sekä vallan keskittymiseen presidentti Kekkoselle. Tällaisilla kannanotoilla oli seurauksensa, kuten Kekkonen reaktiosta teoksen ilmestyttyä voidaan todeta.⁶²⁶

Kekkonen linjalle löytyy myös puolustajia. Majakanvartija (Jyrki Juurmaa) puolustaa esimerkiksi vuoden 1958 hallituksenvaihtoa ja Kekkonen toimia tämän yhteydessä. Hänen mukaansa tapahtumissa ei ollut kyse niinkään tietystä puoluetta vastaan kohdentuneesta toimenpiteestä vaan Neuvostoliiton Leskistä kohtaan tuntemasta epäluulosta. Majakanvartijan (Juurmaa) mukaan Kekkonen toimi asiassa maltillisemmin kuin esimerkiksi Paasikivi olisi toiminut vastaavassa tilanteessa, ja Suomi oli itsenäisempi kuin koko muodollisen itsenäisyytensä aikana.⁶²⁷

Keskustelu Suomen suurvaltasuhteista jatkui hyvin samantyyllisenä läpi koko teoksen. Vastakkain olivat kaksi ryhmittymää, joista idälle myönteistä ryhmää johti Majakanvartija (Juurmaa) ja kriittisintä ryhmää Oikolukija (Eskelinen) sekä Kriitikko (Kauko Kare), jotka saivat tukea Historioitsijalta (Rommi) ja Kosmopoliitilta (Brotherus). Muut tyytyivät painottelemaan keskusteluissa keskilinjalla ottaen kantaa maltillisemmin ja tilanteen mukaan.⁶²⁸ Keskustelu jakautui voimakkaasti osan puolustaessa Kekkonen ja Maalaisliiton edustamaa linjaa ja osan kritisoidessa sitä. Kekkonen jakoi muutenkin mielipiteitä ja mielenkiintoista onkin keskusteluiden voimakas henkilöityminen, mikä kuvaa Kekkonen poikkeuksellista asemaa ja toimintatapaa. Osoituksena tästä voidaan pitää myös hänen puuttumistaan teoksen julkaisuun ja palautteeseen sen ilmestymisen jälkeen. Erno Paasilinna kertoo muistelmateoksessaan – *Tähänastisen elämäni kirjaimet* (1996) – Kekkonen reagoineen vahvasti teoksessa esitettyyn kritiikkiin. Kekkonen kirjoitti Puhemiehelle Qvistille) tuhtuneen *myllykirjeen*, jossa korosti teoksen vaikeuttavan ulkopoliitiikan hoitoa. Hän myös antoi luvan lukea kirjeen muille keskustelijoille, muttei julkaista sitä. Keskustelijat koottiin

---

⁶²⁵ Paasilinna 1963, 85.

⁶²⁶ kts. Historiallinen konteksti ja lähteet, viite 37, 38.

⁶²⁷ Paasilinna 1963, 93.

⁶²⁸ Paasilinna 1996, 201.

Helsingin Seurahuoneelle, jossa kirje luettiin vakavalle kuulijakunnalle. Paasilinna kuvaa presidentin palautetta sangen kovakouraiseksi kurinpalautukseksi.⁶²⁹ Vastaavat toimituskunnan ja keskustelijoiden puhuttelut, eivät yleisesti vastaa käsitystä modernista demokratiasta ja sen toimintamalleista.

Sosiaalipoliitikko (Jouko Siipi) nosti keskusteluissa esille myös suomalaisen yhteiskunnan tulotasojen eroavaisuudet ja niiden epätasaisen jakautumisen alueellisesti. Hänen mukaansa ei riitä, että tilanne tiedostetaan, vaan syyt siihen tulisi myös ymmärtää ja hyväksyä.⁶³⁰ Kosmopoliitin (Brotherus) mukaan ilmiössä oli kyse globaalista mallista ja vauraus keskittyy sinne, minne sivistyskin keskittyy. Hän näki tilanteessa tietyn lainalaisuuden, jonka perusteella sivistys takaasi vaurauden.⁶³¹ Oikolukija (Eskelinen) viittasi Pekka Kuusen (1917-1989) teokseen *1960-luvun sosiaalipoliitikka (1961)*, jossa hänen mukaansa kuvataan syy siihen, miksi kansa tuntee olonsa Suomessa turvattomaksi.⁶³² Majakanvartijan (Juurmaa) mielestä em. teoksessa kuvataan osuvasti suomalaiselle yhteiskunnalle tyypillistä alamaisajattelua.

*Kuusi esittää myös hyvin hedelmälliset käsitteet 'alamaisajattelu' ja 'kansalaisajattelu'. Alamaisajattelu on Suomessa hyvin vallitsevana, ajatellaan että valtio on jotakin aivan muuta kuin mitä me itse olemme, käsittämättä että valtio on juuri meidän muodostama yhteisö, joka on puolestaan kansalaisajattelulle ominaista.*⁶³³ (Majakanvartija, Jyrki Juurmaa)

Kaikki eivät kuitenkaan liity Kuusen linjausten ihailijoihin. Kriitikko (Kare) esittää vastakkaisen näkemyksen toteamalla, että Kuusen tavoittelemat korkea kansantulo ja hyvinvointivaltio lietsovat tasapäisyyttä. Kriitikon (Kare) mukaan tavoitteena tulisi olla tarpeiden erilaisuuden hyväksyminen, ei tasapäistäminen.⁶³⁴ Kulttuurihistorian professori Kari Immosen mukaan Pekka Kuusen ajatusten taustalla vaikuttaa kailalainen empirismi ja snellmanilainen traditio – joiden pohjana oli pyrkimys päästä vaikuttamaan yhteiskuntaan valtion kautta. Ajatusmalli oli keskeinen osa 1960- ja 1970-

---

⁶²⁹ Paasilinna 1996, 201-202.

⁶³⁰ Paasilinna 1963, 153.

⁶³¹ Paasilinna 1963, 161.

⁶³² Paasilinna 1963, 161.

⁶³³ Paasilinna 1963, 164.

⁶³⁴ Paasilinna 1963, 191.

lukujen yhteiskunnallisia uudistuksia. Hänen mukaansa kehityksen tietynlainen kulminaatiopiste oli 1970-luvun alkupuolella syntynyt pyrkimys sosiaali-indikaattoreiden luomiselle. Näiden avulla voitiin yhteiskunta ja siinä toimiva yksilö ikään kuin läpivalaista röntgenkameralla erilaisten tasojen tunnistamiseksi. Tämän jälkeen yhteiskunnallinen päätöksenteko ja kehittämistyö olisi yksinkertaisempaa, lähinnä tekninen operaatio.⁶³⁵

Sosiaalipoliitikko (Siipi) käynnistää keskustelun demokratia-termin määrittelystä. Hänen mukaansa jo alkujaan on ollut virheellistä, että demokratia on suomennettu tarkoittamaan kansanvaltaa.⁶³⁶

Se on kai yksi suurimpia virheitä mitä Suomessa on koskaan tehty, että sana 'demokratia' suomennettiin sanalla 'kansanvalta'. Siihen tuli mukaan tuo tunteellinen sana 'kans' ja tuo mahdoton sana 'valta'. (Sosiaalipoliitikko, Jouko Siipi)⁶³⁷

Hänen mukaansa Platonista saakka oikea tulkinta olisi ollut, että demokratiassa on kyse kansalaisten tasa-arvoisuudesta ja henkilökohtaisesta vapaudesta. Hän korosti sitä, että kyseessä oli henkinen vapaus, ei valta. Ranskan vallankumouksen myötä määrittelyyn oli noussut mukaan veljeys, jolla silläkään ei ollut tekemistä vallan kanssa. Majakanvartija (Juurmaa) kritisoi kuitenkin väitettä korostamalla, että demokratian hallintaan tarvitaan aina valtaa. Puhemies (Qvist) yhtyi näkemykseen korostamalla vallan kuuluvan aina jollekin.⁶³⁸ Keskustelijat eivät kuitenkaan päässeet yksimielisyyteen vallan ja demokratian suhteesta.

Opettaja (Ripatti) korosti sivistyneistön roolia politiikan ohjauksessa. Hänen mukaansa kirjailijoiden kannanottoja tarvittiin jokapäiväiseen politiikan selvittelyyn politisoituneen lehdistön toimiessa kanavana.⁶³⁹ Keskusteluissa oli vahvasti esillä yhteiskunnassa vallitseva poliittinen tilanne ja sen asettamat rajoitteet, kuten sananvapauden rajoitukset. Keskeinen tema oli myös yhteiskunnan eri luokkien tasa-arvoistuminen ja suhtautuminen tilanteen muutokseen. Huoli sivistyneistön omasta asemasta on edelleen läsnä, mutta kansaa ei enää koeta samalla tavalla uhkana kuin

---

⁶³⁵ Immonen 1997, 205-206.

⁶³⁶ Paasilinna 1963, 195.

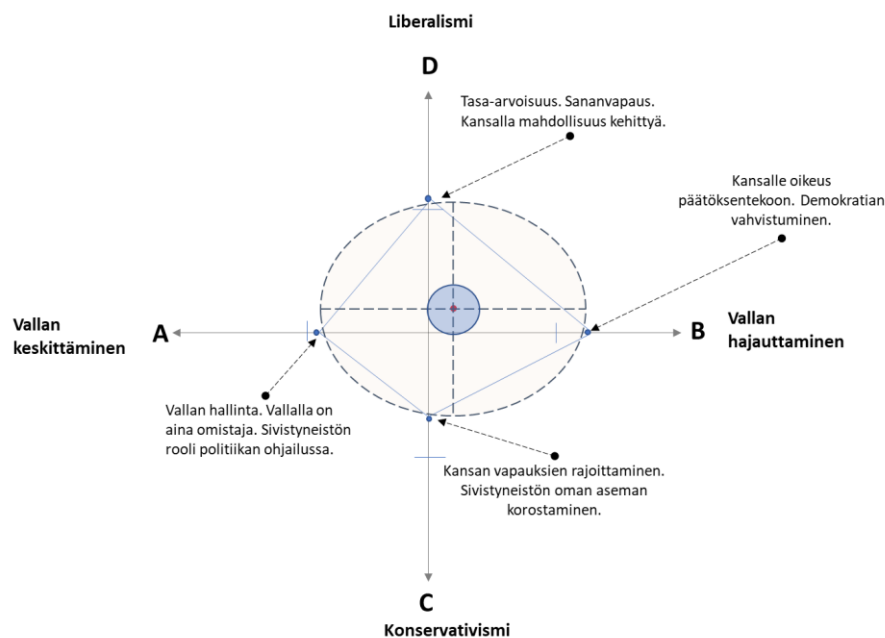
⁶³⁷ Paasilinna 1963, 195.

⁶³⁸ Paasilinna 1963, 195.

⁶³⁹ Paasilinna 1963, 357.

aiemmin. Kansalla oli mahdollisuus ja sille tulee tarjota mahdollisuus kehittyä. Erilaisuus oli hyväksyttävämpää kuin aiemmin, olipa sitten kyse poliittisesta ajattelusta, arvoista tai seksuaalikäytöksistä. Toimittaja (Erno Paasilinna) totesikin ”...saako olla erilainen vai eikö saa olla? Eihän sivistysvaltiossa 1960-luvulla enää kannata keskustella aiheesta. Totta kai pitää olla erilainen. Mieluimmin se on arvo kuin epäarvo”.⁶⁴⁰

Seuraavassa nelikentässä on kuvattuna 1960-luvun keskusteluihin osallistuneen eliitin näkemys demokratiasta. Eliitin asema on siis muuttunut suhteessa tavalliseen kansaan erot kaventuessa ja kansan kyvykkyyden saadessa myös tunnustusta. Yhteiskunta on demokratisoitunut merkittävästi ja sananvapautta korostetaan, mutta jonkinasteisen ohjauksen tarve tunnustetaan edelleen.

Kaavio 11. Demokratisoituminen *Pidot Aulangolla* teoksessa (1963)

3.4 Suomettumisen aika (1972)

Vuonna 1972 ideologiset rajat olivat jälleen jyrkentyneet, kansainvälistyminen oli ajanut kansallisuuden ohi, ja Suomi nähtiin pieneksi peluriksi kahden valtaideologian puristuksessa. Sisäpolitiikassa Kekkonen linja oli lyönyt itsensä läpi lopullisesti.⁶⁴¹ 1970-luvun vaihteessa oli

⁶⁴⁰ Paasilinna 1963, 329.

⁶⁴¹ Paasilinna 1996, 331.

yhteiskuntatieteilijöiden piirissä virinnyt kriittinen suhtautuminen demokraattiseen hyvinvointivaltioon. Hyvinvointivaltio nähtiin oman menestyksensä uhrina, joka ei enää ollut vakaalla pohjalla. Elintason nousun ja sosiaaliturvan kehityksen myötä yhteiskunta oli keskiluokkaistunut. Yleinen palkkataso oli kohonnut, työaika oli rajoitettu 40 tuntiin viikossa, vuosilomajärjestelmää oli uudistettu, työttömyysturvaa paranneltu. Uusi kaikille kuuluva eläke- ja terveydenhuoltojärjestelmä oli kehitteillä. Palkallinen äitiysloma ja julkinen päivähoito helpottivat perheiden arkea ja paransivat naisten asemaa. Käynnissä olevan peruskoulu-uudistuksen ja opintotukijärjestelmän tavoitteena oli taata kaikille yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen. Samaan aikaan käynnistyi kriittinen keskustelu hyvinvointivaltion tulevaisuudesta, ja yhteiskuntatieteilijät nostivat esille epäilyn demokraattisen hyvinvointivaltion pohjan kestävydestä. Heidän mukaansa pidemmällä aikavälillä kehitys kuihduttaisi mahdollisuudet yhteiskunnan uudistumiselle.⁶⁴²

Alasuutarin mukaan keskustelussa hyvinvointivaltion kriisiytymisestä oli taustalla ideologisten virtausten aiheuttama hyvinvointivaltion legitimizeettikriisi, ja toisaalta rahoituskriisi.⁶⁴³ Häyrysen mukaan tässä näkyi samansuuntainen linjaus, kuin mikä oli virinnyt kulttuuripolitiikan osalta. Kriitikki oli kasvanut kulttuurin demokratisointia ja liian demokraattista kulttuuripolitiikka kohtaan. Kulttuuripolitiikan katsottiin edustaneen tietynasteista kolonialistista jäännettä, jonka perusteella kaikki yksilöt tulisi sivistää yhtäläisten kulttuuriarvojen edustajiksi.⁶⁴⁴ Kansainvälistyminen ja kansainvälisen solidaarisuuden lisääntyminen olivat tuoneet tullessaan uusia kulttuuriasetelmia ja ilmiöitä suomalaiseen kulttuuripolitiikkaan ja keskusteluun. Alakulttuurit tunnistettiin julkisuudessa uudella tavalla (esim. saamelaiset, romanit ja asunnottomat). Syrjinnän vastainen oli astunut voimaan vuonna 1970.⁶⁴⁵

Politiikan saralla Suomessa elettiin niin sanotun suomettumisen ja Kekkonen aikaa. Suomi oli vahvasti sidoksissa itään vuonna 1970 jatkoa saaneen YYA sopimuksen myötä ja poliittisessa elämässä vallitsi vahvasti linjaus, jonka mukaan hallituspuolueiden tuli toimiakseen hakea hyväksyntä niin Moskovasta kuin presidentiltäkin. Puolueiden ulkopoliittisesta luotettavuudesta

---

⁶⁴² Patomäki 2007, 36.

⁶⁴³ Alasuutari 1996, 253.

⁶⁴⁴ Häyrynen 2006, 114.

⁶⁴⁵ Häyrynen 2006, 152.

käytiin keskustelua erityisesti vuoden 1972 loppupuolella. Yksi merkittävä syy tähän oli ehdotus Kekkonen toimikauden jatkamisesta poikkeuslailla niin, ettei vuonna 1974 olisi järjestetty uusia presidentin vaaleja. Alasuutarin mukaan tässä taustalla vaikutti EEC-vapaakauppasopimuksen solmiminen – istuvan presidentin toimikauden jakamisella voitiin rauhoitella Neuvostoliittoa ulkopoliittisen linjan muuttumattomuudella, vaikka samaan aikaan solmittiin vapaakauppasopimus lännen kanssa. Ehdotus aiheutti voimakasta vastarintaa oppositiossa. Siitä huolimatta laki meni lopulta läpi vuonna 1973. Poliittisessa ilmapiirissä oli meneillään poikkeuksellinen aika, johon kuului myös oppositiossa olevien ja vastaanhangoittelevien puolueiden hyväksynnän saaminen kiristyksen ja painostuksen avulla.⁶⁴⁶

Pidot Suomessa -keskustelut käynnistyvät Tarkkailijan (Jouko Paakkanen) alustuksella, jossa hän käsitteli ihmisen sitoutumista ja sitoutumattomuutta, sekä yksilön asemaa yhteisössä. Hän näki sitoutumisen olevan yksilön luonnollinen tarve, joka ohjasi hänen toimintaansa ja oli selviytymisen ehto. Tarkkailija (Paakkanen) pohti sitoutumattomuutta ja sen vaikuttimia, ja totesi sitoutumattomuuden johtuvan yksilön sisäänrakennetusta vapauden tarpeesta. Hänen näki ihmisen yhteisöllisyyden tietynlaisena biologisena tarpeena, keinona selviytyä.⁶⁴⁷ Keskustelun pääteemaksi nousi yksilön sitoutuminen yhteiskuntaan. Pohdinta kosketti laaja-alaisesti sitoutumisen perusedellytyksiä, kuten jonkinasteista organisaatiota tai ideologiaa.⁶⁴⁸ Perämies (Juha Vikatmaa) korosti keskustelijoiden itsensä oikeutusta edustaa jotain tiettyä näkökulmaa ja tarvetta voida vapaasti keskustella myös sosialismin ja kapitalismin suhteesta.⁶⁴⁹ Kirjailijan (Veijo Meri) mukaan ennen kaikkea entiseen verrattuna, sananvapaus oli toteutunut suomalaisessa yhteiskunnassa.⁶⁵⁰ Toisaalta hän kuvasi poliittisen riippuvuuden lisääntyneen 1960-luvulla. Hänen mukaansa puolueiden lukumäärän lisääntyminen oli osoitus tästä kuten myös keskiluokan merkittävä voimistuminen. Samalla keskiluokka oli laajentunut niin, että ääripäissä omistaviin luokkiin kuului palveluelinkeinoissa toimivia henkilöitä ja toisaalta työläisiä.⁶⁵¹ Keskiluokan kasvu nosti esille myös kritiikin hyvinvointivaltion edellytyksistä rakentaa toimintaansa vakaalle pohjalle. Keskusteluiden puitteissa pyrittiinkin löytämään keinoja tilanteen ratkaisemiseksi. Postimestari (Antero Jyränki) korosti keskusjohtoisuuden tarvetta yhteiskunnassa.

---

⁶⁴⁶ Alasuutari 1996, 177-178.

⁶⁴⁷ Paasilinna 1972, 13-16.

⁶⁴⁸ Paasilinna 1972, 21-25.

⁶⁴⁹ Paasilinna 1972, 29.

⁶⁵⁰ Paasilinna 1972, 175.

⁶⁵¹ Paasilinna 1972, 37.

Se mikä tässä asiassa sitten pitäisi olla selvää, on se että meidän pitäisi pyrkiä tilanteeseen, jossa yhteiskunta toteuttamaan ihmisten enemmistön tavoitteita. Ja tämän täytyy ns. keskusjohtoisuutta olla. Sitten on tietysti selvää, että ihmisten erilaisille, alemmanasteisille yhteisöille on jätettävä tietty määrä itsehallintovaltaa.⁶⁵² (Postimestari, Antero Jyränki)

Postimestari (Jyränki) edusti keskusteluissa vahvasti vasemmistolaista tulkintaa. Kirjailija (Veijo Meri) korosti vuorostaan laajempaa yhteiskunnallista muutosta viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomalaisessa yhteiskunnassa.⁶⁵³

Kymmenessä vuodessa on tapahtunut semmoinen muutos, että se tuntuu käsittämättömältä, sitä ei olisi voinut ennustaa 1950-luvulla. Puolueita ei tunne samoiksi kuin mitä ne olivat vielä 1960-luvun alussa. Minusta on syytä kiinnittää huomiota tähän tiedostamisjuttuun. Ei ainoastaan vasemmisto ole ollut sidoksissa vanhentuneeseen yhteiskuntamalliin, oikeisto on ollut sitä myös mitä suurimmissa määrin. Ja siltä taholta jatkunut pakote on ollut katalysaattorina yhteiskunnassa. Ehkä sen paineen voima on selityksenä tälle vapautumisen voimalle.⁶⁵⁴ (Kirjailija, Veijo Meri)

Puhemies (Erno Paasilinna) muistuttaa Suomen ulkopoliittisen tilanteen vaikuttaneen mitä suurimmissa määrin tilanteen kehittymiseen.⁶⁵⁵ Suomen suhde Neuvostoliittoon ja ennen kaikkea vahva ulkopoliittinen ohjailu, vaikuttivat vahvasti myös sisäpolitiikkaan. Puolueiden kontrolli Neuvostoliiton sekä presidentti Kekkonen toimesta kosketti niin vasemmistoa kuin oikeistoa. Poliittinen tilanne yhdistettynä modernisaatioon, yhteiskunnalliseen kehitykseen, elintason nousuun ja demokratisoitumiseen loivat vastapaineen, joka ilmeni lopulta politiikan mielenkiinnon vähenemisenä ja sen merkityksen heikentymisenä kansan keskuudessa. Talouden rakennemuutoksen ja hyvinvointivaltion keskiluokkaistumisen myötä myös äänestäjäkunnan

---

⁶⁵² Paasilinna 1972, 46-47.

⁶⁵³ Paasilinna 1972, 47.

⁶⁵⁴ Paasilinna 1972, 47-48.

⁶⁵⁵ Paasilinna 1972, 48.

tarpeet olivat muuttuneet. Tämä säteili myös politiikkaan, sillä poliitikkojen oli vaikea toimia sijoittajien toiveiden vastaisesti ilman negatiivisia vastareaktioita.⁶⁵⁶ Toisaalta Perämiehen (Vikatmaa) mukaan Suomen rooli kansainvälisessä suurvaltapolitiikassa oli vaatimaton ja vaati selviytyäkseen, että yksilöt tiedostivat oman roolinsa kokonaisuudessa ja oppivat hyödyntämään edustuksellista demokratiaa.⁶⁵⁷

Postimestari (Jyränki) esitti kysymyksen vallan jaosta – ”kenellä tai keillä on valta Suomessa?”. Hänen mukaansa yhteiskunnassa oli tapahtunut muutos, jonka pohjalta valta oli siirtynyt pääomalle.⁶⁵⁸

Hallitusmuodossa, joka on yksi Suomen perustuslaeista, sanotaan, että valtionvalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Tämän pohjalta on tapana esittää että maassa vallitsee edustuksellinen kansanvalta. Kaikilla kansalaisilla on yhtäläiset mahdollisuudet vaikuttaa siihen, ketkä eduskunnan jäseninä kulloinkin valtaa käyttävät. Poliitiikan tutkimuksen ja valtiosääntöoikeuden porvarillisen asiantuntijoiden ylläpitämän teorian mukaan perustuslait ovat pelisääntöjä, joiden puitteissa tasavertaiset osapuolet - eliitit - kilpailevat poliittisesta vallasta. Kansanvallan osoituksia sanotaan vielä olevan, etteivät julkiset viranomaiset puutu valtiollisten ja kunnallisten vaalien ehdokasasetteluun. Toisaalta on selvää, ettei suomalaisessa yhteiskunnassa ihmisillä ole yhtäläistä mahdollisuutta määrätä, ketkä kulloinkin ovat valtaa käyttämässä. Kansa ei nimittäin suoraan eikä valitsemansa eduskunnan välityksellä päättä, ketkä suurpankeissa ja teollisuuslaitoksissa taloudellista valtaa käyttävät.⁶⁵⁹ (Postimestari, Antero Jyränki)

Postimestarin (Jyränki) mukaan markkinat päättivät yhteiskunnassa elinkeinoelämän suunnasta. Kun pieni vähemmistö omisti tuotantovälineet, pystyivät he näin säilyttämään myös vallan itsellään. Tämän vallan säilyttämisen välineiksi hän näki kaupallistuneet joukkotiedotusvälineet, joiden avulla

---

⁶⁵⁶ Patomäki 2007, 54.

⁶⁵⁷ Paasilinna 1972, 197.

⁶⁵⁸ Paasilinna 1972, 63.

⁶⁵⁹ Paasilinna 1972, 63.

muokattiin kansan mielipiteitä valtarakenteiden säilyttämiseksi. Hän korosti myös presidentin merkittävää valta-asemaa - ”kumpi oikein edustaa kansan korkeita tahtoa: eduskunta vai tasavallan presidentti?”⁶⁶⁰ Puheenvuoroa seuranneessa keskustelussa pääsääntöisesti hyväksyttiin taloudellisen vallan keskittyminen. Poliittisella vallalla nähtiin kuitenkin olevan suuret mahdollisuudet.⁶⁶¹ Perämies (Vikatmaa) korosti vallan kontrollin merkitystä ja kyseenalaisti tilanteen, jossa valta voisi olla tasa-arvoisesti jaettu kaikkien kesken.⁶⁶² Postimestari (Jyränki) esitti vallan keskittämistä kansalle sosialistisessa Suomessa. Tätä seurasi kiivas keskustelu Postimestarin (Jyränki), Epäilijän (Wolf H. Halsti) sekä Perämiehen (Vikatmaa) välillä, muiden kyseenalaistaessa Postimestarin (Jyränki) näkemyksen.

Keskustelua käytiin jälleen sosialististen ja kapitalistisen yhteiskuntarakenteiden haitoista ja eduista, sekä evoluution ja vallankumouksen mahdollisuuksista. Jako mielipideleireihin oli jälleen voimakas. Postimestari (Jyränki) kannatti sosialistisen Suomen syntyä Sosialistin (Kalervo Kivistö) varovaisesti tukien häntä. Perämies (Vikatmaa), Epäilijä (Halsti) ja Populisti (Jouko Tyyri) kyseenalaisti jyrkin sanankääntein tällaisen ajatuksen mahdollistumisen ja toimivuuden.

Perämies (Vikatmaa) kiteytti yhteenvedossaan demokratiakäsitteen näkemysrot keskustelijoiden kesken.

Kun postimestari puhuu demokratiasta, joka on samaa kuin sosialismi, niin minun mielestäni käsitteissä toistaiseksi on ainakin se pieni vivahde-ero, että pyrkimys demokratiaan lähtee kai yksilöstä käsin ja sosialismi lähtee liikaa yhteisöstä käsin. Se on joku sellainen annettu, uskottu asia, että yhteisön rakenne on primääri eikä yksilö. Minä uskon päinvastoin.⁶⁶³ (Perämies, Juha Vikatmaa)

Mielenkiintoisen lisän keskusteluiden tulkintaan tuo Postimestarin (Jyränki), tausta. Antero Jyränki toimi presidentin kansliapäällikkönä (1970-1973) kannattaen samaan aikaan avoimesti sosialistista tulevaisuutta,⁶⁶⁴ sekä maltillista vallankumousta olemassa olevan hallintojärjestelmän

---

⁶⁶⁰ Paasilinna 1972, 63-65.

⁶⁶¹ Paasilinna 1972, 65-66.

⁶⁶² Paasilinna 1972, 67.

⁶⁶³ Paasilinna 1972, 250.

⁶⁶⁴ Paasilinna 1996, 332.

uusimiseksi.⁶⁶⁵ Jyrängin ura koki kuitenkin merkittävän takaiskun vain vuotta myöhemmin 1973, kun hän joutui eroamaan kansliapäällikön tehtävästään niin kutsutun Zavivodo vuodon seurauksena. Muistion vuodon tarkoituksena oli vaikeuttaa istuvan presidentin poikkeuslailla tapahtuvaa uudelleen valintaa ja samalla vaikeuttaa Suomen EEC-sopimuksen toteutumista.⁶⁶⁶

Keskustelua herätti myös aluepolitiikka. Puhemies (Paasilinna) nosti esimerkiksi Lapin, joka hänen mukaansa unohtui usein poliittisessa päätöksenteossa.⁶⁶⁷ Lisän keskusteluun lapin asemasta toi myös vähemmistökansallisuuksien, joiksi tässä yhteydessä laskettiin nimenomaan lappalaiset, kohtelu yhteiskunnassa.⁶⁶⁸ Keskusteluun vaikutti varmasti myös vuonna 1970 voimaan tullut syrjinnän vastainen laki,⁶⁶⁹ joka oli muuttanut yhteiskunnan rakenteita ja totuttaja toimintamalleja. Aluepolitiikan osalta esille nostettiin maaseudun tyhjeneminen ja vallan keskittyminen kaupunkeihin, joka oli niin ikään muuttanut yhteiskunnallisia rakenteita. Mitään varsinaisesti uutta tässä ei ollut, koska samaa keskustelua ja huolta maaseudun tulevaisuudesta oli toki käyty jo 1960-luvulla. Samaa kokonaisuutta sivuava aihe oli myös hyvinvointi-Suomi ja sen tulevaisuus. Teknikon (Erkki Laurila) mukaan Suomessa vallitsi pääsääntöisesti hyvinvointivaltion edellytykset, kun ruoka, vaatteet, ja katto pään päällä oli jo suurimmalla osalla kansasta. Puhemies (Paasilinna) muistutti yhteiskunnassa kuitenkin edelleen esiintyvän alueellista köyhyyttä. Hänen mukaansa Suomi ei ollut sellainen hyvinvointivaltio kuin sen kuviteltiin olevan.⁶⁷⁰

Keskustelua leimasi myös maastamuutto, jonka oli voimistunut 1960-luvun loppupuolelta lähtien. Epäilijän mukaan maastamuutto oli ennen kaikkea elintasoperäistä.⁶⁷¹ Muuttoliike Suomesta ei suinkaan ollut mikään uusi ilmiö - maastamuuttoa oli tapahtunut merkittävässä määrin 1860- ja 1920-30-luvuilla ennen kaikkea Amerikkaan, sekä 1940-luvulta lähtien Ruotsiin. 1960-70-luvuilla maastamuuttoa tapahtui mittavissa määrin Itä-Lapin kunnista johtaen siihen, että vuonna 1970 arvioitiin jo noin 3 % koko Lapin läänin väestöstä muuttaneen Ruotsiin. Erityisesti lähtijöitä oli metsä ja uittotöiden alalla työskennelleissä, työvoiman tarpeen pienennyttyä metsäteollisuuden koneistuttua. Toinen merkittävä syy oli elintason kehityksen myötä kasvanut voimakas

---

⁶⁶⁵ Esim. Paasilinna 1972, 125-191.

⁶⁶⁶ Hyytiäinen 2006, 36-37.

⁶⁶⁷ Paasilinna 1972, 76-77.

⁶⁶⁸ Paasilinna 1972, 105.

⁶⁶⁹ Häyrynen 2006, 152.

⁶⁷⁰ Paasilinna 1972, 135-136.

⁶⁷¹ Paasilinna 1972, 264.

väestönkasvu. Suomesta arvioitiin lähteneen noin 175 000 henkeä Ruotsiin vuosien 1961-1970 välisenä aikana. Puolet muutosta ajoittui nimenomaan vuosien 1968-70 välille, jonka jälkeen muuttoliike alkoi merkittävässä määrin vähentyä.⁶⁷²

Pidot Suomessa -teoksen lopussa Epäilijä (Halsti) nostaa esille suomalaisen yhteiskunnan hyviä puolia ja korostaa asioiden kehittyneen viimeisten vuosikymmenien aikana positiivisesti.

Minun täytyy sanoa, että viihdyn suomalaisessa yhteiskunnassa erittäin hyvin ja sen takia minä toivon, että se säilyisi, ja että myöskin suomalaisuus säilyisi ja kehittyisi ja kukoistaisi. Minua viehättää tässä maassa monta asiaa. Ensinnäkin se, että se on niin joustava kuin se on. Diktatuuri seisoo ja kaatuu diktaattorinsa kanssa. Sillä ei ole perääntymismahdollisuuksia, sillä ei ole muuntautumismahdollisuuksia. Me olemme käyneet läpi sellaisia vaiheita, joita vain harvat kansakunnat kestäisivät.⁶⁷³ (Epäilijä, Wolf H. Halsti)

Hän jatkaa vielä korostaen yhteiskunnallisten olojen tasoittuneen ja talouden kehittyneen Suomessa. Lisäksi yksilöillä oli vaihtoehtoja ja oikeus puolustautua. Näin ei ollut kaikkialla. Ihmisillä oli myös oikeus järjestäytyä ja lakkoilla, oikeus kirjoittaa vapaasti ilman rangaistuksia.⁶⁷⁴ Kannanotto oli itsessään jo hyvin poikkeuksellinen koko teossarjan huomioiden, koska se osoittaa sangen positiivista suhtatumista yhteiskuntaamme ja historiaamme.

Pidot Suomessa -teoksessa keskustelunaiheita oli kappalejaon mukaisesti määritelty olevan viisi. Erno Paasilinnan mukaan aiheet kuitenkin liukuivat päällekkäin ja lopulta niistä muodostui vain keskustelu yhdestä ja samasta aiheesta. Keskustelua käytiin erilaisten poliittisten järjestelmien paremmuudesta ja oikeutuksesta, olipa keskustelun ennalta määrätty aihe mikä tahansa.⁶⁷⁵ Demokratisoitumisen näkökulmasta keskustelu kohdentui demokratian käsitteeseen ja sen kohdentumiseen yksilön sekä yhteisön välille.

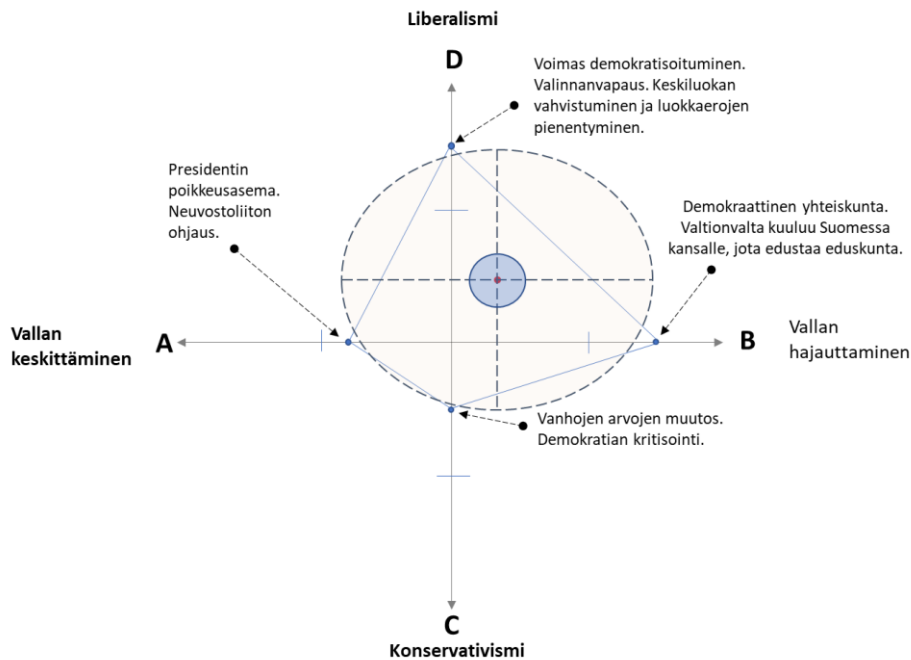
⁶⁷² Snellman 2019, 185-189

⁶⁷³ Paasilinna 1972, 307.

⁶⁷⁴ Paasilinna 1972, 307.

⁶⁷⁵ Paasilinna 1996, 331-332.

Seuraavassa nelikentässä on kuvattu *Pidot Suomessa* -keskustelujen eliitin näkemys demokratiasta. Teoksessa ei enää niinkään ole tunnistettavissa varsinaista eliittiä ja kansaa, vaan luokkajako painottuu enemmän taloudellisten aspektien näkökulmasta. Eliitin asema on muuttunut suhteessa tavalliseen kansaan ja erot kaventuneet samalla kun myös kansan kyvykkyys tunnistetaan. Yhteiskunta on demokratisoitunut merkittävästi ja sananvapautta korostetaan, joskin jonkinasteisen ohjauksen tarve tunnistetaan.

Kaavio 12. Demokratisoituminen *Pidot Suomessa* teoksessa (1972)

4 Bileet Tornissa

30 vuotta *Pidot Suomessa* -teoksen jälkeen vuonna 2002 kokoonnuttiin jälleen Hotelli Torniin keskustelemaan ajankohtaisista asioista. Bileet Tornissa edustaa *Pidot*-sarjan eräänlaista modernisoitua lisäosaa. Käsittelenkin tässä teosta viitteellisesti suhteessa aiempiin teoksiin ja nostan esille vain keskeisimpien teemojen mukaisia tutkimuskysymyksiä vallitsevan kulttuurieliitin asenteista ja näkökulmista, verraten niitä aiempien teosten linjauksiin. Vastaavaa syväluotaavaa läpikäyntiä kuin aiempien teosten osalta en tässä yhteydessä tee, vaikka olisikin mielenkiintoista purkaa tarkemmin merkittävien tapahtumien ja vallitsevan kulttuuri-ilmapiirin muutosten vaikutusta keskustelijoiden aatemaailmaan.

Yhteiskunta ja Suomen poliittinen ympäristö oli muuttunut suuresti sitten edellisten pitojen. Suomi oli liittynyt EU:n jäseneksi (1995), euro oli tullut käyttöön (2002), poliittinen kenttä oli muuttunut Kekkonen kauden yksinvaltiuden päättymisen jälkeen (1981), Neuvostoliitto oli hajonnut (1991) ja Suomi oli kansainvälistynyt niin talouden kuin kulttuurin näkökulmasta. Keskustelujen ideana oli jatkaa aiempien pitokirjojen perinteitä ja paikalle kutsuttiin tälläkin kertaa edustava joukko eri alojen asiantuntijoita ja vaikuttajia, jotka aiemmista käytännöistä poiketen esiintyivät keskusteluissa omilla nimillään. Iltalehden kolumnisti Jyrki Lehtolan mukaan ajatus uudesta Pidot teoksesta oli kuitenkin kuin suoraan kauhuelokuvasta.⁶⁷⁶

Keskustelujen painopisteeksi nousi tällä kertaa globaali talous, talouden valta, politiikan mahdollisuudet muuttuneessa maailmassa, sekä kansalaisuuden käsite ja hyvän elämän perusteet.⁶⁷⁷

Keskustelut käynnistyvät taiteilija Teemu Mäen alustuksella, jossa käsiteltiin globaalin talouden valtaa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa vallitseva kapitalistinen järjestelmä ei taannut yhteiskunnallista tasa-arvoa kaikille aloille vaan syrjii esimerkiksi luovia aloja. Myös mielekkään ja yhteishyvää tuottavan työn määrä oli vähentynyt yhteiskunnassa.⁶⁷⁸ Keskeiseksi teemaksi nousi työntekemisen mielekkyys ja yhteiskunnan tarjoamat edellytykset hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitämiseksi. Huolta aiheutti talouden ylivalta. Arno Kotro kyseenalaisti koko modernin yhteiskunnan demokratian olemassaolon, talouden ylivallan vaikutuksesta johtuen: ”Mitä demokratiaa on se, että kaikki hallitukset joutuvat nöyrytymään joidenkin oikuttelevien kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden edessä?”.

Talouden vaikutus yhteiskuntaa ohjaavana tekijänä noudattaa aiempien pitoteosten linjaa. Jo ensimmäisistä pidoista lähtien oli kannettu huolta kaupallistumisen vaikutuksesta niin kulttuurin kehitykseen kuin yhteiskunnan ohjaamiseen. Tästä esimerkkinä *Pidot Tornissa*-teoksessa (1937) Rouva Tohtori (Elsa Enäjärvi-Haavio) esitti huolensa sivistyneistön aseman heikkenemisestä yhteiskunnassa ja vallan siirtymisestä vuorineuvoksille. *Toiset pidot Tornissa* (1954) huolta aiheutti elintason kasvun myötä tapahtunut keskiluokan materialisoituminen. *Pidot Aulangolla* (1963)

---

⁶⁷⁶ Valkama 2002, 7-8.

⁶⁷⁷ Valkama 2002, 8-9.

⁶⁷⁸ Valkama 2002, 17-19.

teoksessa tunnistettiin yhteiskunnan muutos kansainvälistymisen myötä mutta samalla tunnettiin huolta kyvykkyydestä vastata tähän kulttuurilliseen ja taloudelliseen muutokseen. Pidot Suomessa (1972) keskusteluissa nostettiin vastaavasti esille erilaisten säätelyelinten tarpeellisuus kaupallisten toimijoiden liiallisen vallan rajoittamiselle yhteiskunnassa.

2000-luvulla keskustelua käytiin myös kansalaispalkkamallista ja sen avulla saavutettavasta tasa-arvosta.⁶⁷⁹ Keskustelu johti tuttuun aiheeseen yksilön aseman muutoksesta yhteiskunnassa., Yksilön oma vastuu tekemisestään ja valinnoistaan oli kasvanut entisestään vapauden kasvun ja demokratisoitumisen myötä. Asetelma oli tuonut mukanaan myös uudenlaisia haasteita, kun yksilön tuli itse kyetä määrittelemään oma asemansa yhteiskunnassa. Kasvanut vapaus oli tuonut mukanaan myös vastuita.⁶⁸⁰ Keskustelussa oli viitteitä ensimmäisten pitojen Filosofin (Niilo Mäki) käynnistämiin pohdintoihin yksilön asemasta ja roolista sekä toisten pitojen keskustelusta yksilön asemasta vallitsevassa ja muuttuvassa sosiaalisessa kentässä. Keskusteluissa kumpusi esiin eliitin huoli yksilön suhteesta yhteiskuntaan sekä massayhteiskunnan degeneroivasta vaikutuksesta.

Kulttuurin osalta keskustelua käytiin taiteen asemasta ja sen hyödyllisyydestä. Teemu Mäki käynnisti pohdinnan taiteen arvosta. Hän kyseenalaisti taiteen rinnastamisen ns. tuottaviin aloihin. Lisäksi hän esitti huolensa luovien alojen tulevaisuudesta markkinatalouden ohjaamassa yhteiskunnassa. Tätä seurasi runsas ja kumpuileva keskustelu työn tekemisen mielekkyydestä sekä talouden vaikutuksesta yhteiskuntaan. Jukka Relanderin mukaan ”Talouden näkökulmasta käsin erilaisille asioille asettuu vain välinearvo. Se hukkaa taiteen ja tieteen tilaa.” Suhteesta talouden tekemiseen hän totesi: ”Minä en jaksaisi tehdä samanlaista duunia kuin jotkut tyytit tuolla talouselämässä... Ja on hyvä, että ne tuottavat rahaa, koska sitten voidaan tehdä niitä tärkeämpiä hommia”.⁶⁸¹

Myös kulttuurin ja luonnon suhdetta pohditaan. Markus Jäntti nostaa esille puheenvuorossaan niin sanotun biologia – luonnollisuus oireyhtymän, joka johti siihen, että tieteisiin saakka pyrittiin selittämään kaikki luonnollisuus biologiseksi, jopa tulosten väärentämisen avulla. Hän nosti esille myös evoluutiopsykologian, joka hänen mukaansa vääristää biologian todellista ideologista

---

⁶⁷⁹ Valkama 2002, 21-24.

⁶⁸⁰ Valkama 2002, 17-27.

⁶⁸¹ Valkama 2002, 17-27.

luonnetta.⁶⁸² Ihmisen käyttäytymisen perustelevien biologisilla ominaisuuksilla nähtiin keskustelussa vaaralliseksi ja pelkoa herätti tämän mahdollistama luokittelu erilaisten biologisten ominaisuuksien avulla.⁶⁸³

Myös massaihmistä käsitteenä tarkasteltiin uudessa valossa. Jukka Relanderin mukaan nykyaikainen media puhuu aina massalle, eikä edes yrittänyt sovittaa sanomaansa yksilön tarpeisiin. Massayhteiskunnassa media oli keino keskustella massojen kanssa, koska yksilölliseen viestintään ei enää kyetty.⁶⁸⁴ Pauliina Hulkon ja Kirsi Pihan mukaan todellisuus muovautui median kautta ja media ohjaasi ajattelua.⁶⁸⁵ Pauliina Hulkko nosti esille myös medialuvun taidon, ja hänen mukaansa vain pieni joukko, pieni eliitti, kykeni suhtautumaan keltaiseen lehdistöön viihteenä.⁶⁸⁶ Hulkko viittasi Rosa Meriläisen aiempaan puheenvuoroon, jossa tämä korosti iltapäivälehtien viihteellistä vaikutusta tieteen tuottamisen vastapainona. Hänen mukaansa vain pieni osa, pieni eliitti, osasi suhtautua keltaiseen lehdistöön viihteenä.⁶⁸⁷ Kommentti nosti esille jälleen intellektuellien näkemyksen viestinnän haasteellisuudesta ja vaarallisuudesta sitä ymmärtämättömien syvien rivien näkökulmasta. Samalla linjalla jatkoi myös Arno Kotro, jonka mukaan *Neil Postman* (1931-2003) oli omassa tutkimuksessaan nostanut esille sen, että televisio oli vaarattomillaan silloin kun sen kautta tarjotaan ainoastaan viihdettä. Vaaralliseksi TV muuttui silloin, kun se uskottelee olevansa vakavasti otettavan tiedon lähde tai kulttuuriareena.⁶⁸⁸ Heikki Valkama puolestaan korosti mediakritiikin ja sen opettamisen tarpeellisuutta. Hänen mukaansa medialukutaito ja kriittisyys mahdollistaisivat demokratian edistämisen ja samalla estäisivät massojen tyrannian. Hän korosti myös mediakasvatuksen tarpeellisuutta kouluissa.⁶⁸⁹ Myös Markus Jäntti painotti lähdekritiikin merkitystä journalismissa korostaen samalla sitä, ettei keskiverto lukija kykene sitä huomamaan.⁶⁹⁰ Aldous Huxleyn *Uljas uusi maailma* (1932) teokseen palattiin Arno Kotron viitatessa siihen keskustelussa median luomasta totuudesta. Kotron mukaan teoksessa kuvataan kuinka viisitataa toistoa luo totuuden.⁶⁹¹ Median avulla voidaan siis rakentaa yleisesti hyväksyttäviä totuuksia ja

---

⁶⁸² Valkama 2002, 58.

⁶⁸³ Valkama 2002, 62.

⁶⁸⁴ Valkama 2002, 88.

⁶⁸⁵ Valkama 2002, 85-86, 88-89

⁶⁸⁶ Valkama 2002, 91.

⁶⁸⁷ Valkama 2002, 90.

⁶⁸⁸ Valkama 2002, 91.

⁶⁸⁹ Valkama 2002, 97.

⁶⁹⁰ Valkama 2002, 98-100.

⁶⁹¹ Valkama 2002, 108-109.

samalla ohjata massojen mielenkiintoa ja ajattelua haluttuihin aiheisiin. Risto Murto korostaa kuitenkin sitä, että tavallisilla ihmisillä oli mahdollisuus saada nopeasti tietoa eri asioista. Tämä mahdollisti asioiden reaaliaikaisen seurannan, vaikkakin suurimmalle osalle asialla ei hänen mukaansa ollut minkäänlaista merkitystä. Tämä oli kuitenkin esimerkki tiedonvälityksen demokratisoitumisesta.⁶⁹²

Keskustelu osoittaa massakulttuurin aiheuttaman pysyvän huolen sen vaikutuksesta tavalliseen kansaan. Kulttuurieliitti ja intellektuellit korostavat edelleen itseänsä suhteessa kansaan. Kansan negatiivisen kuvauksen perinne on niin ikään edelleen vahvasti läsnä.

Koululaitoksesta ja koulutuksesta keskusteltiin tuttujen teemojen ympärillä. Markus Jäntti korosti koululaitoksen merkitystä yhteiskunnalliset perusedellytykset ja perussivistyksen mahdollistavan koulutuksen näkökulmasta. Muualla kuin peruskoulussa koulutus tähtäsi lähinnä talous- ja työelämän tarpeisiin, mikä hänen mukaansa oli kyseenalaista ja lyhytnäköistä. Markkinoiden tarpeet muuttuivat ja näin myös koulutuksen tarpeet elivät. Toisaalta koulutuksessa unohdettiin ihmisten kanssa ja yhteisössä toimimiseen valmistavat ja tukevat opinnot.⁶⁹³ Arno Kotro korosti koululaitoksen suoritus- ja tutkintokeskeisyyden. Hänen mukaansa hallitus halusi että 70 % olisi tullut olla korkeakoulututkinto ”päästäkseen kadunlakaisijaksi pitää olla kadunlakaisutieteiden kandidaatti. Heikki Valkama korosti koulutuksen olleen valjastettu erilaisiin vaatimuksiin mutta ennen kaikkea talouselämän vaatimuksiin.⁶⁹⁴ Huoli liiallisesta akateemisesta koulutuksesta oli tuttu teema aiemmista teoksista. Jo *Toiset pidot Tornissa* – teoksessa (1954) keskustelua käytiin kasvaneen keskiluokan näkökulmasta. Keskeisimpiä muutoksia keskiluokan kasvun myötä oli virkamiesluokan aseman heikentyminen, sekä akateemisen koulutuksen saaneiden määrän merkittävä kasvu suhteessa koko kansaan.

Tutut aiheet Kansainvälistyminen ja globalisaatio nousivat jälleen keskeiseksi aiheeksi. Pohdintaa käytiin muun muassa siitä mikä on Suomen kansallinen asema muuttuvassa maailmassa. Rosa Meriläinen kuvasi globalisaatiolla olleen kaksi erillistä merkitystä. Ensinäkin sillä tarkoitettiin kaikkea, mikä liittyi valtioiden ja maanosion väliseen riippuvuuteen ja yhteistyöhön, sekä suppeampi

---

⁶⁹² Valkama 2002, 111.

⁶⁹³ Valkama 2002, 117-119.

⁶⁹⁴ Valkama 2002, 120-123.⁶⁹⁵ Valkama 2002, 147.

merkitys uusliberalistisen talouden globalisaationa.⁶⁹⁵ Meriläisen mukaan puhe valtion suvereniteetista liittyi kansallisvaltioon, joka puolestaan oli 1800-lukulainen ilmiö. Hänen mukaansa käsite oli kuitenkin alkanut purkautua heti syntymänsä jälkeen. Jo 1800-luvulla käynnistettiin keskustelu ihmisoikeuksista, jotka eivät enää olleet sidoksissa valtioon vaan kuuluivat kaikille ihmisille. Hänen mukaansa viimeistään 1900-luvun sotien myötä kävi ilmi, ettei kansalaisuus enää kyennyt suojaamaan yksilöä. Suomalaisten näkökulmasta merkittävä muutos kansallisvaltiossa tapahtui viimeistään 1990-luvulla EU-jäsenyyden myötä, minkä seurauksena Suomi ei enää ollut sama suvereeni kansallisvaltio kuin aiemmin. Kansallisvaltion mureneminen oli kuitenkin yksilön kannalta parasta.⁶⁹⁶

Keskustelussa globalisaatiosta nousi esille voimakas huoli USA:n vahvasta asemasta maailmanpolitiikassa. Kysymys EU:n suhteesta USA:aan, sekä Suomen asema EU:ssa herätti keskustelua. Pauliina Hulkko nosti esille näkökulman valtion roolista identiteettinä. Hänen mukaansa ei voitu olettaa, että kaikilla maailman ihmisillä olisi samanlaiset arvot, koska kansojen tarinat erosivat toisistaan. Myös valtioiden sisällä oli erilaisia suvereniteettia kaipaavia kansanosia.⁶⁹⁷ Jukka Relanderin mukaan oleellista oli, että kun puhuttiin globalisaatiosta myönteisessä mielessä, puhuttiin kulttuurista, kun taas kielteisessä hengessä, kyse oli taloudesta.⁶⁹⁸ Kirsi Piha nostetti esille myös maailmanlaajuisen demokratian käsitteen, jolla tarkoitettiin tilannetta, jossa jokaisella kansalaisella oli saman verran valtaa. Risto Murto muistutti, etteivät kaikki välttämättä halunneet tätä meidän demokratiaa. Myös Rosa Meriläinen epäili, että täydellistä demokratiaa voitaisiin saada aikaiseksi.⁶⁹⁹ Markus Jäntti korosti demokratian tarvitsevan toimiakseen tiettyjä sääntöjä ja mahdollisuuksia rajoittaa esimerkiksi itsemääräämisoikeutta.⁷⁰⁰

Keskustelu valtiosta, yksilön roolista yhteiskunnassa ja demokratian käsitteestä noudattaa aiempien teosten keskeisiä kysymyksiä. Käsitteistä valtiosta ja sen roolista yksilön ohjaamisessa nousi esille jo 1950-luvun *Toiset pidot Tornissa* -teoksessa, jossa käytiin keskustelua Suomen asemasta idän ja lännen välissä, sekä mahdollisuudesta ja keinoista säilyttää oma olemassaolo. Samaa keskustelua

---

⁶⁹⁵ Valkama 2002, 147.

⁶⁹⁶ Valkama 2002, 147-148.

⁶⁹⁷ Valkama 2002, 154.

⁶⁹⁸ Valkama 2002, 155.

⁶⁹⁹ Valkama 2002, 158-162.

⁷⁰⁰ Esim. Valkama 2002, 167-168.

jatketiin seuraavalla vuosikymmenellä Aulangolla, noottikriisin jälkeisissä tunnelmissa. 1970-luvun Pidot Suomessa teoksen voodaan katsoa käsitelleen keskeisiä kysymyksiä niin yhteiskunnallisen järjestäytymisen kuin valtiollisten rakenteidenkin näkökulmasta. Demokratisoitumisen käsite oli tunnistettu haastavaksi myös aiemmin ja varsinaista yksimielisyyttä sen määrittelystä ei missään vaiheessa saatu aikaseksi.

Heikki Valkama totesi Bileiden loppuyhteenvedossa, että kun verrataan käytyjä keskusteluita aiempien Tornin pitojen vastaaviin, esille oli noussut paljon enemmän avonaisia kysymyksiä, avauksia ja ajatuksia. Hänen mukaansa toivottavaa olikin, että keskusteluita voitaisiin jossain yhteydessä jatkaa. Keskustelujen keskeiseksi teemoiksi nousi talous ja liberalismi, joita sivuttiin jokaisessa keskustelussa. Pauliina Hulkko korosti keskustelun kulttuurista ja taiteista latistuneen liian varhaisessa vaiheessa, aiheen käsittelyn jäädessä vahvasti keskeneräiseksi. Hänen mukaansa keskustelut olisi tullut viedä henkilökohtaisemmalle tasolle.⁷⁰¹

Bileet Tornissa kuvaa muuttunutta yhteiskuntaa ja arvomaailmaa. Yksilön vapaus oli kasvanut ja siitä on tullut luonnollinen osa yhteiskuntaa. Demokratia oli laajentunut koskemaan koko yhteiskuntaa ja sen eri osa-alueita, mutta myös sen hallinnan ja ylläpidon haasteet tunnistettiin. Esille nostettiin myös ajatus globaalista demokratiasta ja yksilöiden globaalista tasa-arvoisuudesta. Suomalaisuutta käsiteltiin globalisaation kautta ja kansallisen identiteetin nähtiin muovautuneen pikemminkin yleis-eurooppalaiseksi identiteetiksi EU:n myötä. Kansanluonne ja kansalaisuus käsitteenä rinnastettiin sivistykseen, jotka nähtiin kulttuurillisena tuotoksena ja kansallisen identiteetin osana. Pysyvyyttä keskusteluiden huolenaiheiden osalta kuvastaa huoli kansan kyvystä omaksua sivistystä, samoin kuin ymmärtää ja hyödyntää sille tarjottavaa informaatiota. Keskustelijoiden oman identiteetin näkökulmasta esille nousi edelleen ajatus, että sivistyneistö ja eliitti edustavat pientä ryhmää, jolla oli yhteiskunnassa ainoana tahona kyky ymmärtää ja kyetä käsittelemään laajemmin sille avautuvia kulttuurillisia haasteita. Huoli koululaitoksen tilasta oli säilynyt ja koulutuksen tutkinto- ja tekniskeskeisyys herätti edelleen huolta keskustelijoissa.

---

⁷⁰¹ Valkama 2002, 175-177.

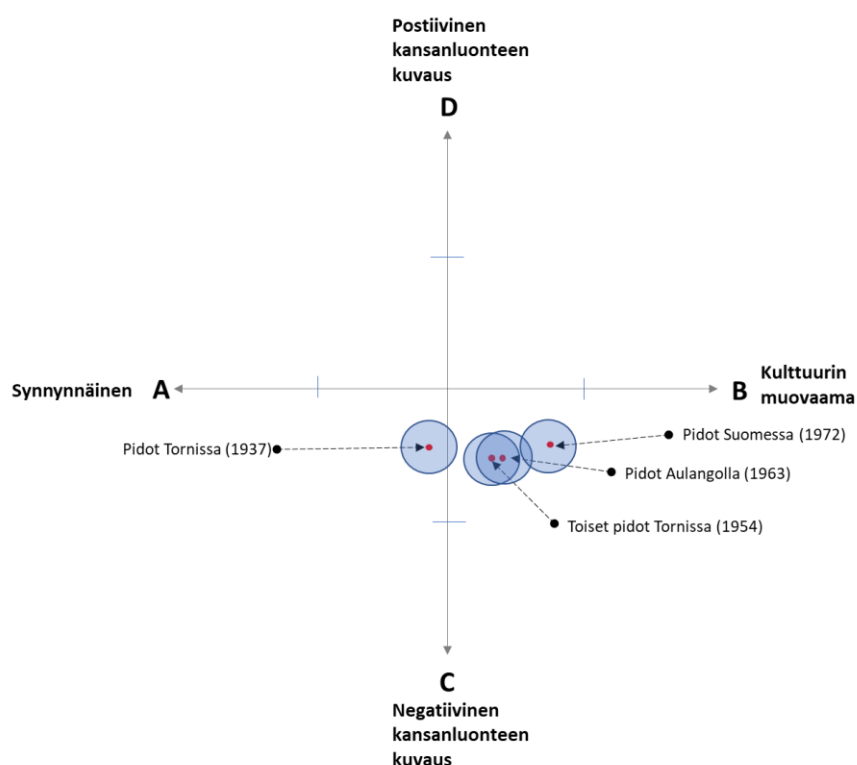
Johtopäätökset

Tarkastelin tutkielmassani suomalaisen eliitin ja sivistyneistön suhteutumista kansanluonteeseen, kulttuuriin ja demokratiaan *Pidot*-kirjasarjassa. Tutkimuksessani pohdin, millaisen kuvan keskustelijat rakentavat asenteistaan ja näkemyksistään ja kuinka yhteiskunnallisten tapahtumien voidaan katsoa vaikuttaneen näkökulmien muuttumiseen. Pyrin ensin avaamaan kunkin osa-alueen terminologiaa ja taustoittamaan mahdollisia vaikuttimia keskusteluiden sisällön näkökulmasta.

Ensimmäisten pitojen keskusteluissa on vahvasti viitteitä Euroopassa yleisesti vallinneeseen kulttuurikriisiin ja yhteiskunnallisiin murroksiin, joita modernisaatio toi tullessaan. Kansanluonteen määrittämisessä oletuksena oli snellmanilainen kansansielun syntyperäisyys. 1930-luvun *Pidot Tornissa* -teoksessa tämä asetelma piti vielä pintansa, mutta myös eriäviä näkemyksiä kuultiin. Vuosikymmenen vaihtuessa painopiste ohjautuikin yhä vahvemmin kansanluonteen kulttuurilliseen muovaantumiseen. Darwinismin ja kansanluonteen biologisoitumisen vaikutus oli vielä havaittavissa 50-luvun *Toiset Pidot* -teoksessa, mutta seuraavien pitojen kohdalla painopiste oli jo vaihtunut ja kulttuurin rooli kansanluonteen muokkaajana hyväksyttiin yleisesti-.

Tarkastellessa kansanluonteen kuvausta voidaan havaita, että *Pidot Tornissa* -teoksessa romantiikan aikainen positiivinen kansankuvaus sai jo väistyä ja tilalle nousi Ortega y Gassetin tuella negatiivissävytteinen tietämätön massaihminen. Seuraavien pitojen osalla kansankuvauksen negativismi vain synkeni entisestään. Vasta 1970-luvun *Pidot Suomessa* -teoksen kansankuvauksessa pyrittiin löytämään jälleen, jos ei suorastaan positiivisia niin ainakin hyväksyviä sävyjä, kokonaiskuvauksen jäädessä kuitenkin edelleen sängen negatiiviseksi.

Olen kuvannut seuraavassa nelikentässä, kuinka käsitys kansanluonteen syntyperäisyydestä suhteessa kulttuurin muovaamaan kansanluonteeseen sekä negatiivisen kansankuvauksen suhde positiiviseen kansakuvaukseen vaihtelee eri teosten välillä. Yhteenvetona voidaan todeta, että vielä *Pidot Tornissa* -teoksessa linja painottui jossakin määrin kansansielun syntyperäisyyteen tai biologisuuteen ja kansanluonteen negatiiviseen kuvaamiseen. Seuraavien teosten osalta kansanluonne oli jo kulttuurin piirissä mutta kansanluonteen kuvaus edelleen negatiivista.

Kaavio 13. Kansanluonteen kuvauksen painotukset eri teoksissa

Kun tarkastellaan sivistyneistön ja eliitin suhtautumista kansaan, on selkeästi havaittavissa yhtenäinen linja, jonka perusteella kaikkia teoksia yhdistää sivistyneistön vahva ylemmydentunto suhteessa tavalliseen kansaan. Kansa oli jotain, joka vaati ohjausta ja huolenpitoa. Sivistyneistö koki muuttuneen yhteiskunnan vaarantavan sen oman aseman keskiluokan voimistuessa ja kuroessa kiinni taloudellis-yhteiskunnallista statusta suhteessa vanhaan eliittiin. Käytännössä tämä ilmeni negatiivisena suhtautumisena kansan kulttuuriin, koulutukseen ja poliittiseen vaikuttamiseen. Mielenkiintoista on, että sama suhtautuminen tuntuu säilyneen eliitin keskuudessa pitkään, aina *Bileet Tornissa* -teoksen keskusteluihin saakka. Tietynasteisen poikkeus on kuitenkin havaittavissa 1970-luvun *Pidot Suomessa* -teoksen keskusteluissa, joissa politisointi ylittää muut arvot. Kuitenkin myös tämän teoksen keskusteluista on havaittavissa keskustelijoiden epäilevä suhtautuminen kansaan, ja ennen kaikkea kansan kykyihin. Yhteiseksi piirteeksi kaikille näille teoksille voidaankin lukea tietynasteinen kansanluonteen negatiivinen stigmatisointi.

Keskustelijoiden tapa puhua eliitin suhteesta kulttuuriin noudattelee samaa linjaa kuin suhtautuminen kansanluonteeseen. *Pidot Tornissa* -teoksessa korkeakulttuuri kuului eliitille ja

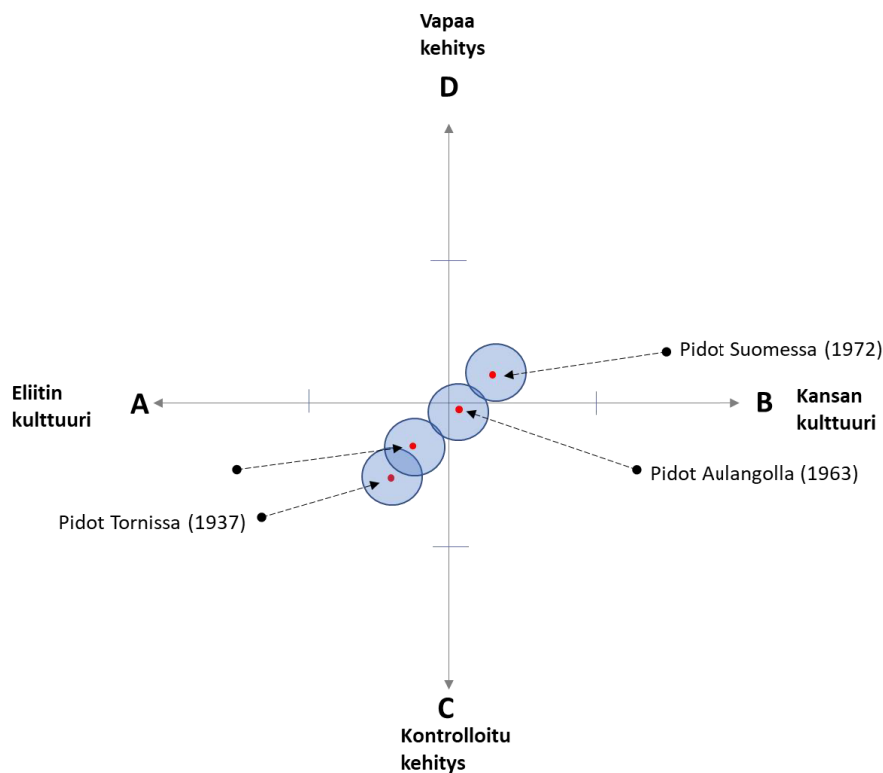
kulttuuria tuli ohjata. Kansankulttuuri, eli niin sanottu proletariaatin kulttuuri, kyllä tunnustettiin, mutta varsinaisena kulttuurina sitä ei kuitenkaan pidetty. Sen sijaan sen ohjaukseen ja kontrolliin suhtauduttiin myönteisesti. Toisien pitojen aikaan 1950-luvulla tilanne oli jo hieman muuttunut. Ennen kaikkea kansainvälistyminen, modernisaatio, aikakauslehdistö, viihdekirjallisuus ja radion yleistyminen olivat raivanneet tietään niin kutsutulle massa- ja populaarikulttuurille. Kansankulttuurin olemassaolo tunnustettiin, mutta sen eri ilmenemismuotoja paheksuttiin muun muassa heikon laadun ja kaupallisuuden varjolla. Oikean kulttuurin, korkeakulttuurin, katsottiin edelleen kuuluvan sivistyneistölle, vaikka populaarikulttuurin viihteellisyys tunnustettiin. Korkeakulttuurin muuttanutta statusta pyrittiin pönkittämään korkeakulttuurin vaikeatajuisuudella ja korkeakulttuuri olikin jotain, minkä vain sivistyneistö itse kykeni ymmärtämään. Kulttuurin ohjauksen osalta elettiin keskittämisen aikaa, vallan kuuluessa luonnollisesti eliitille itselleen. 1960-luvun Aulangon pidoissa painopiste oli jo siirtynyt kansankulttuurin puolelle, populaarikulttuurin ja ennen kaikkea länsimaisen viihdekulttuurin kuitenkin saadessa negatiivisen kohtelun keskustelijoiden puheissa. Eliitille kuului edelleen korkeakulttuuri ja sen ylläpito.

Kulttuurin radikalisoituminen ja politisoituminen toivat niin ikään uusia haasteita kokonaisuuden hallinnan kannalta. Myös elokuvateollisuuden suosio ja suomalaisen elokuvatuotannon kultakausi, ainakin määrällisesti tarkasteltuna, sekä television yleistyminen haastoivat vanhat arvot. Kansan keskiluokkaistumisen, kasvaneen elintason ja lisääntyneen vapaa-ajan myötä populaarikulttuuri oli saanut rehevän kasvupohjan korkeakulttuurin kokiessa samaan aikaan inflaation sivistyneistön oman aseman ja vaikutusvallan murentuessa yhteiskunnassa. Kulttuurin ohjauksen tarve nähtiin kuitenkin edelleen tarpeelliseksi ja kulttuuriministeriön kaltaisesta toimielimestä toivottiin tukea myös korkeakulttuurin ylläpitämiseksi.

Se, että eliitti näkee kulttuurin hallinnan kuuluvan ainoataan heille, ei ole yllätys – olihan teosten keskustelijat koottu pääsääntöisesti vallalla olevan kulttuurieliitin tai siihen läheisesti kytköksissä olevien yhteiskunnallisten vaikuttajien keskuudesta. Keskustelijoiden keskuudessa myös akateemisen koulutuksen osuus on poikkeuksetta suuri. 1970-luvun *Pidot Suomessa* edustaa kuitenkin poikkeusta perinteessä, sillä siinä keskustelijat eivät edustaneet niinkään kulttuurieliittiä vaan pääsääntöisesti poliittisia tahoja. Samoin keskusteluiden aiheet olivat valittu enemmän poliittista lähtökohdista kuin kulttuurikeskustelun ylläpitämiseksi. Kulttuurin osalta on kuitenkin tunnistettavissa modernisaation vaikutus ja kulttuurin vapauden kasvu. Lisäksi kansan kasvaneen

sivistystason myötä kulttuurin katsottiin kuuluvan yhä vahvemmin kansalle. Kontrollin tarve kuitenkin tunnistettiin, koska kansan ei edelleenkään katsottu olevan täysin kykeneviä huolehtimaan kulttuurin kaltaisesta kansallisaarteestamme.

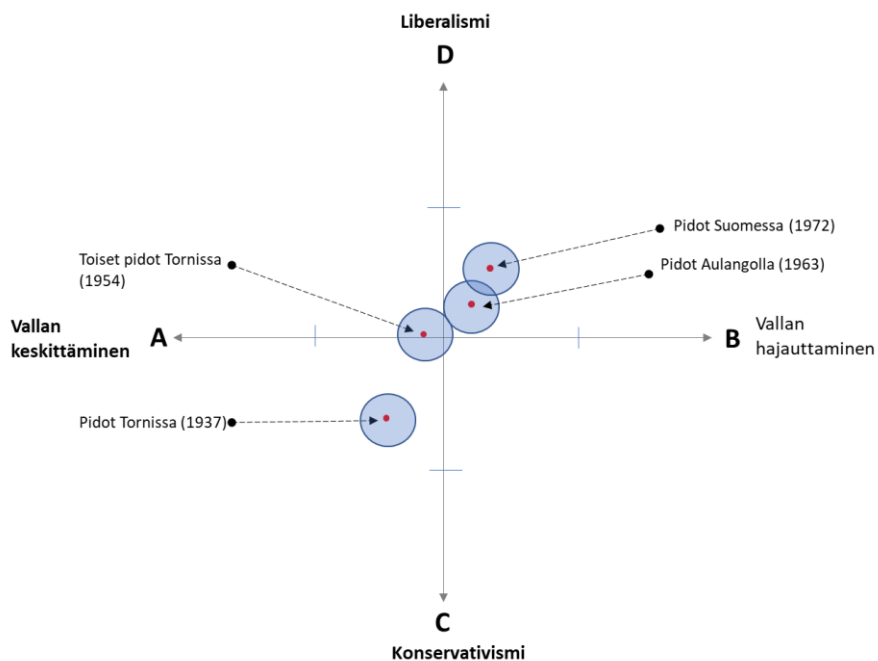
Kaavio 14. Kulttuurin kuvauksen painotukset eri teoksissa

Bileet Tornissa –kirjan kulttuuria koskevassa keskustelussa on samoja teemoja kuin edellisissä. Kansa ei edelleenkään kykene huolehtimaan kulttuurista, vain eliitillä on kyky ymmärtää kulttuuria laajemmin ja kyetä nauttimaan siitä täysivaltaisesti.

Yhteiskuntaa poliittisesta näkökulmasta tarkastellessa Suomessa on 1900-luvun aikana eletty niin Kekkosen vahvan yksinvaltiuden kuin liberaalidemokraattisen yhteiskunnankin aikaa. Eliitin suhde demokratiaan on niin ikään vaihdellut vuosikymmenien aikana. Kun puhutaan yhteiskunnan muiden arvojen kuin poliittisen ohjauksen demokratisoitumisesta, kehitys on ollut poliittista ilmapiiriä hitaampaa, mutta tilanteen kuitenkin kehittyneen merkittävästi vuosikymmenien aikana. Pito-keskusteluissa voidaan nähdä niin sotien, valvontakomission ja vaaran vuosien, Neuvostoliiton ohjailun kuin Kekkosen yksinvaltiuden vaikutustakin. Tarkastellessa eliitin suhtautumista demokratiaan laajemmin, on kehitys ollut tasaisempaa, kuin pelkän poliittisen kehityksen

näkökulmasta. Toisaalta tarkastellessa suhtautumista esimerkiksi kulttuurin demokratisoitumiseen, ovat asenteet säilyneet yllättävänkin konservatiivisina aina nykyiselle vuosituhannele saakka.

Kuten aikaisemmin todettiin, on vuosikymmenien aikana kuitenkin tultu huomattava matka ensimmäisten pitojen jyrkän konservatiivisista asenteista, jolloin kulttuuri tai koulutus ei kuulunut kaikille, 2000-luvun liberalistiseen kansankulttuurin suosimiseen. Oleellista kokonaisuuden kannalta on kuitenkin huomata kaikissa teoksissa enemmän tai vähemmän esille noussut huoli yhteiskunnan liiallisesta demokratisoitumisesta. Oikeastaan vasta *Pidot Suomessa* -teoksen myötä demokratian asema tunnustettiin mutta silti sen osalta nähtiin tarpeelliseksi sallia kontrolli liiallisen demokratisoitumisen ehkäisemiseksi. Kaiken kaikkiaan teoksissa ilmennyt muutos asenteissa on ollut kuitenkin merkittävin nimenomaan eliitin suhteessa demokratiaan, kaikki osa-alueet (kansanluonne, kulttuuri, demokratia) huomioiden.

Kaavio 15. Eliitin suhde demokratiaan teoksittain

Sivistyneistön ja eliitin näkökulmasta demokratisoituminen ei siis ollut missään vaiheessa ainoastaan positiivinen asia, vaan se on aina koettu myös yhteiskuntaa rappeuttavaksi ja ennen kaikkea sivistyneistön omaa asemaa uhkaavaksi voimaksi.

Tutkielman yhteenvedona voidaan todeta, että sivistyneistön ja eliitin suhtautuminen kansaan on hyvin monisäikeinen. Yhteiskunnallisesti eliitti ja kansan muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden mutta silti eliitin näkökulmasta on säilynyt halu erottautua tavallisesta kansasta. Kansanluonne oli jotain millä kuvattiin nimenomaan tavallista kansaa ja millä toisaalta perusteltiin eliitin omaa suhdetta kansaan. Kuvaavaa on, että kansasta puhuttiin yleensä kolmannessa, ulkopuolisessa persoonassa. Eroa kansasta korostaa myös se, että kansanluonteen kuvauksen negatiivisuus säilyttää asemansa läpi vuosikymmenien. Jos kansa ei olisi kypsytöntä, kykenemätöntä ja heikkolahjaista, mihin sivistyneistöä tarvittaisiin? Kansa oli ollut ja koettiin edelleen olevan jotain, mitä sivistyneistö tarvitsee oman olemassaolonsa perusteluksi. Eliitin perusteli oman olemassaolonsa edellytyksiä kansalla, koska tarvittiin jokin sellainen kyvykäs taho, joka ohjaa ja tukee tuota tietämätöntä massaa. Samansuuntainen kehitys oli havaittavissa myös eliitin suhteessa kulttuuriin. Lähtötilanteessa kulttuurin katsottiin kuuluvan lähinnä pelkästään eliitille, tavallisen kansan jäädessä kokonaisuudessaan sen ulkopuolelle. Kansankulttuurin olemassaolo kuitenkin tunnistettiin ja sen merkitys kasvoikin vuosikymmenien aikana vakiinnuttaen lopulta asemansa kulttuuritarjonnan kokonaisuudessa. Eliitin näkökulmasta kulttuurin ohjauksen ja kontrolloinnin tarve kuitenkin säilyi, jotta kulttuuria voitaisiin eliitin toimesta kehittää oikeaan suuntaan. Kulttuurin keskiluokkaistuksessa pyrittiin myös tekemään eroa niin sanottujen massakulttuurin ja korkeakulttuurin välille, jälkimmäisen ollessa jotain tavallisen kansan saavuttamattomissa olevaa ja vastatessa ennen kaikkea eliitin omiin tarpeisiin. Vaikka suhtautuminen demokraattiseen yhteiskuntajärjestelmään ja sen ylläpitoon on voimistunut vuosikymmenien kuluessa, on demokratisoituminen eliitin näkökulmasta yhtä aikaa mahdollisuus mutta myös uhka. Eliitin näkökulmasta demokratian ohjaukseen tarvitaan ennen kaikkea ainoastaan eliitin omaama laajakatseisuutta ja kyvykkyyttä vastapainoksi kansan kapeakatseiselle materialistiselle maailmankuvulle. Yhteiskunta ja sen arvot muuttuvat mutta eliitti jatkaa omaa kamppailuaan keskiluokkaistuneessa yhteiskunnassa. Kun peilaa nykyistä arvokeskustelua luokkarajojen uudelleen kasvusta tätä taustaa vasten, on vaikea olla yllättynyt suuntauksesta.

Pito-teoksissa riittää tutkittavaa vielä jatkossakin. Esimerkiksi sivistyneistön asennetta eri sukupuolia ja seksuaaliryhmiä kohtaan olisi mielenkiintoista tarkastella tarkemmin suhteessa yhteiskunnallisen muutoksiin ja muuttuneisiin moraalikäsitteisiin. Myös kansankuvauksen negatiivisuuden traditiossa olisi vielä paljon tutkittavaa. Mielenkiintoista olisi niin ikään taustoittaa

tarkemmin eri keskustelijoiden omaa taustaa ja peilata niitä keskusteluissa esille nousseisiin kannanottoihin

Lopuksi haluan päättää tutkielmani pitoperinteen mukaisesti kuvauksella kirjallisen työn toteuttamisen prosessista.

Kun aloitin työni kiiveten henkiseen Torniin ja pystyttäen tutkijanpöytäni menneiden vuosien intellektuellien keskuuteen, avautui ulkona vielä sykyinen maisema marraskuisine sateineen. Kun lopulta pää pyöräyksissä ja menneiden vuosien kaikujen vielä resonoidessa mielessäni, laskeuduin alas noista korkeuksista, nöyrin mielin ja valaistuneena, olivat puut jo kerralleen puhjenneet kirkkaaseen lehteen, nyt jo kuitenkin vaihtuen varhaiseen kellastumiseen. Samalla mieleni valtasi kiitollisuus mutta myös haikeus, vuosikymmeniä kestäneen urakkani viimein saapuessa maaliviivalleen. Nimimerkki Ikiopiskelija (25.8.2020)

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I Lähteet

Kivimies, Yrjö (toim.) 1937: *Pidot Tornissa*. Gummerus.

Paasilinna, Erno (toim.) 1963, *Pidot Aulangolla*. Karisto.

Paasilinna, Erno (toim.) 1972, *Pidot Suomessa*. Otava.

Repo, Eino S. (toim.) 1954, *Toiset pidot Tornissa*. Gummerus.

Valkama, Heikki (toim.) 2002, *Bileet Tornissa*. WSOY.

II Hakuteokset

Aikalaiskirja 1941: Henkilötietoja Nykypolven Suomalaisista. 1941. Otava.

Kuka Kukin On 1954: (Aikalaiskirja) Henkilötietoja Nykypolven Suomalaisista = Who's Who in Finland. 1954. Otava.

Kuka Kukin On 1964: (Aikalaiskirja) Henkilötietoja Nykypolven Suomalaisista = Who's Who in Finland. 1964. Otava.

Kuka Kukin On 1978: (Aikalaiskirja) Henkilötietoja Nykypolven Suomalaisista = Who's Who in Finland. 1978. Otava.

Kuka Kukin On 2001: (Aikalaiskirja) Henkilötietoja Nykypolven Suomalaisista = Who's Who in Finland. 2001. Otava.

Kuka Kukin On 2003: (Aikalaiskirja) Henkilötietoja Nykypolven Suomalaisista = Who's Who in Finland. 2003. Otava.

III Painamattomat lähteet

Finlex. Painonvapauslaki 1/1919. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1919/19190001001> (Luettu 4.10.2020)

Hanlon, Michael: *Cargo cult Science*, Cambridge University Press, 2013.
<https://www.cambridge.org/core/journals/european-review/article/cargo-cult-science/38CA581FFAB42704E5F667AA4A2D6D79> (Luettu 19.4.2020)

Häikiö, Martti: Kekkonen Urho. Kansallisbiografia-verkojulkaisu. *Studia Biographica* 4, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997.
<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/632>. (Luettu 17.4.2020)

Jousilahti, Julia & Koskinen, Ina & Neuvonen, Aleks: Tutkitun tiedon, sivistyksen ja kriittisen ajattelun tarve kasvaa – 4 – teesiä yliopistoista 2020-luvun Suomessa.
<https://www.demoshelsinki.fi/wp-content/uploads/2019/03/demos-yliopistot2020-4teesia.pdf> (luettu 15.3.2020).

Kansallisbiografia. SKS Biografiakeskus. <https://kansallisbiografia.fi/> (Luettu 3.10.2020)

Miettinen, Timo: Sivistysihanteen jäljillä – Sivistys on aina elänyt ajassa ja ollut mukana muutoksessa. <https://media.sitra.fi/2020/02/17111838/sivistysihanteen-jaljilla.pdf>, Sitra 2020 (Luettu 15.3.2020)

Helsingin Sanomat (HS) 20.12.2012: *Suomen ikkuna länteen* - <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002601080.html> (Luettu 15.4.2020)

Urho Kekkonen julkaistu tuotanto, kirje 25.9.1963 <https://www.doria.fi/handle/10024/11250> (Luettu 12.4.2020)

Urho Kekkonen Julkaistu tuotanto, kirje 14.9.1964 <https://www.doria.fi/handle/10024/9448> (Luettu 12.4.2020)

IV Tutkimuskirjallisuus

Alapuro, Risto & Stenius, Henrik 1987: "Kansanliikkeet loivat kansakunnan". *Kansa liikkeessä*, s. 7-49. Toimittaneet Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius. Kirjayhtymä.

Alapuro, Risto 1998: "Sivistyneistön ambivalentti suomalaisuus". Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti, s. 175-189. Toimittaneet Pertti Alasuutari & Petri Ruuska. Vastapaino.

Alapuro, Risto 1997: Suomen älymystö Venäjän varjossa. Tammi.

Alasuutari, Pertti 1996: Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994. Vastapaino.

Alasuutari, Pertti 1998: "Älymystö ja kansakunta". Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti, s. 153-174. Toimittaneet Pertti Alasuutari & Petri Ruuska. Vastapaino.

Allardt, Eric 2000: "Yhteiskuntatieteet". Suomen tieteen historia 2. Humanistiset ja yhteiskuntatieteet, s. 478-535. Toimittaneet Päiviö Tommilla & Tiitta Allan. WSOY.

Allardt, Erik & Alapuro, Risto, & Alestalo, Matti 1992: "Suomalaisen sosiologian historiasta". Suomalaisen sosiologian historia, s. 13-25. Erik Allardt & Risto Alapuro & Elina Haavio-Mannilla. WSOY.

Apo, Satu 1998: "Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio". Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Toimittaneet Pertti Alasuutari & Petri Ruuska. Vastapaino.

Bergsland, Knut 1969: "Kalevala norjaksi". Kalevalaseuran vuosikirja 49. WSOY.

Dahlberg, Julia 2018: Konstnär, kvinna, medborgare: Helena Westermarck och den finska bildningskulturen i det moderna genombrottets tid 1880–1910. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-653-421-6> (Luettu 3.10.2020)

Giesen, Bernhard & Schmid, Michael 1989: "Symbolic, Institutional and Social- Structural Differentiation, A Selection-Theoretical Perspective". Social Structure and Culture, s. 67-81. Edited by Hans Haferkamp, Walter de Gruyter.

Heikkinen, Simo 2008: *Kulttuurin pieksäntää – Toiset pidot Tornissa 1950-luvun suomenkielisessä kulttuurisessa arvokeskustelussa ja osana keskustelukirja-perinnettä*. Suomen historian pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/79136/gradu02661.pdf> (Luettu 22.5.2020)

Hietala, Veijo 1992: "Tuntematon sotilas Rovaniemen markkinoilla - Suomalaisen elokuvan lajityypit 1950-luvulla". *Avoin ja suljettu. Kirjoituksia 1950-luvusta suomalaisessa kulttuurissa*. Toimittanut Anna Makkonen. SKS.

Husso, Kai 2005: "Tohtorit, tiedepolitiikka ja työmarkkinat – tutkijakoulutus Suomessa 1950-luvulta tutkijakoulujen aikaan". *Opetusministeriön julkaisuja* 2005:21. Yliopistopaino.

Hurri, Merja 1993: *Kulttuuriosasto. Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksissa 1943-80*. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 389.

Hyytiäinen, Minna 2005: *Suomi ja Euroopan integraatio – Vapaakaupasta Euroopan unionin perustuslakiehdotukseen*. Julkisoikeuden pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/92893/gradu00699.pdf> (Luettu 2.8.2020)

Häyrynen, Yrjö-Paavo 1997: ”Intellektuellit ja yliopisto – kuusikymmenluvulta 1990-luvun sivistyneistöön”. *Älymystön jäljillä – Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*, s. 261-282. Toimittaneet Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Häyrynen, Simo 2006: *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka*. SoPhi 99.

Immonen, Kari 1997: ”Älymystön sitoutumisen monet kasvot”. *Älymystön jäljillä – Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*, s. 195-213. Toimittaneet Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Jakobson, Max 2003: *20. vuosisadan tilinpäätös: 3, Tilinpäätös*. Otava.

Kaila, Eino 1990: *Valitut teokset 1, 1910-1935*. Toimittanut ja johdannon kirjoittanut Ilkka Niiniluoto. Otava.

Karkama, Pertti 1997: ”Intellektuelli ja representaation kriisi. Näkökulmia 1960-luvun kirjailijaintellektuellin ongelmiin”. *Älymystön jäljillä – Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*, s. 214-236. Toimittaneet Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Karkama, Pertti 1998: *Kulttuuri ja demokratia: kirjoituksia kulttuurin nykytilasta*. SKS.

Karkama, Pertti & Koivisto, Hanne: ”Sivistyneistö ja älymystö Suomessa”. *Ajan paineessa - Kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta*, s. 9-30. Toimittaneet Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Kettunen, Pauli 1994: *Suojelu, suoritus, subjekti - Työsuojelu teollistuvan Suomen yhteiskunnallisissa ajattelu- ja toimintatavoissa*. SHS.

Kettunen, Pauli & Turunen, Ilkka: ”The Middle class, knowledge and the idea of the third factor”. *Scandinavian Journal of History* 19:1, s. 63-86.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03468759408579270> (Luettu 30.9.2020)

Kiianmaa, Antero & Pulliainen, Veikko 1989: ”Niilo Mäki ja soveltuvan psykologian alku Suomessa”. *Psykologia* 24, s. 170-177. Suomen psykologinen seura.

Kivimäki, Ari 1997: ”Elokuva ei saisi olla mikään tivoli, ei silloinkaan kun se on pelkästään ajanvietettä – Kriitikkoälymystön käsityksiä kansallisen elokuvakulttuurin suunnasta 1950- ja 60-luvuilla”. *Älymystön jäljillä – Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*, s. 237-258. Toimittaneet Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Kulju, Mika 2012: *Tornion maihinnousu 1944: Lapin sodan avainoperaatio*. Toinen painos. Gummerus.

Kunnas, Marja-Liisa 1980: ”Ympäristö taiteen ja yksilön muokkaajana. Tainen teoriat L. Onervan tuotannossa”. Kirjallisuudentutkijain Seuran Vuosikirja 33, 85-97. Toimittanut Auli Viikari. SKS.

Kokko, Heikki 2006: *Sivistyneistön suomalaisuus ihmiskäsityksen murroksessa. 1930-luvun kulttuurikriisi suomalaisen sivistyneistön kulttuurisen identiteetin kriisinä*. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/93702/gradu01261.pdf> (Luettu 27.3.2020)

Lappalainen, Päivi 1984: ”Kritiikki puolustusasemissa – kirjallisuustaistelu v. 1936”. *Hurma ja paatos. Näkökulmia 1920- ja 1930-luvun kirjallisuuteen*, s. 40-58. Toimittaneet Päivi Juutila & Kerttu Saarenheimo & Päivi Lappalainen. Kirjallisuuden ja musiikkitieteen Sarja A N:o 9. Turun yliopisto.

Leino-Kaukiainen, Pirkko 1990: *Kirja koko elämä. Gummeruksen kustannustoiminnan historia*. Gummerus.

Liikanen, Mirja 1994: *Yleisö, taidemaailman äänetön osapuoli*, s. 10-14. Hyvinvointikatsaus 2 1994. Edita Publishing Oy.

Lounela, Pekka 1976: *Rautainen nuoruus. Välikysyjien kronikka*. Tammi.

Malmberg, Tarmo 2019: *Suomalaisen mediatutkimuksen historiaa*, 246-252. Media & viestintä 4 (42) 2019. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/88454> (Luettu 8.8.2020)

Mikkeli, Heikki 1996: *Kulttuurikriisi sotienvälisessä Suomessa – mikä oli kriisissä?*, s. 122-140. Historiallinen Aikakausikirja 2 1996.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/499262?page=28> (Luettu 4.4.2020)

Mikkeli, Heikki 1999: ”Tornin pidot – korkokuva 30-luvusta?”. *Ajan paineessa - Kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta*, s. 16-39. Toimittanut Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Mikkeli, Heikki 1997: ”Sivistyneistö, älymystö ja kansa sotien välisessä Suomessa”. *Älymystön jäljillä – Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*, s. 318-331. Toimittanut Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Molarius, Päivi 1997: ”Aatteen airut ja minä I – Fennomania ja sivistyneistö vuosisadan vaihteen suomenkielisessä kirjallisuudessa”. *Älymystön jäljillä – Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*, s. 297-317. Toimittanut Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Paasilinna, Erno 1996: *Tähänastiset elämäni kirjaimet, Elämäkerrallisia ja kirjallisia muistelmia*. Otava.

Pekkarinen, Tuomas & Uusitalo, Roope: *Peruskoulu-uudistuksen vaikutukset*. Kansantaloudellinen aikakausikirja 2 (108) 2012.

<https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/KAK22012/kak22012pekkarinen.pdf> (Luettu 1.8.2020)

Peltonen, Matti 1998: "Omakuvamme murroskohdat". *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*, s. 19-40. Toimittaneet Pertti Alasuutari & Petri Ruuska. Vastapaino.

Pennan, Eila 1992: "Millaisena muistan 1950-luvun". Avoin ja suljettu. Kirjoituksia 1950-luvusta suomalaisessa kulttuurissa, s. 203-209. Toimittanut Anna Makkonen. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Pietikäinen, Petteri 2012: "Chapter 15 – Finland". *The Oxford Handbook of the History of Psychology: Global Perspectives*, Edited by Baker David B. Oxford university press.

Saareheimo, Kerttu 1996: *Tulenkantajat*, WSOY.

Sallamaa, Kari 1997: "AKS, avantgardeja molemmat?". *Älymystön jäljillä – Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*. Toimittaneet Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Salmela, Mikko 1999: "Eino Kaila ja Erik Ahlman 1930-luvun poliittis-yhteiskunnallisen kehityksen kulttuurifilosofisina tulkitsijoina". *Ajan paineessa - Kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta*, s. 169-193. Toimittaneet Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Sevänen, Erkki 1994: *Vapauden rajat. Kirjallisuuden tuotannon välitys ja yhteiskunnallinen sääntely Suomessa 1918-1939*. SKS.

Sevänen, Erkki 1997: "Ensimmäisen tasavallan poliittinen tilanne ja kirjallisen älymystön toimintastrategiat". *Älymystön jäljillä – Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*, s. 33-63. Toimittaneet Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Snellman, Hanna 2019: "Tiedon ja taidon kierto: maastamuuttajien suomi ja ruotsi". *Nälkämäasta hyvinvointivaltioksi*, s. 185-198. Toimittaneet Sakari Saaritsa & Juhani Koponen. Gaudeamus.

Snellman, Johan Vilhelm 2001: "Valtio-oppi". *J.V.Snellmann - Kootut teokset, osa 5. Syyskuu 1842-joulukuu 1843*, s. 32-292. Toimittaneet Raimo Savolainen & Sari Linnavalli & Jorma Selovuori. Edita.

Toivonen, Heikki 2014: "Tieteen moniottelijan Risto Tuomikosken muistojulkaisu". *Luonnon tutija* 118:2, s.70-72. Suomen biologian seura Vanamo.

Tervämäki, Tapio 2014: *Apua Kekkoselle vai kansainvälisen politiikan sivutuote? Noottikriisin suomalainen kuva*. Turun yliopiston julkaisuja.

Vahtola, Jouko 2003: *Suomen historia jääkaudesta Euroopan unioniin*. Otava.

Vasara, Erkki 1999: "Suomalaisen soturirodun puolesta". *Ajan paineessa - Kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta*, s. 77-100. Toimittaneet Pertti Karkama & Hanne Koivisto. SKS.

Vesikko, Antti 2011: *Kansakunnan resonoivat muistot: Olavi Paavolaisen jatkosodan päiväkirja Synkkä yksinpuhelu I-II (1946) kansallisen identiteettiprojektin uudelleenarviona*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37840/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201205151661.pdf> (Luettu 27.3.2020)

Vihavainen, Timo 1991: *Kansakunta Rähmällään, Suomettumisen lyhyt historia*. Otava.

Välisalo, Tanja 2010: *Uusikaa usein meidän muistojamme – television sarjafilmit vuosilta 1957-1982 suomalaisten arjessa ja muistoissa*. Suomen historian pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25560/URN:NBN:fi:jyu-201011073062.pdf> (Luettu 16.7.2020)

Liite I. Keskustelijat teoksittain ja luvuittain

Teos	Luku	Nimimerkki	Nimi
Pidot Tornissa			
	<i>Suomalaisen kansanluonteen myytti</i>		
		Dosentti	Martti Haavio
		Esteetikko	Lauri Viljanen
		Filosofi	Niilo Mäki
		Konservatiivi	Yrjö Kivimies
		Kriitikko	Kaarlo Marjanen
		Kulttuurimatkailija	Olavi Paavolainen
		Lehtimies	Esko Aaltonen
		Pessimisti	Jussi Teljo
		Radikaali	Matti Kurjensaari
	<i>Kulttuurimme kompanssineula</i>		
		Rouva Tohtori	Elsa Enäjärvi-Haavio
		Dosentti	Martti Haavio
		Esteetikko	Lauri Viljanen
		Konservatiivi	Yrjö Kivimies
		Kriitikko	Kaarlo Marjanen
		Kulttuurimatkailija	Olavi Paavolainen
		Lehtimies	Esko Aaltonen
		Pessimisti	Jussi Teljo
		Radikaali	Matti Kurjensaari
	<i>Taaksepäin katsova kulttuuri</i>		
		Rouva Tohtori	Elsa Enäjärvi-Haavio
		Dosentti	Martti Haavio
		Esteetikko	Lauri Viljanen
		Konservatiivi	Yrjö Kivimies
		Kriitikko	Kaarlo Marjanen
		Lehtimies	Esko Aaltonen
		Pessimisti	Jussi Teljo
		Radikaali	Matti Kurjensaari
		Suuri Tuntematon	Sakari Pälsi
	<i>Kirjallisuutta ja kirjallisuutta</i>		
		Pieni Rouva	Helvi Hämäläinen
		Rouva Tohtori	Elsa Enäjärvi-Haavio
		Dosentti	Martti Haavio
		Esteetikko	Lauri Viljanen
		Kirjailija	Tatu Vaasikivi
		Konservatiivi	Yrjö Kivimies
		Kriitikko	Kaarlo Marjanen
		Lehtimies	Esko Aaltonen
		Pessimisti	Jussi Teljo
		Radikaali	Matti Kurjensaari

	<i>Sairas sielu terveessä ruumiissa</i>		
		Rouva Tohtori	Elsa Enäjärvi-Haavio
		Dosentti	Martti Haavio
		Esteetikko	Lauri Viljanen
		Herra Ministeri	Urho Kekkonen
		Kielimies	Lauri Hakulinen
		Kirjailija	Tatu Vaasikivi
		Konservatiivi	Yrjö Kivimies
		Kriitikko	Kaarlo Marjanen
		Lehtimies	Esko Aaltonen
		Pessimisti	Jussi Teljo
		Radikaali	Matti Kurjensaari
	<i>Henkien taistelu</i>		
		Rouva Tohtori	Elsa Enäjärvi-Haavio
		Dosentti	Martti Haavio
		Kansantieteilijä	Kustaa Vilkuna
		Kielimies	Lauri Hakulinen
		Kirjailija	Tatu Vaasikivi
		Konservatiivi	Yrjö Kivimies
		Kriitikko	Kaarlo Marjanen
		Lehtimies	Esko Aaltonen
		Pessimisti	Jussi Teljo
		Radikaali	Matti Kurjensaari
Toiset pidot Tornissa			
	<i>Itä ja Länsi</i>		
		Rouva Kirjailija	Eila Pennanen
		Arvostelija	Kauko Kare
		Herra Tohtori	Matti Kuusi
		Humanisti	Touko Voutilainen
		Kulissimies	Eino S. Repo
		Lyyrikko	Tuomas Anhava
		Optimisti	Kauko Sipponen
		Puoluepoliitikko	Väinö Leskinen
		Tieteilijä	Risto Tuomikoski
		Toimittaja	Sakari Virkkunen
		Toimitusjohtaja	Kalervo Pakkala
		Tosikko	Lauri Hyvämäki
	<i>Kulttuuri ja demokratia</i>		
		Rouva Kirjailija	Eila Pennanen
		Arvostelija	Kauko Kare
		Herra Tohtori	Matti Kuusi
		Humanisti	Touko Voutilainen
		Kulissimies	Eino S. Repo
		Lyyrikko	Tuomas Anhava
		Optimisti	Kauko Sipponen

		Puoluepoliitikko	Väinö Leskinen
		Tieteilijä	Risto Tuomikoski
		Toimittaja	Sakari Virkkunen
		Tosikko	Lauri Hyvämäki
		Tuntematon ääni	Tuntematon ääni
	Huviteollisuus		
		Rouva Kirjailija	Eila Pennanen
		Arvostelija	Kauko Kare
		Herra Tohtori	Matti Kuusi
		Humanisti	Touko Voutilainen
		Kulissimies	Eino S. Repo
		Lyyrikko	Tuomas Anhava
		Optimisti	Kauko Sipponen
		Puoluepoliitikko	Väinö Leskinen
		Tieteilijä	Risto Tuomikoski
		Toimitusjohtaja	Kalervo Pakkala
		Toimittaja	Sakari Virkkunen
		Tosikko	Lauri Hyvämäki
	Tekniikka ja humanismi		
		Rouva Kirjailija	Eila Pennanen
		Arvostelija	Kauko Kare
		Asiantuntija	Heikki Miekko-Oja
		Herra Tohtori	Matti Kuusi
		Humanisti	Touko Voutilainen
		Konservatiivi	Yrjö Kivimies
		Kulissimies	Eino S. Repo
		Optimisti	Kauko Sipponen
		Tieteilijä	Risto Tuomikoski
		Toimittaja	Sakari Virkkunen
		Toimitusjohtaja	Kalervo Pakkala
		Tosikko	Lauri Hyvämäki
	Yksilö parka		
		Rouva Kirjailija	Eila Pennanen
		Herra Tohtori	Matti Kuusi
		Humanisti	Touko Voutilainen
		Kulissimies	Eino S. Repo
		Optimisti	Kauko Sipponen
		Puoluepoliitikko	Väinö Leskinen
		Tieteilijä	Risto Tuomikoski
		Toimittaja	Sakari Virkkunen
		Tosikko	Lauri Hyvämäki
	Kirjallinen ilta		
		Rouva Kirjailija	Eila Pennanen
		Arvostelija	Kauko Kare
		Herra Tohtori	Matti Kuusi
		Humanisti	Touko Voutilainen
		Kulissimies	Eino S. Repo

		Lyyrikko	Tuomas Anhava
		Optimisti	Kauko Sipponen
		Tieteilijä	Risto Tuomikoski
		Tosikko	Lauri Hyvämäki
Pidot Aulangolla			
	<i>Kansallisuus-kansainvälisyys</i>		
		Historioitsija	Pirkko Rommi
		Kosmopoliitti	Heikki Brotherus
		Kriitikko	Kauko Kare
		Majakantartija	Jyrki Juurmaa
		Oikolukija	Heikki Eskelinen
		Puhemies	Martti Qvist
		Runoilija	Väinö Kirstinä
		Taloustmies	Matti Mannerkorpi
		Toimittaja	Erno Paasilinna
	<i>Ulkopoliitikkaa ja ulkopoliitikkaa</i>		
		Historioitsija	Pirkko Rommi
		Kosmopoliitti	Heikki Brotherus
		Kriitikko	Kauko Kare
		Majakantartija	Jyrki Juurmaa
		Oikolukija	Heikki Eskelinen
		Puhemies	Martti Qvist
		Runoilija	Väinö Kirstinä
		Taloustmies	Matti Mannerkorpi
		Toimittaja	Erno Paasilinna
	<i>Tasan ei käy onnenlahjat</i>		
		Historioitsija	Pirkko Rommi
		Kosmopoliitti	Heikki Brotherus
		Kriitikko	Kauko Kare
		Majakantartija	Jyrki Juurmaa
		Oikolukija	Heikki Eskelinen
		Opettaja	Aku-Kimmo Ripatti
		Puhemies	Martti Qvist
		Runoilija	Väinö Kirstinä
		Sosiaalipoliitikko	Jouko Siipi
		Toimittaja	Erno Paasilinna
	<i>1960-luvun kulttuuripoliitikka</i>		
		Historioitsija	Pirkko Rommi
		Kosmopoliitti	Heikki Brotherus
		Kriitikko	Kauko Kare
		Majakantartija	Jyrki Juurmaa
		Oikolukija	Heikki Eskelinen
		Opettaja	Aku-Kimmo Ripatti
		Puhemies	Martti Qvist
		Runoilija	Väinö Kirstinä
		Sosiaalipoliitikko	Jouko Siipi
		Toimittaja	Erno Paasilinna

	Kirjallisuutta ja kirjallisuutta		
		Historioitsija	Pirkko Rommi
		Konservatiivi	Yrjö Kivimies
		Kosmopoliitti	Heikki Brotherus
		Kriitikko	Kauko Kare
		Oikolukija	Heikki Eskelinen
		Opettaja	Aku-Kimmo Ripatti
		Puhemies	Martti Qvist
		Runoilija	Väinö Kirstinä
		Sosiaalipoliitikko	Jouko Siipi
		Talousmies	Matti Mannerkorpi
		Toimittaja	Erno Paasilinna
Pidot Suomessa			
	Kenen joukoissa seisot		
		Tarkkailija	Jouko Paakkanen
		Puhemies	Erno Paasilinna
		Kirjailija	Veijo Meri
		Teknikko	Erkki Laurila
		Postimestari	Antero Jyränki
		Perämies	Juha Vikatmaa
		Epäilijä	Wolf H. Halsti
		Yhteiskuntatieteilijä	Klaus Mäkelä
		Talouspoliitikko	Heikki Välitalo
		Tuntiopettaja	Auli Hakulinen
	Valtakoneisto Suomi		
		Postimestari	Antero Jyränki
		Puhemies	Erno Paasilinna
		Talouspoliitikko	Heikki Välitalo
		Perämies	Juha Vikatmaa
		Tarkkailija	Jouko Paakkanen
		Populisti	Jouko Tyyri
		Kirjailija	Veijo Meri
		Epäilijä	Wolf H. Halsti
		Yhteiskuntatieteilijä	Klaus Mäkelä
		Sosialisti	Kalervo Kivistö
		Tuntiopettaja	Auli Hakulinen
	Evoluutio vai revoluutio		
		Epäilijä	Wolf H. Halsti
		Postimestari	Antero Jyränki
		Puhemies	Erno Paasilinna
		Kirjailija	Veijo Meri
		Sosialisti	Kalervo Kivistö
		Perämies	Juha Vikatmaa
		Tuntiopettaja	Auli Hakulinen
		Teknikko	Erkki Laurila
	Maailmanpolitiikan arkipäivää		
		Perämies	Juha Vikatmaa

		Postimestari	Antero Jyränki
		Puhemies	Erno Paasilinna
		Sosialisti	Kalervo Kivistö
		Tarkkailija	Jouko Paakkanen
		Epäilijä	Wolf H. Halsti
		Populisti	Jouko Tyyri
		Teknikko	Erkki Laurila
		Yhteiskuntatieteilijä	Klaus Mäkelä
		Tuntiopettaja	Auli Hakulinen
	<i>Suomalainen olemassaolo</i>		
		Tuntiopettaja	Auli Hakulinen
		Puhemies	Erno Paasilinna
		Postimestari	Antero Jyränki
		Kirjailija	Veijo Meri
		Populisti	Jouko Tyyri
		Perämies	Juha Vikatmaa
		Talouspoliitikko	Heikki Väitalo
		Yhteiskuntatieteilijä	Klaus Mäkelä
		Epäilijä	Wolf H. Halsti
Bileet Tornissa			
	<i>Talouden ylivalta</i>		
		-	Teemu Mäki
		-	Pauliina Hulkko
		-	Arno Kotro
		-	Rosa Meriläinen
		-	Risto Murto
		-	Alexi Neuvonen
		-	Kirsi Piha
		-	Jukka Relander
		-	Heikki Valkama
	<i>Ideologisuus</i>		
		-	Jukka Relander
		-	Kaarina Hazard
		-	Pauliina Hulkko
		-	Markus Jäntti
		-	Arno Kotro
		-	Rosa Meriläinen
		-	Risto Murto
		-	Teemu Mäki
		-	Kirsi Piha
		-	Miira Sippola
		-	Heikki Valkama
	<i>Media, taide ja keskustelu</i>		
		-	Pauliina Hulkko
		-	Kaarina Hazard
		-	Markus Jäntti
		-	Arno Kotro

		-	Rosa Meriläinen
		-	Risto Murto
		-	Teemu Mäki
		-	Kirsi Piha
		-	Jukka Relander
		-	Miira Sippola
		-	Heikki Valkama
	<i>Sivistys ja kasvatus</i>		
		-	Markus Jäntti
		-	Kaarina Hazard
		-	Arno Kotro
		-	Teemu Mäki
		-	Aleksi Neuvonen
		-	Jukka Relander
		-	Miira Sippola
		-	Heikki Valkama
	<i>Globalisaatio ja kansallinen suvereniteetti</i>		
		-	Rosa Meriläinen
		-	Kaarina Hazard
		-	Pauliina Hulkko
		-	Markus Jäntti
		-	Risto Murto
		-	Teemu Mäki
		-	Aleksi Neuvonen
		-	Kirsi Piha
		-	Jukka Relander
		-	Miira Sippola
		-	Heikki Valkama